

Κωνσταντίνου Χαριλ. Καραγκούνη

Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΤΑΞΙΣ, ΛΟΓΟΣ καὶ ΜΕΛΟΣ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
Α΄. ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Ἀθήνα 2020

Κωνσταντίνου Χαριλ. Καραγκούνη

Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΤΑΞΙΣ, ΛΟΓΟΣ καὶ ΜΕΛΟΣ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
Α'. ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Ἀθήνα 2020

Στοὺς ἕξι Πατέρες μου, στοὺς ὁποίους ὀφείλω τὴν καρδιά μου καὶ τὰ κομμάτια της,

στὸν σαρκικό μου πατέρα, τὸν ἀείμνηστο Χαρίλαο Ἰ. Καραγκούνη,
στὸν μύστη μου στὴν Θεία Λατρεία, μακαριστὸ π. Γεώργιο Χριστόπουλο,
στὸν Πνευματικό μου πατέρα, π. Βασίλειο Κ. Ἀκριβόπουλο,
στὸν γεννήτορά μου στὴν Ψαλπικὴ Τέχνη, ἀείμνηστο Βασίλειο Θεοχ. Σικαμεινίδη,
στὸν ὁδηγό μου στὴν θύραθεν Μουσικὴ, ἀείμνηστο Παναγιώτη Μιχ. Ἀχειλᾶ,
στὸν γεννήτορά μου στὴν Ψαλπικὴ Ἐπιστήμη, Γρηγόριο Θ. Στάθη,

ἐπιστρέφω αὐτὸ ποὺ δικαιοῦνται:

Τὴν καρδιά μου.

«...ἀνοιξον ἡμῶν τὸ στόμα καὶ πλήρωσον αὐτὸ τῆς Σῆς αἰνέσεως,
ὅπως ἂν δυναθῶμεν ἀπερισπάστως ἄδειν τε καὶ ψάλλειν, καὶ ἐξομολογεῖσθαί Σοι
τῷ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὸ πάντων δοξαζομένῳ Θεῷ, τῷ Ἀνάρχῳ Πατρί,
σὺν τῷ Μονογενεῖ Σου Υἱῷ καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ Ἀγαθῷ καὶ Ζωοποιῷ Σου Πνεύματι,
νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.»

Περιεχόμενα

❖	Περιεχόμενα	05
❖	Πρόλογος	09
❖	Ἀντὶ Εἰσαγωγῆς	13
	Α'. Ἡ Ἐπίγνωση ὡς Προϋπόθεση	13
	Β'. Ἐπίγνωση τῶν Προϋποθέσεων τῆς Ψαλμωδίας	16
	Γ'. Προϋποθέσεις γιὰ τὴν Κατάκτηση τῆς Ἐπιγνώσεως	24
	Δ'. Ἀγιογραφικὴ τεκμηρίωση περὶ τῆς Ἐπιγνώσεως τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ	25
	Ε'. Ἀντὶ Ἐπιλόγου - Ἡ Ἀπουσία Ἐπιγνώσεως	33
❖	Πηγές καὶ Βοηθήματα	35
	Α'. Πηγές	35
	Β'. Βοηθήματα	37
❖	Προαπαιτούμενες Γνώσεις Λειτουργικῆς	41
	Α'. Ρυθμοὶ τῆς ναοδομικῆς ἀρχιτεκτονικῆς	41
	Β'. Μέρη τοῦ χριστιανικοῦ Ναοῦ	41
	Γ'. Ἱερὰ Ἀντικείμενα τοῦ χριστιανικοῦ Ναοῦ	41
	Δ'. Ἱερὰ Σκεύη τῆς Θείας Λατρείας	42
	Ε'. Ἐνδύματα Κληρικῶν	42
	ΣΤ'. Ἱερὰ Ἄμφια Κληρικῶν	42

❖	Ἡ Θ. Λειτουργία Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου - <u>i. Προπαρασκευαστικὲς Ἀκολουθίαι</u>	43
	A'. Ἡ ἱερὰ Ἀκολουθία τῆς Λήψεως Καιροῦ ὑπὸ τῶν Ἱερέων καὶ Διακόνων	45
	B'. Ἡ Τάξις τῆς Ἐνδύσεως τοῦ ἱεροῦ Κλήρου	51
	Γ'. Ἡ Ἀκολουθία τῆς Προθέσεως ἢ τῆς Προσκομιδῆς	55
❖	Ἡ Θ. Λειτουργία Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου - <u>ii. Συνημμέναι Ἀκολουθίαι</u>	73
	A'. Ἐναρξεις - Εὐλόγησις τῆς Βασιλείας τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ	75
	B'. Εἰρηνικὰ ἢ Μεγάλῃ Συναπτῇ ἢ Δέησις	76
	Γ'. Ἀκολουθία τῶν Καθημερινῶν Ἀντιφώνων	78
	Ἐφύμνια τοῦ Β' Ἀντιφώνου κατὰ τὰς Κυριακάς, Δεσποτικὰς ἢ Θεομητορικὰς Ἑορτάς	85
	Δ'. Μικρὰ Εἴσοδος μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου - Ἀπολυτίκια καὶ Κοντάκια	87
❖	Ἡ Θ. Λειτουργία Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου - <u>iii. Ἡ Κυρίως Θ. Λειτουργία</u>	93
	A'. Ὁ Τρισάγιος ὕμνος	95
	B'. Τὰ Ἀναγνώσματα μετὰ τῶν Προκειμένων αὐτῶν	101
	[Ὁ Τρισάγιος ὕμνος εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποία λειτουργεῖ Ἀρχιερεὺς]	106
	Ἡ Τάξις τῶν Ἀλληλουϊαρίων τῆς Εὐαγγελικῆς Περικοπῆς τῆς Ἡμέρας	112
	Γ'. Ἡ Ἱερὰ Νουθεσία [Τὸ Θεῖον Κήρυγμα]	119
	Δ'. Οἱ Δεήσεις ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων	119
	Ἡ Μεγάλῃ Ἐκτενῆς Δέησις ἢ Ἰκεσία	119
	Ἡ Δέησις ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων	122
	Ε'. Δεήσεις ὑπὲρ τῶν Πιστῶν [Ἡ Λειτουργία τῶν Πιστῶν]	123
	ΣΤ'. Ὁ Χερουβικὸς ὕμνος καὶ ἡ Μεγάλῃ Εἴσοδος [Εἴσοδος τῶν Τιμίων Δώρων]	125

Πρόλογος

Ἡ Θεία Λειτουργία, θεολογικῶς, εἶναι ἡ ἀδιάλειπτος ἀνά τὸν κόσμον ὄντο-
λογική ἐπανάληψη τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Οἰκονομίας, τοῦ Μυστηρίου
τῆς Θείας Ἐνανθρωπίσεως, δηλαδή, τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τῆς
ἀναδείξεώς Του καὶ τῆς τελείας φανερώσεώς Του στὸν κόσμο ἕως τῆς ὀλο-
κληρώσεως τῆς ἀποστολῆς Του μετὰ τὴν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στοὺς
πιστοὺς κατὰ τὴν Πεντηκοστή. Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι ἡ ἀδιάλειπτος ἀνά
τὸν κόσμον ὄντολογική ἐπανάληψη ὅλων τῶν γεγονότων τοῦ Θεανθρώπου
Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἓνα ἐνιαῖο ἱστορικὸ σῶμα, μετὰ ἐπίκεντρο
τὸ Μέγα Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Καὶ ναὶ μὲν ἡ Θεία Λειτουργία
μπορεῖ νὰ τελεῖται μόνον ἅπαξ τοῦ νυχθημέρου στὴν Ἁγία Τράπεζα κάθε
ἱεροῦ Ναοῦ, ὅμως, τελεῖται ἀδιαλείπτως ἀνά τὸν κόσμον, ὅπου ὑφίσταται
ὀρθόδοξος χριστιανική λατρεία, καθῶς, διαρκῶς, καθ' ὀλόκληρον τὸν κύκλο
τοῦ νυχθημέρου σὲ κάποιο γεωγραφικὸ σημεῖο τῆς ὑψηλοῦ συντελεῖται μία
Θεία Λειτουργία, συντελεῖται, δηλαδή, ἡ Θυσία τοῦ Ἄμνου τοῦ Θεοῦ πρὸς
σωτηρίαν τοῦ λαοῦ Του. Ἐτσι, ὁ Προσφέρων καὶ Προσφερόμενος Κύριος
σφραγίζει ἀδιαλείπτως τὴν Οἰκουμένη μετὰ τὸ σφραγισθὲν Σῶμα Του καὶ τὸ
ἐκχυθὲν Αἷμα Του, προκειμένου νὰ σώσει αὐτὴν ἀπὸ τὸ ὀλέθριο σφράγισμα
τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου, τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος «ἐπι μικρόν» καὶ
παρέρχεται.

Ἀπὸ τελετουργικῆς πλευρᾶς, ἡ Θεία Λειτουργία ἀποτελεῖ εἰκόνα τῆς
Ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἀνιστόριση, ἀναπαράσταση, συμβολισμὸ καὶ μίμηση
τῆς ἱστορίας τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Οἰκονομίας, δηλαδή -ὅπως ἤδη
σημειώθηκε-, ἀνιστόριση καὶ ἀναπαράσταση α') τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ
Λόγου, β') τῆς ἀναδείξεώς Του καὶ τῆς τελείας φανερώσεώς Του στὸν κόσμο,
γ') τοῦ ἐπιγείου Βίου Του καὶ τοῦ Κηρύγματός Του γιὰ μετάνοια, δ') τῶν
Παθῶν Του, ε') τῆς Σταυρώσεώς Του, ς') τῆς Θεοσώμου Ταφῆς Του καὶ
ζ') τῆς τριήμερου Ἀναστάσεώς Του, η') τῶν μετὰ τὴν Ἀνάσταση ἐμφανειῶν
Του, θ') τῆς ἐνσάρκου Ἀναλήψεώς Του στὴν Βασιλεία Του καὶ ι') τῆς
ὀλοκληρώσεως τῆς ἀποστολῆς Του μετὰ τὴν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος
στὸν κόσμο κατὰ τὴν Πεντηκοστή.

Στὴν πραγματικότητα, ἡ λέξις ποὺ ἀκριβῶς ἐκφράζει καὶ περιγράφει
τὴν Θεία Λειτουργία εἶναι ἡ λέξις «Μυσταγωγία», δηλαδή, κατὰ τὴν Θεία
Λειτουργία συντελεῖται ἡ «μυστική» (ὄχι κρυφή, ἀλλὰ ἡ ἄφατος καὶ ἄφρα-
στος) καθοδήγηση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, μετὰ σκοπὸ τὴν μύησή του στὸ Μυστή-
ριο τῆς Θείας Οἰκονομίας.

Κεντρικὸ σημεῖο αὐτῆς τῆς ἀνιστορήσεως εἶναι ἡ Μεταβολὴ τοῦ Ἄρτου καὶ
τοῦ Οἴνου σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ, σπιγμὴ κατὰ τὴν ὁποία, συγχρόνως,
ἐπιτελεῖται καὶ ἡ Ἀναίμακτος Θυσία. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχουμε τὰ γεγονότα

α') τοῦ Θανάτου, β') τῆς Ταφῆς, γ') τῆς Ἀναστάσεως καὶ δ') τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ. Ὅσα τελοῦνται πρὸ τῆς Θυσίας (δηλαδή, πρὸ τῆς φράσεως «Μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ») περιγράφουν α') τὴν Ἐνσάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου, β') τὴν ἀνάδειξή Του καὶ γ') τὴν τελεία φανέρωσή Του στὸν κόσμο. Ὅσα τελοῦνται μετὰ τὴν Θυσία ἐκφράζουν α') τὴν Ἐπαγγελία τοῦ Πατρός (ὅτι θα στείλει στὴν Ἐκκλησία Του τὸν Παράκλητο, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον), β') τὴν ἐκπλήρωση τῆς Ἐπαγγελίας κατὰ τὴν Πεντηκοστή, καὶ γ') τὴν ἐπιστροφή τῶν Ἐθνῶν διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ὅλα αὐτὰ σκοποῦ ἔχουν τὴν παιδαγωγία («Μυσταγωγία») τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, προκειμένου νὰ εὐρεθεῖ ἄξιος νὰ κοινωνήσῃ τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ὅπως γίνεται ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὰ παραπάνω, δὲν ὑφίσταται σημαντικότερη καὶ συγκλονιστικότερη στιγμή στὸν ἀνθρώπινο βίον ἀπὸ τὴν Σπγμὴ τῆς μετοχῆς τοῦ πιστοῦ στὸ Μέγα Μυστήριον. Κάθε ἄλλη ἀνθρώπινη χαρὰ ἢ ἐπιτυχία εἶναι «σκύβαλα» μπρὸς στὴν Σπγμὴ αὐτὴ καί, ἀντιθέτως, κάθε ἀνθρώπινη θλίψη, πόνος ἢ δυστυχία καθίστανται ἀμελητέα μπρὸς στὴν Σπγμὴ αὐτή, μάλιστα - μάλιστα νοσηματοδοτοῦνται ἀπὸ τὴν Σπγμὴ αὐτή.

Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, δὲν θὰ μπορούσε νὰ μὴν προσφέρεται πρώτη ἢ Θεία Λειτουργία στὰ πλαίσια τοῦ μαθήματος «Τάξις, Λόγος καὶ Μέλος τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας», ἓνα μάθημα ποὺ σκοποῦ ἔχει νὰ μυήσει τοὺς νεοεισαγόμενους φοιτητὲς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν στὰ σημαντικότερα στοιχεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας, μέσω κάποιας διεπιστημονικῆς προσεγγίσεως. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι:

- α') Ἡ Τάξις (τὸ Τυπικόν) τῶν ἱερῶν Μυστηρίων καὶ Ἀκολουθιῶν.
- β') Ὁ Λόγος (ἢ Ὑμνογραφία καὶ τὰ λοιπὰ κείμενα) αὐτῶν.

γ') Τὸ Μέλος, ἢ ἱερὰ Ψαλμωδία, μὲ ὅ,π αὐτὴ συνεπάγεται καὶ συμπεριλαμβάνει (*), ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἔνδυση, τὸ περιτύλιγμα, τὴν δωροσυσκευασία ἐντὸς τῆς ὁποίας συστέλλονται καὶ προσφέρονται στὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ τὰ δύο πρώτα, ἢ Τάξις καὶ ὁ Λόγος (**), κατὰ τὴν λατρευτικὴ προσκύνηση τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν λατρευτικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας.

Κλείνοντας, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι τὸ ἐγχείρημα εὐρίσκεται σὲ διερευνητικὴ φάση καί, προφανῶς, ἀπὸ μεθοδολογικῆς ἐπόψεως θὰ προκύψουν προσαρμογὲς στὴν ἐκπαιδευτικὴ καὶ διδακτικὴ πραγματικότητα, ὅμως, εὐελπιστῶ, ὅτι μὲ τὴν σύμπραξη καὶ συμπόρευση τῶν καλῶν μου φοιτητῶν ὁ στόχος θὰ ἐπιτευθεῖ στὸ μέτρο τοῦ ἀνθρωπίνως ἐφικτοῦ. Ἐπειτα, ἐλπίζω ὅτι ἡ Χάρις τοῦ Κυρίου θὰ εὐλογεῖ τὸ γεώργιον καὶ τοὺς κοπιᾶζοντας, γιὰ μίαν κατ' εὐδοκίαν Αὐτοῦ εὐδόωση τοῦ μαθήματος.

Τῷ δὲ Κυρίῳ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν

Κ.Χ.Κ. - Βόλος, 13^η Ὀκτωβρίου 2018

(*) Βλ. σχετικῶς τὰ Εἰσαγωγικὰ τοῦ παρόντος πονήματος.

(**) Ἐντὸς, βεβαίως, τοῦ σπουδαιότερου ὄλων, τῆς Τελετουργίας [τοῦ περιεκτικοῦ ὄρου γιὰ ὅ,π ἀλλιώδως λέμε Ἱεουργία, Ἱεροπραξία, Ἱεροτελεστία κ.τ.δ.], ποὺ ὅμως δὲν εἶναι ἢ κυρίως στόχευσις τοῦ παρόντος Μαθήματος.

Ἀντὶ Εἰσαγωγῆς

«...ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς Σε...» - Ἡ «Ἐπίγνωση» ὡς προϋπόθεση γιὰ τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία

Ποιό εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ ὄρου Ψαλμωδία στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ λατρεία; Ἡ βιωματικὴ (συμ-)μετοχὴ σὲ αὐτὴ ἢ ἔστω ἢ ἀπλῆ (ἀλλά, πάντως, βιωματικὴ) ἀκρόαση αὐτῆς εἶναι ἀπροϋπόθετες; Ποιές πρακτικές, ἠθικές, δογματικές καὶ ἐν γένει θεολογικὲς προϋποθέσεις ἀπαιτοῦνται, σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ καὶ πατερικὴ παράδοση, προκειμένου ἢ Ψαλμωδία τοῦ πιστοῦ καὶ τῆς Κοινότητος νὰ εἶναι εὐάρεστη στὸν Κύριο; Σὲ

ποιό βαθμὸ εἶναι ἐφικτὴ ἢ μὲ «ἐπίγνωση» ἀνύμνηση τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ πῶς καλλιεργεῖται ἢ ἐπιτυγχάνεται ἢ «ἐπίγνωση» αὐτῆ; Εἶναι διαδικασία νοητικὴ καὶ γνωσιολογικὴ ἢ βιωματικὴ καὶ ἐμπειρικὴ; Τί θεολογοῦν οἱ Πατέρες γιὰ τὴν ἀνεπιγνώσεως Ψαλμωδία καὶ πῶς ἐπιτιμοῦν ὄσους «ἀνεπιγνώστως» προσφέρουν προσευχὴ καὶ λατρεία στὸν Κύριο διὰ τῆς Ψαλμωδίας;

Α'. Ἡ Ἐπίγνωση ὡς Προϋπόθεση

Προϋπόθεση α': Ἐπίγνωση τοῦ περιεχομένου τοῦ ὄρου Ψαλμωδία στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ λατρεία

Σὲ μία φοβερὴ -κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη- ἀποστροφή τοῦ Κωντακίου τῆς Ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων διαβάζουμε: «Ἐπεφάνης σήμερον τῇ οἰκουμένη, καὶ τὸ φῶς Σου, Κύριε, ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς, ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς Σε...» Δὲν εἶναι τρομακτικὸ τὸ γεγονός, νὰ συλλαμβάνει κανεὶς τὸν ἑαυτό του, μιὰ στιγμή νὰ ψάλλει αὐτὸ τὸ «...ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς Σε...», βεβαιώνοντας, ὅτι ὑμνεῖ τὸν Κύριο μὲ «ἐπίγνωση» καὶ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη στιγμή, πάλι ψάλλοντας, ὁ ἴδιος νὰ ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι «τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον»; Πῶς εἶναι δυνατὸν, νὰ ἀποκτήσει κανεὶς ἐπίγνωση

τοῦ «ἀπρόσιτου φωτός», ὅσο κι ἂν μᾶς ἐνθαρρύνει ἐκεῖνο τὸ, «ἥλθες, ἐφάνης»; Καὶ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ κατακτήσει αὐτὸ τὸ «...ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς Σε...»; Ἐνα εἶναι βέβαιο: Γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε ἐπίγνωση τῆς Ψαλμωδίας, πρέπει πρωτίστως νὰ γνωρίζουμε, τί εἶναι Ψαλμωδία. Εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι ἔχουμε ἐπίγνωση τοῦ τί δηλώνει καὶ τί περιλαμβάνει ὁ ὄρος; Ἡ οὐσιαστικὴ γνώση τῆς ὄντολογίας τῆς Ψαλμωδίας, δηλαδή, τοῦ τί, στὴν πραγματικότητα, εἶναι Ψαλμωδία τῆς Ὁρθόδοξης λατρευτικῆς πράξεως, εἶναι προϋπόθεση ὅλων ὅσων θὰ ἀκολουθήσουν.

Σε μιὰ ἐργασία μου μὲ τίτλο, «Τὸ “Ὀλον” καὶ τὰ “ἐπιμέρους” στὴν Ψαλμική», τὴν ὁποία παρουσίασα στὸ 2ο Ἱεροψαλμικὸ Συνέδριο Κρήτης στὰ Χανιά, «Ἡ Ψαλμικὴ Τέχνη στὴ Σύγχρονη Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Κοινωνικὴ Πραγματικότητα», τὸν Δεκέμβριο τοῦ 2016 [1], προσπαθώντας νὰ ἀπαντήσω στὸ ἐρώτημα, ποιά εἶναι τὰ “ἐπιμέρους” στοιχεῖα, ποὺ συνθέτουν τὸ “ὄλον” στὴν Ψαλμωδία, ἔδωσα ἕναν ὀρισμὸ ἢ καλύτερα μία περιγραφή τοῦ περιεχομένου τῆς Ψαλμωδίας, ὅπως ἢ οὐδενίᾳ μου τὴν κατανοεῖ. Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ, νὰ μεταφέρω ἐδῶ δύο ἀποσπάσματα ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀνακοίνωση.

«Οἱ ὅροι Ψαλμικὴ Τέχνη καὶ Ψαλμωδία... πρέπει νὰ διαφοροποιοῦνται. Ἡ Ψαλμικὴ Τέχνη ὡς ὅρος εἶναι στενότερος σὲ σχέση μὲ τὴν Ψαλμωδία καὶ δηλώνει τὸ ἐκκλησιαστικὸ μέλος (= ἄσμα), ὅπως αὐτὸ ἐξελίχθηκε καὶ διαμορφώθηκε στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων ὑπὸ συγκεκριμένο κάθε φορά θεωρητικὸ καὶ σημειογραφικὸ ὑπόβαθρο. Ἡ Ψαλμωδία, ὅμως, ὡς ὅρος εἶναι εὐρύτατος. Μπορεῖ νὰ δηλώνει ἕνα φάσμα δεδωμένων, ἀπὸ τὴν «κατὰ μόνας» ἢ «ἐν τοῖς κελλίοις» σπυχολόγηση, ἄνευ μέλους, (ἀπλή ἀνάγνωση) τῶν Ψαλμῶν ὡς ἀτομικὴ προσευχὴ -ὅπως πρὸ πολλοῦ ἔχει ἀποδείξει ὁ καθηγητὴς μας Ἀθανάσιος Βουρλῆς στὴν μελέτη του, “Οἱ περὶ Ψαλμωδίας πληροφορίες τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου Νύσσης (Θεολογικὴ καὶ Μουσικολογικὴ Μελέτη)” [2], ἕως τὴν τέλεση ὁλόκληρων Ἀκολουθιῶν καὶ Μυστηρίων ἀπὸ σύσσωμη τὴν ἐκκλησιαστικὴ Κοινότητα, μὲ ὅ,τι αὐτὴ ἢ τέλεση περιλαμβάνει καὶ συνεπάγεται...» [3]

Εὐθύς βλέπουμε ὅτι ἡ Ψαλμωδία ἀναφέρεται καὶ στὰ δύο εἶδη προσευχητικῆς Λατρείας τῆς Ἐκκλησίας μας: Α'. **Στὴν ἀτομικὴ προσευχὴ** καὶ Β'. **στὴν κοινὴ, ὁμαδικὴ Λατρεία τῆς ἱερᾶς Κοινότητος**, κυρίως ἐντὸς τοῦ Ναοῦ, ἀλλὰ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ.

Α'. Ἡ Ψαλμωδία στὴν ἀτομικὴ προσευχὴ δηλώνει -ἐπαναλαμβάνω- τὴν

«κατὰ μόνας», «ἐν τοῖς κελλίοις» ἢ «ἐν τοῖς ταμειοῖς», σπυχολόγηση, ἄνευ μέλους, (ἀπλή ἀνάγνωση) τῶν Ψαλμῶν καί, κατ' ἐπέκταση, τὴν ἀνάγνωση τῶν καθ' ἡμέραν τακτικῶν καὶ περιστάσιακῶν ἢ ἐκτάκτων ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ἐκείνων οἱ ὁποῖες δύνανται νὰ ἀναγινώσκονται ἄνευ συμμετοχῆς ἱερέως.

Β'. Ἡ Ψαλμωδία στὴν κοινὴ, ὁμαδικὴ Λατρεία ἀναφέρεται στὴν τέλεση ὁλόκληρων Ἀκολουθιῶν καὶ Μυστηρίων ἀπὸ σύσσωμη τὴν ἱερὰ Κοινότητα, μὲ ὅ,τι αὐτὴ ἢ τέλεση περιλαμβάνει καὶ συνεπάγεται:

α'. Τὸ Τυπικὸ τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ποὺ ἀφορᾷ στὴν τάξη καὶ σειρὰ τῶν ψαλλομένων καὶ τελουμένων κατὰ τὴν τέλεση αὐτῶν.

β'. Τὸ Τελετουργικὸ τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ποὺ ἀφορᾷ στὶς ἱεροπραξίες καὶ τελετουργικὰ πράξεις, εὐλογήσεις, κινήσεις, εἰσόδους καὶ ἐξόδους, λιτανεύσεις καὶ ὅλο τὸ “ἔργο” τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ τῶν ψαλτῶν κατὰ τὴν τέλεση αὐτῶν.

γ'. Τὴν θυμίαση καὶ τὴν κωδωνοκρουσία ὡς ἡχητικὸ “ἔδαφος” (τὸ «μουσικὸ χαλί» ἢ, ξενικῶς, *background*) τοῦ τελετουργικοῦ γίνεσθαι.

δ'. Τὴν Ἐμμελῆ Ἀνάγνωση Ψαλμῶν, Προφητειῶν ἢ κ.τ.δ..

ε'. Τὴν Μυστικῶς Ἀνάγνωση (ἐκφώνως, πάντοτε) τῶν (ἀρχ-)ἱερατικῶν εὐχῶν.

ς'. Τὴν Ἐμμελῆ Ἀπαγγελία Ἀποστολικῶν ἢ Εὐαγγελικῶν Περικοπῶν καὶ εἰδικῶν εὐχῶν ὅπως, π.χ., τὸ «Ἄσπιλε, ἀμόλυντε...», τὸ «Καὶ δὸς ἡμῖν, Δέσποτα...» κ.τ.δ..

ζ'. Τὴν Ἐμμελῆ Ἐκφώνηση δεήσεων, συναπτῶν, εἰρηνικῶν, πληρωτικῶν ἢ τῶν ἀκροτελεύτιων τῶν (ἀρχ-)ἱερατικῶν εὐχῶν κ.τ.δ..

η'. Τὴν Ψαλμικὴ Τέχνη ὡς μουσικὴ ἀπόδοση τῶν ὕμνων,

θ'. Τὸ Κανονάρχημα, τὸν ἀριστὸ τύπο καὶ ἐμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρετῆς τῆς ὑπακοῆς στὴν Ψαλμικὴ Τέχνη.

ι'. Τὸ Ἰσοκράτημα, ὡς τύπο καὶ ὑπενθύμιση ἐκείνου τοῦ «στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ» τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ καὶ ὡς ὑπόμνηση τῆς ἀναγκαιότητος γιὰ σταθερὰ στάση καὶ ἐμμονή στὴν ὀρθοδοξία καὶ ὀρθοπραξία τοῦ Εὐαγγελίου.

ια'. Αὐτὴν καθαυτὴν τὴν ἱεροψαλμική στάση καὶ κίνηση ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Ἀναλογείου, ὅχι αὐτὴ ποὺ ἀφορᾷ στὸ τελετουργικὸ τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν (π.χ. ψαλμική συνοδεία λιτανεύσεων), ἀλλὰ πὺς παρακελευσματικές καὶ προτρεπτικές πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικόν, διδασκαλικές κατ' οὐσίαν, κινήσεις τοῦ ἱεροψάλτου, ὅπως εἶναι ἡ τύπωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τὸ ἀνεβοκατάβασμα στὸ ψαλμικὸ στασίδιον, οἱ μικρὲς ἢ μεγάλες Μετάνοιες, ἡ ἀφαίρεση ἢ ἐπανατοποθέτηση τοῦ καλπακίου κ.ά., τὰ ὁποῖα πρέπει ἀπαρεγκλίτως νὰ προσέχονται καὶ νὰ τηροῦνται ἀπὸ τοὺς ἱεροψάλτες κατὰ πὺς λατρευτικές πράξεις.

ιβ'. Τέλος, τὴν μετὰ προσοχῆς καὶ συγκεντρώσεως προσευχή, ὥστε ὅλος ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου, τὸ «εἶναι» του, νὰ καθίσταται ἀδιάλειπτος καὶ ἀκατάπαυστος Ψαλμωδία πρὸς τὸν Κύριο καὶ διὰ τὸν Κύριο.

Ἔτσι τὰ ἀνωτέρω ἴσως καὶ ἄλλα ἀκόμη-ἀποτελοῦν τὰ «ἐπιμέρους» στοιχεῖα τῆς Ψαλμωδίας ὡς «ὅλον», ὡς τὸ μόνο, διὰ βίου, καθημερινὸ «ἐν ἐσπέρᾳ καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρία καὶ παντὶ καιρῷ» ἔργο τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ γῆς (ὡς θυμηθοῦμε στὸν Προϊματικὸ Ψαλμὸ (Ψαλμὸς ργ') τοῦ Ἐσπερινοῦ τὸν ἐκπληκτικὸ στίχο, «Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ὄχι, «ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ»- καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ὄχι, «ἐπὶ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ»- ἕως ἐσπέρας»), ὅταν ὅλες οἱ ὑπόλοιπες μέριμνες τῆς ὑπάρξεώς του, στὴν πραγματικότητα, ἀποτελοῦν πάρεργα.» [4]

Συγκεφαλαιώνοντας, λοιπόν, ἐπισημαίνω: Ὁ γενικὸς καὶ περιεκτικὸς ὅρος Ψαλμωδία ΜΕΤΕΧΕΙ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΥΟ θεμελιωδῶν ἐκφράσεων τοῦ πι-

στοῦ πρὸς τὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεὸ· τῆς Προσευχῆς καὶ τῆς Λατρείας. Κατὰ τὴν ἀσκηση τῆς Ψαλμωδίας σπὺς ἐκφάνσεις ποὺ περιγράφονται στὸ ἀνωτέρω παράθεμα, ὁ πιστὸς μπορεῖ συγχρόνως ΚΑΙ νὰ προσεύχεται πρὸς τὸν Κύριο ΚΑΙ νὰ προσφέρει Λατρεία πρὸς Αὐτόν. Πόσο σπουδαῖο εἶναι αὐτό, τὸ ἀντιλαμβανόμεσθε ὅταν θυμηθοῦμε τὸν συγκλονιστικὸ-πλήρη ἀγανακτήσεως καὶ παραπόνου-λόγο τοῦ Κυρίου στὸν ΜΘ' Ψαλμὸ:

«⁷ Ἄκουσον, λαός μου, καὶ λαλήσω σοι, Ἰσραήλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι· ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου εἰμι ἐγώ. ⁸ Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε, τὰ δὲ ὀλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός. ⁹ Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους. ¹⁰ ὅτι ἐμά ἐστι πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες. ¹¹ ἔγνωκα πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὠραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστίν. ¹² Ἐὰν πεινάσω, οὐ μὴ σοι εἶπω· ἐμὴ γάρ ἐστίν ἡ οἰκουμένη καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. ¹³ Μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἶμα τράγων πίομαι; ¹⁴ Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἀπόδος τῷ Ἰψίστῳ τὰς εὐχάς σου. ¹⁵ καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με.»

Σαφέστατα βεβαιώνεται ἐδῶ, μάλιστα ἀπὸ τὸ ἀψευδὲς καὶ ἀδιάψευστο στόμα τοῦ Κυρίου, ὅτι ἡ «αἰνέσις» [= Ψαλμωδία] εἶναι ἐπιθυμητὴ καὶ εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Ἰψίστο θυσία (= Λατρεία), αὐτὴ ἡ ὁποία θὰ σταθεῖ ἐφόδιον καὶ «συνήγορος» τοῦ πιστοῦ «ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς του», προκειμένου νὰ διασώζεται ἀπὸ Αὐτόν. Μοναδικὴ προϋπόθεση τὸ «συντετριμμένον πνεῦμα» τοῦ ψαλμωδοῦ κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσφορᾶς τῆς θυσίας (= Λατρείας) του.

Εἶναι σαφές, ὅτι θεωρῶ πὺς ἡ ἐπίγνωση τοῦ περιεχομένου τοῦ ὄρου «Ψαλμωδία» ἀποτελεῖ θεμελιώδη προϋπόθεση γιὰ τὰ περαιτέρω.

Προϋπόθεση β': Ἐπίγνωση γιὰ τὸ ἐνώπιον Ποίου ἰστάμεθα ψάλλοντες

Τὸ Κοντάκιο τῶν Θεοφανείων: «Ἐπεφάνης σήμερον τῇ οἰκουμένῃ, καὶ τὸ φῶς Σου, Κύριε, ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς, ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς Σε...», ἔρχεται νὰ μᾶς ὑπενθυμίσει, ὅτι ὁ Κύριος φανερώνεται καὶ χαρίζει τὸ φῶς τῶν ἀκτίστων Ἐνεργειῶν του μόνο σὲ ὅσους τὸν ὑμνοῦν μὲ ἐπίγνωση. Ὅσοι ἀναγνωρίζουν τὸ «μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον», ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς «ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν Πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ» [5], ἔχουν κάνει ἴσως τὸ πρῶτο βῆμα ἐπιγνώσεως. Ὅταν συνειδητοποιεῖ κανεὶς, ὅτι Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, ὁ «συναλιζόμενος» καθημερινὰ μὲ τοὺς μαθητὲς Του [6] καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἡμερῶν Του, εἶναι ὁ Δημιουργὸς τῆς Κτίσεως τῆς Π.Δ. καὶ Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρόκειται, ἀδιαφύστως, νὰ ἐπιστρέψει ὡς Κριτῆς τῆς οἰκουμένης κατὰ τὰ Ἐσχατα, τότε αὐτὸς μὲν κάνει ἄλλο ἓνα βῆμα πρὸς τὴν ἐπίγνωση, ὁ δὲ Κύριος ἀποκαλύπτεται ἐπιπερισσότερο.

Θὰ σταθῶ λίγο ἐδῶ, γιὰ νὰ ὑπενθυμίσω ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἄρθρο «Ὅποῖον Κελαδῶσι», ποὺ δημοσίευσε στὴν ἱεροψαλμική ἐφημερίδα «Φόρμιγγς» τοῦ μουσικολόγου καὶ πατέρα τῆς βυζαντινομουσικολογίας στὴν Ἑλλάδα, Κωνσταντίνου Ψάχου, ὁ ἅγιος τῆς λογοτεχνίας μας ἴσως ὄχι μόνον-, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης. (Τὸ ἄρθρο δημοσιεύθηκε στὴν Φόρμιγγα [7]

τὴν α' Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1901.) Σχολιάζοντας ὁ κυρ - Ἀλέξανδρος τὸν στίχο τοῦ ἀρχαίου Πινδάρου, «Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, τίνα Θεόν, τίν' ἦρωα, τίν' ἄνδρα κελαδήσομεν;», γράφει: «Ὁ μέγιστος λυρικός τῆς ἀρχαιότητος, διὰ τῆς ἀνωτέρω ἐπικλήσεως, οἰοεὶ προφητεύει. Ἡ δὲ πρόρρησις του πληροῦται εἰς ὕμνους τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. Διότι, τίς ἄλλος εἶνε ἀληθῆς Θεός, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ κελαδῶσιν οἱ ὕμνοι, εἰμὴ ὁ Χριστός; Καὶ τίς ἦρωας εἶνε μεγαλείτερος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ πατάξαντος τὸν ἀρχέκακον ἐχθρόν, καὶ νικήσαντος διὰ τοῦ Σταυροῦ τὸν θάνατον; Καὶ τίς εἶνε ἀνὴρ, τίς ἄνθρωπος ἀληθέστερος ἀπὸ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου, «ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβῶν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος;». Διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἄρα μουσικῆς, οἱ ὕμνοι, οἱ ἀναξιφόρμιγγες τοῦ Πινδάρου, ὕμνοῦσι τὸν ἀληθῆ Θεόν, ἦρωα καὶ ἄνδρα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Θεραπεύεται δὲ καὶ ἡ ἀμηχανία τοῦ Πινδάρου, ὡς καὶ παντὸς ψάλτου ἢ ποιητοῦ, εὐρίσκοντος, εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἠνωμένας τὰς τρεῖς ιδιότητες: τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἦρωος καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Τοιοῦτος Θεός, ἦρωας καὶ ἄνθρωπος οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει εἰμὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστός.» Ὅποια διατύπωση ἐπιγνώσεως!

Β'. Ἐπίγνωση τῶν Προϋποθέσεων τῆς Ψαλμωδίας

1. Προϋποθέσεις στὴν ἀτομικὴ «κατὰ μόνας» Ψαλμωδία: Ἐὰν ὁ προσδιορισμὸς τοῦ περιεχομένου τῆς Ψαλμωδίας ἔγινε ἀντιληπτός, καὶ μποροῦμε νὰ συζητοῦμε γιὰ ἐπίγνωση τοῦ τί εἶναι Ψαλμωδία, τότε μποροῦμε νὰ περάσουμε στὴν ἐπίγνωση τῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴν ἄσκηση αὐτῆς καί, συγκε-

κριμένα, σπὶς γενικότερες πρακτικῆς, ἠθικῆς, δογματικῆς καὶ ἐν γένει θεολογικῆς προϋποθέσεις ποὺ ἀπαιτοῦνται, σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ καὶ πατερικὴ παράδοση, προκειμένου ἡ Ψαλμωδία τοῦ πιστοῦ νὰ εἶναι εὐάρεστη στὸν Κύριο· καὶ πρῶτα - πρῶτα στὴν ἀτομικὴ, στὴν «κατὰ μόνας» Ψαλμωδία.

Είπαμε, ὅτι Ψαλμωδία εἶναι πρῶτον ἡ «κατὰ μόνας», «ἐν τοῖς κελλίοις» ἢ «ἐν τοῖς ταμείοις» στιχολόγησι Ψαλμῶν, ἄνευ μέλους, με ἀπλή ἀνάγνωσι, ὡς ἀτομικὴ προσευχὴ καί, κατ' ἐπέκτασι, ἢ ἀνάγνωσι τῶν καθ' ἡμέραν

τακτικῶν ἢ περιστάσιακῶν - ἐκτάκτων ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ἐκείνων οἱ ὁποῖες δύνανται νὰ ἀναγινώσκονται ἄνευ συμμετοχῆς ἱερέως. Αὐτὴ ἡ διαδικασιὰ ἀπαιτεῖ προϋποθέσεις; Τὴν ἀπάντησι μᾶς δίνουν τὰ ἴδια τὰ ἱερά κείμενα:

Προϋπόθεσι γ': Ἡ πρώτη ἀναπνοὴ τῆς ἡμέρας νὰ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν Ψαλμωδία

Στὴν συνήθη Πρωινή Προσευχῇ, τὴν ὁποία διαβάζουν οἱ πιστοὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἔγερσι ἀπὸ τὸν νυκτερινὸ ὕπνου, τὸ πρῶτο τροπᾶριο λέγει: «Ἐξεγερθέντες τοῦ ὕπνου προσπίπτομεν σοί, Ἄγαθέ, καὶ τὸν Ἀγγέλων τὸν ὕμνον βοῶμεν σοι, Δυνατέ. Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος εἶ ὁ Θεός...» Ποιὰ εἶναι ἐδῶ ἡ προϋπόθεσι; Νὰ προσφέρει ὁ πιστὸς στὸν Κύριο τὴν πρώτη ἀναπνοὴ τῆς ἡμέρας, τὴν πρώτη λαλιὰ τῆς ἡμέρας με τὴν ἀνύμνησι τοῦ Τρισαγίου ὕμνου, τὴν πρώτη κίνησι τῶν μελῶν του κατὰ τὴ νέα ἡμέρα με τὴν πρόσπτωσι στὰ γόνατα καὶ ἔτσι, γοναπιστός, νὰ ψάλλει τὸ Πανάγιον Ὄνομα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ζητᾷ καὶ ἀγιάζει τὰ πρωτότοκα τοῦ λαοῦ Του, «ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους», ἐπειδὴ φιλοτιμεῖται νὰ τοῦ προσφέρουνται τὰ πρω-

τογενήματα τοῦ ἀνθρώπου κόπου καὶ μόχθου, γι' αὐτὸ ζητᾷ καὶ ἡ πρώτη ἀνάσα τῶν πιστῶν νὰ ἀξιοποιεῖται καὶ νὰ Τοῦ προσφέρεται διὰ τῆς ἱερᾶς Ψαλμωδίας. Ὅπως ὁ Κύριος ἐκάθησε ἐπὶ πάλου ὄνου, στὸν ὁποῖο κανεὶς ἄλλος δὲν εἶχε στὸ παρελθὸν ἀνεβεῖ, οὔτε μετέπειτα ἀνέβηκε· ὅπως ὁ Κύριος ἐτέθη ἐπὶ καινοῦ - κενοῦ μνημείου, ὅπου οὐδεὶς ἄλλος ἐτάφη πρὸ καὶ μετὰ ἀπὸ Ἐκεῖνον· ὅπως ὁ Κύριος «κατώκησε» σὲ μήτρα πρὸ καὶ μετὰ τόκον ἀδιάρρηκτη· ἔτσι ἀρέσκειται στὴν καθημερινὴ προσφορὰ τοῦ πρώτου παλμοῦ τῶν φωνητικῶν μας χορδῶν καὶ τῆς πρώτης κρούσεως τῶν χειλέων μας στὴν Χάρη Του με ἕναν ὕμνον, τὸν ὁποῖο ὁ ἀνευδὴς Κύριος, βεβαίως, δὲν χρειάζεται, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ μικρὸς ἄνθρωπος βραβεύεται.

Προϋπόθεσι δ': Ἡ Ψαλμωδία νὰ ἀποτελεῖ μέσον ὀρθῆς καὶ σαφοῦς διατυπώσεως τοῦ δόγματος

Πρέπει, ὅμως, αὐτὴ ἡ Ψαλμωδία νὰ προσφέρεται καὶ με ὀρθὸ τρόπο, νὰ ἀποτελεῖ μέσον ὀρθῆς καὶ σαφοῦς διατυπώσεως τοῦ δόγματος (ἐν προκειμένῳ, με τὴν ἀκριβῆ ἔκφρασι τοῦ Τριαδολογικοῦ δόγματος). Κάτι

τέτοιο, πάντως, δὲν εἶναι εὐκόλο γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Πῶς νὰ κατανοήσῃ καὶ πῶς νὰ περιγράψῃ τὴν πίστι χωρὶς τὴν φώτισι τοῦ Κυρίου; Γι' αὐτὸ, ἡ πέμπτη προϋπόθεσι εἶναι...

Προϋπόθεσι ε': Ὁ μικρὸς ἄνθρωπος νὰ ἔχει ἐπίγνωσι, ὅτι «ἄνευ Ἐκεῖνου οὐ δύναται ποιεῖν οὐδέν»

...ὁ μικρὸς ἄνθρωπος νὰ ἔχει ἐπίγνωσι, ὅτι «ἄνευ Ἐκεῖνου οὐ δύναται ποιεῖν οὐδέν», οὔτε νὰ θεολογεῖ, οὔτε κὰν νὰ ψάλλει, καὶ ὅτι ἂν ὁ Κύριος δὲν προστρέξει ἀρωγὸς στὴν προσπάθεια τοῦ πιστοῦ γιὰ ὀρθὴ ἀνύμνησίν Του, ὁ ὕμνος του θὰ εἶναι ἀτελής, ἀπνευμάπιστος, ὡς ἐκ τούτου, μὴ εὐάρεστος στὸν Κύριο, ἴσως - ἴσως καὶ ἐφάμαρτος. Ὁ Κύριος πρέπει νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά,

Αὐτὸς πρέπει νὰ ἀνοίξῃ τὰ χεῖλη, ἐφόσον Αὐτὸς φροντίζει καὶ νὰ ἐγείρεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν νυκτερινὸ ὕπνον του. Γι' αὐτὸ ὁ πιστὸς ἐγειρόμενος ἀμέσως ἱκετεύει με τὸ δεύτερο τροπᾶριο τῆς Πρωινής Προσευχῆς: «Τῆς κλίνης καὶ τοῦ ὕπνου ἐξεγείρας με, Κύριε, τὸν νοῦν μου φώτισον, καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ χεῖλη μου ἀνοίξον, εἰς τὸ ὑμνεῖν Σε, Ἁγία Τριάς. Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος εἶ ὁ Θεός...».

Προϋπόθεση ς': Φόβος τοῦ ἐρχομένου Θεοῦ - Κριτοῦ

Φθάνοντας κανείς στην ἐπίγνωση ἐνώπιον Ποίου ἴσταται ψάλλον, ὅπως τὸ εἴπαμε νωρίτερα, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ διακατέχεται ἀπὸ φόβο και τρόμο, ὅπως τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφίμ, τὰ Ὅποια μὲ τρόμο κατακαλύπτουν τὸ πρόσωπό τους στὴ θεὰ τῶν Ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ και ὁ πιστὸς συνεχίζει στὴν Πρωινή Προσευχὴ του, «**Ἀθρόον ὁ Κριτῆς ἐπελεύσεται, και ἐκάστου αἰ πράξεις γυμνωθήσονται. Ἀλλὰ φόβω κράξομεν... Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἶ ὁ Θεός...**». Πέμπτη προϋπόθεση, λοιπόν, γιὰ τὴν Ψαλμωδία εἶναι ὁ φόβος τοῦ ἐρχομένου Θεοῦ - Κριτοῦ. Τὸ λέγει, ἄλλωστε, και τὸ ποιηματάκι τῆς μεταβυζαντινῆς μουσικῆς προπαιδείας: «**Ὁ θέλων μουσικὴν μαθεῖν και θέλων ἐπαινεῖσθαι... θέλει καλὸν σωφρονισμόν και φόβον τοῦ Κυρίου. Τότε νὰ μάθῃ ὁ μαθητῆς και τέλειος νὰ γένη.**» Ἔχει και ἄλλες πολὺ ἐνδιαφέρουσες προϋποθέσεις τὸ ποιηματάκι αὐτό, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ ἀναφερθοῦμε ἰδιαίτερα ἐδῶ.

Ἐγραψα παραπάνω, ὅτι ὁ πιστὸς ἀναμένει ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ τοῦ «ἀνοί-

Προϋπόθεση ζ': Σκοπὸς τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀκατάπαυστος δοξολόγηση τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ

«**Ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενος, εὐχαριστῶ Σοί, Ἁγία Τριάς... (κ.λπ.), ὅτι διὰ τὴν πολλὴν Σου ἀγαθότητα και μακροθυμίαν... ἤγειράς με, εἰς τὸ ὀρθρῖσαι και δοξολογήσαι τὸ κράτος Σου.**» Ὡστε, δὲν ξυπνάμε γιὰ νὰ πᾶμε

Προϋπόθεση η': Νὰ ψάλλουμε μὲ ἐξομολογητικὴ διάθεση

Και ἐφόσον αὐτὸ καθίσταται σκοπὸς τῆς ἡμέρας - ἄρα σκοπὸς ὅλου τοῦ βίου μας -, ποῖο εἶναι τὸ αἴτημα τὸ ὁποῖο ὑποβάλλουμε στὸν Κύριο μὲ τὴν ἀνωτέρω Εὐχὴ; Ἰδοῦ, πὼς συνεχίζει ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς: «**Και νῦν φώτισόν μου τὰ ὄμματα τῆς διανοίας, ἀνοίξόν μου τὸ στόμα, τοῦ μελετᾶν τὰ λόγια Σου, και συνιέναι τὰς ἐντολάς Σου, και ποιεῖν τὸ θέλημά Σου, και ψάλλειν Σοί ἐν**

Ξεῖ τὸ στόμα». Θὰ παραμείνω στὰ κείμενα τῆς Πρωινῆς Προσευχῆς, διότι εἶναι τόσο ἐντυπωσιακὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἄρπι ἐγερθεὶς ἐκ τοῦ ὕπνου πιστὸς δὲν ζητᾷ τίποτε βιωτικὸ ἀπὸ τὸν Κύριο στὴν Πρωινή Προσευχὴ του. Ἴσως θὰ σκεφτόμασταν, ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ ζητᾷ εὐδόση τῆς ἡμέρας, τῆς ἐργασίας του, υἱεία και ἀσφάλεια σωματικὴ «εἰς τὰς εἰσόδους και ἐξόδους του» - ἄντε και λίγο ἀσφάλεια πνευματικὴ-, εὐλογία τῶν οικείων προσώπων, αἴσια ἐπιστροφή στὴν οἰκία του τὸ βράδυ κ.τ.δ., ἐντούτοις, και σπὶς τρεῖς Εὐχὲς τῆς Πρωινῆς Προσευχῆς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν καθοδηγεῖται νὰ ζητήσῃ ὁ πιστὸς. Ἀντιθέτως, σὲ ὅλες - ὅπως και στὰ τρία Τριαδικὰ τροπάρια, πὸ ἔχω ἤδη ἀναφέρει - πάγιο αἴτημα τοῦ πιστοῦ εἶναι ἡ ἀξίωσή του πρὸς ἀνύμνηση τοῦ Κυρίου. Ἐδῶ διατυπώνονται ἐντυπωσιακότατες προϋποθέσεις: Διαβάζω τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα τῆς πρώτης Εὐχῆς - εὐχαριστήριος μεθ' ἱκεσίας, χαρακτηρίζεται - και σχολιάζω ἐπὶ τόπου:

σπὶς δουλειές μας, ἀλλὰ γιὰ νὰ «ὀρθρῖσουμε» και νὰ δοξολογήσουμε τὴν Ἁγία Τριάδα; Σκοπὸς ὅλου τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἢ ἀκατάπαυστος δοξολόγηση τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ.

ἐξομολογήσει καρδίας, και ἀνυμνεῖν τὸ πανάγιον ὄνομά Σου...» Ζητοῦμε, δηλαδή, α) φωτισμὸ τῶν διανοητικῶν μας ὀφθαλμῶν (φυσικά, διότι ἢ Λατρεία τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι «λογικὴ») και β) νὰ ἀνοίξῃ ὁ Κύριος τὸ στόμα μας. Μὲ αὐτὲς πὶς δύο δωρεές - ἐφόδια ἐπιδιώκουμε πέντε πράγματα και προσευχόμεσθε γι' αὐτά:

- α) Νὰ μελετοῦμε τὸν λόγο / Λόγο τοῦ Κυρίου,
 β) νὰ καταλαβαίνομε ὅ,τι μελετοῦμε («συνιέναι τὰς ἐντολάς»),
 γ) νὰ πραγματώνομε ὅ,τι διαβάσαμε καὶ κατανόησαμε (τὸ «ποιεῖν τὸ θέλημά Του»),
 δ) νὰ ψάλλομε μὲ ἐξομολογητικὴ διάθεση τῆς καρδιάς, δηλαδή, νὰ ψάλλομε ἀναγνωρίζοντας τὸ ἄφατο μεγαλεῖο τοῦ Κυρίου ἔναντι τῆς δικῆς μας ἀπερίγραπτης οὐδενίας, καὶ

Προϋποθέσεις θ' και ι': Ψαλμωδία μὲ ταπείνωση - Ψαλμωδία μὲ καθαρὴ καρδιά

Πηγαίνω, στὴ δεύτερη Εὐχή: «Δόξα Σοι, Βασιλεῦ, Θεέ Παντοκράτορ...» Τί ζητοῦμε σὲ αὐτή; Καὶ πάλι, τίποτε βιοτικό, παρὰ μόνο α) νὰ δεχθεῖ ὁ Κύριος τὴν Ψαλμωδία ἀπὸ τὰ χεῖλη μας [«Δέξαι, Κύριε, καὶ τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου, ὡς τῶν Ἁγίων καὶ νοερῶν Σου δυνάμεων»] καὶ β) νὰ ὁμοιάσομε πὶς φρόνιμες Παρθένης τῆς Παραβολῆς. Στὸ τί; Ὅχι στὴν παρθενία, ὄχι στὴν σωματικὴ καὶ ψυχικὴ σωφροσύνη, ὄχι στὴν ἐπαγρύπνηση, ὄχι στὴν προνοητικότητα ἐκεῖνων, ἀλλὰ, στὸ νὰ προσφέρουμε τὴν αἴνεσή μας πρὸς τὸν

Προϋπόθεση ια': Ἡ δοξολόγηση τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι τὸ κύριο καθημερινὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι πάρεργο

Ἀκόμη συγκλονιστικότερη εἶναι ἡ τρίτη Εὐχὴ τῆς Πρωινής Προσευχῆς, «Σὲ εὐλογοῦμεν, Ὑψίστε Θεέ καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους...», τὴν ὁποία εὐρίσκουμε καὶ στὴν Ἀκολουθία τοῦ Μεσονυκτικοῦ. Πῶς νὰ μὴν εἶναι συγκλονιστική; Εἶναι ποίημα τοῦ Μ.Βασιλείου. Ἐδῶ διαβάζομε: «Εὐχαριστοῦμέν Σοι, ὅτι οὐ συναπώλεσας ἡμᾶς ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν, ἀλλ' ἐφιλανθρωπέυσω συνήθως καὶ... ἡμᾶς ἡγείρας εἰς τὸ δοξολογῆσαι τὸ κράτος Σου.» Ὅπως ἡ πρώτη Εὐχὴ, ἔτσι καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἀποφαίνεται, ὅτι σκοπὸς τῆς πρωινής μας ἐγέρσεως ἀπὸ τὸν ὕπνο εἶναι ἡ δοξολόγηση τοῦ Κυρίου -διὰ τῆς Ψαλμωδίας, φυσικά-, ὅπως διευκρινίζει ἀμέσως παρακάτω. Εἶναι ἐντυπω-

ε) νὰ ἀνυμνοῦμε τὸ ὄνομά Του. Ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ ὄνομα; Αὐτὸ ποὺ ὁ σαρκωθεὶς Υἱὸς ἐφάνερωσε στοὺς ἀνθρώπους (Ἐκεῖνος εἶπε [8], «ἐφάνερωσα τὸ ὄνομά Σου τοῖς ἀνθρώποις»), ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ὄνομα «τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Εἶναι συγκλονιστικό, ὅτι τὰ δύο ἀπὸ τὰ πέντε αἰτήματα ποὺ διατυπώνονται στὴν Εὐχὴ, ἀφοροῦν τὴν ἀνύμνηση τοῦ Κυρίου, τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία. Ἰδού, λοιπόν, ἡ ὁλοκληρὴ (ἡ) προϋπόθεση: Νὰ ψάλλομε μὲ ἐξομολογητικὴ διάθεση.

Κύριο μὲ ταπείνωση καὶ καθαρὴ καρδιά: [«...καὶ εὐδόκησον ἐν καρδίᾳ καθαρὰ καὶ πνεύματι ταπεινώσεως, προσενεχθῆναι Σοὶ τὴν ἐκ τῶν ρυπαρῶν χειλέων μου αἴνεσιν. Ὅπως καὶ γὰρ κοινωνὸς γένωμαι τῶν φρονίμων παρθένων...»] Μήπως, τελικῶς, τὸ ἔλαιον (τὸ λαδάκι) τῶν φρονίμων Παρθένων εἶναι -σὺν τοῖς ἄλλοις- ἡ «καθαρὰ καὶ ταπεινὴ Ψαλμωδία»; Ἄν εἶναι ἔτσι, γιατί τὴν ἀμελοῦμε τόσο; Πάντως, Ψαλμωδία μὲ ταπείνωση καὶ καθαρὴ καρδιά δὲν ἐπιτυγχάνεται, νομίζω, ἄνευ τῆς ἐπιγνώσεως ἐνώπιον Ποίου ψάλλομε.

σιακὴ ἢ ταύτιση ποὺ ὑπάρχει στὸ ζήτημα αὐτὸ μεταξὺ τῆς ἀγιογραφικῆς καὶ σύσσωμης σχεδὸν τῆς πατερικῆς παραδόσεως. Θυμίζω, πάλι, τὸν στίχο τοῦ Προοιμιακοῦ Ψαλμοῦ, «Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἐσπέρας». Ποιὸ εἶναι, ἀλήθεια, αὐτὸ τὸ «ἔργον» τοῦ ἀνθρώπου (σὲ Ἐνικὸ Ἀριθμὸ, ὄχι «ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ»), γὰρ τὸ ὁποῖο ξυπνᾷ τὸ πρωὶ καὶ ἐξέρχεται στὸν βίον του νὰ τὸ ἐργαστεῖ, ἂν ὄχι ἡ εὐχαριστία, ἡ ἀνύμνηση, ἡ εὐλόγηση, ἡ δοξολόγηση, ἡ ἐξομολόγηση (δηλαδή, ἡ ἐξομολογητικὴ δοξολόγηση) καὶ ἡ προσκύνηση τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ; Εἶναι ἡ

ἀδιάλειπτος «λόγῳ, ἔργῳ καὶ διανοίᾳ» Ψαλμωδία τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὴ εἶναι τὸ κύριο καθημερινὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι πάρεργα. Θὰ

μποροῦσα νὰ ἀναφέρω δεκάδες ρήσεις Πατέρων ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος.

Προϋπόθεση ιβ': Νὰ ἐπιζητεῖται πάντοτε ὁ φωτισμὸς τοῦ Κυρίου

Στὴ συνέχεια τῆς Εὐχῆς ἀκολουθεῖ μία σειρά ἱκετευτικῶν ἀναβαθμῶν, οἱ ὁποῖοι εἰσάγονται μὲ τὴν φράση «Διὸ δυσωποῦμεν τὴν ἀνείκαστόν σου Ἀγαθότητα», καὶ ἀκολουθεῖ ἓνα λεκτικὸ *crescendo* αἰτημάτων, ὅλα σχετικὰ

μὲ τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία:

α) «Φώτισον ἡμῶν τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμούς». Ἐπιζητεῖται ὁ φωτισμὸς τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας, ὅπως στὴν πρώτη Εὐχή.

Προϋπόθεση ιγ': Νὰ ἀποβάλλεται ἡ ψυχικὴ ραθυμία

β) Καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν ἐκ τοῦ βαρέος ὕπνου τῆς ραθυμίας ἀνάστησον. Πῶς νὰ ἀποβῆ ἡ ἡμέρα τοῦ ἀνθρώπου δοξολογικὴ καὶ ἐξομολογητικὴ γιὰ τὸν Κύριο, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἀποβάλλει τὸ «μέγα δεινόν», τὴν ραθυμία τοῦ νοῦ; Ἡ ραθυμία βαραίνει τοὺς ὀφθαλμούς, ἐκλύει τὴν καρδιά, θολώνει τὸν νοῦν, παραλύει τὴν διάθεση, καλλιεργεῖ τὴν ἀπογοήτευση, τὴν ἀπόγνωση καὶ τὴν ἀπελπισία, ἀρπάζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς Χάριτος καὶ τὸν αἰχμαλωτίζει σὲ γῆ ἄλλοτρια. Ὅμως, «πῶς ἄσφμεν τὴν ὥδην Κυρίου ἐπὶ

γῆς ἄλλοτρίας», κατὰ τὸν Ψαλμωδῶ; Μόνον θρῆνος συνάδει στὴν γῆ τῆς ἐξορίας, ὅχι μόνον στὴν ὄντολογικὴ Βαβυλῶνα, ἀλλὰ καὶ στὴν πνευματικὴ κατάσταση τῆς δουλείας, τῆς ψυχικῆς καταδουλώσεως ἀπὸ τὸν ἐχθρό. Ὁ ὕμνος, ἡ Ψαλμωδία, ἀπουσιάζει. Ἐπομένως, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος πρέπει νὰ «συνεργασθοῦν» γιὰ νὰ νικηθεῖ ἡ ψυχικὴ ραθυμία. ὁ ἄνθρωπος θέλοντας καὶ ἀγωνιζόμενος καὶ ὁ Κύριος εὐλογῶντας, ἐνισχύοντας καὶ ἐπιβραβεύοντας.

Προϋπόθεση ιδ': Νὰ εὐλογοῦνται τὸ στόμα, τὰ χεῖλη, ὅλα τὰ φωνητικὰ ὄργανα τοῦ πιστοῦ, νὰ καθαγιάζονται, νὰ ἀφορίζονται μόνον γιὰ Ἐκεῖνον

γ) Ἐπόμενος ἀναβαθμὸς παρακλήσεως τό, «ἀνοιξὸν ἡμῶν τὸ στόμα καὶ πλήρωσον αὐτὸ τῆς Σῆς αἰνέσεως». Πᾶσα δωρεὰ «ἄνωθεν ἐστὶ καταβαίνουσα». Ἡ αἰνεσις τοῦ Κυρίου εἶναι ἀδύνατη, ἐὰν ὁ ἴδιος δὲν εὐλογήσῃ τὴν πρόθεσή μας καί, ἂν δὲν εἶναι ἀδύνατη, πάντως, εἶναι ἀνευλόγητη, «κατὰ

παραχώρησιν», ὅχι κατ' εὐδοκίαν Κυρίου. Τὸ στόμα, τὰ χεῖλη καὶ τὰ λοιπὰ φωνητικὰ ὄργανα τοῦ πιστοῦ, πρέπει νὰ εὐλογοῦνται, νὰ καθαγιάζονται καὶ νὰ ἀφορίζονται γιὰ ἀποκλειστικὴ χρῆση μόνον γιὰ Ἐκεῖνον.

Προϋποθέσεις ιε' καὶ ις': Τὸ «ἀπερισπᾶστως ψάλλειν» - Ἡ κατανόηση καὶ λογικὴ μετοχὴ στὰ ψαλλόμενα

δ) Ἄν, ὅμως, ὁ Κύριος «πληρώσει» τὸ στόμα μας μὲ τὴν αἴνεσή Του, τότε θὰ «δύνηθῶμεν ἀπερισπᾶστως ἄδειν τε καὶ ψάλλειν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι τῷ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὸ πάντων δοξαζομένῳ Θεῷ, τῷ Ἀνάρχῳ Πατρὶ, σὺν τῷ

Μονογενεῖ Αὐτοῦ Υἱῷ καὶ τῷ Παναγῷ καὶ Ἀγαθῷ καὶ Ζωοποιῷ Αὐτοῦ Πνεύματι...» Ἐπομένως, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀποβολὴ τῆς ραθυμίας. Ἀδιαπραγμάτευτὴ προϋπόθεση εἶναι καὶ τὸ «ἀπερισπᾶστως ἄδειν τε καὶ ψάλλειν, καὶ

ἐξομολογεῖσθαι». Ἐὰν ἡ γλῶσσα μας ψάλλει ἢ σπυχολογεῖ ἢ ἀναγνώσκει, ἀλλὰ ὁ νοῦς μας εὐρίσκεται περισπασμένος μακριὰ ἀπὸ τὴν προσευχητικὴ διαδικασία, πού ἀπαιτεῖ συγκέντρωση, ἀποβολὴ λογισμῶν καὶ «πάσης βιωτικῆς μερίμνης», κυρίως κατανόηση καὶ λογικὴ μετοχὴ στὰ λεγόμενα καὶ ψαλλόμενα, τότε σὲ τί διαφέρουμε ἀπὸ τὸ «ἀλαλάζον κύμβαλον» καὶ τὸν «ἠχοῦντα χαλκόν»;

ε) Μία παρατήρηση· ἐδῶ χρησιμοποιοῦνται οἱ λέξεις «ἄδειν», «ψάλλειν» καὶ «ἐξομολογεῖσθαι». Πρόκειται γιὰ τρεῖς διαφορετικὲς λέξεις γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἢ δὲν εἶναι ἔτσι; Σαφῶς, δὲν εἶναι ἔτσι. Τὸ «ἄδειν» ἀναφέρεται στὴν ἀνύμνηση τοῦ Θεοῦ μὲ ὕμνους καὶ πνευματικὲς Ὡδές, τὸ «ψάλλειν» στὴν

αἴνεσή Του μὲ Ψαλμούς καὶ τὸ «ἐξομολογεῖσθαι» στὴν δοξολόγησή Του διὰ τῆς νοερᾶς προσευχητικῆς διαθέσεως, μέσω εὐχῶν, δεήσεων καὶ λοιπῶν ἀναγνωσμάτων. Ἔρχεται, λοιπόν, ἡ φράση αὐτὴ τοῦ Μ.Βασιλείου σὲ πλήρη συσχετισμὸ μὲ τὴν καινοδιαθηκικὴ παύλειο διατύπωση, «πληροῦσθε ἐν Πνεύματι, λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἄδοντες καὶ ψάλλοντες τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ» [9].

Ἄλλὰ ἂς δοῦμε μερικὰ ἀκόμη ἱερὰ κείμενα. Εἶναι φανερό, ὅτι τὰ γραφόμενα τεκμηριώνονται σὲ κείμενα ἀγίων Πατέρων, τὰ ὁποῖα ἡ λειτουργικὴ καὶ ὕμνογραφικὴ παράδοση χρησιμοποιεῖ ἀδιάκοπα στὸν νυχθήμερο, ἐβδομαδιαῖο καὶ ἐτήσιο ἑορτολογικὸ κύκλο:

Προϋπόθεση ιζ': Ὁ Χριστὸς προσφέρει τὴν ἐπίγνωση ὡς δωρεὰ ἀποκαλύψεως

Στὴν πολὺ γνωστὴ καὶ σχεδὸν σὲ ὅλες πὶς ἀκολουθίες λεγόμενη Εὐχή, «Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ᾠρᾷ» [10], ἡ ἐπίγνωση εἶναι κορυφαῖο αἶτημα, μὲ τὸ ὁποῖο ὀλοκληρώνεται μία μακρὰ σειρὰ αἰτημάτων. Γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐπιγνώσεως «τῆς ἀπροσίτου δόξης» τοῦ Κυρίου ζητεῖται ἡ περιτείχιση τοῦ πιστοῦ, ἡ περιφρούρηση καὶ καθοδήγησή του, ἀπὸ ἀγίους Ἀγγέλους, ἡ δὲ ἐπίγνωση ὡς ζητούμενο, λαμβάνει τὴν ἴδια διαβάθμιση μὲ «τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως»! «Τείχισον ἡμᾶς ἀγίοις σου Ἀγγέλοις, ἵνα τῇ παρεμβολῇ

αὐτῶν φρουρούμενοι καὶ ὁδηγούμενοι καταστήσωμεν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀπροσίτου σου δόξης, ὅτι εὐλογητὸς εἶ...» Αὐτὸς δὲ στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ ἀπρόσιτος δόξα καὶ καλεῖται νὰ εὐδοκήσει στὴν ἐπίγνωση αὐτῆς ἀπὸ τοὺς πιστούς, δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν «ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνούμενον καὶ δοξαζόμενον Χριστὸν τὸν Θεόν», Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ προσφέρει τὴν ἐπίγνωση ὡς δωρεὰ ἀποκαλύψεως Του.

Προϋπόθεση ιη': Ἡ ἐπίγνωση τῆς Ἀληθείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἀναλύσω, «τί ἐστὶν ἀλήθεια»· ὁ ἀνυπόμονος Πιλάτος -ἢ μᾶλλον ἀνάξιος, κατὰ τοὺς Πατέρας-, δὲν ἐστάθη νὰ λάβει τὴν ἀπάντηση ἀπὸ τὸν Κύριο, πού θὰ τοῦ ἔλεγε, «Ἐγὼ εἰμι ἡ Ἀλήθεια». Στὴν Εὐχὴ τοῦ Γ' Ἀντιφώνου τῆς Θείας Λειτουργίας τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ὁ ἱερεὺς εὐχεταί «μυστικῶς»: «... Αὐτὸς καὶ νῦν τῶν δούλων Σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πλήρωσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνω-

σιν τῆς σῆς ἀληθείας, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζῶνι αἰώνιον χαριζόμενος.» [11]

Ὁμοίως, καὶ στὴν Εὐχὴ τῆς Β' Στάσεως τοῦ ἹΗ' Καθίσματος τῆς Προηγιασμένης, ὁ ἱερούργος μεταξὺ τῶν ἄλλων εὐχεταί: «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν ἡμῶν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας» [12]. Οὐδεὶς σώζεται, ἐὰν δὲν δεχθεῖ τὴν Ἀλήθεια, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, σεσαρκωμένον - παθόντα - ταφέντα - ἀναστάντα καὶ ἀναληφθέντα ἐν σώματι. Ὁμοίως, καὶ ἡ ἀνύμνηση

τοῦ Κυρίου ἀπὸ χεῖλη πού δὲν ὁμολογοῦν ὀλοψύχως αὐτὴν τὴν Ἀλήθεια τοῦ σχεδίου τῆς Θείας Οἰκονομίας γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ κόσμου, «οὐ καλή». Ἐμπίπτει σὲ φαρισαϊκὴ ὑποκρισία καὶ κατακρίνεται αὐστηρὰ ἀπὸ τὸν

Προϋπόθεση ιθ': Ἡ ἐπίγνωση τῆς Βασιλείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Ἔνα ἀπὸ τὰ συχνότερα ἐφύμνια τῆς Ὁρθόδοξης ὑμνογραφίας εἶναι τὸ τοῦ εὐγνώμονος Ληστοῦ, «μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου». Ὡς γνωστόν, καὶ ὁ ἐκ δεξιῶν σταυρωθεὶς Ληστής ἀρχικῶς ἐξύβριζε καὶ «ὠνεῖ-διζε» τὸν Κύριο, σύμφωνα μὲ τὸν Ματθαῖο^[13]. Τί ἦταν ἐκεῖνο πού ἔκαμε τὸν πρῶτον ὑβριστὴ νὰ μεταστραφεῖ ξαφνικὰ καὶ νὰ κερδίσει σὲ μιὰ στιγμή τὸν Παράδεισο, βάζοντας «κλεῖδα τὸ Μνήσθητί μου»; Τὴν ἀπάντησι μᾶς δίδει ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης στὴν Δ' Εὐχὴ τῆς Ἀκολουθίας τῆς Θείας Μεταλήψεως, ποίημα δικό του, βεβαίως. «**Οὐδὲ Ληστήν ἐπιγνόντα τὴν Βασιλείαν Σου ἀπεδύξας**», γράφει. Τί ἔκανε ὁ Ληστής, κατὰ τὸν Χρυσόστομο;

Προϋπόθεση κ': Ἡ σύνεση ἀποτελεῖ προϋπόθεσι τῆς Ψαλμωδίας

Ἔνα ἀρκετὰ γνωστὸ Προσόμοιο^[14] τροπάριο, Θεοτοκίον Κάθισμα, θὰ εἶναι ὁ ἐπόμενος ὁδηγὸς μας στὴν ἀναζήτησι τῶν προϋποθέσεων τῆς ἱερᾶς Ψαλμωδίας: Τὸ ἐπεσημάνα στὰ Μεσώδια Καθίσματα τοῦ Ὁρθρου τῆς Δ' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν, ὅμως, εἶναι βέβαιο, ὅτι ἀπαντᾷ ὡς Θεοτοκίον Κάθισμα καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις:

«Ὁ ἐπὶ θρόνου Χερουβὶμ καθεζόμενος,
καὶ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς αὐλιζόμενος,
ὡς ἐπὶ θρόνου κάθηται ἀγίου αὐτοῦ,
Δέσποινα, ἐν κόλποις Σου, σαρκικῶς ὁ Θεὸς γάρ,
οὕτω βασιλεύσας τε, ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη,
(ἐδῶ εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον...) καὶ συνετῶς νῦν ψάλλομεν Αὐτῷ...»

Κύριο. Ἡ ἐπίγνωση τῆς Ἀληθείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, λοιπόν, εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεσι γιὰ τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία, εἴτε αὐτὴ γίνεται «κατὰ μόνας», εἴτε ἀπὸ ἐπίσημο Ψάλτη στὶς Ἀκολουθίες τῆς κοινῆς Λατρείας.

«Ἐπέγνω», τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἀπέκτησε, ἀφνης, ἐπίγνωση, ὅτι ὁ Συσταυρούμενός του εἶναι ὁ Βασιλεὺς καὶ Δημιουργὸς τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου Κτίσεως, ὁ Ὅποιος ἐπιστρέφει εἰς τὰ ἴδια, ἀπὸ ὅπου ποτὲ δὲν ἐχωρίσθη κατὰ τὴν ἐπίγειο βιωτὴ Του. Ἐκτοτε, ὅταν ἀμαρτωλὰ ἀνθρώπινα χεῖλη ψελίζου τροπάρια Μακαρισμῶν, καθαίρονται καὶ λαμπρύνονται κάθε φορὰ πού ψάλλου τὸ, «Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου». Καί, ἂν ὁ Ληστής σώθηκε μὲ ἓνα μόνο «Μνήσθητι», πόση ἀναψυχὴ μᾶς ἐπιφυλάσσουν οἱ πολλοὶ καὶ ἐπάλληλοι Μακαρισμοὶ τῶν ἱερῶν μας Ἀκολουθιῶν;

Τί ἔχουμε στὸ τροπάριο αὐτό; Μία ὁμολογία πίστεως περὶ τοῦ, Ποῖος εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Εἶναι α) Ἐκεῖνος, τὸν Ὅποιο εἶδαν οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης «ἐπὶ θρόνου Χερουβὶμ καθεζόμενον», β) Ἐκεῖνος, ὁ ἴδιος, τὸν Ὅποιο εἶδαν οἱ ἄγιοι Ἀποστολοὶ καὶ οἱ Μάρτυρες τῆς πίστεως στὰ ὁράματά τους «ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς αὐλιζόμενον», μετὰ τὴν Ἀνάληψή Του στὴν Βασιλεία Του, γ) Ἐκεῖνος, ὁ ἴδιος, τὸν Ὅποιο δέχθηκε σαρκικῶς ἡ Θεοτόκος στοὺς κόλπους Της, δ) Ἐκεῖνος, ὁ ἴδιος, ὁ Ὅποιος, παρότι εἶναι ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας τῶν Ἑβραίων, βασίλευσε -βασιλεύει- ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. Ἔ, λοιπόν, ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁμολογία πίστεως, ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν τὴν σαφέστατη δογματικὴ διατύπωση, ἐπακολουθεῖ ἡ ἀνύμνησι Ἐκεῖνου, καὶ ἡ Ψαλμωδία αὐτὴ πρὸς τὸ πρόσωπό Του εἶναι «συνετῆ»: «**Συνετῶς**

νῦν ψάλλομεν Αὐτῷ...», λέγει ὁ ποιητής. Ψαλμωδία μετὰ συνέσεως... Μία σύνεση ἢ ὁποία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς γνώσεως τοῦ, Ποῖος εἶναι ὁ Ἰησοῦς

2. Προϋποθέσεις γιὰ τὴν συμμετοχὴ στὴν Ψαλμωδία τῆς κοινῆς Λατρείας: Ἐὰν ἡ «κατὰ μόνας» Ψαλμωδία ἔχει ἀνάγκη τόσων προϋποθέσεων, εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπροϋπόθετες ἢ βιωματικὴ (συμ-)μετοχὴ στὴν Ψαλμωδία ἢ ἔστω ἢ ἀπλή (πάντως, βιωματικὴ) ἀκρόαση αὐτῆς κατὰ τὴν διάρκεια τῆς κοινῆς Λατρείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς Κοινότητος στὸν Ναό; Ὁχι, δὲν εἶναι ἀπροϋπόθετη ἢ συμμετοχὴ.

Στὴν ἐργασία μου «Οἱ θεολογικὲς διδασκαλίαι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, περὶ Ψαλμωδίας, ὅπως ἀποτυπώνονται στὴν συγγραφὴ αὐτοῦ, «Κλίμαξ τῶν Ἀρετῶν»», ἢ ὁποία ἐκδόθηκε, ἤδη, στὰ Πρακτικὰ τοῦ Προηγούμενου Συνεδρίου τοῦ Τομέα, μαζί με ὅσα ἄλλα σπουδαῖα καὶ ψυχωφελῆ περὶ Ψαλμωδίας περισυνελέγησαν ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς «Κλίμακος», ἐπεση-

Χριστός. Σύνεσις· ὁ καρπὸς βαθιᾶς ἐπιγνώσεως. Ἄρα, καὶ ἡ σύνεση ἀποτελεῖ προϋπόθεση τῆς Ψαλμωδίας.

μάνθησαν καὶ οἱ σοφὲς διδασκᾶς τοῦ ὁσίου, γιὰ τὸ ποιῆς εἶναι οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν συμμετοχὴ στὴν ἱερὰ Ψαλμωδία, γιὰ νὰ ἀνέλθῃ κανεὶς στὸ ἱερὸ Ἀναλογεῖο νὰ ψάλλῃ, εἴτε ὡς «διορισμένος» -καθὼς λέγεται- Ἱεροψάλτης, εἴτε ὡς βοηθός. Ἐπιπλέον, ὁ ἱερὸς Πατὴρ θέτει προϋποθέσεις ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἀπλή ἀκρόαση τῆς Ψαλμωδίας ἀπὸ τῆς θέσης τοῦ ἐκκλησιάσματος, οἱ δὲ παρατηρήσεις του εἶναι συγκλονιστικὲς, ὅπως ὅλο τὸ βιβλίον, ἄλλωστε. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ παραπέμψω κάθε ἐνδιαφερόμενο στὴ μελέτη μου αὐτὴ (εὐρίσκεται ἤδη ἀναρτημένη καὶ ἐλεύθερη στὴν ἱστοσελίδα τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου, www.tomeaspsaltikis.gr) [15].

Προϋποθέσεις κα' - κγ': Ἐκκλησιολογικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάληψη ἱεροψαλτικοῦ διακονήματος

Βεβαίως, ὑπάρχουν ἀνυπέρθετες Ἐκκλησιολογικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάληψη ἱεροψαλτικοῦ διακονήματος. Θεμελιώδης ἐκκλησιολογικὴ προϋπόθεση εἶναι (κβ') ἢ ἔγκριση τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως, ὄχι μόνον ὡς εὐλογία, ὡς εὐχή, ἀλλὰ, πρωτίστως καὶ κυρίως, ὡς λατρευτικὴ καὶ τελεουργικὴ ἐπισφράγιση διὰ τῆς Χειροθεσίας Ἱεροψάλτου ἢ Ἀναγνώστου ἢ ἄλλου

ψαλτικοῦ διακονήματος (π.χ. Κανονάρχου). Αὐτὴ θὰ βασιστεῖ σὲ μία ἄλλη προϋπόθεση, (κα') τὴν συμμαρτυρία τοῦ Πνευματικοῦ τοῦ ὑποψηφίου Ἱεροψάλτου, καὶ (κγ') θὰ ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ τὸ Σῶμα τῆς τοπικῆς λατρευτικῆς Κοινότητος μετὰ τὴν ἀναφώνηση «Ἄξιος».

Προϋποθέσεις κδ^ν - λδ^ν: Πνευματικὲς καὶ Ἠθικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάληψη ἱεροψαλτικοῦ διακονήματος

Τὰ τρία αὐτά, ἢ συμμαρτυρία, ἢ Χειροθεσία καὶ ἢ ἐπικύρωση -με αὐτὴν τὴν χρονικὴ σειρά- ἐγγυῶνται τὴν ὑπαρξὴ ὅλων τῶν λοιπῶν Πνευματικῶν καὶ Ἠθικῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴν ἀνάληψη ἱεροψαλτικοῦ διακονήματος. Ποιῆς εἶναι αὐτές; Ἐπιγραμματικῶς, μόνον, θὰ μεταφέρω τί ὀρίζεται στὴν

«Κλίμακα»: Πρῶτα, πρέπει κανεὶς (κδ^ν) νὰ ἀναλογίζεσαι ἐνώπιον Τίνος εὐρίσκεται, νὰ ἔχει ἐπίγνωση ὅτι ἴσταται πρὸ τοῦ Παναγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συναισθάνεται τὴν μικρότητά του ἐναντι τοῦ μεγαλείου τῆς ἀπέραντης ἀγάπης, μακροθυμίας καὶ συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ, γράφει ὁ Ἰωάννης.

Ἀμέσως, (κε') νὰ ἀποβάλλει τὴν ἀκηδία, (κς') νὰ περιβάλλεται τὴν προθυμία, (κζ') γιὰ νὰ πολεμᾷ πὺς αἰχμαλωσίες καὶ τοὺς ρεμβασμοὺς τοῦ νοῦ κατὰ τὴν Ψαλμωδία.

Προηγουμένως, ὅμως, ὀφείλει νὰ ἔχει διασφαλίσει μία ἄλλη προϋπόθεση. Πρέπει (κη') νὰ ἔχει φυλάξει σωματικὴ ἀγνεία καὶ σωφροσύνη καί, μάλιστα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγνότητα τοῦ σώματος, (κθ') νὰ ἐξασφαλίζει τὴν ἀγνότητα καὶ τῶν λογισμῶν του.

Ἡ διαδικασία τῆς καθάρσεως τῶν λογισμῶν περνᾷ μέσα ἀπὸ (λ') τὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ δύο πάθη τῆς φιλοκοσμίας καὶ τῆς φιληδονίας, τὰ ὁποῖα εἶναι γεννεσιουργὰ τῶν ἄλλων παθῶν, καθιστοῦν δὲ ἀδύνατη τὴν καθαρὰ προσευχή, ὡς ἐκ τούτου, καὶ τὴν καθαρὰ Ψαλμωδία. Ἐπιπλέον,

(λα') ὁ νοῦς πρέπει νὰ καθαρθεῖ ἀπὸ μέριμνες καὶ σκέψεις, (λβ') τὸ δὲ σῶμα θὰ πρέπει νὰ πάψει νὰ ἀποτελεῖ γήινο βάρος (ἐργαζόμενο πὺς ἡδονές) καὶ νὰ ἀποβαίνει σὲ τροχοπέδη στὸ νὰ πετάξει ὁ νοῦς στὰ θεία νοήματα. [«Ἀναστὰς ἐκ φιλοκοσμίας καὶ φιληδονίας, ἀπόβριψε φροντίδας· ἀπόδυσαι ἐννοίας· ἀπάρησαι σῶμα· οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστι προσευχή, εἰ μὴ κόσμου ὄρατοῦ καὶ ἀοράτου ἀλλοτρίωσις.»] Ὅταν συντρέξουν οἱ ἀνωτέρω προϋποθέσεις, τότε (λγ') θερμαίνεται ὁ νοῦς καὶ σταδιακῶς δίνεται ὁλόένα μὲ περισσότερη ἐνταση στὴν ὑμνωδία, σὰν ἓνα δυνατὸ καὶ ἀκατανίκητο ἄλλογο, ποὺ ὅσο τρέχει τόσο καλπάζει, ἐνῶ ὅσο θερμαίνεται ὁ νοῦς στὴν Ψαλμωδία τόσο (λδ') θερμαίνεται καὶ ἡ καρδιά. Ἔτσι, ἡ φιλόθεος ψυχὴ ἐπιζητεῖ μὲ λαχτᾶρα τὴν προσευχὴ καὶ τὴν Ψαλμωδία [16].

Γ'. Προϋποθέσεις γιὰ τὴν Κατάκτηση τῆς Ἐπιγνώσεως

Καλὰ κι εὐλογημένα τὰ παραπάνω, ἀλλὰ πῶς κατακατᾶται αὐτὴ ἡ ἀρετὴ τῆς ἐπιγνώσεως;

Προϋπόθεση λε': Νὰ ἔχουμε ἐπίγνωση, ὅτι προϋποτίθενται προϋποθέσεις, προκειμένου νὰ ψάλλουμε...

Στὸ ἐρώτημα αὐτῆς τῆς ἐνότητος, θὰ προσθέσω, ἀσχολίαστη, μία ἀκόμη προϋπόθεση. Βασικὴ προϋπόθεση γιὰ νὰ ψάλλουμε μὲ ἐπίγνωση εἶναι, νὰ

ἔχουμε ἐπίγνωση, ὅτι προϋποτίθενται προϋποθέσεις, προκειμένου νὰ ψάλλουμε...

Προϋπόθεση λς': Ἡ μόνη ἐπίγνωση ποὺ μποροῦμε νὰ ἔχουμε εἶναι, τὸ νὰ ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀγνοία μας

Φυσικά, ὁ κατάλογος τῶν προϋποθέσεων μπορεῖ νὰ μακρύνει πολὺ, ἴσως ἀπεριόριστα. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐπικαλεστεῖ ἀμέτρητα παραθέματα ἱερῶν κειμένων, ἀνακαλύπτοντας ἐντυπωσιακότατες τοποθετήσεις τῶν ἱερῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἐπὶ τοῦ θέματος. Ὅμως, ἀφ' ἐνός, ὁ χρόνος ἐδῶ δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ κάποιον τέτοιο, ἀφ' ἑτέρου, φοβοῦμαι μήπως ἀρχίσουμε νὰ ἀπογοητευόμαστε καὶ ἀναρωτηθοῦμε, ἐὰν εἶναι ἔτσι, «τίς δύναται ψάλλειν»

(κατὰ τό, «τίς δύναται σωθῆναι»). Ἡ ἀπάντηση, ὅμως, θὰ εἶναι καὶ στὴ δική μας περίπτωση ἢ αὐτῆ: «Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ παρὰ τῶ Θεῶ ἐστίν.» [17] Ἐμεῖς θὰ ἐπιζητοῦμε νὰ ψάλλουμε μὲ ἐπίγνωση, ὁ δὲ Κύριος θὰ φωτίζει καὶ θὰ ἀναπληροῖ πὺς ἀδυναμίες μας. Τελικῶς, ἡ μόνη ἐπίγνωση τὴν ὁποία μποροῦμε νὰ ἔχουμε εἶναι, τὸ νὰ ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀγνοία μας.

Δ'. Ἀγιογραφικὴ τεκμηρίωση περὶ τῆς Ἐπιγνώσεως τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ

Κάπου ἐδῶ ὀλοκληρώνεται, ἡ πενιχρά μου ἀναμέτρηση μὲ τὸ τεράστιο ζήτημα περὶ τῆς ἐπιγνώσεως ὡς προϋπόθεση στὴν ἀσκηση τῆς Ψαλμωδίας. Ὁ ἀρχικός σχεδιασμός τοῦ θέματος, ἐκεῖ ὅπου πρωτοπαρουσιάστηκε καὶ πρωτοδημιεύθηκε, ἦταν, «Ἡ ἐπίγνωση» ὡς προϋπόθεση γιὰ τὴν ἱερά Ψαλμωδία μέσα ἀπὸ ἱερά κείμενα» καὶ περιέλαβε μερικές μόνο -ἐλάχιστες, στὴν πραγματικότητα- ἀναφορές σὲ ὕμνους καὶ Εὐχές. Ὅμως, ἂν κανεὶς θελήσει νὰ διερευνήσει σὲ βάθος τὸ θέμα, ἀναζητώντας τεκμηρίωση στὰ ἔργα τῶν ἁγίων Πατέρων, θὰ πρέπει νὰ γράφει μίαν ἐκτενέστατη διδασκαρική διατριβή.

Χωρὶς, βεβαίως, νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς μου ἐδῶ, ἀλλὰ, συνάμα, μὴ θέλοντας, σὲ αὐτὴ τὴ δεύτερη ἐπεξεργασία του νὰ ἀφήσω τὸ ζήτημα ἐλλιπές ὡς πρὸς τὴν ἀγιογραφικὴ του τεκμηρίωση, παραθέτω ὅσα περὶ ἐπιγνώσεως χωρὶα τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, μὲ τὴ βοήθεια τῆς τεχνολογίας (Ψηφιακὸ Ταμεῖον Ἁγίας Γραφῆς), κατόρθωσα νὰ ἐπισημάνω. Τὰ μεταφέρω, εὐγνωμόνως, ἀπὸ τὸν διαδικτυακὸ τόπο τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (<http://apostoliki-diakonia.gr/bible/bible.asp>) μὲ ἕνα μικρὸ σχόλιο, ἄνευ μεταφράσεως ἢ ἄλλης ἐπεξεργασίας.

Α. ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Παροιμίες, 2 : 5

¹ Υἱέ... ³ ἐὰν τὴν σοφίαν ἐπικαλέση καὶ τῇ συνέσει δῶς φωνὴν σου, τὴν δὲ αἴσθησιν ζητήσης μεγάλη τῇ φωνῇ, ⁴ καὶ ἐὰν ζητήσης αὐτὴν ὡς ἀργύριον καὶ ὡς θησαυροὺς ἐξερευνήσης αὐτήν, ⁵ τότε συνήσεις φόβον Κυρίου καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ εὐρήσεις. ⁶ ὅτι Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνώσις καὶ σύνεσις·

ᾠσὴ, 2 : 22

²¹ καὶ μνηστεύσομαι σε ἐμαυτῷ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ μνηστεύσομαι σε ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν κρίματι καὶ ἐν ἐλέει καὶ ἐν οἰκτιρμοῖς ²² καὶ μνηστεύσομαι σε ἐμαυτῷ ἐν πίστει, καὶ ἐπιγνώσῃ τὸν Κύριον. ²³ καὶ ἔσται ἐν ἐκεῖνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος, ἐπακούσομαι τῷ οὐρανῷ, καὶ αὐτὸς ἐπακούσεται τῇ γῆ.

ᾠσὴ, 4 : 1

¹ Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅτι κρίσις τῷ Κυρίῳ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, **διότι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια οὐδὲ ἔλεος οὐδὲ ἐπίγνωσις Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.**

ᾠσὴ, 4 : 6

⁶ ὁμοιώθη ὁ λαός μου ὡς οὐκ ἔχων γνώσιν· ὅτι σὺ ἐπίγνωσιν ἀπόσω (ἐνν., λαέ μου), καὶ γὰρ ἀπόσομαι σε τοῦ μη ἱερατεῦν μοι· καὶ ἐπελάθου νόμον Θεοῦ σου, καὶ γὰρ ἐπιλήσομαι τέκνων σου.

ᾠσὴ, 5 : 4

⁴ οὐκ ἔδωκαν τὰ διαβούλια αὐτῶν τοῦ ἐπιστρέψαι πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῶν, **ὅτι πνεῦμα πορνείας ἐν αὐτοῖς ἔστι, τὸν δὲ Κύριον οὐκ ἐπέγνωσαν.**

ᾠσὴ, 6 : 6

⁵ Διὰ τοῦτο ἀπεθήρισα τοὺς προφήτας ὑμῶν, ἀπέκτεινα αὐτοὺς ἐν ῥήματι στόματός μου, καὶ τὸ κρίμα μου ὡς φῶς ἐξελεύσεται· **ὅτι ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ὀλοκαυτώματα.**

ᾠσὴ, 7 : 9

⁸ Ἐφραὶμ ἐν τοῖς λαοῖς αὐτοῦ συνεμίγνυτο, Ἐφραὶμ ἐγένετο ἐγκρυφίας οὐ μεταστρεφόμενος. ⁹ **κατέφαγον ἀλλότριον τὴν ἰσχὴν αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ οὐκ ἔγνω· καὶ πολλὰ ἐξήθησαν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς οὐκ ἔγνω.**

Ἡ ἐπίγνωση προσφέρεται ἀπὸ τὸν Κύριο ὡς δωρεὰ σὲ ὅσους Τὸν ἐπιζητοῦν.

Ἡ Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου προσφέρεται ὡς δωρεὰ ἀπὸ τὸν Ἴδιο τὸν Κύριο

Ἡ γῆ ἀπώλεσε τὴν Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου, ὡς ἐκ τούτου καὶ κάθε ἄλλη ἀρετή.

Ἡ Ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ χρειάζεται διαρκὴ ἐργασία καὶ συντήρηση ἀσκήσεως.

Ἡ πνευματικὴ καὶ σωματικὴ πορνεία στεροῦν τὴν Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου.

Ὁ Κύριος προτιμᾷ τὴν Ἐπίγνωση ἀπὸ κάθε ἄλλη θυσία.

Ἡ ἀποστασία ἀπὸ τὸν Κύριο ἐπιφέρει ἀπώλεια τῆς Ἐπιγνώσεως.

- Ἔσθλ, 14 : 10 ⁹ τῷ Ἐφραΐμ, τί αὐτῷ ἔπι και εἰδώλοισ; ἐγὼ ἐταπεινώσω αὐτόν, και ἐγὼ καιπισχύσω αὐτόν· ἐγὼ ὡς ἄρκευθος πυκάζουσα, ἐξ ἑμοῦ ὁ καρπὸς σου εὐρήται. ¹⁰ τίς σοφὸς και συνήσει ταῦτα; ἢ συνετὸς και ἐπιγνώσεται αὐτά; ὅτι εὐθεΐαι αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυρίου, και δίκαιοι πορεύονται ἐν αὐταῖς, οἱ δὲ ἄσεβεῖς ἀσθενήσουσιν ἐν αὐταῖς.
- Ἰωήλ, 2 : 27 ²⁶ και φάγεσθε ἐσθλόντες και ἐμπλησθήσεσθε και αἰνέσετε τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, ἀ ἐποίησε μεθ' ὑμῶν εἰς θαυμάσια, και οὐ μη καιταισχυνηθῆ ὁ λαὸς μου εἰς τὸν αἰῶνα· ²⁷ και ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ Ἰσραὴλ ἐγὼ εἰμι, και ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, και οὐκ ἔστιν ἔπι πλην ἑμοῦ...
- Ἰωήλ, 4 : 17 ¹⁶ ὁ δὲ Κύριος ἐκ Σιών ἀνακεκράξεται και ἐξ Ἱερουσαλήμ δώσει φωνὴν αὐτοῦ, και σεισθήσεται ὁ οὐρανὸς και ἡ γῆ· ὁ δὲ Κύριος φείσεται τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, και ἐνισχύσει τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. ¹⁷ και ἐπιγνώσεσθε, διότι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ὁ κατασκευνῶν ἐν Σιών ὄρει ἀγίῳ μου· και ἔσται Ἱερουσαλήμ ἀγία...
- Ἀββακούμ, 3 : 2 ¹ Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοὴν σου και ἐφοβήθην· 2 Κύριε, καιτενόησα τὰ ἔργα σου και ἐξέστην. ἐν μέσῳ δύο ζῳῶν γνωσθήσῃ, ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ, ἐν τῷ παρεῖναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ, ἐν τῷ παραχθῆναι τὴν ψυχὴν μου, ἐν ὀργῇ ἐλέους μνησθήσῃ.
- Ζαχαρίας, 2 : 15 ¹⁴ τέρπου και εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι και κατασκευνῶσῃ ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος. ¹⁵ και καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ και ἔσονται αὐτῷ εἰς λαὸν και κατασκευνῶσουσιν ἐν μέσῳ σου, και ἐπιγνώσῃ ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σε.
- Ζαχαρίας, 4 : 9 ⁸ και ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με λέγων· ⁹ αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον τοῦτον, και αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπιτελέσουσιν αὐτόν, και ἐπιγνώσῃ, διότι Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σε.
- Ζαχαρίας, 6 : 10 ⁹ Και ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με λέγων· ¹⁰ λάβε τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας παρὰ τῶν ἀρχόντων και παρὰ τῶν χρηστίμων αὐτῆς και παρὰ τῶν ἐπεγνωκότων αὐτὴν και εἰσελεύσῃ σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ εἰς τὸν οἶκον Ἰωσίου...
- Ζαχαρίας, 6 : 14 ¹⁴ ὁ δὲ στέφανος ἔσται τοῖς ὑπομένουσι και τοῖς χρηστίμοις αὐτῆς και τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτὴν και εἰς χάριτα υἱοῦ Σοφονίου και εἰς ψαλμὸν ἐν οἴκῳ Κυρίου.
- Ζαχαρίας, 6 : 15 ¹⁵ και οἱ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἤξουσιν και οἰκοδομήσουσιν ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, και γνώσεσθε διότι Κύριος Παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς·
- Μαλαχίας, 2 : 4 ¹ Και νῦν ἡ ἐντολὴ αὐτὴ πρὸς ὑμᾶς, οἱ ἱερεῖς· ² ἐὰν μη ἀκούσητε, και ἐὰν μη θῆσθε εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν τοῦ δοῦναι δόξαν τῷ ὀνόματί μου, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ, και ἐξαποστελῶ ἐφ' ὑμᾶς τὴν κατάραν και ἐπικατάρασομαι τὴν εὐλογίαν ὑμῶν και κατατάρασομαι αὐτὴν· και διασκεδάσω τὴν εὐλογίαν ὑμῶν, και οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οὐ πίθεσθε εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν. ³ ἰδοὺ ἐγὼ ἀφορίζω ὑμῖν τὸν ὄμιον και σκορπιῶ ἔνυστρον ἐπὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν, ἔνυστρον ἐορτῶν ὑμῶν, και λήψομαι ὑμᾶς εἰς τὸ αὐτό· ⁴ και ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ ἐξαπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς τὴν ἐντολὴν ταύτην τοῦ εἶναι τὴν διαθήκην μου πρὸς τοὺς Λευίτας, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ.
- Γιὰ τὴν Ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ και τῶν ἔργων Του προϋποτίθεται σύνεση.
- Ἐπίγνωσιν τῆς διαρκοῦς παρουσίας τοῦ Κυρίου
- Ἐπίγνωσιν τῆς διαρκοῦς παρουσίας τοῦ Κυρίου και τῆς εὐσπλαγγχίας Αὐτοῦ.
- Ἐπίγνωσιν Κυρίου κατὰ τὴν πορεία πρὸς τὰ ἔσχατα ἔτη.
- Ἐπίγνωσιν γιὰ τὸ Ποιὸς ἀποστέλλει τοὺς Προφήτας στὸν κόσμον.
- Ἐπίγνωσιν γιὰ τὸ Ποιὸς ἀποστέλλει τοὺς Προφήτας στὸν κόσμον.
- Ἐπίγνωσιν τοῦ παιδαγωγικοῦ σκοποῦ τῆς αἰχμαλωσίας.
- Ἐπίγνωσιν τοῦ παιδαγωγικοῦ σκοποῦ τῆς αἰχμαλωσίας.
- Ἐπίγνωσιν γιὰ τὸ Ποιὸς ἀποστέλλει τοὺς Προφήτας στὸν κόσμον.
- Ἐπίγνωσιν γιὰ τὸ Ποιὸς ἀποστέλλει τοὺς Ἱερεῖς και Λευίτας στὸν λαό.

- Ἰερεμίας, 4 : 22 ²² Διότι οἱ ἠγοούμενοι τοῦ λαοῦ μου ἐμέ οὐκ ἤδεισαν, υἱοὶ ἄφρονές εἰσι καὶ οὐ συνετοί· σοφοί εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλῶς ποιῆσαι οὐκ ἐπέγνωσαν.
- Ἰερεμίας, 5 : 4, 5 ³ Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίσπιν· ἐμασπῆσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνεσαν, συνετέλεσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν· ἐσπερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἐπιστραφῆναι. ⁴ καὶ ἐγὼ εἶπα· ἴσως πτωχοὶ εἰσι, διότι οὐκ ἐδυνασθήσαν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν ὁδὸν Κυρίου καὶ κρίσιν Θεοῦ· ⁵ πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λαλήσω αὐτοῖς, ὅτι αὐτοὶ ἐπέγνωσαν ὁδὸν Κυρίου καὶ κρίσιν Θεοῦ· καὶ ἰδὼ ὁμοθυμαδὸν συνέτριψαν ζυγόν, διέρρηξαν δεσμούς.
- Ἰεζεκιήλ, 5 : 13 ¹¹ διὰ τοῦτο ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ἡ μὴν ἀνθ' ὧν τὰ ἀγκύρια μου ἐμίανας ἐν πᾶσι τοῖς βδελύγμασί σου, ἀγῶ ἀπόσομαι σε, οὐ φείσεται μου ὁ ὀφθαλμός, ἀγῶ οὐκ ἐλεήσω. ¹² τὸ τέταρτόν σου ἐν θανάτῳ ἀναλωθήσεται, καὶ τὸ τέταρτόν σου ἐν λιμῷ συντελεσθήσεται ἐν μέσῳ σου, καὶ τὸ τέταρτόν σου εἰς πάντα ἄνεμον σκορπιῶ αὐτούς, καὶ τὸ τέταρτόν σου ἐν ρομφαίᾳ πεσοῦνται κύκλῳ σου, καὶ μάχαιραν ἐκκενώσω ὀπίσω αὐτῶν. ¹³ καὶ συντελεσθήσεται ὁ θυμός μου καὶ ἡ ὀργή μου ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐπιγνώσῃ διότι ἐγὼ Κύριος λελάληκα ἐν ζήλῳ μου ἐν τῷ συντελέσει με τὴν ὀργήν μου ἐπ' αὐτούς.
- Ἰεζεκιήλ, 6 : 7 ⁶ καὶ ἐν πάσῃ τῇ κατοικίᾳ ὑμῶν αἱ πόλεις ἐξηρημαθήσονται καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀφανισθήσεται, ὅπως ἐξολοθρευθῇ τὰ θυσιαστήρια ὑμῶν, καὶ συντριβήσονται τὰ εἰδώλα ὑμῶν, καὶ ἐξαρθήσεται τὰ τεμένη ὑμῶν, ⁷ καὶ πεσοῦνται τραυματῆται ἐν μέσῳ ὑμῶν, καὶ ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 6 : 10 ⁹ ... ὁμώμοκα τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τῇ ἐκπορνεύσει ἀπ' ἐμοῦ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν τοῖς ἐκπορνεύουσιν ὀπίσω τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν, καὶ κόψονται πρόσωπα αὐτῶν ἐν πᾶσι τοῖς βδελύγμασιν αὐτῶν. ¹⁰ καὶ ἐπιγνώσονται διότι ἐγὼ Κύριος λελάληκα.
- Ἰεζεκιήλ, 6 : 13 ¹² ὁ ἐγγυς ἐν ρομφαίᾳ πεσεῖται, ὁ δὲ μακρὰν ἐν θανάτῳ τελευτήσῃ, καὶ ὁ περιεχόμενος ἐν λιμῷ συντελεσθήσεται, καὶ συντελέσω τὴν ὀργήν μου ἐπ' αὐτούς. ¹³ καὶ γνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος ἐν τῷ εἶναι τοὺς τραυματίας ὑμῶν ἐν μέσῳ τῶν εἰδώλων ὑμῶν κύκλῳ τῶν θυσιαστηρίων ὑμῶν, ἐπὶ πάντα βουθὸν ὑψηλὸν καὶ ὑποκάτω δένδρου συσκίου, οὗ ἔδωκαν ἐκεῖ ὄσμην εὐωδίας πᾶσι τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν.
- Ἰεζεκιήλ, 6 : 14 ¹⁴ καὶ ἐκτενῶ τὴν χειρὰ μου ἐπ' αὐτούς καὶ θήσομαι τὴν γῆν εἰς ἀφανισμόν καὶ εἰς ὄλεθρον ἀπὸ τῆς ἐρήμου Δεβλαθά ἐκ πάσης τῆς κατοικίας· καὶ ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 7 : 6 ⁵ νῦν ἐγγύθεν ἐκχεῶ τὴν ὀργήν μου ἐπὶ σέ καὶ συντελέσω τὸν θυμόν μου ἐν σοὶ καὶ κρινῶ σε ἐν ταῖς ὁδοῖς σου καὶ δώσω ἐπὶ σέ πάντα τὰ βδελύγματά σου. ⁶ οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμός μου, οὐδὲ μὴ ἐλεήσω, διότι τὰς ὁδοὺς σου ἐπὶ σέ δώσω, καὶ τὰ βδελύγματά σου ἐν μέσῳ σου ἔσονται, καὶ ἐπιγνώσῃ διότι ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ τύπτων.
- Ἰεζεκιήλ, 7 : 8 ⁷ νῦν τὸ πέρασ πρὸς σέ, καὶ ἀποστελῶ ἐγὼ ἐπὶ σέ καὶ ἐκδικήσω σε ἐν ταῖς ὁδοῖς σου καὶ δώσω ἐπὶ σέ πάντα τὰ βδελύγματά σου. ⁸ οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμός μου ἐπὶ σέ, οὐδὲ μὴ ἐλεήσω, διότι τὴν ὁδὸν σου ἐπὶ σέ δώσω, καὶ τὰ βδελύγματά σου ἐν μέσῳ σου ἔσται· καὶ ἐπιγνώσῃ διότι ἐγὼ Κύριος.
- Ἡ Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν εὐποιία
- Ἐπίγνωση τοῦ θυμοῦ, τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ «ζήλου» τοῦ Κυρίου διὰ τῶν σκληρῶν τιμωριῶν τοῦ λαοῦ.
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν ἐξολόθρευση κάθε εἰδωλολατρικοῦ μιάσματος.
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν ἐξολόθρευση κάθε εἰδωλολατρικοῦ μιάσματος.
- Ἐπίγνωση τοῦ θυμοῦ, τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ «ζήλου» τοῦ Κυρίου διὰ τῶν σκληρῶν τιμωριῶν τοῦ λαοῦ.
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν ἐξολόθρευση τῶν ἀμαρτωλῶν.
- Ἐπίγνωση τοῦ «τύπτοντος» Κυρίου.
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς «ἀδεκάστου Κριτοῦ».

- Ἰεζεκιήλ, 11 : 10 ⁹ ... και παραδώσω ὑμᾶς εἰς χεῖρας ἀλλοτρίων και ποιήσω ἐν ὑμῖν κρίματα. ¹⁰ ἐν ρομφαίᾳ πεσεῖσθε, ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Ἰσραὴλ κρινῶ ὑμᾶς· και ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 11 : 12 ¹¹ ... ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Ἰσραὴλ κρινῶ ὑμᾶς, **12 και ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος.**
- Ἰεζεκιήλ, 12 : 20 ¹⁹ και ἐρεῖς πρὸς τὸν λαὸν τῆς γῆς· τάδε λέγει Κύριος τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ· τοὺς ἄρτους αὐτῶν μετὰ ἐνδείας φάγονται και τὸ ὕδωρ αὐτῶν μετὰ ἀφανισμοῦ πίνονται, ὅπως ἀφανισθῆ ἡ γῆ σὺν πληρώματι αὐτῆς, ἐν ἀσεβείᾳ γὰρ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ· ²⁰ και αἱ πόλεις αὐτῶν αἱ κατοικούμεναι ἐξερημωθήσονται, και ἡ γῆ εἰς ἀφανισμόν ἔσται· και ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 13 : 14 ¹⁴ και κατασκάψω τὸν τοῖχον, ὃν ἠλείψατε, και πεσεῖται· και θήσω αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, και ἀποκαλυφθήσεται τὰ θεμέλια αὐτοῦ, και πεσεῖται, και συντελεσθήσεσθε μετ' ἐλέγχων· και ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 13 : 21 ²¹ και διαρρήξω τὰ ἐπιβόλαια ὑμῶν και ρύσομαι τὸν λαόν μου ἐκ χειρὸς ὑμῶν, και οὐκέτι ἔσονται ἐν χερσὶν ὑμῶν εἰς συστροφὴν· και ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 13 : 23 ²³ διὰ τοῦτο ἤψουσθε οὐ μὴ ἴδητε και μαντείαις οὐ μὴ μαντεύσησθε ἔτι, και ρύσομαι τὸν λαόν μου ἐκ χειρὸς ὑμῶν· και γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 14 : 12 ⁷ διότι ἄνθρωπος ἄνθρωπος ἐκ τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ και ἐκ τῶν προσηλύτων τῶν προσηλυτευόντων ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὃς ἂν ἀπαλλοτριωθῆ ἀπ' ἐμοῦ και θῆται τὰ ἐνθυμήματα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ και τὴν κόλασιν τῆς ἀδικίας αὐτοῦ τάξει πρὸ προσώπου αὐτοῦ και ἔλθῃ πρὸς τὸν προφήτην τοῦ ἐπερωτήσαι αὐτὸν ἐν ἐμοί, ἐγὼ Κύριος ἀποκριθήσομαι αὐτῷ ἐν ᾧ ἐνέχεται ἐν αὐτῷ. ⁸ και στηριῶ τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον και θήσομαι αὐτὸν εἰς ἔρημον και εἰς ἀφανισμόν και ἐξαρθῶ αὐτὸν ἐκ μέσου τοῦ λαοῦ μου, και ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 14 : 23 ²¹ τάδε λέγει Κύριος· ἐὰν δὲ και τὰς τέσσαρας ἐκδικήσεις μου τὰς πονηράς, ρομφαίαν και λιμὸν και θηρία πονηρὰ και θάνατον, ἐξαποστείλω ἐπὶ Ἱερουσαλήμ τοῦ ἐξολοθρευῆσαι ἐξ αὐτῆς ἄνθρωπον και κτῆνος ²² και ἰδοὺ ὑπολελειμμένοι ἐν αὐτῇ οἱ ἀνασσωσμένοι αὐτῆς, οἱ ἐξάγρουσιν ἐξ αὐτῆς υἱοὺς και θυγατέρας... ²³ και παρακαλέσουσιν ὑμᾶς, διότι ἔψεσθε τὰς ὁδοὺς αὐτῶν και τὰ ἐνθυμήματα αὐτῶν, και ἐπιγνώσεσθε διότι οὐ μάτην πεποίηκα πάντα, ὅσα ἐποίησα ἐν αὐτῇ, λέγει Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 15 : 7 ⁶ διὰ τοῦτο εἰπόν· τάδε λέγει Κύριος· ὃν τρόπον τὸ ξύλον τῆς ἀμπέλου ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ, ὃ δέδωκα αὐτὸ πυρὶ εἰς ἀνάλωσιν, οὕτως δέδωκα τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. ⁷ και δώσω τὸ πρόσωπόν μου ἐπ' αὐτούς· ἐκ τοῦ πυρὸς ἐξελεύσονται, και πῦρ αὐτούς καταφάγεται, και ἐπιγνώσονται ὅτι ἐγὼ Κύριος ἐν τῷ στηρίσαι με τὸ πρόσωπόν μου ἐπ' αὐτούς. ⁸ και δώσω τὴν γῆν εἰς ἀφανισμόν, ἀνθ' ὧν παρέπεσον παραπτώματι, λέγει Κύριος.
- Ἰεζεκιήλ, 16 : 62 ⁵⁹ τάδε λέγει Κύριος· και ποιήσω ἐν σοὶ καθὼς ἐποίησας, ὡς ἠτίμωσας ταῦτα τοῦ παραβῆναι τὴν διαθήκην μου. ⁶⁰ και μνησθήσομαι ἐγὼ τῆς διαθήκης μου τῆς μετὰ σοῦ ἐν ἡμέραις νηπιότητός σου και ἀναστήσω σοὶ διαθήκην
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς «ἀδεκάστου Κριτοῦ».
- Ἐπίγνωση τοῦ «ἀδεκάστου Κριτοῦ».
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν ἐξολόθρευση τῶν ἀμαρτωλῶν.
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν ἐξολόθρευση κάθε «ματαιίας» δημιουργίας.
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς ἐκδικητοῦ
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν ἐξολόθρευση κάθε εἰδωλολατρικοῦ μιάσματος.
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς τὴν «Φωνὴ τῶν Προφητῶν» και ὡς φύλακος τῆς καθαρότητος τοῦ λαοῦ Του.
- Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς δικαίου Κριτοῦ και παιδαγωγοῦ.
- Ἐπίγνωση τοῦ καταδικαστικοῦ βλέματος τοῦ Κυρίου.
- Ἐπίγνωση ὅτι οἱ Διαθῆκες τοῦ Κυρίου εἶναι αἰώνιες και ἀπαρασάλευτες.

αἰώνιον...⁶² καὶ ἀναστήσω ἐγὼ τὴν διαθήκην μου μετὰ σοῦ, καὶ ἐπιγνώσῃ ὅτι ἐγὼ Κύριος,⁶³ ὅπως μνησθῆς καὶ αἰσχυνοθῆς, καὶ μὴ ᾗ σοι ἔπι ἀνοίξαι τὸ στόμα σου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀπιμίας σου ἐν τῷ ἐξιλάσκεσθαί με σοι κατὰ πάντα, ὅσα ἐποίησας, λέγει Κύριος.

Ἰεζεκιήλ, 17 : 21

¹⁹ διὰ τοῦτο εἰπὼν· τάδε λέγει Κύριος· ζῶ ἐγὼ ἐὰν μὴ τὴν ὀρκωμοσίαν μου, ἣν ἠτήμωσε, καὶ τὴν διαθήκην μου, ἣν παρέβη, καὶ δώσω αὐτὰ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ...²¹ ἐν πάσῃ παρατάξει αὐτοῦ ἐν ρομφαίᾳ πεσοῦνται, καὶ τοὺς καταλοίπους εἰς πάντα ἄνεμον διασπερῶ, καὶ ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος λελάληκα.

Ἐπίγνωση ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Κυρίου εἶναι αἰώνιος καὶ ἀπαρασάλευτος.

Ἰεζεκιήλ, 20 : 38

³⁶ ὃν τρόπον διεκρίθη πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Αἰγύπτου, οὕτως κρινῶ ὑμᾶς, λέγει Κύριος·³⁷ καὶ διδάξω ὑμᾶς ὑπὸ τὴν ράβδον μου καὶ εἰσάξω ὑμᾶς ἐν ἀριθμῶ³⁸ καὶ ἐκλέξω ἐξ ὑμῶν τοὺς ἀσεβεῖς καὶ τοὺς ἀφροσθηκώτας, διότι ἐκ τῆς παροικεσίας αὐτῶν ἐξάξω αὐτούς, καὶ εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ οὐκ εἰσελεύσονται· καὶ ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος Κύριος.

Ἐπίγνωση ὅτι οἱ Διαθηκῆς τοῦ Κυρίου εἶναι αἰώνιες καὶ ἀπαρασάλευτες.

Ἰεζεκιήλ, 20 : 42

⁴¹ ἐν ὁσμῇ εὐωδίας προσδέξομαι ὑμᾶς ἐν τῷ ἐξαγαγεῖν με ὑμᾶς ἐκ τῶν λαῶν καὶ εἰσδέχεσθαι ὑμᾶς ἐκ τῶν χωρῶν, ἐν αἷς δισκορπίσθητε ἐν αὐταῖς, καὶ ἀγιασθήσομαι ἐν ὑμῖν κατ' ὀφθαλμοὺς τῶν λαῶν.⁴² καὶ ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν με ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ, εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν ἤρα τὴν χειρὰ μου τοῦ δοῦνα αὐτὴν τοῖς πατράσιν ὑμῶν.

Ἐπίγνωση ὅτι ὁ Κύριος ἐλευθερώνει ἐκ τῆς ὀντολογικῆ καὶ νοητῆ «Αἴγυπτο», τὴν δουλεία.

Ἰεζεκιήλ, 20 : 44

⁴³ καὶ μνησθήσεσθε ἐκεῖ τὰς ὁδοὺς ὑμῶν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν, ἐν οἷς ἐμυαίνεσθε ἐν αὐτοῖς, καὶ κόψεσθε τὰ πρόσωπα ὑμῶν ἐν πάσαις ταῖς κακίαις ὑμῶν.⁴⁴ καὶ ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος ἐν τῷ ποιῆσαί με οὕτως ὑμῖν, ὅπως τὸ ὄνομά μου μὴ βεβηλωθῇ κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑμῶν τὰς κακὰς καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν τὰ διεφθαρμένα, λέγει Κύριος.

Ἐπίγνωση τῆς Ἀγιότητος τοῦ Ὄνοματος τοῦ Κυρίου.

Ἰεζεκιήλ, 21 : 5

⁴ ἀνθ' ὧν ἐξολοθρεύσω ἐκ σοῦ ἄδικον καὶ ἀνομον, οὕτως ἐξελεύσεται τὸ ἐγχειρίδιόν μου ἐκ τοῦ κολεοῦ αὐτοῦ ἐπὶ πᾶσαν σάρκα ἀπὸ ἀπηλιώτου ἕως βορρᾶ·⁵ καὶ ἐπιγνώσεται πᾶσα σὰρξ διότι ἐγὼ Κύριος ἐξέσπασα τὸ ἐγχειρίδιόν μου ἐκ τοῦ κολεοῦ αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀποστρέψῃ οὐκέτι.

Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς ἐξολοθρευτοῦ ὅλων τῶν ἁμαρτωλῶν.

Ἰεζεκιήλ, 22 : 22

²² ὃν τρόπον χωνεύεται ἀργύριον ἐν μέσῳ καμίνου, οὕτως χωνευθῆσεσθε ἐν μέσῳ αὐτῆς· καὶ ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος ἐξέχεα τὸν θυμόν μου ἐφ' ὑμᾶς.

Ἐπίγνωση ὅτι ὁ θυμὸς τοῦ Κυρίου εἶναι καθαριστός.

Ἰεζεκιήλ, 24 : 24

²⁴ καὶ ἔσται Ἰεζεκιήλ ὑμῖν εἰς τέρας· κατὰ πάντα, ὅσα ἐποίησα, ποιήσετε, ὅταν ἔλθῃ ταῦτα· καὶ ἐπιγνώσεσθε διότι ἐγὼ Κύριος.

Ἐπίγνωση ὅτι ὁ Κύριος «χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας».

Ἰεζεκιήλ, 24 : 27

²⁷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ διανοιχθήσεται τὸ στόμα σου πρὸς τὸν ἀνασφζόμενον καὶ λαλήσεις καὶ οὐ μὴ ἀποκωφωθῆς οὐκέτι· καὶ ἔσῃ αὐτοῖς εἰς τέρας, καὶ ἐπιγνώσονται διότι ἐγὼ Κύριος.

Ἐπίγνωση ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἡ «Φωνὴ τῶν Προφητῶν».

Ἰεζεκιήλ, 25 : 5

¹ Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με λέγων·² υἱὲ ἀνθρώπου, στήρισον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἀμμων καὶ προφήτευσον ἐπ' αὐτούς³ καὶ ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἀμμων· ἀκούσατε λόγον Κυρίου· τάδε λέγει Κύριος· ἀνθ' ὧν ἐπεχάρητε

Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς δικαίου Κριτοῦ, τιμωροῦ καὶ παιδαγωγοῦ.

ἐπὶ τὰ ἅγια μου, ὅτι ἐβεβηλώθη, καὶ ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ἠφανίσθη, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Ἰούδα, ὅτι ἐπορευθήσαν ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ⁴ διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ παραδίδωμι ὑμᾶς τοῖς υἱοῖς Κεδεμ... ⁵ καὶ δώσω τὴν πόλιν τοῦ Ἀμμων εἰς νομὰς καμηλῶν καὶ τοὺς υἱοὺς Ἀμμων εἰς νομὴν προβάτων· καὶ ἐπιγνώσασθε διότι ἐγὼ Κύριος.

Ἰεζεκιήλ, 25 : 7

⁶ διότι τάδε λέγει Κύριος· ἀνθ' ὧν ἐκρότησας τὴν χεῖρά σου καὶ ἐψόφησας τῷ ποδί σου καὶ ἐπέχραρας ἐκ ψυχῆς σου ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ Ἰσραήλ, ⁷ διὰ τοῦτο ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σέ καὶ δώσω σε εἰς διαρπαγὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἐξολοθρεύσω σε ἐκ τῶν λαῶν καὶ ἀπολῶ σε ἐκ τῶν χωρῶν ἀπωλεία· καὶ ἐπιγνώσῃ διότι ἐγὼ Κύριος.

Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς δικαίου Κριτοῦ καὶ ἐξολοθρευτοῦ.

Ἰεζεκιήλ, 25 : 11

⁸ Τάδε λέγει Κύριος· ἀνθ' ὧν εἶπε Μωάβ· ἰδοὺ ὃν τρόπον πάντα τὰ ἔθνη οἴκος Ἰσραήλ καὶ Ἰούδα, ⁹ διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ παραλύω τὸν ὄμιον Μωάβ ἀπὸ πόλεων ἀκρωτηρίων αὐτοῦ... ¹¹ καὶ εἰς Μωάβ ποιήσω ἐκδίκησιν, καὶ ἐπιγνώσονται διότι ἐγὼ Κύριος.

Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς δικαίου Κριτοῦ καὶ ἐκδικητοῦ.

Ἰεζεκιήλ, 25 : 14

¹² Τάδε λέγει Κύριος· ἀνθ' ὧν ἐποίησεν ἡ Ἰδουμαία ἐν τῷ ἐκδικῆσαι αὐτοὺς ἐκδίκησιν εἰς τὸν οἶκον Ἰούδα καὶ ἐμνησικακήσασιν καὶ ἐξεδίκησιν δίκην, ¹³ διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· καὶ ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν... ¹⁴ καὶ δώσω ἐκδίκησίν μου ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐν χειρὶ λαοῦ μου Ἰσραήλ, καὶ ποιήσουσιν ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ κατὰ τὴν ὀργὴν μου καὶ κατὰ τὸν θυμὸν μου· καὶ ἐπιγνώσονται τὴν ἐκδίκησίν μου, λέγει Κύριος.

Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς δικαίου Κριτοῦ καὶ ἐκδικητοῦ.

Ἰεζεκιήλ, 25 : 17

¹⁵ Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· ἀνθ' ὧν ἐποίησαν οἱ ἀλλόφυλοι ἐκδικήσει καὶ ἐξανέστησαν ἐκδίκησιν ἐπιχαίροντες ἐκ ψυχῆς τοῦ ἐξαλεῖψαι ἕως ἐνός, ¹⁶ διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ ἐκτείνω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τοὺς ἀλλοφύλους καὶ ἐξολοθρεύσω Κρήτας καὶ ἀπολῶ τοὺς καταλοίπους τοὺς κατοικοῦντας τὴν παραλίαν· ¹⁷ καὶ ποιήσω ἐν αὐτοῖς ἐκδικήσεις μεγάλας, καὶ ἐπιγνώσονται διότι ἐγὼ Κύριος ἐν τῷ δοῦναι τὴν ἐκδίκησίν μου ἐπ' αὐτούς.

Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου ὡς δικαίου Κριτοῦ καὶ ἐκδικητοῦ.

B. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

Μάρκος, 6 : 54

⁵³ Καὶ διαπεράσαντες ἀπῆλθον ἐπὶ τὴν γῆν Γεννησαρέτ καὶ προσωρμίσθησαν. ⁵⁴ καὶ ἐξεληθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου εὐθέως ἐπιγνόντες αὐτὸν ⁵⁵ περιέδραμον ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην καὶ ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραβάττοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ ἔστι·

Ὁ Κύριος Ἐπιγινώσκειται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῶν Ἔργων Του.

Λουκᾶς, 1 : 4

² καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ³ ἔδοξε καμοί, παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε, ⁴ ἵνα ἐπιγνώῃς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

Ἡ Ἐπίγνωση τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρέχει ἀσφάλεια βεβαιότητος.

Λουκᾶς, 24 : 16

¹³ Καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἐξήκοντα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ, ἧ ὄνομα Ἐμμαοῦς. ¹⁴ καὶ αὐτοὶ ὠμίλου πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων. ¹⁵ καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς· ¹⁶ οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν.

Ὁ Κύριος Ἐπιγινώσκειται μόνον ὅταν καὶ ἀπὸ ὅσους Ἐκεῖνος εὐδοκεῖ.

Ρωμαίους, 1 : 28

²¹ διότι γνόντες τὸν Θεὸν οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοπίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδιά... ²⁵ οἴπινες μετέλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ

Ἡ μὴ Ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ προσδίδει στὸν ἄνθρωπο ἀδόκιμο νοῦ.

ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα... ²⁸ Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα...

Ρωμαίους, 1 : 28

²⁹ πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ... ³² οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσὶν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι.

Ρωμαίους, 1 : 28

¹⁹ ...ὅσα ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ἵνα πᾶν στόμα φραγῆ καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ, ²⁰ διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιοθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ· διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.

Κορινθ. Α', 13 : 12

¹¹ ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήρηκα τὰ τοῦ νηπίου. ¹² βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γνώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.

Κορινθ. Β', 1:13-14

¹² Ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστὶ, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἀπλότῃ καὶ εἰλικρινεῖα Θεοῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, ἀλλ' ἐν χάριτι Θεοῦ ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς. ¹³ οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε ἢ καὶ ἐπιγνώσκετε, ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἕως τέλους ἐπιγνώσεσθε, ¹⁴ καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους, ὅτι καύχημα ὑμῶν ἐσμεν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

Ἐφεσίους, 1:17-19

¹⁶ οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν μνεῖαν ὑμῶν ποιοῦμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, ¹⁷ ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δόξης, δῶῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, ¹⁸ πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀγίοις, ¹⁹ καὶ τί τὸ ὑπερέβαλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

Ἐφεσίους, 4 : 13

¹¹ καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, ¹² πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ¹³ μέχρι καταστήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἀνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ...

Φιλιππησίου 1:9

⁹ Καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει.

Κολοσσαεῖς, 1 : 9

⁹ Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ...

Κολοσσαεῖς, 1 : 10

¹⁰ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἄξιως τοῦ Κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ...

Κολοσσαεῖς, 2:2-3

¹ Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλικίαν ἀγῶνα ἔχω περὶ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ καὶ ὅσοι οὐχ ἐωράκασιν τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί, ² ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν, συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληρο-

Ἡ Ἐπίγνωση τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς εἶναι δικαίωμα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος ἐδόθη γιὰ νὰ ἔρχεται ὁ λαὸς σὲ Ἐπίγνωση τῆς ἁμαρτίας.

Ἡ τελεία Ἐπίγνωση θὰ δοθεῖ μόνο σὲ ὄσους κερδίσουν τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἡ γνώση τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας τῶν Ἁγίων Ὄδηγεῖ στὴν Ἐπίγνωση τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Ἡ Ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ προσφέρεται ὡς δωρεὰ ἀπὸ τὸν Ἴδιο

Τὰ χαρίσματα τῆς Ἐκκλησίας σκοπὸ ἔχουν τὴν Ἐπίγνωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀγάπη καρπὸς τῆς Ἐπιγνώσεως.

Ἐπίγνωση Θεοῦ σημαίνει Ἐπίγνωση τοῦ Θελήματος Αὐτοῦ.

Ἡ κατάκτηση τῆς Ἐπιγνώσεως εἶναι ἕνας διαρκὴς ἀγώνας προόδου.

Ἐπίγνωση τῶν ἀποκρύφων γνώσεων τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

φορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ τοῦ Χριστοῦ,³ ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι.

Κολοσσαείς, 3 : 10

⁸ νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα...⁹ ... ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ¹⁰ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν...

Τιμόθεος Α', 2 : 4

¹ Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας, ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων...³ τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ,⁴ ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν.⁵ Εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς,⁶ ὁ δούς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδοίς...

Τιμόθεος Β', 2 : 24

²⁴ δοῦλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἦπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδασκικόν, ἀνεξίκακον,²⁵ ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῶ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας,

Τιμόθεος Β', 3 : 7

¹ ... ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐστήσονται καιροὶ χαλεποί.² ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι...⁵ ἔχοντες μάρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρημένοι. καὶ τούτους ἀποτρέπου...⁶ ἐκ τούτων γὰρ εἰσι οἱ ἐνδυνοντες εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωπίζοντες γυναικάρια σεσωρευμένα ἀμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις,⁷ πάντοτε μανθάνοντα καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν δυνάμενα.

Τίτος, 1 : 1

¹ Παῦλος, δοῦλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν² ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδῆς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰώνων...

Φιλήμονας, 1 : 6

⁴ Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε μνεῖαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου,⁵ ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν ἣν ἔχεις πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἄγλους,⁶ ὅπως ἡ κοινωρία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν.

Ἐβραίους, 10 : 26

²⁶ Ἐκουσίως γὰρ ἀμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἀμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία...

Πέτρος Β', 1 : 2

¹ Συμεὼν Πέτρος, δοῦλος καὶ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῖς ἰσότιμον ἡμῖν λαχοῦσι πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.² χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖ ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Πέτρος Β', 1 : 3

³ Ὡς πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν δεδωρημένης διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς διὰ δόξης καὶ ἀρετῆς...

Πέτρος Β', 1 : 8

⁵ καὶ αὐτὸ τοῦτο δὲ σπουδῆν παῖσαν παρεισενέγκαντες ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνώσιν,⁶ ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατεῖα τὴν ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν,⁷ ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην.⁸ Ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρχοντα

Ἡ Ἐπίγνωσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνακαινίζει τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ Ἀπ. Παῦλος περιγράφει τὴν ἀλήθεια τῆς ὁποίας ἡ Ἐπίγνωσις ἀπαιτεῖται: «Εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς...»

Μετάνοια· ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν Ἐπίγνωσις τῆς Ἀληθείας.

Τὰ πάθη ἀποκλείουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν Ἐπίγνωσις τῆς Ἀληθείας.

Τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων θεμελιώνεται στὴν Ἐπίγνωσις τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ διάκριση ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ πραγματώνεται διὰ τῆς Ἐπιγνώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Καμμία θυσία δὲν μπορεῖ νὰ σώσει τὸν ἀμελή, τὸν «εἰδότα καὶ μὴ ποιοῦντα».

Ἡ Ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπότοκος τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Χάριτος.

Ἡ Ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ φέρνει καὶ τὶς εὐλογίες Αὐτοῦ στὰ βιοτικὰ πράγματα.

Καρπὸς τῆς πίστεως, τῆς ἀρετῆς, τῆς γνώσεως, τῆς ἐγκρατείας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς εὐσεβείας, τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς

καὶ πλεονάζοντα οὐκ ἀργοὺς οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπίγνωσιν·

Πέτρου Β', 2 : 20

²⁰ εἰ γὰρ ἀποφυγόντες τὰ μιάσματα τοῦ κόσμου ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτοις δὲ πάλιν ἐμπλακέντες ἠττῶνται, γέρονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων.

Πέτρου Β', 2 : 21

²¹ Κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης ἢ ἐπιγνωῖσιν ἐπιστρέψαι ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς. ²² Συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέ-
ραμα, καί, ὡς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου.

ἀγάπης εἶναι ἢ Ἐπίγνωση τοῦ Κυρίου.

Ἡ πτώση στὴν ἀμαρτία ἐνὸς «Ἐπε-
γνωκός» τὸν Κύριο, εἶναι τραγική.

Ἡ πτώση στὴν ἀμαρτία ἐνὸς «Ἐπε-
γνωκός» τὸν Κύριο, εἶναι τραγική χει-
ρότερη ἀπὸ τὴν προτεραιὰ κατάσταση.

Ε'. Ἀντὶ Ἐπιλόγου - Ἡ Ἀπουσία Ἐπιγνώσεως

Ἀντὶ Ἐπιλόγου, θὰ κλείσω μὲ τὴν τέταρτη ἐνότητα τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῆς, ἢ ὅποια ἀφορᾷ τὴν ἀπουσία ἐπιγνώσεως κατὰ τὴν Ψαλμωδία καὶ πὶς συνέπειές της. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ μπῶ σὲ εἰδικές λεπτομέρειες ἢ πατερικούς σχολιασμούς ἐπ' αὐτοῦ. Εἶναι, ἄλλωστε, σαφές, ὅτι ἡ ἀπουσία ὅλων ὄσων ἔχουν ἀναφερθεῖ παραπάνω γεννᾷ τὸ ἀντίθετο τῆς ἐπιγνώσεως, τὴν ἀγνωσία. Πόσο τραγικὴ εἶναι αὐτή, δὲν θὰ τὸ πῶ ἐγώ:

α) Ἄς θυμηθοῦμε τὸν Κύριο, πῶς ἐπεπληξέ τοὺς δύο, καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν Ἐμμαούς, μὲ τό, «ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῆ καρδία τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ Προφῆται» [18]. Ἄρα, ἡ ἀπουσία ἐπιγνώσεως εἶναι ἀ-νοησία.

β) Ἄς ἀκούσουμε, ὅμως, καὶ τὸν Παῦλο νὰ ἐπιτιμᾷ τοὺς Γαλάτας: «ᾧ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε τῆ ἀληθεία μὴ πείθεσθαι; ... Οὕτως ἀνόητοί ἐστε;» [19] Ἄρα, καὶ ἡ ἀγνωσία ἀπὸ ἀπείθεια εἶναι ἀ-νοησία.

γ) Ἄς ἀκούσουμε, πάλι, τὸν Κύριο, νὰ ἐπιτιμᾷ τοὺς ὑλιστὲς Σαδδου-
καίους, ἀποκρινόμενος στὸ ὑποκριτικὸ ἐρώτημά τους περὶ ἐπιγαμβρεύσεων

στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, μὲ τό, «πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ» [20]. Πω, πω!!! - Ἄρα, ἡ ἀγνωσία εἶναι πλάνη καὶ ξέρουμε καλὰ πόσο βαρὺ πρᾶγμα εἶναι ἡ πλάνη στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁδηγεῖ μαθηματικῶς στὴν ἀπώλεια...

δ) Καὶ ἕνα τελευταῖο· ἐξίσου κακὸ καὶ τοῦτο. Ἡ ἀπουσία ἐπιγνώσεως καταστρέφει, καταργεῖ τὸν καλὸν ζῆλον καὶ τὸν μεταβάλλει σὲ ὀλέθριο, μισαλλόδοξο, ἐωσφορικό. Μαρτυρεῖ γὰρ τοὺς συμπατριῶτες του Ἰσραηλίτες αὐτὸς ὁ Παῦλος: «Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν» [21].

Ἄς τὰ μεταφέρουμε αὐτὰ στὴν Ψαλμική Τέχνη: Ἀγνοια, ἀγνωσία, ἀ-
νοησία (μὴ κατανόηση, δηλαδὴ), πλάνη καὶ ζῆλος «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν»,
μισαλλοδοξία καὶ ἐωσφορικὴ οἴηση, εἶναι τὰ ὀλέθρια συστατικὰ τῆς
ἀπώλειας τῆς ἐπιγνώσεως, διότι ἡ ἐπίγνωση εἶναι προῖον ἀγιοπνευματικοῦ
φωτισμοῦ καὶ δωρεᾶς.

Πηγές και Βοηθήματα

Α'. Πηγές

- *Άγία Γραφή* (Παλαιά και Καινή Διαθήκη).
- *Βιβλία Λειτουργικά* (άπαντα).
- *Διαδραχή Κυρίου διὰ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων τοῖς Ἔθνεσι*.
- *Εἰσαγωγή εἰς τὸ Θεωρητικὸν καὶ Πρακτικὸν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, συνταχθεῖσα πρὸς χρῆσιν τῶν σπουδάζόντων αὐτὴν κατὰ τὴν Νέαν Μέθοδον, ὑπὸ Χρυσάνθου ἐκ Μαδύτων, Ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ριγνίου, Παρίσι 1821.
- *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Σωκράτους τοῦ Σχολαστικοῦ.
- *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, περιέχον τὰς τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων Ἱεροτελεστίας, τὰς τῶν Χειροτονιῶν Τάξεις, τὴν τῶν Ἐγκαινίων τοῦ Ναοῦ Ἀκολουθίαν, τὰς τε ἄλλας Ἱεροπραξίας καὶ Εὐχάς, καὶ τὰ Ἀποστολοευαγγέλια τῶν ἐπισημοτέρων Ἐορτῶν, νεωστὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διορθωθὲν ἐξ ἀρχαίων ἐκδόσεων καὶ χειρογράφων μετὰ πινων ἀναγκαίων προσθηκῶν, ἐπιμέλεια τοῦ Δρ Διονυσίου Μπιάλλη Ἀνατολικιώτου, ἐκδόσεις Παπαδημητρίου (ἀπὸ τὸ 1896), Ἀθήναι 2014.
- *Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς*, ἥτοι βιβλίον διδασκικὸν καὶ πολύτιμον τῆς Μουσικῆς Ἐπιστήμης καὶ σύγγραμμα περὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ὑπὸ Χρυσάνθου ἐκ Μαδύτων, Ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου, ἐκ τῆς τυπογραφίας Michele Weis, Τεργέστη 1832.
- *Ἱεραπικόν*. Αἱ Θείαι Λειτουργίαι Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ τῶν Προηγιασμένων, μετὰ τῆς τυπικῆς αὐτῶν Διατάξεως καὶ πινων ἀπαραιτήτων Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, Τάξεων καὶ Εὐχῶν, ἐκδόσεις τῆς Ἀποστολικῆς

Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι ⁽³⁾1987.

- *Ἱεραπικόν*, περιέχον τὰ τῶ Ἱερῶ ἀνήκοντα ἐν ταῖς Ἀκολουθίαις τοῦ Νυχθημέρου, τὰς θείας καὶ ἱεράς Λειτουργίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ τῶν Προηγιασμένων καὶ πινας ἄλλας Ἀκολουθίας καὶ Εὐχάς, ἐπιμέλεια τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Παπαγιάννη, ἐγκρίσει τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐκδόσεις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι ⁽⁹⁾2017.

- *Κώδικας Ἱερῶν Κανόνων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων*, ἐκδότης Πρόδρομος Ἰ. Ἀκανθόπουλος, Θεσσαλονίκη 1985, ἐκδοτικὸς οἶκος Ἀφῶν Κυριακίδη.

- *Λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς Α' - Μ'*, Κυριακοῦ Φιλοξένου, Κωνσταντινούπολις 1868, ἐκδότης Εὐαγγελινὸς Μισαηλίδης.

- *Λόγοι Γέροντος Παῖσιόλου Ἀγορείτου*, τόμοι Α' - ΣΤ', ἐπιμέλεια - ἐκδόση τοῦ Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτῆ Θεσσαλονίκης 1998.

- *Συναξαριστῆς Μέγας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, τόμοι Α' - ΙΔ', ἐπιμελεία Ματθαίου Λαγγῆ Ἐπισκόπου Οἰνός, Ἀθήναι ⁽⁵⁾1981.

- *Τυπικὸν τοῦ ὁσίου καὶ Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ ἡγιασμένου*, διορθωθὲν μεθ' ὄσης ἐπιμελείας καὶ ὑπομνηματισθὲν τὸ κατὰ δύναμιν, ὑπὸ Δοσιθέου Ἡγουμένου Ἱεράς Μονῆς Τατάρνης, Ἀθήνα 2010, ἐκδόσεις Ἱεράς Μονῆς Παναγίας Τατάρνης Αἰτωλοακαρνανίας.

- *Ἱερολόγιον τὸ Μέγα*, ἐπιμέλεια - ἐκδόση Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου "Ὁ Φοῖνιξ", Βενετία 1870.

- .

- .

- .

- .

Β'. Βοηθήματα

- **Αδελφότης Θεολόγων «Η ΖΩΗ»**, Μουσικός Πανδέκτης, ἡτοι πλήρης συλλογή τῶν ἐκλεκτοτέρων μουσικῶν Μαθημάτων, τῶν ἐν ταῖς πρωϊναῖς καὶ ἑσπεριναῖς Ἀκολουθίαις τῆς Ἐκκλησίας Ἰαλλομένων (πλὴν ὅσων περιέχει τὸ Ἀναστασιατάριον) μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καταρτισθεῖσα, πρὸς χρῆσιν τῶν τῆν Ἱερὰν Ὑμνωδῶν ἐν τῷ ναῶ ἀσκούντων καὶ παντὸς φιλομούσου, Τόμοι Α' - Η', ἐκδόσεις «ΖΩΗ», Ἀθήναι ⁽⁴⁾1976 καὶ ἐξῆς.

- **Ἀλυγιζάκη Ἀντωνίου, Ε.**, «Ἡ λειτουργικὴ μουσικὴ κατὰ τὸν Μέγα Βασίλειον», στὸ ἔργο, Τόμος Ἐόρπιος 1600ης Ἐπετείου Μεγάλου Βασιλείου, Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 255 - 281.

- τοῦ αὐτοῦ, *Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, Θεσσαλονίκη 1978.

- **Βουρλή Ἀθανασίου, Θ.**, *Δογματικοθηκὰ ὄψεις τῆς Ὁρθοδόξου Ψαλμωδίας*, Ἀθήνα 1991.

- τοῦ αὐτοῦ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ὁρθόδοξος Ὑμνολογία καὶ Μουσικὴ*, Ἀθήνα 1986.

- τοῦ αὐτοῦ, *Ἡ ἱερὰ Ψαλμωδία ὡς μέσον ἀγωγῆς (Ἠθικομουσικολογικὴ Μελέτη)*, Ἀθήνα 1995.

- τοῦ αὐτοῦ, *Θέματα Ἱερᾶς Ψαλμωδίας*, τεῦχος Α', Ἀθήνα 2000.

- **Καλλινίκου Κωνσταντίνου, Πρωτοπρεσβυτέρου**, *Ὁ Χριστιανικὸς Ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ*, ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήναι ⁽⁴⁾1969.

- **Καλογερόπουλου Τάκη**, *Τὸ Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς ἀπὸ τὸν Ὁρφέα ἕως σήμερα*, τόμος Α', Ἀθήνα 1998, ἐκδόσεις Γιαλλέλης.

- **Καλομοίρη Δημητρίου, Σ.**, *Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ἑρμηνευτικὴ Σπουδὴ καὶ Τυπικὴ Διάταξις*, Ἀθήνα 2019.

- **Καραγκούνη Κωνσταντίνου, Χαριλ.**, «Ἄνοιξον ἡμῶν τὸ στόμα καὶ πλήρωσον αὐτὸ τῆς Σῆς αἰνέσεως...» - *Συναγωγὴ ἄρθρων, μελετῶν καὶ δοκιμῶν γιὰ τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία καὶ τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη*, Θεσσαλονίκη 2018, ἐκδόσεις Ἀφῶν Κυριακίδη.

- τοῦ αὐτοῦ, «Ἡ Ὁρθόδοξος Ψαλμωδία ὡς Εἰρηνοποιὸς Δύναμις». Ἀνακοίνωση στὸ Διεθνὲς Συνέδριο μὲ θέμα: «*Traditional Arts and Peacemaking*», τὸ ὅποιο

διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τῆς Ρωσικῆς Ὁμοσπονδίας σὲ συνεργασία μὲ τὴν Κυβέρνηση τῆς Ἀγίας Πετρούπολης καὶ τὰ Ὑπουργεῖα Πολιτισμοῦ, Ἐξωτερικῶν, Συγκοινωνιῶν - Μέσων Μαζικῆς Ἐνημέρωσης τῆς Ρωσικῆς Ὁμοσπονδίας, στὸ πλαίσιο τοῦ «*III Διεθνοῦς Ἐπιστημονικοῦ Φόρουμ τῆς Ἀγίας Πετρούπολης γιὰ τὸν Πολιτισμὸν*», Ἀγία Πετρούπολη Ρωσίας, 8 - 9 Δεκεμβρίου 2014. Ἡ μελέτη ἔχει δημοσιευθεῖ στὸ βιβλίο, Καραγκούνη Κωνσταντίνου, Χαριλ., «Ἄνοιξον ἡμῶν τὸ στόμα καὶ πλήρωσον αὐτὸ τῆς Σῆς αἰνέσεως...» - *Συναγωγὴ ἄρθρων, μελετῶν καὶ δοκιμῶν γιὰ τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία καὶ τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη*, Θεσσαλονίκη 2018, ἐκδόσεις Ἀφῶν Κυριακίδη, σελ. 179 - 204.

- τοῦ αὐτοῦ, «Οἱ θεολογικὲς διδασκαλίαι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, περὶ Ψαλμωδίας, ὅπως ἀποτυπώνονται στὴν συγγραφὴ αὐτοῦ, «Κλίμαξ τῶν Ἀρετῶν»», στὰ *Πρακτικὰ τοῦ 2^{ου} Διεθνοῦς Μουσικολογικοῦ καὶ Διεπιστημονικοῦ Συνεδρίου «Ἄπὸ Χοροῦ καὶ Ὁμοθυμαδὸν» - Ἐξελίξεις καὶ Προοπτικὲς τῆς Διεπιστημονικῆς ἔρευνας γιὰ τὴν Ψαλτικὴν*, τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου. Βόλος, 9 - 11 Ἰουνίου 2016, σελ. 25 - 68. Βλ. www.tomeaspsaltikis.gr.

- τοῦ αὐτοῦ, «Τὸ “Ὀλον” καὶ τὰ “ἐπιμέρους” στὴν Ψαλτικὴ», στὰ *Πρακτικὰ τοῦ 2^{ου} Ἱεροψαλτικοῦ Συνεδρίου Κρήτης, «Ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη στὴ Σύγχρονη Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Κοινωνικὴ Πραγματικότητα*, Χανιά, 2 - 4 Δεκεμβρίου 2016, τὰ ὁποῖα δημοσιεύθηκαν στὸ περιοδικό, «Ἀπόστολος Τίτος», Ἐπίσημο Δελτίο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, περίοδος Γ', τεῦχος 37, Σεπτέμβριος 2018, σελ. 245 - 266.

- τοῦ αὐτοῦ, «Ψαλτικὴ παράδοση καὶ λατρευτικὸ ἦθος· συμπόρευση ἢ σύγκρουση; Προτάσεις γιὰ λειτουργικὴ ἀνανέωση μὲσω τῆς Ψαλμωδίας.» Ἀνακοίνωση σὲ Μουσικολογικὴ Διημερίδα τοῦ Σωματείου Ἱεροψαλτῶν Ἡρακλείου «Ἁγιος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης» (Ἡράκλειο Κρήτης, 24 - 25 Ὀκτωβρίου 2014). Ἡ μελέτη ἔχει δημοσιευθεῖ στὸ βιβλίο, Καραγκούνη Κωνσταντίνου, Χαριλ., «Ἄνοιξον ἡμῶν τὸ στόμα καὶ πλήρωσον αὐτὸ τῆς Σῆς αἰνέσεως...» - *Συναγωγὴ ἄρθρων, μελετῶν καὶ δοκιμῶν γιὰ τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία καὶ τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη*, Θεσσαλονίκη 2018, ἐκδόσεις Ἀφῶν Κυριακίδη, σελ. 50 - 52.

- **Καραμάνη Ἀθανασίου, Πρωτοψάλτου Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Θεσσαλονίκης, Νέα Μουσικὴ Συλλογὴ, ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν Τόμων**, Τόμος Α' - Γ', τύποις· Βα

Φειάδης & Σ^{ΙΑ}, Θεσσαλονίκη 1956.

- Μιχαηλίδης Σόλωνος, *Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς*, Ἀθήνα 1982, Μορφωτικὸ Ἰδρυμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος.

- Μπαλαγεώργου Δημητρίου, Κων., «Ἐπιδράσεις τοῦ ἐνοριακοῦ τρόπου ψαλμωδῆσεως σπιν τρεῖς Λειτουργίες τοῦ Βυζαντινοῦ τύπου», σπιν μουσικολογική περιοδική ἔκδοση Ἀνατολῆς τὸ Περιήγημα, ἰδρυτής - διευθυντής Γρηγόριος Θ. Στάθης, ἀρχισυντάκτης Ἀχιλλεὺς Γ. Χαλδαιάκης, τεῦχος 1, Ἀθήνα 2014, σελ. 131 - 145.

- Μωραΐτου Δημητρίου, «Ἀντιφωνία», *Θρησκευτική καὶ Ἡθική Ἐγκυκλοπαίδεια*, τόμος Β'.

- Παναγιωτοπούλου Δημητρίου, Γ., *Θεωρία καὶ Πράξις τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς (Μέθοδος μετὰ πολλῶν ἀσκήσεων καὶ παραδειγμάτων)*, ἔκδοσεις Σωτήρ, Ἀθήνα ⁽⁶⁾1997.

- Παπαδιαμάντη Ἀλεξάνδρου, «Ὅποῖον Κελαδῶσιν!», ἔφημερὶς *Φόρμιζξ*, ἔτος Α', φύλλο 1, 1/10/1901, σελ. 2.

- Παπαδοπούλου Μιχαήλ, Κ., *Λειτουργική - Τὰ τελούμενα ἐντὸς τοῦ Ναοῦ*, ἔκδοση Ἐπτάλοφος Ἀ.Β.Ἐ.Ἐ., Ἀθήνα 1992.

- Πρίγγου Κωνσταντίνου, *Ἄρχοντας Πρωτοψάλτου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ*

Ἐκκλησίας, Ἡ Πατριαρχική Φόρμιζξ. Τόμος Α' - Θεία Λειτουργία, Ἀθήνα 1973.

- Πρωγάκη Γεωργίου, *Μουσικοδιδασκάλου τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱεραῖς Θεολογικῆς Σχολῆς, Μουσική Συλλογή, ἀποτελούμενη ἐκ τριῶν Τόμων, Τόμοι Α' - Γ'*, ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1909 - 1910.

- Σπυράκου Εὐαγγελίας, Χ., *Οἱ Χοροὶ τῶν Ψαλτῶν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν παράδοση*, ἔκδοση τοῦ Ἰδρυματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας τῆς Ἱεραῖς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σειρὰ Μελέται 14, ἔκδοτης ὁ Γρηγόριος Θ. Στάθης, Ἀθήνα 2008.

- Τρεμπέλα Παναγιώτου, Ν., *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθῆναις Κώδικας*, ἔκδοτης Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», Ἀθήνα ⁽³⁾1997.

- Φουντούλη Ἰωάννου, Μ., *Κείμενα Λειτουργικῆς*, τεῦχος Γ' - *Θεία Λειτουργία*, Θεσσαλονίκη 1985.

- Ψάχου, Κωνσταντίνου, Ἀ., *Ἡ Παρασημαντική τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἥτοι Ἱστορική καὶ τεχνική ἐπισκόπηση τῆς σημειογραφίας τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμῶν*, Ἀθήνα 1917.

- .

- .

Προαπαιτούμενες Γνώσεις Λειτουργικῆς

Α΄. Ρυθμοὶ τῆς Ναοδομικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς

- Βασιλική
- Περίκεντρος - Ροτόντα
- Βασιλική μετὰ Τρούλλου
- Βυζαντινός - Σταυροειδῆς Ἐγγεγραμμένος
- Ὀκταγωνικός
- Ἀγορειπικός Τρίκογχος
- Πεντάτρολλος
- Σταυρεπίστεγος

Β΄. Μέρη τοῦ Χριστιανικοῦ Ναοῦ

- Πρόναος - Νάρθηξ
- Λιτή
- Κυρίως Ναός
- Ἱερόν - Ἄγιον Βῆμα
- Ἀρχαῖον Διακονικόν
- Ἀρχαῖον Σκευοφυλάκιον
- Γυναικωνίτης
- Κλήτη
- Χοροὶ Ψαλτῶν
- Τροῦλος
- Σολέα(ς) (solea)
- Κωδωνοστάσιον
- Κατακόμβη

- Βαπτιστήριον
- Διοικητικοὶ Χῶροι

Γ΄. Ἱερά Ἀντικείμενα τοῦ Χριστιανικοῦ Ναοῦ

- Πρόναος - Νάρθηξ
 - Εἰκονοστάσια
 - Στασίδια
 - Μανουάλια
 - Παγκάριον
- Κυρίως Ναός
 - Εἰκονοστάσια
 - Στασίδια
 - Μανουάλια
 - Πολυέλαιοι
 - Δεσποτικός Θρόνος
 - Παραθρόνια
 - Ἄμβων
 - Ψαλτήρια - Χοροὶ Ψαλτῶν
 - Ἱερά Ἀναλογεῖα
 - Τέμπλο
 - Εἰκόνες Τέμπλου
 - Κανδήλια
 - Ὠραία Πύλη

- Βημόθυρα
- Καταπέτασμα
- Βορεία Πύλη
- Νοτιά Πύλη
- Εἰκονογραφικὸ Πρόγραμμα

➤ Ἱερόν - Ἄγιον Βῆμα

- Ἁγία Τράπεζα
- Κιβώριον
- Ἐσταυρωμένος
- Σύνθρονον
- Ἁγία Πρόθεση
- Νιπτῆρ
- Ἀρτοφυλάκια
- Διακονικόν
- Σκευοφυλάκια
- Ἀμφιοφυλάκια
- Βιβλιοφυλάκια

➤ Ἐκτὸς Ναοῦ

- Κώδωνες - Καμπάνες
- Σήμαντρα (μεταλλικὸ πέταλο)
- Τάλαντα
- Κόπανος (ξύλινο σταθερό)
- Μικρόν - Μέγα

- Φιάλη Ἁγιασμοῦ (κπιστή)
- Βαπτιστήριον

Δ'. Ἱερὰ Σκευὴ τῆς Θείας Λατρείας

➤ Κυρίως Ναός

- Κολυμβήθρα Βαπτίσεων
- Φιάλη Ἁγιασμῶν
- Ἐπιτάφιος

➤ Ἱερὸν - Ἁγιον Βῆμα

- Σταυρὸς Εὐλογίας
- Ἅγιος Δίσκος - Ἅγιον Δισκάριον
- Ἅγιον Ποτήριον
- Ἀστερίσκος
- Λόγχη
- Λαβίδα
- Σπόγγος
- Δισκοκάλυμμα
- Ποτηριοκάλυμμα
- Ἀήρ
- Ριπίδια
- Ζέον
- Μοῦσα
- Ἄρτοφόριον
- Μυροδοχεῖον

- Θυματήριον - Θυματόν
- Δικεροτρίκερα
- Κηροπήγια
- Σταυρὸς Λιτανείας
- Ἐξαπτέρυγα
- Κηροστάτες Λιτανείας

➤ Καλύματα Ἁγίας Τραπεζῆς

- Κατασάρκιον
- Ἐνδυτή
- Εἰλητόν
- Ἀντιμήνσιον (ἀντί + mensa)

Ε'. Ἐνδύματα Κληρικῶν

- Ράσον (Rasus)
- Ἄντερί (Ἐσώρασον)
- Ἐξώρασον
- Καλπάκιον
- Καμηλλαύκιον - Καλυμ(μ)αύκ(χ)ιον

ΣΤ'. Ἱερὰ Ἄμφια Κληρικῶν

➤ Διακόνου

- Σπυχάριον
- Ἐπιμάνικα
- Ὠράριον (Oro)

➤ Ἱερέως

- Σπυχάριον
- Ἐπιμάνικα
- Ἐπιτραχήλιον
- Ζώνη
- Φαιλόνιον - Φαινόλιον (Phaenilius)

➤ Ἐπισκόπου

- Σπυχάριον
- Ἐπιμάνικα
- Ἐπιτραχήλιον
- Ζώνη
- Σάκος (ἀντί Φαιλονίου)
- Ὠμοφόριον
- Ἐπιγονάπιον
- Μίτρα
- Σταυρὸς
- Ἐγκόλπιον
- Ποιμαντορική Ράβδος
- Χαζράνιον
- Μανδύας

➤ Διάσημα Ὀφφικίων Ἱερέων

- Σταυρὸς
- Ἐπιγονάπιον
- Ἐπανωκαμμήλλαυκον - Ἐπανωκαλύμ(μ)αυκ(χ)ιον (*)

(*) Γιὰ τὴν ἰδιαιτέρη ὀρθογραφία ὀρισμένων ὄρων ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω (ἐκείνων ποὺ συνοδεύονται καὶ ἀπὸ τὴν λατινικὴ τους προέλευση), βλ. σχετικῶς τὰ Εἰσαγωγικὰ τῆς μνημειώδους ἐκδόσεως, *Εὐχαλόγιον τὸ Μέγα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐπιμέλεια τοῦ Δρ Διονυσίου Μπιλάλη Ἀνατολικιώτου, Ἐκδόσεις Παπαδημητρίου, Ἀθῆναι 2014, σελ. 56 - 57.

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

i. Προπαρασκευαστικές Ἀκολουθίες

Α'. Η ΙΕΡΑ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΗΣ ΛΗΨΕΩΣ ΚΑΙΡΟΥ ^[22] ΥΠΟ ΤΩΝ ΙΕΡΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΩΝ

[Μέλλων ὁ Ἱερεὺς τὴν θείαν ἐπιτελεῖν Μυσταγωγίαν, ὀφείλει προηγουμένως μὲν κατηλλαγμένος εἶναι μετὰ πάντων καὶ μὴ ἔχειν τι κατὰ πινος· καὶ καρδίαν δὲ, ὄση δύναμις, ἀπὸ πονηρῶν τηρῆσαι λογισμῶν, ἐγκρατεῦσθαι τε μικρὸν ἀφ' ἐσπέρας καὶ ἐγρηγορηκῶς διάγειν μέχρι τοῦ τῆς Ἱερουργίας καιροῦ.]

[Τοῦ δὲ καιροῦ ἐπιστάντος, ὁ Ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος ἐξέρχονται τοῦ ἱεροῦ Βήματος διὰ τῶν πλαγίων Θυρῶν καὶ ποιήσαντες μετάνοιαν πρὸ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Θρόνου, ἔρχονται ἔμπροσθεν τῆς Ὁραίας Πύλης, κεκλεισμένης οὔσης, καὶ προσκυνοῦσι τρίς, λέγοντες ἕκαστος καθ' ἑαυτόν· Ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῶ ἀμαρτωλῶ, καὶ ἐλέησόν με. Εἶτα λέγει ὁ Διάκονος, χαμηλοφώνως·] ^[23]

Ὁ Διάκονος·

Εὐλόγησον, Δέσποτα. ^[24]

Ἀμήν.

Ἀμήν. [Καὶ ἀρχεται λέγειν τὸν Διάκονον τὸ Τρισάγιον]

Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. [Τρίς]

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῶ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ὁ Ἱερεὺς·

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, πάντοτε·
νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Δόξα Σοι, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα Σοι.

Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας,
ὁ πανταχοῦ παρών, καὶ τὰ πάντα πληρῶν,
ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν, καὶ ζωῆς χορηγός,
ἐλθέ καὶ σκήνωσον ἐν ἡμῖν,
καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος,
καὶ σῶσον, Ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Παναγία Τριάς, ἐλέησον ἡμᾶς.

Κύριε, ἰλάσθητι ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν.

Δέσποτα, συγχώρησον τὰς ἀνομίας ἡμῶν.

Ἄγιε, ἐπίσκεψαι καὶ ἴασαι τὰς ἀσθενείας ἡμῶν,
ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός Σου.

Κύριε, ἐλέησον· Κύριε, ἐλέησον· Κύριε, ἐλέησον.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου.

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία Σου.

Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,

ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,

ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἀμήν. [Εἶτα λέγουσι τὰ προπάγια ταῦτα μετὰ κατανύξεως.]

Ἐπι Σοῦ ἐσπιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα
τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς·

πάσης γὰρ ἀπολογίας ἀποροῦντες,

ταύτην Σοι τὴν ἱκεσίαν ὡς Δεσπότη, οἱ ἁμαρτωλοὶ προσφέρομεν·

ἐλέησον ἡμᾶς.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς· ἐπὶ Σοὶ γὰρ πεποιθήσαμεν·
μὴ ὀργισθῆς ἡμῖν σφόδρα, μηδὲ μνησθῆς τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν·
ἀλλ' ἐπίβλεψον καὶ νῦν ὡς εὐσπλαγχνος
καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν·
Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἡμῶν καὶ ἡμεῖς λαὸς Σου·
πάντες ἔργα χειρῶν Σου καὶ τὸ ὄνομά Σου ἐπικεκλήμεθα.

[Τούτου δὲ λεγομένου ἀνοίγεται ἡ Ὠραία Πύλη ἢ τὸ Καταπέτασμα τῆς Ὠραίας Πύλης.]

Κύριε, ἐλέησον. [ιβ']

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.
Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Εὐθύς δὲ ἀσπαζόμενοι ἀσκεπεῖς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, λέγει ὁ Διάκονος:]

Τὴν ἄχραντον Εἰκόνα Σου προσκυνοῦμεν, Ἀγαθέ,
αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν,
Χριστὲ ὁ Θεός·
βουλήσει γὰρ ἠυδίκησας σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ,
ἵνα ῥύση οὖς ἔπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ.
Ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμέν Σοι·
χαρᾶς ἐπλήρωσας τὰ πάντα, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν,
παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν κόσμον.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τῆς εὐσπλαγχνίας τὴν πύλην, ἀνοιξον ἡμῖν, εὐλογημένη Θεοτόκε·
ἐλπίζοντες εἰς Σέ, μὴ ἀστοχῆσωμεν·
ρυσθείημεν διὰ Σοῦ τῶν περιστάσεων·
Σὺ γὰρ εἶ ἡ σωτηρία τοῦ γένους τῶν χριστιανῶν.

[Καὶ ἀπέρχονται εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.]

[Καὶ ποιοῦσι σταυροὺς καὶ μετανοίας τρεῖς.]

[Εἶτα ἀσπάζονται καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, τοῦ Διακόνου λέγοντος·]

Εὐσπλαγχνίας ὑπάρχουσα πηγὴ,
συμπαθείας ἀξίωσον ἡμᾶς, Θεοτόκε·
βλέψον εἰς λαὸν τὸν ἀμαρτήσαντα,
δειῖξον ὡς αἰεὶ τὴν δυναστείαν Σου·
εἰς Σὲ γὰρ ἐλπίζοντες,
τὸ Χαῖρε βοῶμέν Σοι, ὡς ποτε ὁ Γαβριήλ,
ὁ τῶν Ἀσωμάτων ἀρχιστράτηγος.

[Τὴν δὲ τοῦ Προδρόμου εἰκόνα, τοῦ Διακόνου λέγοντος·]

Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων·
σοὶ δὲ ἀρκέσει ἡ μαρτυρία τοῦ Κυρίου, Πρόδρομε·
ἀνεδείχθης γὰρ ὄντως καὶ Προφητῶν σεβασμιώτερος,
ὅτι καὶ ἐν ρείθροις βαπτίσαι κατηξιώθης τὸν κηρυττόμενον·
ὅθεν τῆς ἀληθείας ὑπεραθλήσας, χαίρων,
εὐηγγελίσω καὶ τοῖς ἐν Ἄδῃ, Θεὸν φανερωθέντα ἐν σαρκί,
τὸν αἴροντα τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου,
καὶ παρέχοντα ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

[Εἶτα, ἀσπαζόμενοι τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου τοῦ Ναοῦ, τὸ Ἀπολυτίκιον αὐτοῦ.]

[Μετὰ δὲ τὸν ἀσπασμὸν τῶν ἁγίων εἰκόνων ἔρχονται ἔμπροσθεν τῆς Ὁραίας
Πύλης, καὶ λέγει ὁ δεξιόθεν τοῦ Ἱερέως ἱστάμενος, ἀσκεπής, Διάκονος·]
Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
Κύριε, ἐλέησον.

Ἀμήν.

[Καὶ ὁ ἱερεὺς ὑποκλινόμενος, ἀσκεπής, λέγει τὴν εὐχήν·]

Κύριε, ἐξαπόστειλον τὴν χειρὰ Σου ἐξ ὕψους κατοικητηρίου Σου
καὶ ἐνίσχυσόν με εἰς τὴν προκειμένην διακονίαν Σου·
ἵνα ἀκατακρίτως παραστὰς τῷ φοβερῷ Σου βήματι,
τὴν ἀναίμακτον ἱεουργίαν ἐπιτελέσω.
Ὅτι Σοῦ ἐσπιν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.
Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
Κύριε, ἐλέησον. [Τρίς]
Δέσποτα, ἄγιε, εὐλόγησον.

Ἀμήν.

[Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, στραφέντες πρὸς δυσμᾶς καὶ ὑποκλίναντες ἀμφότεροι τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν λαόν, ζητοῦσι συγχώρησιν, μετὰ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους ἐσταυρωμένας. Ἐπειτα ποιοῦσι καὶ εἰς τοὺς Χοροὺς προσκυνήματα ἀνὰ ἓν, μεθ' ἃ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερόν Θυσιαστήριον, ὁ μὲν Ἱερεὺς διὰ τῆς Βορείου Θύρας, ὁ δὲ Διάκονος διὰ τῆς Νοτίας, λέγοντες ἕκαστος·]

[Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν Ἁγίων Σου, πῶς εἰσελεύσομαι ὁ ἀνάξιος;
Ἐὰν γὰρ τολμήσω, συνεισελθεῖν εἰς τὸν Νυμφῶνα, ὁ χιτῶν μὲ ἐλέγχει, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦ γάμου,
καὶ δέσμιος ἐκβαλοῦμαι ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων.
Καθάρισον, Κύριε, τὸν ρύπον τῆς ψυχῆς μου, καὶ σῶσον με, ὡς φιλόνητος.] [25]

[Καὶ ὁ Ἱερεὺς ποιεῖ Μικρὰν Ἀπόλυσιν·]

Δόξα Σοι, ὁ Θεός, ἡ ἐλπίς ἡμῶν, δόξα Σοι.

Χριστός, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν,
ταῖς πρεσβείαις τῆς παναχράντου
καὶ παναμώμου ἁγίας αὐτοῦ Μητρός,
τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφήμεων Ἀποστόλων,
τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν
Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Χρυσοστόμου,
[καὶ εἰ μὲν ἐστὶ θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, λέγει·
Βασιλείου Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας, οὐρανοφάντορος τοῦ μεγάλου,]
οὗ τὴν θεῖαν Λειτουργίαν ἐπιτελέσομεν,
τοῦ ἁγίου... [τοῦ Ναοῦ],
τοῦ ἁγίου... [τῆς ἡμέρας], οὗ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν
καὶ πάντων τῶν Ἁγίων,
ἐλεῆσαι καὶ σῶσαι ἡμᾶς,
ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόνητος καὶ ἐλεήμων Θεός.
Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν,
Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς.

[Καὶ τό·]

Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν Σου,
προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν Σου ἐν φόβῳ Σου,

[Ἡ ἄλλως·]

Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν Σου,
προσκυνήσω μίαν Θεότητα,
προσκυνομένην τρισυποστάτως,
ἐν Πατρὶ τε καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

[Ἐλθόντες δὲ εἰς τὸ Ἱερατεῖον, προσκυνοῦσι τρεῖς ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας Τραπεζῆς καὶ ἀσπάζονται, ὁ μὲν Ἱερεὺς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ τὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ μέρος τῆς ἁγίας Τραπεζῆς, ὁ δὲ Διάκονος, μόνον τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς ἁγίας Τραπεζῆς.]

[Καὶ εὐτρεπίσαντος τοῦ Διακόνου τὴν ἁγίαν Τράπεζαν λαμβάνουσι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἕκαστος τὸ Σπιχάριον αὐτοῦ, ποιοῦντες προσκυνήματα τρία πρὸς ἀνατολὰς, καὶ λέγοντες ἕκαστος, καθ' ἑαυτόν, τό·]

Ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῶ ἁμαρτωλῶ καὶ ἐλέησόν με.

Β'. Η ΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΕΝΔΥΣΕΩΣ ^[26] ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

[Μέλλων ὁ Ἱερεὺς τὴν θείαν ἐπιτελεῖν Μυσταγωγίαν, ὀφείλει προηγουμένως μὲν κατηλλαγμένος εἶναι μετὰ πάντων καὶ μὴ ἔχειν τι κατὰ πινος· καὶ καρδίαν δὲ, ὄση δύναμις, ἀπὸ πονηρῶν τηρῆσαι λογισμῶν, ἐγκρατεῦσθαι τε μικρὸν ἀφ' ἐσπέρας καὶ ἐγρηγορηκῶς διάγειν μέχρι τοῦ τῆς Ἱεουργίας καιροῦ.]

[Μετὰ τὴν λήψιν Καιροῦ, ὁ Διάκονος προσέρχεται τῷ Ἱερεῖ κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὸ Σπυχάριον, τὸ Ὠράριον καὶ τὰ Ἐπιμανήκια καὶ ὑποκλίνας τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν, λέγει ἡρέμως·]

Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὸ Σπυχάριον σὺν τῷ Ὠραρίῳ.

[Ὁ δὲ Ἱερεὺς εὐλογῶν, ἥτοι σφραγίζων αὐτὰ σταυροειδῶς, λέγει ἡρέμως·]

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ Διάκονος·

[Ἀσπαζόμενος ὁ Διάκονος τὴν δεξιὰν τοῦ Ἱερέως, λέγει· Ἀμήν, καὶ ἀποσύρεται εἰς ἓν μέρος τοῦ Διακονικοῦ, πρὸς περιβολὴν τῆς Στολῆς αὐτοῦ, ἣν ἐνδύεται ἀσπαζόμενος ἐν ἑκαστὸν Ἀμφιον·]

[Πρῶτον ἐνδύεται τὸ Σπυχάριον, χωρὶς νὰ εὐλογῇ, λέγων·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε, ἐλέησον.]

Ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ·

ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου

καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλέ με·

ὡς νυμφίῳ περιέθηκέ μοι μίτραν

καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ,

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

[Εἶτα ἀσπαζόμενος τὸ Ὠράριον, ἐπιθέτει ἐν τῷ ἀριστερῷ αὐτοῦ ὄμφῳ, λέγων·]

Ὁ Ἱερεὺς·

[Ὁ δὲ Ἱερεὺς ἐνδύεται τὴν λειτουργικὴν αὐτοῦ Στολὴν οὕτως· λαβὼν τὸ Σπυχάριον διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς καὶ προσκυνήσας τρεῖς κατὰ ἀνατολάς, σφραγίζων (ἥτοι εὐλογῶν) αὐτὸ σταυροειδῶς, λέγει·]

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν,

πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Καὶ ἐνδύεται αὐτὸ λέγων·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Κύριε, ἐλέησον.]

Ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ·

ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου

καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλέ με·

ὡς νυμφίῳ περιέθηκέ μοι μίτραν

καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ,

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος Κύριος Σαβαώθ,
πλήρης ὁ οὐρανός, καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης Σου.]

[Ἡ πό·]

Ἄς ἐὰν θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος.

[Ἡ ἄλλως·]

Ὁ θέλων γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος.

[Τὰ δὲ Ἐπιμανίκια (ἢ Ἐπιμάνικα, ἢ Ὑπομάνικα), ἐπιθέμενος ταῖς χερσίν,
εἰς μὲν τὸ δεξιὸν λέγει·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε, ἐλέησον.]

Ἡ δεξιὰ Σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύι·
ἡ δεξιὰ Σου χεῖρ, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς·
καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης Σου
συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους·

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

[Ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ λέγει·]

Αἱ χεῖρές Σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με·
συνέπισόν με καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς Σου·

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

[Εἶτα λαβὼν τὸ Ἐπιτραχήλιον (ἢ Περιτραχήλιον), σφραγίσας δὲ καὶ ἀσπασάμε-
νος τὸν ἐπὶ τοῦ αὐχένος Σταυρόν, περιτίθεται αὐτό, λέγων·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε, ἐλέησον.]

Εὐλογητὸς ὁ Θεός,

ὁ ἐκχέων τὴν χάριν αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ·
ὡς μῦρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα,
τὸν πώγωνα τοῦ Ἀαρών,

τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ἄαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ·

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

[Εἶτα λαβὼν τὴν Ζώνην καὶ εὐλόγησας αὐτὴν λέγει περιζωννύμενος·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Κύριε, ἐλέησον.]

Εὐλογητὸς ὁ Θεός,

ὁ περιζωννύων με δύναμιν
καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδὸν μου·

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

[Εἶτα σφραγίσας περιτίθεται τὰ Ἐπιμανίκια (ἢ Ἐπιμάνικα, ἢ Ὑπομάνικα), ἐπι-
θέμενος ταῖς χερσίν, εἰς μὲν τὸ δεξιὸν λέγει·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε, ἐλέησον.]

Ἡ δεξιὰ Σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύι·
ἡ δεξιὰ Σου χεῖρ, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς·
καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης Σου
συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους·

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

[Ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ λέγει·]

Αἱ χεῖρές Σου ἐποίησάν με καὶ ἐπλασάν με·
συνέτισόν με καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς Σου·

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

[Εἶτα λαμβάνει τὸ Ἐπιγονάτιον (ἢ Ὑπογονάτιον) ἐὰν ἔχη ὀφθίκιον ἐκκλησιαστικόν, καὶ εὐλογεῖ αὐτὸ καὶ σφραγίσας ἀσπασάμενος, λέγων·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε, ἐλέησον.]

Περίζωσαι τὴν ρομφαίαν Σου ἐπὶ τὸν μηρόν Σου, δυνατέ,
τῇ ὠραιότητί Σου καὶ τῷ κάλλει Σου·

καὶ ἐντεινε, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε,

ἐνεκεν ἀληθείας, καὶ πραότητος, καὶ δικαιοσύνης·

καὶ ὁδηγήσει Σε θαυμαστῶς ἢ δεξιά Σου.

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

[Εἶτα λαβὼν καὶ τὸ Φαιλόνιον, καὶ εἰ μὲν ἔχει εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, οὐκ εὐλογεῖ αὐτό, ἀλλὰ μόνον ἀσπάζεται. Εἰ δὲ οὐκ ἔχει, εὐλογεῖ καὶ ἀσπάζεται. Καὶ ἐνδυσάμενος αὐτό, λέγει·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Κύριε, ἐλέησον.]

Οἱ ἱερεῖς Σου, Κύριε, ἐνδύσονται δικαιοσύνην

καὶ οἱ ὅσιοί Σου ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται·

[πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

Ἄπαντες

[Μετὰ τὴν περιβολὴν τῶν ἱερῶν Ἀμφίων οἱ ἱερουργήσοντες ἔρχονται εἰς τὸ Χωνευτήριον (ἢ Θάλασσαν ἢ Θαλασσίδιον), παραμέρως τῆς γωνίας τοῦ ἱεροῦ Βήματος, συνήθως παρὰ τὴν Πρόθεσιν, καὶ νίπτουσι τὰς χεῖρας, λέγοντες ἕκαστος κατ' ἰδίαν τὸν ἐξῆς Ψαλμόν·]

Νίψομαι ἐν ἀθύοις τὰς χεῖράς μου

καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν Σου, Κύριε,

τοῦ ἀκοῦσαί με φωνῆς αἰνέσεώς Σου
καὶ διηγήσασθαι πάντα τὰ θαυμάσιά Σου.
Κύριε, ἠγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου Σου
καὶ τόπον σκηνώματος δόξης Σου.
Μὴ συναπολέσης μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν μου
καὶ μετὰ ἀνδρῶν αἰμάτων τὴν ζωὴν μου,
ᾧ ἐν χερσὶν αἰ ἀνομία·
ἢ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων.
Ἐγὼ δὲ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην·
λύτρωσαί με, Κύριε, καὶ ἐλέησόν με.
Ὁ ποῦς μου ἔστη ἐν εὐθύτητι·
ἐν ἐκκλησίαις εὐλόγησώ Σε, Κύριε.

[Μετὰ ταῦτα ἀπέρχεται ὁ Ἱερεὺς εἰς τὴν ἱερὰν Πρόθεσιν ἐνδεδυμένος ὡς πᾶσαν τὴν ἱερατικὴν Στολὴν, προκειμένου νὰ τελέσῃ τὴν Ἀκολουθίαν τῆς Προσκομιδῆς.]

[Ἡ Προσκομιδὴ ἢ ἡ Προετοιμασία τῶν τιμίων Δώρων, γίνεται ὑπὸ τοῦ Ἱερέως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου καὶ δὴ ὅταν ψάλλωνται οἱ Αἶνοι.]

Γ'. Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΕΩΣ ἢ ΤΗΣ ΠΡΟΣΚΟΜΙΔΗΣ [27]

[Μέλλων ὁ Ἱερεὺς τὴν θείαν ἐπιτελεῖν Μυσταγωγίαν, ὀφείλει προηγουμένως μὲν κατηλλαγμένος εἶναι μετὰ πάντων καὶ μὴ ἔχειν τι κατὰ τινος καὶ καρδίαν δέ, ὄση δύναμις, ἀπὸ πονηρῶν τηρήσαι λογισμῶν, ἐγκρατεῦσθαι τε μικρὰν ἀφ' ἐσπέρας καὶ ἐρηγορηκῶς διάγειν μέχρι τοῦ τῆς Ἱερουργίας καιροῦ.]

[Μετὰ τὴν Ἑνδυσση τοῦ ἱεροῦ Κλήρου, ὁ Διάκονος ἀπελθὼν ἐν τῇ ἱερᾷ Προθέσει εὐτρεπίζει τὰ ἱερὰ Σκεύη. Καὶ θέτει τὸν μὲν ἅγιον Δίσκον ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τῆς χειρὸς αὐτοῦ, τὸ δὲ ἅγιον Ποτήριον ἐν τῷ δεξιῷ. Καὶ τὰ ἄλλα σὺν αὐτοῖς, ἥτοι τὴν Λόγχην ἐπὶ τοῦ Δίσκου, τὸν Ἀστερίσκον καὶ τὰ τρία Καλύμματα πλησίον τοῦ Δισκαρίου. Εἶτα ὁ Διάκονος καὶ ὁ Ἱερεὺς ποιοῦσιν ἀμφοτέροι προσκυνήματα τρία ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας Προθέσεως, λέγοντες καθ' ἑαυτούς·]

Ὁ Θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ ἐλέησόν με. [Ἐκ τρίτου]

Ὁ Διάκονος·

[Μεθ' ὃ ὁ Διάκονος, ἀνέχων τὸ Ὠράριον τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, λέγει·]
Εὐλόγησον, Δέσποτα.

Ὁ Ἱερεὺς·

[Ἐτοιμάζου Βηθλεέμ· ἠνοικταὶ πᾶσιν ἡ Ἐδὲμ.
Εὐτρεπίζου Ἐφραθᾶ,
ὅτι τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐξήνθησεν ἐκ τῆς Παρθένου.
Παράδεισος καὶ γὰρ ἡ ἐκείνης γαστήρ, ἐδείχθη νοητός,
ἐν ᾧ τὸ θεῖον φυτόν·
ἐξ οὗ φαγόντες ζήσομεν,
οὐχὶ δὲ ὡς ὁ Ἀδὰμ τεθνηξόμεθα.
Χριστὸς γεννᾶται, τὴν πρὶν πεσοῦσαν ἀναστήσων εἰκόνα.]

[Ὁ Ἱερεὺς (ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἐπάνω τοῦ Δισκαρίου, διὰ τῆς Προσφορᾶς καὶ τῆς Λόγχης) ποιεῖ Εὐλογητόν, λέγων·]

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν·
πάντοτε· νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Καὶ λαβὼν ὁ Ἱερεὺς τὴν Προσφορὰν [28] καὶ τὴν ἁγίαν Λόγχην ὑψώνει αὐτὴν μέχρι τοῦ μετώπου του. Μετὰ πολλοῦ δὲ φόβου καὶ κατανύξεως, ἄρας τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανόν, λέγει·]

[... τοῦ Διακόνου λέγοντος·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε, ἐλέησον.]

[Τὴν δὲ ἐκφώνησιν ταύτην ἀποπερατοῖ ὁ Διάκονος, λέγων·]

Πάντοτε· νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Ὁ δὲ Διάκονος ἐνορῶν εὐλαβῶς τῇ ποιαύτῃ τελετῇ, λέγει κατὰ μίαν ἐκάστην ἀνατομήν, κρατῶν συγχρόνως καὶ τὸ Ὠράριον τῇ δεξιᾷ χειρὶ·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε, ἐλέησον.]

[Ὁ δὲ Διάκονος·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Κύριε, ἐλέησον.]

[Ὁ Διάκονος·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Κύριε, ἐλέησον.]

[Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν τεσσάρων ἀνατομῶν, ὁ Διάκονος, λέγει·]

Ἐπαρον, Δέσποτα.

Ἐξηγόρασας ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, τῷ τιμίῳ Σου αἵματι·
τῷ Σταυρῷ προσηλωθεὶς καὶ τῇ λόγχῃ κεντηθεὶς,
τὴν ἀθανασίαν ἐπήγασας ἀνθρώποις·
Σωτὴρ ἡμῶν δόξα Σοι.

[Εἶτα κρατῶν, ὁ Ἱερεὺς, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν Προσφοράν, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ τὴν ἁγίαν Λόγχην καὶ σφραγίζων μετὰ τῆς ἁγίας Λόγχης τρίς ἐπάνω τῆς Σφραγίδος, ἣν μέλλει νὰ ἄρῃ...
... λέγει·]

Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ·

[Καὶ τοῦτο τό· Εἰς ἀνάμνησιν..., ἐκ τρίτου εἰπὼν, ὁ Ἱερεὺς, πῆγνυσι τὴν ἁγίαν Λόγχην εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ Ἄμνου·

Ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς Σφραγίδος τῆς Προσφορᾶς, ἐν ᾧ τὸ IC, ἀνατέμνων, λέγει·]
Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη [ὁ Κύριος].

[Εἶτα ἐν τῷ ἀριστερῷ ^[29] μέρει, λέγων·]

Καὶ ὡς ἄμνος [ἄμωμος],
ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωμος,
οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.

[Ἐν δὲ τῷ ἄνω μέρει τῆς Σφραγίδος, λέγει·]

Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη.

[Ἐν δὲ τῷ κάτω μέρει τῆς Σφραγίδος·]

Τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ, τίς διηγήσεται;

[Καὶ ὁ Ἱερεὺς, ἐμβάλλων τὴν ἁγίαν Λόγχην ἐκ πλαγίου τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς Προσφορᾶς αἶρει τὸν Ἄμνον ^[30], λέγων·]

Ὅτι αἶρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

[Τὸν ἀρθέντα Ἄμνον πίθησιν ὁ Ἱερεὺς ὑπτίον (ἦτοι τὸ ἀνάπαλιν ἢ ὡς ἀνωθεν μὲν τὴν ψίχαν, κάτωθεν δὲ τὴν Σφραγίδα) ἐπὶ τοῦ ἁγίου Δισκαρίου.]

[Καὶ τοῦ Διακόνου εἰπόντος·]

Θῦσον, Δέσποτα (τὸν ἁμνόν).

[Πάλιν λέγει ὁ Διάκονος·]

[Σταύρωσον, Δέσποτα.]

[... καὶ τοῦ Διακόνου εἰπόντος·]

Νῦξον, Δέσποτα.

[Ὁ δὲ Διάκονος λαβὼν τὰ δύο [ύαλο]δοχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων, τὸ μὲν περιέχει οἶνον ἀγνόν, τὸ δὲ ὕδωρ, ἐγχέει τῷ ἁγίῳ Ποτηρίῳ ἐκ τοῦ νάματος ὁμοῦ καὶ τοῦ ὕδατος τὸ ἀρκοῦν ^[31], λέγων τῷ Ἱερεῖ·]

Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὴν ἁγίαν Ἐνωσιν [ταύτην].

[Ὁ δὲ Διάκονος συμπληροῖ·]

πάντοτε· νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Ὁ Ἱερεὺς θύει, ἤτοι κόπτει αὐτὸν εἰς βάθος καὶ καθέτως, διὰ τῆς ἁγίας Λόγχης πάντοτε, λέγων·]

Θύεται ὁ Ἄμνός [ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος] τοῦ Θεοῦ,

ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου,

ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας·

[ὁ πάντοτε θυόμενος καὶ μηδέποτε δαπανώμενος.]

[Ὁ δὲ Ἱερεὺς θύει πάλιν τὸν Ἄμνὸν ὀριζοντίως, ὥστε ἡ τομὴ νὰ σχηματίσῃ Σταυρόν, λέγων·]

[Σταυρωθέντος Σου Χριστέ, ἀνηρέθη ἡ τυρρανίς,

ἐπατήθη ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ·

οὔτε γὰρ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος,

ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος, ἔσωσας ἡμᾶς· δόξα Σοι.]

[Εἶτα ἐπαναστρέφει ὁ Ἱερεὺς τὸν Ἄμνὸν εἰς τὴν ὄψιν· ἀνωθεν μὲν ἔχων τὴν Σφραγίδα, κάτωθεν δὲ τὴν ψίχαν...]

[Νύττει (κεντᾶ) αὐτὸν ὁ Ἱερεὺς, διὰ τῆς Λόγχης ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ἀμέσως ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς (ὅπου τὰ γράμματα NI), ἐπιλέγων·]

Εἰς τῶν στραπωτῶν

λόγχῃ τὴν πλευρὰν Αὐτοῦ ἔνυξε·

καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

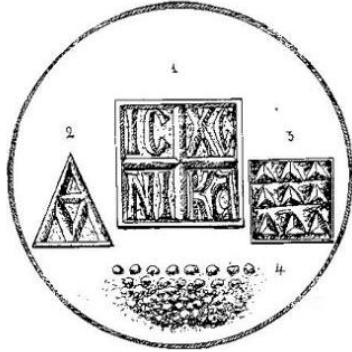
Καὶ ὁ ἑωρακῶς μεμαρτύρηκε,

καὶ ἀληθινὴ ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.

[Καὶ ὁ Ἱερεὺς εὐλογῶν, (σφραγίζων ἐπάνω τοῦ ἁγίου Ποτηρίου), λέγει·]

Εὐλογημένη ἡ Ἐνωσις τῶν Ἁγίων Σου·

[Ὁ Διάκονος διὰ Ριπιδίου ἢ ἐνὸς Καλύμματος, καλύπτει, προσωρινῶς, τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ εἶτα ἀπέρχεται καὶ εὐτρεπίζει τὴν ἅγιαν Τράπεζαν καὶ τὰ ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι.]

Ὁ Ἄμνος καὶ οἱ Μερίδες ὅπως τὰ τοποθετεῖ ὁ Ἱερέας στὸν ἅγιο Δίσκο

Δ₁

Δ₁

Δ₂

Δ₁

Δ₂

Δ₃

[Ὁ Ἱερεὺς λαβὼν ἐν χερσὶ τὴν αὐτὴν ἢ δευτέραν Προσφορὰν ^[32], χαράττει ἐν αὐτῇ διὰ τῆς Λόγχης μικρὰν τρίγωνον Σφραγίδα ^[33], εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, λέγων·
Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς ὑπερευλογημένης, ἐνδύξου,
Δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας,
ἧς ταῖς πρεσβείαις, ὁ Θεός, πρόσδεξαι τὴν θυσίαν ταύτην
εἰς τὸ ὑπερουράνιον Σου θυσιαστήριον.

[Αἶρων δὲ τὴν μερίδα ταύτην διὰ τῆς Λόγχης τίθῃσιν αὐτὴν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ Ἄμνου, πλησίον τῆς μέσης αὐτοῦ, λέγων·]

Παρέστη ἡ Βασίλισσα ἐκ δεξιῶν Σου,
ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ, περιβεβλημένη, πεποικιλμένη.

[Εἶτα λαβὼν ἐκ τῆς ἰδίᾳς ἢ τρίτης Προσφορᾶς Σφραγίδα, καὶ αἶρων, διὰ τῆς Λόγχης, ἐξ αὐτῆς Μερίδα ^[34], τίθῃσιν ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ Ἄμνου.
Καὶ ποιῶν ἀρχὴν τῆς πρώτης Τάξεως, λέγει·]

1. Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, καὶ πασῶν τῶν ἐπουρανίων Δυνάμεων Ἀσωμάτων.

[Εἶτα αἶρων δευτέραν Μερίδα, λέγει·]

2. Τοῦ τιμίου καὶ ἐνδύξου Προφήτου, Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου· τῶν ἁγίων ἐνδύξων Προφητῶν Μωϋσέως καὶ Ἀαρών, Ἡλιοῦ, Ἐλισσαίου, Δαβίδ καὶ Ἰεσσαί· τῶν ἁγίων τριῶν Παίδων καὶ Δανιὴλ τοῦ Προφήτου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων Προφητῶν.

[Καὶ τίθῃσιν αὐτὴν ὑποκάτω τῆς πρώτης εὐτάκτως·]

[Εἶτα αἶρων τρίτην Μερίδα, λέγει·]

3. Τῶν ἁγίων ἐνδύξων καὶ πανευφήμεων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τῶν Δώδεκα καὶ τῶν Ἑβδομήκοντα, καὶ πάντων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ Ἰσαποστόλων.

[Καὶ ἄρας τὴν τρίτην Μερίδα, τίθῃσιν αὐτὴν ὑπὸ τὴν δευτέραν εὐτάκτως, τελειῶν τὴν πρώτην Τάξιν·]

Δ₁ Δ₄Δ₂Δ₃Δ₁ Δ₄Δ₂ Δ₅Δ₃Δ₁ Δ₄Δ₂ Δ₅Δ₃ Δ₆

[Εἶτα αἶρων τετάρτην Μερίδα, λέγει·]

4. Τῶν ἐν ἀγίοις Πατέρων ἡμῶν, μεγάλων Ἱεραρχῶν καὶ οἰκουμεινικῶν Διδασκάλων Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· Ἀθανασίου, Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Νικολάου τοῦ ἐν Μύροις, Σπυρίδωνος Ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος, Νεκταρίου Πενταπόλεως, καὶ πάντων τῶν ἀγίων Ἱεραρχῶν.

[Καὶ ἄρας τὴν τετάρτην Μερίδα, τίθησιν αὐτὴν δεξιὰ τῆς πρώτης εὐτάκτως, ποιῶν ἀρχὴν τῆς δευτέρας Τάξεως·]

[Εἶτα αἶρων πέμπτην Μερίδα, λέγει·]

5. Τοῦ ἀγίου, ἐνδόξου, Ἀποστόλου, πρωτομάρτυρος καὶ Ἀρχιδιακόνου Στεφάνου· τῶν ἀγίων, ἐνδόξων, μεγάλων Μαρτύρων Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου, Θεοδώρου Τήρωνος καὶ Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου· τῶν ἀγίων Ἱερομαρτύρων Πολυκάρπου, Χαραλάμπους καὶ Ἐλευθερίου· τῶν ἀγίων Μαρτύρων γυναικῶν Θέκλης, Βαρβάρας, Ἀναστασίας, Αἰκατερίνης, Κυριακῆς, Φωτεινῆς, Μαρίνης, Παρασκευῆς, Εἰρήνης, τῆς πανευφήμου Εὐφημίας, καὶ πάντων τῶν ἀγίων Ἱερομαρτύρων, καὶ πάντων καὶ πασῶν τῶν ἀγίων καλλινηκῶν Μαρτύρων καὶ Ὁμολογητῶν.

[Καὶ ἄρας τὴν πέμπτην Μερίδα, τίθησιν αὐτὴν εὐτάκτως ὑπὸ τὴν πρώτην τῆς οὔσης ἀρχῆς τῆς δευτέρας Τάξεως·]

[Εἶτα αἶρων ἕκτην Μερίδα, λέγει·]

6. Τῶν Ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν ἀσκήσει λαμψάντων· Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου, Εὐθυμίου, Σάββα τοῦ ἡγιασμένου, Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου, Ὀνουφρίου, Ἀθανασίου καὶ Πέτρου τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ, τῆς Ὁσίας Μητρὸς ἡμῶν Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, καὶ πάντων καὶ πασῶν τῶν Ὁσίων.

[Καὶ ἄρας τὴν ἕκτην Μερίδα, τίθησιν αὐτὴν ὑπὸ τὴν δευτέραν τῆς δευτέρας Τάξεως·]

Δ₁ Δ₄ Δ₇

Δ₂ Δ₅

Δ₃ Δ₆

Δ₁ Δ₄ Δ₇

Δ₂ Δ₅ Δ₈

Δ₃ Δ₆

Δ₁ Δ₄ Δ₇

Δ₂ Δ₅ Δ₈

Δ₃ Δ₆ Δ₉

[Εἶτα αἶρων ἐβδόμην Μερίδα, λέγει·]

7. Τῶν ἁγίων, ἐνδόξων καὶ θαυματουργῶν Ἀναργύρων, Κοσμά καὶ Δαμιανοῦ, Κύρου καὶ Ἰωάννου, Παντελεήμονος καὶ Ἑρμολάου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων Ἱατρῶν Ἀναργύρων.

[Καὶ ἄρας τὴν ἐβδόμην Μερίδα, πῆθσιν αὐτὴν ἄνω δεξιᾷ, εὐτάκτως, ποιούμενος ἀρχὴν τῆς τρίτης Τάξεως·]

[Εἶτα αἶρων ὀγδόην Μερίδα, λέγει·]

8. Τῶν ἁγίων καὶ δικαίων Θεοπατόρων Ἰωακείμ καὶ Ἄννης, τοῦ ἁγίου [τῆς ἡμέρας], τοῦ ἁγίου [τοῦ Ναοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ἐμνημονεύθη ἀνωτέρω ἐν τῇ οἰκίᾳ Τάξει] καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ὧν ταῖς ἱκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ὁ Θεός, καὶ δώρησαι ἡμῖν πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα, καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον.

[Καὶ ἄρας τὴν ὀγδόην Μερίδα, πῆθσιν αὐτὴν εὐτάκτως ὑπὸ τὴν πρώτην τῆς τρίτης Τάξεως·]

[Εἶτα αἶρων ἐνάτην Μερίδα, λέγει·]

9. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Χρυσοστόμου [εἴπερ τελεῖται ἡ Λειτουργία αὐτοῦ· εἰ δὲ τελεῖται ἡ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου Λειτουργία, μνημονεύει τούτου, ὡς ἐξῆς· τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας, οὐρανοφάντορος τοῦ Μεγάλου.]

[Καὶ οὕτως ἄρας τὴν ἐνάτην Μερίδα, πῆθσιν αὐτὴν εὐτάκτως ἐν τῷ τέλει τῆς τρίτης Τάξεως εἰς ἀναπλήρωσιν·]

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Σημείωσαι ὅτι, ἐὰν μέλλῃ λειτουργῆσαι Ἀρχιερεύς, ὁ Ἱερεὺς οὐ τελειοῖ τὴν Πρόθεσιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν Μερίδων, τῆς Θεοτόκου καὶ μιᾶς τοῦ Ἀρχιερέως, καλύπτει τὸ ἅγιον Δισκάριον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον μετὰ τοῦ Ἀέρος, μηδὲν λέγων. Τὰ δὲ λοιπὰ λέγει καὶ ἀποτελειοῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἱερέως γενομένην Πρόθεσιν ὁ ἱερουργῶν Ἀρχιερεύς, ψαλλομένης τῆς Δοξολογίας ἢ τοῦ «Χερουβικοῦ» ὕμνου, πρὸ τῆς Μεγάλης Εἰσόδου.]

[Μὴ ἱερουργούντος Ἀρχιερέως, ὁ Ἱερεὺς λαμβάνων ἐτέραν (τετάρτην) Προσφορὰν ἢ Σφραγίδα ἐκ τῆς πρώτης καὶ μόνης (ἐχούσης τὸν τύπον ΙΣ - ΧC - ΝΙ - ΚΑ), καὶ ἐξάγων Μερίδα [35], λέγει:]

Μνήσθητι Δέσποτα φιλόανθρωπε,
πάσης Ἐπισκοπῆς Ὁρθοδόξων,
ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας·
τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν [τοῦ δεῖνος],
[ἢ τοῦ Ἐπισκόπου ἡμῶν (τοῦ δεῖνος),
καὶ τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν Ἀρχιερέως,
ἢ τοῦ (δεῖνος) καθηγουμένου],
τοῦ τιμίου Πρεσβυτερίου,
τῆς ἐν Χριστῷ Διακονίας,
καὶ παντὸς ἱερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος,
τῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἡμῶν
Πρεσβυτέρων [τῶν δε], Διακόνων [τῶν δε]
καὶ πάντων τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν,
οὓς προσεκαλέσω εἰς τὴν Σὴν διακονίαν διὰ τῆς Σῆς εὐσπλαγχνίας,
Πανάγαθε Δέσποτα.

[Καὶ αἴρων Μερίδα τίθησιν αὐτὴν ὑποκάτω τοῦ ἁγίου Ἄρτου.]

[Καὶ ἐπι μνημονεύει:]

[Μνήσθητι, Κύριε, παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ·
τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἔθνους, πάσης Ἀρχῆς καὶ Ἐξουσίας ἐν αὐτῷ,
τοῦ κατὰ Ξηράν, θάλασσαν καὶ ἀέρα φιλοχρίστου ἡμῶν Στρατοῦ·
τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων
ἐν ταῖς ἀγλαῖς σου Ἐκκλησίαις,
καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων·
τῶν κατὰ πνεῦμα καὶ σάρκα οἰκείων ἡμῶν·
τῶν μισούντων καὶ ἀγαπώντων ἡμᾶς·

τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν·
 ὑπὲρ τῶν προσενεγκόντων τὰ Τίμιμα Δῶρα ταῦτα
 καὶ δι' οὓς Σοι προσήγαγον·
 τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐν ταῖς διακονίαις ὄντων,
 καὶ πάντων τῶν διακονούντων καὶ διακονησάντων
 ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ [ἢ τῇ Μονῇ] ταύτῃ·
 τῶν ἐν ἀσθενείᾳ κατακειμένων·
 τῶν ἐν θαλάσῃ καὶ ἀέρι πλεόντων·
 τῶν ὁδοιπορούντων·
 τῶν ἐν φυλακαῖς καὶ περιστάσεσιν ὄντων·
 τῆς ἐνορίας καὶ πόλεως [ἢ κώμης] ταύτης,
 καὶ πάσης πόλεως καὶ χώρας καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς·
 καὶ ὑπὲρ πάσης ψυχῆς χριστιανῶν ὀρθοδόξων,
 θλιβομένης τε καὶ καταπονουμένης,
 ἐλέους Σου καὶ βοηθείας ἐπιδεομένοις.

Καὶ τῶν δούλων Σου...

[Καὶ μνημονεύει τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν Ἀρχιερέως, εἴ περ ἐστὶν ἐν τοῖς ζῶσιν, καὶ ἐτέρων ὧν ἔχει ζώντων κατ' ὄνομα· καὶ οὕτως αἴρων πῆθησι τὰς Μερίδας ὑποκάτω.]

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Εἴθισται ἡ ἐξαγωγή τῶν Μερίδων τῶν ζώντων νὰ γίνεταί ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τῆς Σφραγίδος, καὶ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίζεται, ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς, ὁ τύπος τοῦ Σταυροῦ.]

[Τελευταίως δὲ ἐπιλέγει·]

...καὶ συγχώρησον αὐτοῖς πᾶν πλημμέλημα ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον.]

[Λαβὼν δὲ ἐτέραν Σφραγίδα ἐκ τῆς αὐτῆς ἢ ἐξ ἄλλης (πέμπτης) Προσφορᾶς, λέγει·]

[Ἐπι προσφερόμέν Σοι τὴν θυσίαν ταύτην ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν ἐν

μακαρία τῇ λήξει γενομένων εὐσεβεστάτων καὶ αἰοιδίμων ὀρθοδόξων Βασιλέων, Πατριαρχῶν, Ἀρχιερέων, Ἱερέων, Διακόνων, Ἀναγνωστῶν, μοναχῶν καὶ παντὸς ἱερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος.

Τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνισαμένων καὶ πεσόντων ἐν τοῖς ἱεροῖς ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ Ἑθνους ἀγῶσι πάλαι τε καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ καὶ πικρᾷ δουλείᾳ θανόντων καὶ σφραγισθέντων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν.

Τῶν διδασκάλων τοῦ γένους ἡμῶν.

Τῶν μακαρίων καὶ ἀειμνήστων κπιτόρων, ἀνακαινιστῶν, δωρητῶν, εὐεργετῶν καὶ ἀφιερωτῶν τοῦ ἁγίου Οἴκου τούτου [ἢ τῆς ἁγίας Μονῆς ταύτης] καὶ τῶν ἱερατευσάντων καὶ διακονησάντων ἐν αὐτῷ [ἢ ἐν αὐτῇ].

Πάντων τῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς τ' αἰωνίου καὶ ἐν τῇ Σῆ κοινωνία κεκοιμημένων ὀρθοδόξων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν (ῶν, Κύριε, τὰ ὀνόματα Σὺ γινώσκεις), τῶν ἐνθάδε καὶ ἀπανταχοῦ εὐσεβῶς κειμένων ὀρθοδόξων, ὑπὲρ ὧν ἱκετεύει Σε, τῷ τιμίῳ Σου Αἵματι, ἢ ἁγία Σου Ἐκκλησία.

Καὶ τῶν δούλων Σου...

[Καὶ μνημονεύει ὧν ἔχει κεκοιμημένων κατ' ὄνομα καὶ τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν Ἀρχιερέως, εἰ οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς ζῶσιν.]

[Καὶ αἶρων πίθησι Μερίδας τῶν ὧν περ μνημονεύει, ἐπιλέγων ἐν ἐκάστη·]
Μνήσθητι, Κύριε.]

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Εἴθισται ἢ ἐξαγωγή τῶν Μερίδων τῶν κεκοιμημένων νὰ γίνε-
ται ἐκ τῆς αὐτῆς ὡς ἀνωτέρω Σφραγίδος, καὶ δὴ ἀπὸ τῆν ψίχαν, καὶ εἰς τρόπον,
ὥστε νὰ σχηματίζεται, ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς, τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ.]

[Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Διάκονος μνημονεύει ὧν θέλει ζώντων καὶ τεθνεώτων...

...τοῦ Ἱερέως αἶροντος καὶ ὑπὲρ αὐτῶν Μερίδας καὶ λέγοντος·]

Μνήσθητι, Κύριε.

[Μετὰ τὴν μνημόνευση τῶν ὀνομάτων, ὁ Ἱερεὺς λέγει·]
Καὶ ἀνάπαυσον αὐτοὺς ἔνθα οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται·
καὶ κατὰταξον αὐτοὺς ἐν ταῖς σκηναῖς τῶν ἐκλεκτῶν Σου,
ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου Σου.

[Ἐπιτερον δὲ ἐκβάλλει καὶ Μερίδα ἐαυτῶ, λέγων·]
Μνήσθητι Κύριε καὶ τῆς ἐμῆς ἀναξιοῦτος [τοῦ δεινός, Πρεσβυτέρου·]
[τοῦ καὶ προσκομίζοντος τὰ τίμια καὶ ἅγια Δῶρα ταῦτα,]
καὶ συγχώρησόν μοι πᾶν πλημμέλημα ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον.
[Ἀσπασάμενος δὲ τὴν ἁγίαν Λόγχην ἀποτίθησιν αὐτὴν ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ·]
[Καὶ λαβὼν τὴν Μοῦσαν, συστέλλει τὰς Μερίδας τὰς ἐν τῷ ἁγίῳ Δισκαρίῳ
ὑποκάτω τοῦ Ἄμνου, ὥστε εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ μὴ ἐκπεσεῖν τι.]

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Ἐὰν δὲ γίνεται συλλειτουργον, ἀφίρονται τὰ Ἅγια ἀκάλυπτα καὶ προσέρχονται κατὰ σειράν, ἀνὰ εἷς, οἱ λοιποὶ συλλειτουργοὶ καὶ μνημονεύουσιν ὅσων θέλει ἕκαστος, ἐξάγοντες τὰς κεκαονισμένας Μερίδας, τὴν κάλυψιν δὲ τῶν Ἁγίων καὶ τὴν Εὐχὴν τῆς Προθέσεως ποιεῖ ὁ αὐτὸς Ἱερεὺς.]

[Εἶτα ὁ Διάκονος λαβὼν τὸ θυματήριον μετὰ θυμιάματος, λέγει τῷ Ἱερεῖ·]
Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὸ θυμιάμα.

[Καὶ εὐθύς, ὁ αὐτός, λέγει·]

[Ἐπὶ τοῦ θυμιάματος τῆς Προθέσεως. Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.]

[Ὁ δὲ Διάκονος συμπληροῖ·]

πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Ὁ Διάκονος, λέγει·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.]

Στερέωσον, Δέσποτα.

[Ὁ δὲ Διάκονος συμπληροῖ·]

πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Καὶ ὁ Ἱερεὺς εὐλογεῖ αὐτό, λέγων τὴν Εὐχὴν τοῦ Θυμιάματος·]

Θυμιάμά Σοι προσφέρομεν, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν,

εἰς ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς·

ὃ προσδεξάμενος εἰς τὸ ὑπερουράνιον Σου θυσιαστήριον,

ἀντικατάπεμψον ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ παναγίου Σου Πνεύματος·

[Ὁ Ἱερεὺς λαμβάνει τὸν Ἀστερίσκον, θυμιά, ἀσπάζεται αὐτὸν καὶ θέτει αὐτὸν ἐπάνω τοῦ Ἄμνου, λέγων·]

Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερέωθησαν

καὶ ἡ γῆ ἔθεμελιώθη τῷ βραχίονι Αὐτοῦ τῷ ὑψηλῷ καὶ κραταιῷ,

[τῷ δὲ Πνεύματι τοῦ στόματος Αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν,]

καὶ ἔλθων ὁ Ἄσστηρ ἔστη ἐπάνω,

οὔτῃ τὸ παιδίον κείμενον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς Αὐτοῦ· [36]

[Ὁ Διάκονος, λέγει·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.]

Εὐπρέπισον, Δέσποτα.

[Ὁ δὲ Διάκονος συμπληροῖ·]

πάντοτε· νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Ὁ Διάκονος, λέγει·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.] Κάλυψον, Δέσποτα.

[Ὁ δὲ Διάκονος συμπληροῖ·]

πάντοτε· νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Ὁ Διάκονος, λέγει·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.]

Σκέπασον, Δέσποτα.

[Ὁ δὲ Διάκονος συμπληροῖ·]

πάντοτε· νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Ὁ Διάκονος, λέγει·]

[Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.]

Εὐλόγησον, Δέσποτα.

[Ὁ δὲ Διάκονος συμπληροῖ·]

πάντοτε· νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Ὁ Ἱερεὺς θυμιῶν «καπνίζων», ἦτοι φέρων ἐπάνω τοῦ εὐώδους θυμιάματος (καπνοῦ) τὸ πρῶτον Κάλυμμα ^[37], καλύπτει δι' αὐτοῦ τὸν Ἀμνόν, σὺν τῷ Δισκάρῳ, λέγων·]

Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο·

ἐνεδύσατο ὁ Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο.

[Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται·]

[Καὶ ὁ Ἱερεὺς θυμιῶν τὸ δεύτερον Κάλυμμα, καλύπτει δι' αὐτοῦ τὸ ἅγιον Ποτήριον, λέγων·]

Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ Σου, Χριστέ,
καὶ τῆς αἰνέσεώς Σου πλήρης ἡ γῆ·

[Ὁ Ἱερεὺς θυμιῶν τὸ τρίτον Κάλυμμα, ἦτοι τὸν Ἀέρα, καὶ σκεπάζων δι' αὐτοῦ ἀμφοτέρα, τὸ τε ἅγιον Δισκάριον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον, λέγει·]

Σκέπασον ἡμᾶς, ὁ Θεός, ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερυγῶν Σου·

ἀποδιώξον ἀφ' ἡμῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον·

εἰρήνευσον ἡμῶν τὴν ζωὴν·

Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς καὶ τὸν κόσμον Σου·

καὶ σῶσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν,

ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος· [καὶ ἐλεήμων Θεός·]

[Εἶτα, λαβὼν ὁ Ἱερεὺς τὸ Θυματήριον, θυμιᾷ τὴν Πρόθεσιν, λέγων ἐκ τρίτου τό·]

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν,

ὁ οὕτως εὐδοκήσας· δόξα Σοι·

[Λαβῶν δὲ ὁ Διάκονος τὸ θυμιατήριον, καὶ ἀσπασάμενος τὴν χεῖρα τοῦ Ἱερέως, λέγει·]

Ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ καὶ ἱερᾷ Προθέσει τῶν τιμίων Δώρων.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε ἐλέησον.

[Καὶ προσκυνοῦσιν εὐλαβῶς ἀμφότεροι ἐκ τρίτου.]

[Ὁ δὲ Διάκονος ἀσπάζεται μόνον τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀέρος.]

[Καὶ ὁ Ἱερεὺς, κλινόμενος μεγάλως, λέγει, μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ συντριβῆς τῆς καρδίας τὴν Εὐχὴν·]

Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν,

ὁ τὸν Οὐράνιον Ἄρτον,

τὴν τροφήν τοῦ παντὸς κόσμου,

τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξαποστείλας,

σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν καὶ εὐεργέτην,

εὐλογοῦντα καὶ ἀγιάζοντα ἡμᾶς·

Αὐτὸς εὐλόγησον τὴν Πρόθεσιν ταύτην

καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς τὸ ὑπερουράνιον Σου θυσιαστήριον.

Μνημόνευσον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος,

τῶν προσενεγκόντων καὶ δι' οὓς προσήγαγον·

καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτους διαφύλαξον

ἐν τῇ ἱερωσίᾳ τῶν θείων σου Μυστηρίων.

Ὅτι ἡγιασται καὶ δεδύξασται

τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς Ὄνομά Σου,

τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,

νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἀμήν.

[Ὁ μὲν Ἱερεὺς ἀσπάζεται τὰ πῦμα Δῶρα, ὡς ἐστὶ κεκαλυμμένα, ἤτοι τὸ ἅγιον Δισκάριον, τὸ ἅγιον Ποτήριον, τὸν ἐπὶ τοῦ Ἀέρος Σταυρόν, λέγων·]

[Ἄγιος ὁ Θεός, ὁ Πατὴρ ὁ Ἄναρχος·

Ἄγιος Ἰσχυρός, ὁ Υἱὸς ὁ Συνάναρχος·

Ἄγιος Ἀθάνατος, τὸ Πανάγιον Πνεῦμα·

Τριάς Ἁγία, δόξα Σοι.]

[Εἶτα ποιεῖ ὁ Ἱερεὺς τὴν Ἀπόλυσιν ἐν τῇ Προθέσει, λέγων·

Δόξα Σοι, Χριστὲ ὁ Θεός, ἡ ἐλπίς ἡμῶν, δόξα Σοι.

[Ὁ Διάκονος·]

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Κύριε ἐλέησον [γ'].

Δέσποτα ἅγιε, εὐλόγησον.

[Ὁ Διάκονος·]

Ἀμήν.

[Μετὰ τὴν Ἀπόλυσιν, ὁ Διάκονος θυμιᾷ τὴν ἁγίαν Πρόθεσιν, τὴν ἁγίαν Τράπεζαν κύκλῳ (σταυροειδῶς) καὶ τὸ Ἱερατεῖον ὅλον, καὶ τὸν λαόν, λέγων καθ' ἑαυτὸν τὰ τροπάρια·]

[Εἰ μὲν Κυριακὴ ἢ μία τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, πρῶτον·]

[Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι,
προσκυνήσωμεν, Ἅγιον, Κύριον Ἰησοῦν,
τὸν μόνον ἀναμάρτητον.

Τὸν Σταυρόν Σου, Χριστέ, προσκυνοῦμεν

[Ὁ Ἱερεὺς· εἰ μὲν ἐστὶ Κυριακὴ, λέγει·]

[Ὁ (ἐν σπηλαίῳ γεννηθεὶς καὶ ἐν φάτνῃ ἀνακληθεὶς, διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ) ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν...]

[Εἰ δὲ μὴ, μόνον·]

[Ὁ ἐν σπηλαίῳ γεννηθεὶς καὶ ἐν φάτνῃ ἀνακληθεὶς,
διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν]

Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν...

ταῖς πρεσβείαις τῆς παναχράντου
καὶ παναμώμου ἁγίας αὐτοῦ Μητρός,
τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν

Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Χρυσοστόμου,
[καὶ εἰ μὲν ἐστὶ θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, λέγει·

Βασιλείου Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας, οὐρανοφάντορος τοῦ Μεγάλου,]

καὶ πάντων τῶν Ἁγίων,

ἐλεῆσαι καὶ σῶσαι ἡμᾶς,

ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόφρων [καὶ ἐλεήμων Θεός.]

Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν,

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν,

ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς.

καὶ τὴν ἁγίαν Σου Ἀνάστασιν ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν·
 Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἡμῶν,
 ἐκτός Σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν,
 τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν.
 Δεῦτε πάντες οἱ πιστοί,
 προσκυνήσωμεν τὴν τοῦ Χριστοῦ ἁγίαν Ἀνάστασιν·
 ἰδοὺ γὰρ ἦλθε, διὰ τοῦ Σταυροῦ, χαρὰ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ·
 διὰ παντὸς εὐλογοῦντες τὸν Κύριον,
 ὑμνοῦμεν τὴν Ἀνάστασιν Αὐτοῦ·
 Σταυρὸν γὰρ ὑπομείνας δι' ἡμᾶς,
 θανάτῳ θάνατον ὤλεσεν.]

[Εἶτα·]

Ἐν τάφῳ σωματικῶς,
 ἐν Ἄδου δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς Θεός,
 ἐν Παραδείσῳ δὲ μετὰ ληστοῦ
 καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες Χριστέ,
 μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος,
 πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Ὡς ζωηφόρος,
 ὡς Παραδείσου ὠραιότερος ὄντως
 καὶ παστάδος πάσης βασιλικῆς
 ἀναδέδεικται λαμπρότερος,
 Χριστέ, ὁ Τάφος Σου,
 ἡ πηγὴ τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως.

Καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τὸ τοῦ Ὑψίστου ἡγιασμένον θεῖον σκῆνωμα, χαῖρε·
διὰ σοῦ γὰρ δέδοται ἡ χαρὰ, Θεοτόκε, τοῖς κραυγάζουσιν·
Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ ὑπάρχεις,
πανάμωμε Δέσποινα.

[Καὶ τὸν Ν' (50όν) Ψαλμόν, ἕως τέλους·]

[Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός Σου, καὶ κατὰ τὸ
πλήθος τῶν οἰκιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας
μου καθάρισόν με.

Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν
μού ἐστι διαπαντός.

Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν Σου ἐποίησα· ὅπως ἂν
δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις Σου, καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί Σε.

Ἴδού γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ
μήτηρ μου.

Ἴδού γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας· τὰ ἀόδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας
Σου ἐδήλωσάς μοι.

Ῥανπιεῖς με ὑσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι· πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ
χιόνα λευκανθήσομαι.

Ἀκουπεῖς μοι ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην· ἀγαλλιάσονται ὅστέα
τεταπεινωμένα.

Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας
τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον.

Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

Μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ Προσώπου Σου, καὶ τὸ Πνεῦμά Σου τὸ Ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ.

Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ Σωτηρίου Σου, καὶ Πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριξόν με.

Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς Σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι. Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεός, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου· ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην Σου.

Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν Σου.

Ὅτι, εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν· ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις.

Θυσία τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουθενώσει.

Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ Σου τὴν Σιών, καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ.

Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης, ἀναφορὰν καὶ ὀλοκαυτώματα.

Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν Σου μύσχους.]

[Καὶ ἀποθέτει τὸ Θυμιατήριον.]

[ΔΕΙ ΒΙΔΕΝΑΙ· Ἡ Ἀπόλυσις τῆς Προσκομδῆς συμπίπτει μὲ τὴν Μεγάλην Δοξολογίαν, ὅποτε, πρὸ τῆς Θείας Λειτουργίας, θυμιᾷ ὁ Ἱερεὺς καὶ ἀπὸ τὸν Σολέα, λέγων, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐὰν ἦ μόνος· τὴν Ἐκτενὴ τοῦ Ὁρθοῦ, τὴν Δέησιν, τὴν Εὐχὴν τῆς Κεφαλοκλισίας καὶ τὴν Ἀπόλυσιν μυστικῶς.]

[ΙΣΤΕΟΝ· Ἐὰν ὁ Ἱερεὺς λειτουργῇ μόνος ἄνευ Διακόνου, ἐν τῇ Προθέσει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Λειτουργίᾳ, οὐκ ἐπιλέγει τὰ τοῦ Διακόνου ρήματα· Ἐπαρον, Δέσποτα. Θῦσον, Δέσποτα (τὸν ἀμνόν). Σταύρωσον, Δέσποτα. Νύξον, Δέσποτα. Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὴν ἁγίαν Ἐνωσιν ταύτην. Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὸ Θυμίαμα. Ἐπὶ τοῦ θυμιάματος τῆς Προθέσεως. Στερέωσον, Δέσποτα. Εὐπρέπισον, Δέσποτα. Κάλυψον, Δέσποτα. Σκέπασον, Δέσποτα. Ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ καὶ ἱερᾷ Προθέσει τῶν τιμίων Δώρων. Ὁ Ἱερεὺς ἐπιλέγει μόνον ἐν τῇ Λειτουργίᾳ τὸ· Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.]

[Ψαλλομένου δὲ τοῦ Ἀπολυτικίου τοῦ Ὁρθρου, ὁ Διάκονος, τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνας τῷ Ἱερεῖ, λέγει·]

Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ·
εὐλόγησον, Δέσποτα ἅγιε.

[Ὁ Διάκονος·]

Ἀμήν. Εὐξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, Δέσποτα ἅγιε.

[Ὁ Διάκονος·]

Μνήσθητί μου, Δέσποτα ἅγιε.

[Ὁ Διάκονος, τό·]

[Ἀμήν.]

[Καὶ προσκυνοῦντες ἀμφότεροι τρίς, λέγουσι ταπεινῇ τῇ φωνῇ·]

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. [Τρίς]

Κύριε τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν Σου. [Δίς]

[Καὶ ἀσπάζονται, ὁ μὲν Ἱερεὺς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ὁ δὲ Διάκονος τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Ἱερέως·
καὶ οὕτως ἄρχονται τῆς θείας Λειτουργίας.]

[Ἐὰν δὲ λειτουργῇ ὁ Ἱερεὺς ἀνευ Διακόνου, λέγει μόνον· Εὐλογητὸς ὁ Θεός..., Βασιλεῦ οὐράνιε..., Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ..., Κύριε τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις...
καὶ προσκυνήσας καὶ ἀσπασάμενος τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν ἄρχεται τῆς θείας Λειτουργίας.]

[Ὁ Ἱερεὺς ἐπιθεὶς τὴν δεξιὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ σφραγίζων αὐτήν, λέγει·]

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, πάντοτε·
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

[Ὁ δὲ Ἱερεὺς·]

Κατευθῦναι Κύριος τὰ διαβήματά σου εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

[Ὁ δὲ Ἱερεὺς·]

Μνησθεῖν σου Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ,
πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

[Ἐῖτα ὁ Ἱερεὺς, ὑψῶν τὰς χεῖρας, λέγει·]

Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας,
ὁ πανταχοῦ παρών, καὶ τὰ πάντα πληρῶν,
ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν, καὶ ζωῆς χορηγός,
ἐλθέ καὶ σκήνωσον ἐν ἡμῖν,
καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος,
καὶ σῶσον, Ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ii. Συνημμένες Ἀκολουθίες

Ἡ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ^[38] ἸΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Α΄. ΕΝΑΡΞΙΣ – ΕΥΛΟΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΤΡΙΑΔΙΚΟΥ ΘΕΟΥ

[Λειτουργγοῦντος ἐνὸς Ἱερέως μετὰ Διακόνου]

[Ὁ Διάκονος λαβὼν εὐλόγιαν παρὰ τοῦ Ἱερέως ἐξέρχεται τοῦ ἱεροῦ Βήματος, διὰ τῆς Βορείας Πύλης, καὶ λέγει καθ' ἑαυτόν, ὡς καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ Ὁρθρου· Κύριε τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν ἀνεσίν Σου. Ἰστάμενος δὲ ἐν τῷ συνήθει αὐτοῦ τόπῳ (τῷ πρὸ τοῦ ἡμικυκλίου τῆς Ὁραίας Πύλης), καὶ προσκυνήσας τρίς, κρατῶν δὲ τὸ Ὠράριον τοῖς τρισὶ δακτύλοις, ἐκφωνεῖ·]

Διάκονος· Εὐλόγησον, Δέσποτα. ^[39]

Ἦχος $\text{π δ} \overset{\rho}{\text{N}} \eta \text{ ϝ}$

Ευ λο γη σον Δε σπο τα

[Ὁ Ἱερεὺς ἱστάμενος πρὸ τῆς ἁγίας Τραπέζης, καὶ εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς, ἐκφωνεῖ λαμπρᾶ τῇ φωνῇ μετὰ φόβου Θεοῦ, ὑψῶν μικρὸν ἅμα τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ ποιῶν τύπον Σταυροῦ δι' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Ἀντιμνησίου·]

[Εἰ οὐκ ἔστι Διάκονος συλλειτουργῶν, ἅπαντα τὰ τοῦ Διακόνου, πλὴν τοῦ· Εὐλόγησον, Δέσποτα, ἐκφωνεῖ ἕσωθεν τοῦ ἱεροῦ Βήματος ὁ Ἱερεὺς.]

Ἱερεὺς· Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ευ λο γη με νη η Βα σι λει α του Πα τρος και του Υι ου και του Α

γι ου Πνευ μα τος νυν και α ει και εις τους αι ω νας των αι ω νων

Χορός· Ἀμήν. ^[40]
Λαός·

(1)		(3)		(5)		(7)	
	Α μην		Α μην		Α μην		Α μην
(2)		(4)		(6)		(8)	
	Α μην		Α μην		Α μην		Α μην

Β'. ΕΙΡΗΝΙΚΑ [41] ἢ ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΑΠΤΗ [42] ἢ ΔΕΗΣΙΣ

[Ὁ Διάκονος λέγει τὰ Εἰρηνικά, ἢ τὴν Μεγάλην Συναπτὴν ἢ Δέησιν.

Οἱ δύο Χοροὶ ἐναλλάξ μετὰ πᾶσαν Δέησιν ψάλλουσι, τό· Κύριε ἐλέησον, ἅπαξ, πραεῖα τῇ Φωνῇ, ἵνα μὴ καλύπτηται ἡ τοῦ Διακόνου ἢ τοῦ Ἱερέως Φωνή.]

Διάκονος· Ἐν εἰρήνῃ [43] τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Χορός· Κύριε, ἐλέησον. [44]

Λαός· [Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται μεθ' ἐκάστην δέησιν.]

Διάκονος· Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν Εἰρήνης [45] καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ ἐισιόντων ἐν αὐτῷ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν [δεδίξας], τοῦ τιμίου Πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ Διακονίας, παντὸς τοῦ Κλήρου [46] καὶ τοῦ Λαοῦ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. [47]

Ὑπὲρ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἔθνους, πάσης Ἀρχῆς καὶ Ἐξουσίας ἐν αὐτῷ καὶ τοῦ κατὰ Ξηράν, θάλασσαν καὶ ἀέρα φιλοχριστοῦ ἡμῶν Στρατοῦ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης, πάσης πόλεως καὶ χώρας καὶ τῶν πιστεῖ οἰκούντων ἐν αὐταῖς τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. [48]

Εν εἰ ρη νη του Κυ ρι ου δε η θω μεν

(1) Κυ ρι ε ε λε η σον

(2) Κυ ρι ε ε λε η σον

(3) Κυ ρι ε ε λε η σον

(4) Κυ ρι ε ε λε η σον

(5) Κυ ρι ε ε λε η σον

(6) Κυ ρι ε ε λε η σον

(7) Κυ ρι ε ε λε η σον

Ἐπὲρ εὐκрасίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπὲρ πλεόντων, ὀδισπορούντων, νοσοῦντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ Σῆ χάριτι.

(8)

Κυ ρι ε ε λε ε η σον

(9)

Κυ ρι ε ε λε η σον

(10)

Κυ ρι ε ε λε η σον

(11)

Κυ ρι ε ε λε η σον

Διάκονος: Τῆς παναγίας, ἀχράντου,
 ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου,
 Δεσποίνης ἡμῶν,
 Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας
 μετὰ πάντων τῶν Ἁγίων
 μνημονεύσαντες,
 ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους
 καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν
 Χριστῶ τῷ Θεῷ παραθώμεθα. [49]

Της Παναγίας ἀχράντου ὑπερευλογημένης ἐνδόξου
 Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας μετὰ
 πάντων τῶν Ἁγίων μνημονεύσαντες ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πα
 σαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῶ τῷ Θεῷ παραθώμεθα

Χορός: Σοί, Κύριε.
Λαός:

(1)

Σοι Κυ ρι ε

(2)

Σοι Κυ υ ρι ε

(3)

Σοι Κυ υ ρι ε

(4)

Σοι Κυ ρι ε

(5)

Σοι Κυ ρι ε

(6)

Σοι Κυ ρι ε

Γ΄. ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΩΝ ΑΝΤΙΦΩΝΩΝ [50]

[Ὁ Ἱερέυς, ἐν εὐλαβείᾳ πρὸ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς ἱστάμενος, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν Εἰρηνικῶν καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν [51], ἀναγινώσκει, μυστικῶς μὲν εἰς ἐπήκουον δέ, τὴν ἐπομένην Εὐχὴν τοῦ Α΄ Ἀντιφώνου.]

Ἱερέυς· Εὐχὴ Α΄ Ἀντιφώνου [52]

[Ἐπὲρ τοῦ Ἁγίου Οἴκου καὶ τοῦ περιεστῶτος Λαοῦ]

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, Οὗ τὸ κράτος ἀνείκαστον καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος, Οὗ τὸ ἔλεος ἀμέτρητον καὶ ἡ φιλανθρωπία ἄφατος· αὐτός, Δέσποτα, κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν Σου, ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον οἶκον τοῦτον καὶ ποιήσον μεθ' ἡμῶν καὶ τῶν συνευχομένων ἡμῖν πλοῦσια τὰ ἔλεη Σου καὶ τοὺς οἰκτιρμούς Σου. [Ἐκφώνως·] Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΠΡΟΣΟΧΗ:

[Αἱ Ἐκφωνήσεις εἶναι ἢ κατακλείς τῶν Εὐχῶν· οὐχὶ τῶν Συναπτῶν, Ἐκτενῶν καὶ πάσης ἄλλης Δεήσεως.]

 Ο πρε πει Σοι πα σα δο ξα τι μη και

 προ σκυ νη σις τῷ Πα τρι και τῷ Υι ῶ και

 τῷ Α γι ῶ Πνευ μα τι νυν και α ει

 και εις τους αι ω νας τῶν αι ῶ νων

 Α μην

α΄ Χορός· Ἀμήν.
 Λαός·

[Καὶ ψάλλεται τὸ Α΄ Ἀντίφωνον παρὰ τῶν Ψαλτῶν, συνοδευόμενον ἀπὸ τὸ Ἐφύμνιον· Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς· ὁ δὲ Διάκονος, ποιήσας προσκύνημα μετὰ Σταυροῦ κατέναντι τοῦ ἁγίου Θυσιαστηρίου, μεθίσταται τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἀπελθὼν, ἱσταται ἐνώπιον τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, βλέπων πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, κρατῶν τὸ Ὠράριον τοῖς τρισὶ δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρός, καὶ προσμένων τὴν τοῦ Α΄ Ἀντιφώνου ἐκπλήρωσιν.]

Α' Αντίφωνον

α' Χορός· Στίχος α'. Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι [53] τῷ Κυρίῳ καὶ ψάλλειν τῷ Ὄνοματί Σου, Ὑψιστε. [Ψαλμὸς ζα' (91ος), στίχος 2]

Λαός· Ἐφύμνιον· [54] Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς.

β' Χορός· Στίχος β'. Τοῦ ἀναγγέλλειν τῷ πρωὶ τὸ ἔλεός Σου καὶ τὴν ἀλήθειάν Σου κατὰ νύκτα [55]. [Ψαλμὸς ζα', 3]

Λαός· Ἐφύμνιον· Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς.

α' Χορός· Στίχος γ'. Ὅτι εὐφρανάς με, Κύριε, ἐν τοῖς ποιήμασί Σου, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν Σου ἀγαλλιᾶσομαι. [Ψαλμὸς ζα', 5]

Λαός· Ἐφύμνιον· Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς.

β' Χορός· Στίχος δ'. Ὅτι εὐθύς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ. [Ψαλμὸς ζα', 10]

Λαός· Ἐφύμνιον· Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς.

α' Χορός· Στίχος ε'. [Ἡ Μικρὰ Δοξολογία. Τὸ α' ἡμιστίχιον.]

Λαός· Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἀγίῳ Πνεύματι.

β' Χορός· [Τὸ β' ἡμιστίχιον.]

Λαός· Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

α' Χορός· Ἡ Περισσή·

Λαός· Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς.

Ἦχος Βου

Α γα θον το ε ξο μο λο γει σθε τω Κυ ρι

ω και ψα λλειν τω ο νο μα τι Σου Υ ψιστε

Ταις πρε σβει αις της Θε ο το κου Σω τε ε

ερ σω σον η μας [Τετράκις]

Δο ξα Πα τρι και Υι ω και Α γι ω Πνευ μα τι

Και νυν και α ει και εις τους αι ω νας των αι

ω νων Α μην

Ἡ Περισσή

Ταις πρε σβει αις της Θε ο το κου Σω τε ε

ερ σω σον η μα α α ας

[Ὁ Διάκονος, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ψαλλομένου Ἀντιφώνου, ἐπανέρχεται πάλιν ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ, προσκυνήσας δὲ λέγει τὴν Μικρὰν Συναπτὴν.]

Διάκονος· Μικρὰ Συναπτὴ

Ἐπι καὶ ἔπι [56], ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Λαός·

Διάκονος· Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ Σῆ χάριτι.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδύξου δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας μετὰ πάντων τῶν Ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζῶν ἡμῶν Χριστῶ τῷ Θεῷ παραθώμεθα.

Ἱερεὺς· [Ἀναγινώσκει, μυστικῶς ἀλλ' εἰς ἐπήκοον, τὴν Εὐχὴν τοῦ Β' Ἀντιφώνου·]

Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν Σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν Σου· τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας Σου φύλαξον· ἀγάσων τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ Οἴκου Σου· Σὺ αὐτοὺς ἀντιδέξασον τῇ θεϊκῇ Σου δυνάμει καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ Σέ. [Ἐκφώνως·] Ὅτι Σὸν τὸ κράτος καὶ Σοῦ ἐστὶν ἡ Βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. [57]

Επι καὶ ἐπι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου

ου δεηθώμεν

Κυριε ἐλεησον

Κυριε ἐλεησον

Σοι Κυριε

Αμην

[Ὁ δὲ Διάκονος, ποιήσας προσκύνημα μετὰ Σταυροῦ κατέναντι τοῦ ἁγίου Θυσιαστηρίου, μεθίσταται αὐθις τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἵσταται ἐνώπιον τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ, βλέπων πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου [58], κρατῶν τὸ Ὠράριον τοῖς τρισὶ δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς, καὶ προσμένων τὴν τοῦ Β' Ἀντιφώνου ἐκπλήρωσιν.]

[Εἶτα οἱ δύο Χοροὶ ψάλλουσιν ἐναλλάξ τὸ Β' Ἀντίφωνον τῶν Καθημερινῶν ἄνευ ἑορταζομένου Ἁγίου, συνοδευόμενον ἀπὸ τὸ Ἐφύμνιον·
Πρεσβείαις τῶν Ἁγίων Σου, σῶσον ἡμᾶς, Κύριε [59].]

Β' Ἀντίφωνον [60]

β' Χορός· Στίχος α'. Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο. [Ψαλμὸς 46 (92ος), στίχος 1]

Λαός· Ἐφύμνιον· Πρεσβείαις τῶν Ἁγίων Σου, σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.

α' Χορός· Στίχος β'. Καὶ γὰρ ἐστέρωσε τὴν οἰκουμένην ἥτις οὐ σαλευθήσεται. [Ψαλμὸς 46, 1]

Λαός· Ἐφύμνιον· Πρεσβείαις τῶν Ἁγίων Σου, σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.

β' Χορός· Στίχος γ'. Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης, θαυμαστός ἐν ὑψηλοῖς ὁ Κύριος. [Ψαλμὸς 46, 4]

Λαός· Ἐφύμνιον· Πρεσβείαις τῶν Ἁγίων Σου, σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.

α' Χορός· Στίχος δ'. Τὰ μαρτύριά Σου ἐπιστάθησαν σφόδρα· τῷ οἴκῳ Σου πρέπει ἀγίασμα, Κύριε, εἰς μακρότητα ἡμερῶν. [Ψαλμὸς 46, 5]

Λαός· Ἐφύμνιον· Πρεσβείαις τῶν Ἁγίων Σου, σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.

Ἦχος Βου

Ο Κυριος ε βασιλευσεν ευπρεπειαν
ε νεδυσατο ε νεδυσατο Κυριος
δυ να μιν και πε ρι ε ζωωσατο

Πρεσβειαις των Αγίων Σου σωσον ημας
Κυριε

[Τετράκις]

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Ὡς Ἐφύμνιον τοῦ Β' Ἀντιφώνου τῶν Καθημερινῶν μετὰ ἑορταζομένου Ἁγίου ψάλλεται τὸ· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα· ἐν δὲ ταῖς Κυριακαῖς καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα ψάλλεται τὸ αὐτὸ Ἐφύμνιον ὡς ἐξῆς· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα. Τὰ Ἐφύμνια τῶν λοιπῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν Ἑορτῶν ὄρα εἰς τὸν οἰκεῖον αὐτῶν τόπον εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῶν Μηναίων, τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἀρχοντος Πρωτοψάλτου τῆς Μ.Χ.Ἐ. Γεωργίου Βιολάκη καὶ κυρίως τὰ διορθωθέντα, συμπληρωθέντα καὶ ἐκδοθέντα εἰς τὸ Ἐγκόλπιον Ἀναγνώστου καὶ Ψάλτου τῶν Ἐκδόσεων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (ἔκδοσις Θ', Ἀθήναι 2014, σελ. 245 - 274) τὸ καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Παπαγιάννη.]

β' Χορός· Σπῆχος ε'. [Τὸ α' ἡμισπῆχιον τῆς Μικρᾶς Δοξολογίας, χῦμα]
 Λαός· Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

α' Χορός· [Τὸ β' ἡμισπῆχιον τῆς Μικρᾶς Δοξολογίας, μετὰ μέλους.]
 Λαός· Καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἄντὶ Περισσῆς

β' Χορός· Ὁ μονογενὴς Υἱὸς
 Λαός· καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ
 ἀθάνατος ὑπάρχων
 καὶ καταδεξάμενος
 διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
 σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου
 καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας,
 ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας·
 σταυρωθεὶς τε, Χριστὲ ὁ Θεός,
 θανάτῳ θάνατον πατήσας·
 εἶς ὧν τῆς Ἁγίας Τριάδος,
 συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ
 καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι·
 σῶσον ἡμᾶς.

[Ποίημα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' τοῦ Μεγάλου
 (11 Μαΐου 482 - 14 Νοεμβρίου 565 μ.Χ.)]

Δο ξα Πα τρι και Υι ω και Α γι ω Πνευ μα τι

Και νυν και α ει και εις τους αι ω νας των αι ω νων Α μην

Ἦχος Βου

Ο μο νο γε νης Υι ος και Λο γος του Θε ου α θα να τος υ
 παρ χων και κα τα δε ξα με νος δι α την η με τε ραν σω τη
 ρι αν σαρ κω θη ναι εκ της Α γι ας Θε ο το κου και α
 ει παρ θε νου Μα ρι ας α τρε πτω σεν εν αν θρω πη σας σταυ ρω
 θεις τε Χρι στε ο Θε ος θα να τω θα να τον πα τη σας εις
 ων της Α γι ας Τρι α α α δος συν δο ξα ζο με νος τῷ Πα
 τρι και τῷ Α γι ω Πνευ μα τι σω σον η μα α α α σ

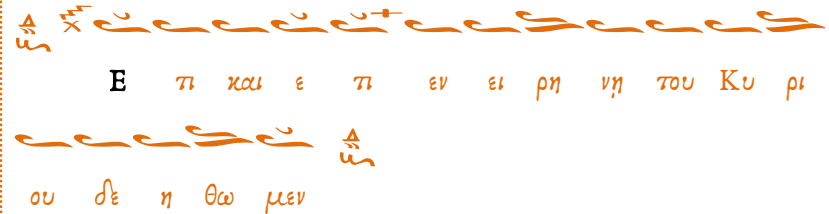
[Μέλος τοῦ Πέτρου Λαμπαδαρίου τῆς Μ.Χ.Ε.,
 τοῦ Πελοποννησίου καὶ Λακεδαιμόνος († 1778)] [81]

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Εἰς τὸ Τροπάριον· Ὁ Μονογενῆς Υἱός, οἱ Χοροὶ κατέρχονται μίαν βαθμίδα τῶν Ἱεροψαλτικῶν Στασιδίων, ἅπας δὲ ὁ Λαὸς ἵσταται ψάλλον.]

[Ὁ Διάκονος, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Β' Ἀντιφώνου, ἐπανέρχεται πάλιν ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ, προσκυνήσας δὲ λέγει αὐθις Μικρὰ Συναπτὴν.]

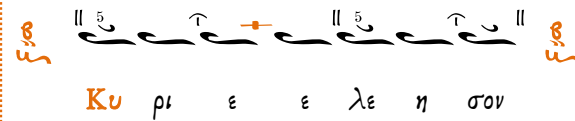
Διάκονος· **Μικρὰ Συναπτὴ**

Ἐπι καὶ ἔπι, ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

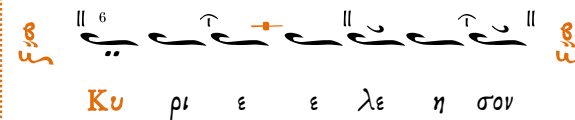

Χορός· **Κύριε, ἐλέησον.**

Λαός·

Διάκονος· Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ Σῇ χάριτι.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδύξου δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν Ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα.

Ἱερεὺς· [Ἀναγινώσκει, μυστικῶς ἀλλ' εἰς ἐπήκοον, τὴν Εὐχὴν τοῦ Γ' Ἀντιφώνου·]

Ὁ τὰς κοινὰς ταύτας καὶ συμφώνους ἡμῖν χαρισάμενος προσευχάς, ὁ καὶ δυσι καὶ τρισὶ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί Σου τὰς αἰτήσεις παρέχειν ἐπαγγειλάμενος, Αὐτὸς καὶ νῦν τῶν δούλων Σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πλήρωσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν [62] τῆς Σῆς ἀληθείας καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον χαριζόμενος. [Ἐκφώνως·]

Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

[Ὁ Διάκονος, ποιήσας σχῆμα ἔμπροσθεν τῶν Θυρῶν, εἰσέρχεται ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι ἐκ τῆς Νοτίας Πύλης, ποιεῖ σχῆμα πρὸς τὸν Ἱερέα καὶ ἵσταται παρ' αὐτῷ.]

Γ' Ἀντίφωνον

- α' Χορός· Στίχος α'. Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα [63] τῷ Κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν. [Ψαλμὸς 94ος, στίχος 1]
 Λαός· Ἐφύμνιον· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα.
- β' Χορός· Στίχος β'. Προφθάσωμεν [64] τὸ Πρόσωπον Αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάξωμεν Αὐτῷ, ὅτι Θεὸς μέγας Κύριος καὶ Βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. [Ψαλμὸς 94ος, 2-3]
 Λαός· Ἐφύμνιον· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα.
- α' Χορός· Στίχος γ'. Ὅτι ἐν τῇ χειρὶ Αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ τὰ ὑψῆ των ὀρέων Αὐτοῦ εἰσιν [Ψαλμὸς 94ος, 4]
 Λαός· Ἐφύμνιον· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα.
- β' Χορός· Στίχος δ'. Ὅτι Αὐτοῦ ἐστὶν ἡ θάλασσα, καὶ Αὐτὸς ἐποίησεν αὐτὴν καὶ τὴν ξηρὰν αἱ χεῖρες Αὐτοῦ ἐπλασαν. [Ψαλμὸς 94ος, 5]
 Λαός· Ἐφύμνιον· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα.
- α' Χορός· Στίχος ε'. [Τὸ α' ἡμιστίχιον τῆς Μικρᾶς Δοξολογίας, χῦμα.]
 Λαός· Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.
- β' Χορός· [Τὸ β' ἡμιστίχιον τῆς Μικρᾶς Δοξολογίας, χῦμα.]
 Λαός· Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
- α' Χορός· Ἡ Περισσή· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός,
 Λαός· ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα.

Ἦχος Βου

Δεῦ τε α γα λ λι α σω με θα τω Κυ ρι
 φ α λα λα ξω μεν τω Θε ω τω Σω τη
 ρι η μων

Σω σον η μα ας Υι ε Θε ου ο εν Α
 γι οισ θαυ μα στος ψα λον τας Σοι Αλ λη λου
 ου ι α

Σω σον η μα ας Υι ε Θε ου ο εν Α
 γι ι ι οισ θαυ μα στος ψα λον τας Σοι Αλ λη
 λου ι α α α α

[Τετράκις]

Ἡ Περισσή

[Ἄπαξ]

[Ἐφύμνια τοῦ Β' Ἀντιφώνου κατὰ τὰς Κυριακὰς, Δεσποτικὰς ἢ Θεομητορικὰς Ἑορτάς] [65]

α'. Πάσχα καὶ Κυριακῶν·
καὶ τὰς Κυριακὰς Ὁρθοδόξιας
καὶ Σταυροπροσκυνήσεως

ο Α να στας εκ νε κρων

ο Α να στα α α ας εκ νε κρων

β'. Δεσποτικῶν Ἑορτῶν

Τῆ 14ῃ Σεπτεμβρίου,
ἢ Παγκόσμιος Ὑψωσις τοῦ
Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ

ο σαρ κι σταυ ρω θεις

ο σαρ κι ι ι ι σταυ ρω θεις

Τῆ 25ῃ Δεκεμβρίου,
ἢ κατὰ σάρκα Γέννησις τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

ο εκ Παρ θε νου τε χθεις

ο εκ Παρ θε ε ε ε νου τε χθεις

Τῆ 1ῃ Ἰανουαρίου,
ἢ Περιτομή τῆς Σαρκὸς
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

ο σαρ κι πε ε ρι τμη θεις

ο σαρ κι ι πε ε ρι τμη θεις

Τῆ 6ῃ Ἰανουαρίου,
τὰ Ἄγια Θεοφάνεια

ο εν Ι ορ δα νη υ πο Ι ω αν νου ου βα ππ σθεις

Τῆ 2α Φεβρουαρίου,
ἢ Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Ναῶ

ο εν αγ κα λαιστου δι και ου Συ με ω ω ω ν βα στα χθεις

Τῆ 25ῃ Μαρτίου,
ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Ὑπεραγίας
Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου

ο δι η μας σαρ κω θεις

ο δι η μα α α ας σαρ κω θεις

Τῆ 6ῃ Αὐγούστου,
ἡ Ἁγία Μεταμόρφωσις
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

Τῆ Κυριακῇ τῶν Βαΐων,
ἡ εἰς Ἱεροσόλυμα Εἰσόδος
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

Τῆ Πέμπτῃ τῆς Ἀνάληψως,
ἡ εἰς Οὐρανοὺς Ἀνάληψις
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

Τῆ Κυριακῇ τῆς Πεντηκοστῆς,
ἡ εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους
Κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Πα ρα κλη τε Α γα θε

γ'. Θεομητορικῶν Ἑορτῶν

Τῆ 8ῃ Σεπτεμβρίου,
ἡ Γέννησις τῆς Ὑπεραγίας
Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου

πρε σβει αις της Α χραν του Σου Μη τρος

Τῆ 21ῃ Νοεμβρίου,
τὰ Εἰσόδια τῆς Ὑπεραγίας
Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου

Τῆ 15ῃ Αὐγούστου,
ἡ Κοίμησις καὶ Μετάστασις τῆς
Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν
Θεοτόκου

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Κατὰ τὰς Κυριακάς, Δεσποτικὰς ἢ Θεομητορικὰς Ἑορτὰς καὶ Καθημερινὰς μετὰ μνήμης ἑορταζομένου Ἁγίου, ἐν αἷς τὸ· Σῶσον ἡμᾶς..., μετατίθεται εἰς τὴν θέσιν τοῦ Β' Ἀντιφώνου, ὡς Γ' Ἀντίφωνον ψάλλεται τὸ εἰδικὸν Ἀπολυτίκιον, τρίς, μετὰ τῶν σχετικῶν αὐτῶ Σήχων.]

ο εν τω ο ρει τω Θα βωρ με ταμορ φω θεις

ο ε πι πω λου ο νου ου κα θε σθεις

ο εν δο ξη α να λη φθεις αφ η μων εις του σου ρα νους

πρε σβει αις της Α χραν του ου Σου Μη τρος

[ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Ὡς γνωστὸν, διὰ τὰς τρεῖς παραπλεύρως Θεομητορικὰς Ἑορτὰς τὸ Τυπικὸν ὀρίζει ὡς Ἐφύμνιον τοῦ Β' Ἀντιφώνου τὸ· ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός..., τὸ ψαλλόμενον καὶ εἰς ἀπάσας τὰς Μνήμας Ἁγίων τοῦ ὄλου Ἐνιαυτοῦ. Ἐντούτοις, εἰς ὀρισμένας μοναστικὰς ψαλτικὰς παραδόσεις ἐπεσημάνθη ψαλλόμενον τὸ Ἐφύμνιον· πρεσβείαις τῆς Ἀχράντου Σου Μητρὸς..., ὅπερ καὶ ἐνταῦθα προτείνεται ὡς εἰδικὸν Θεομητορικὸν Ἐφύμνιον, ἵνα προσδίδεται δι' αὐτοῦ ἰδιαιτέρον πανηγυρικὸν ἕφος εἰς τὰς ἐν λόγῳ Θεομητορικὰς Ἑορτὰς.]

Δ΄. ΜΙΚΡΑ ΕΙΣΟΔΟΣ ^[66] ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ - ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ ΚΑΙ ΚΟΝΤΑΚΙΑ

[Ψαλλομένου δὲ παρὰ τῶν Ψαλτῶν τοῦ Γ΄ Ἀντιφώνου, ὅταν εἴπωσιν τό· Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι, ἔρχονται ὁ τε Ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος καὶ στάντες ἔμπροσθεν τῆς ἀγίας Τράπεζης, ποιοῦσιν ἀμφότεροι προσκυνήματα τρία. Εἶτα, λαβὼν ὁ Ἱερεὺς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, δίδωσι τῷ Διακόνῳ, ὅστις ἀσπάζεται ἅμα τὴν ἐκείνου χεῖρα. Καὶ οὕτω περιελθόντες τὴν ἀγίαν Τράπεζαν ἐκ τοῦ δεξιοῦ μέρους, ἐξέρχονται τοῦ ἱεροῦ Βήματος διὰ τῆς πρὸς βορρᾶν Πύλης, προπορευομένου αὐτῶν ἐνὸς μόνου Λαμπαδούχου, μετὰ Λαμπάδος ἀνημένης, ὅστις τὸν Τίμιον Προφήτην καὶ Πρόδρομον Ἰωάννην, τὸν καὶ Βαπτιστὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰκονίζει, καὶ ποιοῦσι τὴν Μικρὰν Εἴσοδον τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον ὁ Διάκονος καὶ ὑψοῖ πρὸ προσώπου αὐτοῦ. Ἐλθόντες καὶ σταθέντες εἰς τὸ μέσον τοῦ Ναοῦ, ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, πρὸ τοῦ Θυσιαστηρίου, κλίνουσιν ἀμφότεροι εὐλαβῶς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν.]

[Εἰ δὲ γίνεται Συλλειτουργοί, εἰσοδεύουσι πάντες κατὰ τὴν σειρὰν τῶν ὀφφικίων (ἐκ τῶν ἀνωτέρων πρὸς τὰ χαμηλότερα) καὶ τῶν πρεσβείων (ἐκ τῶν παλαιότερων πρὸς τὰ νεώτερα), προηγουμένου τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον φέρει καὶ ὑψοῖ πρὸ προσώπου αὐτοῦ ὁ Διάκονος, ἢ ἐλλείψει τούτου, ὁ νεώτερος τῶν Πρεσβυτέρων.]

Διάκονος· [Ὁ Διάκονος κρατῶν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ Ὠράριον τοῖς τρισὶ δακτύλοις αὐτοῦ, λέγει, ἡρέμα, ὅσον μόνον ἀκούειν τὸν Ἱερέα·]
 Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Κύριε, ἐλέησον.

Ἱερεὺς· [Ὁ Ἱερεὺς λέγει χαμηλοφώνως τὴν Εὐχὴν τῆς Μικρᾶς Εἰσόδου τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου·]
 Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ καταστήσας ἐν οὐρανοῖς τάγματα καὶ στρατιάς Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων εἰς λειτουργίαν τῆς Σῆς δόξης, ποιήσον σὺν τῇ Εἰσόδῳ ἡμῶν Εἴσοδον ἀγίων Ἀγγέλων γενέσθαι, συλλειτουργούντων ἡμῖν καὶ συνδοξολογούντων τὴν Σὴν ἀγαθότητα. Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Διάκονος· [Τῆς Εὐχῆς δὲ ταύτης πληρωθείσης, ὁ Διάκονος, κρατῶν τὸ Ὠράριον τοῖς τρισὶ δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς, καὶ δεικνύων δι' αὐτῆς πρὸς Ἀνατολὰς, λέγει χαμηλοφώνως πρὸς τὸν Ἱερέα·]
 Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὴν ἀγίαν Εἴσοδον.

Ἱερεὺς· [Ὁ δὲ Ἱερεὺς σφραγίζει, τῇ δεξιᾷ εὐλογούσῃ, τὰς ἀγίας Θύρας, λέγων χαμηλοφώνως·]
 Εὐλογημένη ἡ Εἴσοδος τῶν Ἀγίων Σου, Κύριε, πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Διάκονος· [Ὁ Διάκονος προσφέρει πρὸς ἀσπασμὸν τῷ Ἱερεὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ὅπερ οὗτος ἀσπάζεται, ὁ δὲ Διάκονος ἀσπάζεται τὴν χεῖρα τοῦ Ἱερέως.]

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Κατὰ τὴν Μικρὰν Εἴσοδον τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου οἱ Χοροὶ τῶν Ψαλτῶν κατέρχονται μίαν βαθμίδα τῶν Σπασιδίων πιν, ἅπαντες δὲ ποιοῦσι μικρὰς Μετανοίας.]

[Ὁ Διάκονος κρατῶν τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ καὶ ὑψῶν αὐτὸ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἐκφωνεῖ μελωδικῶς·]

Διάκονος· Σοφία·

[Μετὰ δὲ μικρὰν παύσιν, ὁ αὐτὸς ἐκφωνεῖ·]

Ὁρθοί. [67]

[Καὶ ψάλλεται, ὑπὸ τῶν Χορῶν, τὸ σύνηθες Εἰσοδικόν·]

α' Χορός· Στίχος ς'. Εἰσοδικὸς Στίχος· Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέ-

Λαός· σωμεν Χριστῷ. [Ψαλμὸς 139, 6.]

Ἐφύμνιον· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα.

β' Χορός· [Ὁ β' Χορὸς ἐπαναλαμβάνει·]

Λαός· Ἐφύμνιον· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα.

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Οὐδέποτε Ἱερεὺς ἱερουργῶν μόνος ἢ μετὰ Διακόνου ψάλλει Εἰσοδικόν καὶ τὰ τοῦ Συλλειτουργοῦ, ἢτοι Ἀπολυτίκιον ἢ Κοντάκιον.]

Ἦχος Βου

Σο φ ι α

Ορ θοι οι οι οι

Ὁ Εἰσοδικὸς Στίχος

Ἦχος Βου

Δεϋ τε προ σκυ νη σω μεν και προσ πε σω ω

με εν Χρι στῶ

[Ἡ Κατάληξις καὶ οὕτως·]

με εν Χρι στῶ ω ω ω ω

Σω σον η μα ας Υι ε Θε ου ο εν Α

γι ι ι ο ις θαυ μα στος ψα λλον τα ας Σοι Αλ λη

λου ι α

Εἴτα ψάλλεται/ψάλλονται τὸ Ἀπολυτίκιον/τὰ Ἀπολυτίκια τοῦ Ἁγίου/τῶν Ἁγίων ἢ τῆς Ἑορτῆς τῆς ἡμέρας.

[Ψαλλομένων τῶ Ἀπολυτικίων τῆς ἡμέρας, προσκυνήσαντες, ὁ Διάκονος καὶ ὁ Ἱερεὺς κατόπισθεν αὐτοῦ, εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερὸν Βῆμα καὶ λαμβάνει ὁ Ἱερεὺς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον ἀπὸ τὸν Διάκονον, ἀσπάζεται καὶ πῆσιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ Τραπέζῃ.]

Ἡ Τάξις ὅταν τελεῖται Συλλειτουργῶν

[Ἐὰν γίνεται Συλλειτουργῶν, τὸ Εἰσοδικὸν ψάλλεται ὑφ' ὅλων τῶν συλλειτουργούντων Κληρικῶν.

Ἐάν ὑπάρχη Διάκονος, εἰσέρχεται οὗτος εἰς τὸ ἱερὸν Βῆμα ὀλίγον ἐνωρίτερον καὶ ἀφ' οὗ ἀποθέσῃ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, λαμβάνει θυμιατήριον καὶ θυμιᾷ τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὸ ἱερὸν Βῆμα Ἱερεῖς, μεθ' ὃ παραδίδει τοῦτο εἰς τὸν πρῶτον τῆ τάξι τῶν Ἱερέων, τοῦ ὁποῦ καὶ ἀσπάζεται τὴν χεῖρα.

Ὁ δὲ πρῶτος τῆ τάξι Ἱερεὺς θυμιᾷ κύκλῳ τῆς ἁγίας Τραπέζης καὶ τὴν ἱερὰν Πρόθεσιν, ψάλλον μετὰ τῶν ἄλλων Συλλειτουργῶν τὸ τῆς ἡμέρας Ἀπολυτίκιον.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Ἀπολυτικίου, ἐξέρχεται εἰς τὴν Ὠραίαν Πύλιν, ἐν ᾗ οἱ Ψάλται ἐπαναλαμβάνουσι αὐτό, καὶ θυμιᾷ τὸν Δεσποτικὸν Θρόνον, τὰς ἁγίας Εἰκόνας τοῦ Τέμπλου, τοὺς Ἱεροψάλτας καὶ τὸ Ἐκκλησίασμα. Ἐπιστρέφων θυμιᾷ δὲ ἐνώπιον τῆς ἁγίας Τραπέζης καὶ τῆς ἱερᾶς Προθέσεως καί, ἀκολούθως, τοὺς Συλλειτουργούντας αὐτῶ καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι, κατὰ τὴν τάξιν, καὶ ἔπειτα ἀποθέτει τὸ θυμιατήριον.

Τὰ Ἀπολυτίκια καὶ τὰ Κοντάκια τῆς ἡμέρας ψάλλονται ἀπὸ τοὺς Χοροὺς τῶν Ψαλτῶν μὲ τὴν ἐξῆς σειρά·

α'. Εἴ ἐστι Κυριακή, τὸ Ἀναστάσιμον Ἀπολυτίκιον τοῦ τυχόντος Ἱηχοῦ.

β'. Τὸ Ἀπολυτίκιον Τροπάριον τοῦ τῆς ἡμέρας ἑορταζομένου Ἁγίου.

γ'. Τὸ Ἀπολυτίκιον Τροπάριον τοῦ Ἁγίου τοῦ Ναοῦ ἢ τῆς Ἑορτῆς ἐν ἣ τιμᾶται ὁ Ναός (τοῦτο παραλείπεται κατὰ τὰς Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς Ἑορτάς).

δ'. Τὸ Κοντάκιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιόδου συνοδευόμενον ὑπὸ τῶν Στίχων τῆς Μικρᾶς Δοξολογίας· Δόξα, Καὶ νῦν.]

[Τελουμένου Μνημοσύνου, ψάλλεται ἐκ τοῦ Βήματος, πρὸ τοῦ Κοντακίου τῆς περιόδου [58], τὸ τῶν Κεκοιμημένων Κοντάκιον.]

Μνήσθητι, Κύριε, ὡς ἀγαθός,
τοῦ δούλου Σου, [ἢ· τῆς δούλης Σου,]
καὶ ὅσα ἐν βίῳ ἡμαρτε, συγχώρησον·
[ἢ· τῶν δούλων Σου, καὶ ὅσα ἐν βίῳ ἡμαρτον, συγχώρησον·]
οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητος, εἰ μὴ Σὺ,
ὁ δυνάμενος καὶ τῶ μεταστάντι
[ἢ· τῇ μεταστάσει, ἢ· τοῖς μεταστᾶσι,]
δοῦναι τὴν ἀνάπαισιν.

Ἦχος δ̣ Γα ς

Mnē sthi ti Ky ri e ōs a ga thos tou ou dou lou Sou kai o sa en
bi ō i ma r te sy uγ chō ri son ou d̄ eis ga r a na ma r ti thos ei mi Sy
o du na me nos kai tō me ta stan ti dou nai tēn a a na pau sin

Εἶτα ψάλλεται/ψάλλονται τὸ Ἀπολυτίκιον/τὰ Ἀπολυτίκια τοῦ Ἁγίου/τῶν Ἁγίων ἢ τῆς Ἑορτῆς τοῦ Ναοῦ. [69]

[Παρατίθενται ἐν συνεχείᾳ·

α' Χορός· α') Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς Ἑορτῆς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος [70], εἰς τὴν ὁποῖαν τιμᾶται τὸ ἱερόν Παρεκκλήσιον τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν·]

Ἦχος ᾠ̅ Γα̅ ς̅

Με τε μορ φω θης εν τῷ ο ρει Χρι στε ο Θε ος
 δει ξασ τοις μα θη ταις Σου την δο ξαν σου κα θως η δυ να ντο
 λαμ ψον και η μιν τοις α μαρ τω λοις τῷ Φω ς Σου το
 α ι δι ον πρε σβει αις της Θε ο το κου Φω το
 δο τα δο ο ξα α Σοι

β' Χορός· [β') Τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου [71] τοῦ Μυροβλήτου, πολιούχου Κηφισίας, ἕδρας τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν·]

Ἦχος ᾠ̅ Γα̅ ς̅

Με γαν ευ ρα το εν τοις κιν δυ νοις σε υ πε ερ μα

χον η οι κου με νη Α θλο φο ρε τα Ε ε θνη
 τρο ο που με ε νον ως ουν Λυ αι ου κα θει ει λες την
 ε παρ σιν εν τῷ στα δι ω θαρ ρυ υ νας το ν Νε
 στο ο ρα Ου τως Α γι ε Με γα λο μαρ τυς Δη μη τρι
 ε Χρι στον τον Θε ον ι κε τε ευ ε δω ρη σα σθαι
 η μιν το με γα ε ε λε ε ος

α' Χορός·

[γ') Τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου [74] Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τοῦ Μεγάλου, προστάτου τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν·]

Ἦχος ᾠ̅ Γα̅ ς̅

Στυ λος γε γο νας Ορ θο δο ξι ας θει οις δο γ
 μα σιν υ πο στη ρι ζων την Εκ κλη σι αν Ι ε

 ραρ χα Α θα α να σι ι ε τω γαρ Πα τρι τον Υι ον ο μο

 ου σι ον ανα κη ρυ ξας κα τη η σχυ ναας Α ρει ει ον

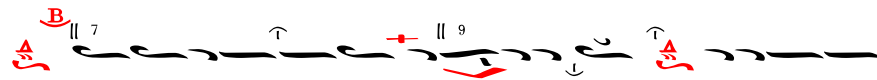
 Πα τερ Ο σι ε Χρι στον τον Θε ον ι κε τευ ε δω ρη

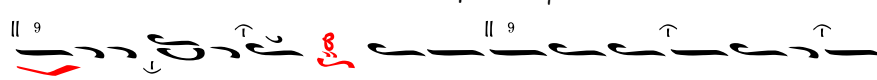
 σα σθαι η μιν το με γα ε ε λε ε ος

β' Χορός· [δ') Τοῦ Ἁγίου Φωτίου [72] Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Μεγάλου, τοῦ Ἰσαποστόλου καὶ Ὁμολογητοῦ, προστάτου τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Πανεπιστημιακῶν Ἰδρυμάτων τῆς χώρας καὶ τῶν Ἀνωτάτων Ἐκκλησιαστικῶν Ἀκαδημιῶν·]

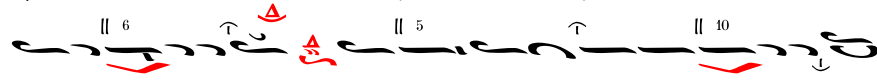
Ἦχος δ' Δι ξ

 Ως των Απο στο λων ο μο ο τρο πος και της Οι κου

 με νης δι δα σκα λος τω Δε σπο τη των ο λων ι κε

 τευ ε Φω ω πι ε ει ρη νην τη Οι κου με νη δω ρη

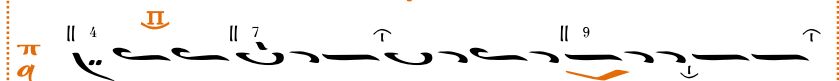

 σα σθαι και ταις ψυ χαις η μιν το με γα ε λε ος

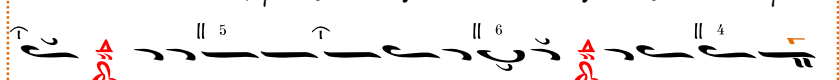
α' Χορός·

[ε') Τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου [75] Μητροπολίτου Πενταπόλεως τῆς Αἰγύπτου τοῦ θαυματουργοῦ, τοῦ ἐν Αἰγίνῃ, προστάτου τῆς ἐν Ἑλλάδι Μεσης καὶ Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως·]

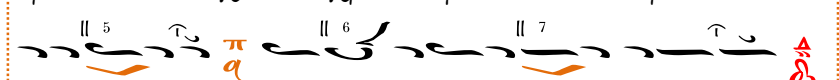
Ἦχος α' Πα ξ

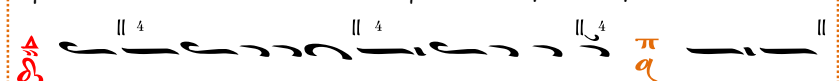
 Συ λη βρι ας τον γο νον και Αι γι νησ τον Ε φο

 ρον τον ε σχα τοις χρο νοις φα νε ντα α ρε τη ης

 φιλον γνη σι ον Νε κτα ρι ον πι μη σω μεν πι στοι

 ως εν θε ον θε ρα πον τα Χρι ζου α να

 βλυ ζει γαρ ι α α σεις παν το δα πας τοις ευ λα

 βως κραυ γα ζου σι δο ξα τω σε δο ξα σαν τι Χρι στω

 δο ο ξα τω σε ε θαυ μα στω σαν τι δο ο ξα τω

 ε νερ γου ντι δι α σου πα σιν ι α α μα α τα

Ἡ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

iii. Ἡ Κυρίως Θεία Λειτουργία

Α΄. Ο ΤΡΙΣΑΓΙΟΣ ΥΜΝΟΣ [76]

[Εὐθὺς μετὰ τὴν Κατάληξιν τοῦ Κοντακίου, ὁ Διάκονος στραφεὶς πρὸς τὸν Λαόν, ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ κρατῶν διὰ τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ ἄκρον τοῦ Ὁραρίου, ἐκφωνεῖ·]

Διάκονος· Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Λαός·

Ἱερεὺς· [Ὁ Ἱερεὺς, ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης ἱστάμενος, καὶ τὰ χεῖρας ἀναπεπταμένας ἔχων, λέγει μυστικῶς μὲν, εἰς ἐπήκοον δέ, τὴν τοῦ Τρισαγίου Ὑμνου Εὐχὴν·]

Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ τρισαγῶ φωνῇ ὑπὸ τῶν Σεραφίμ ἀνυμνούμενος καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ δοξολογούμενος καὶ ὑπὸ πάσης ἐπουρανίου Δυνάμεως προσκυνούμενος· ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ σύμπαντα· ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον κατ' Εἰκόνα Σὴν καὶ Ὁμοίωσιν καὶ παντὶ Σου χαρίσματι κατακοσμήσας· ὁ διδούς αἰτοῦντι σοφίαν καὶ σύνεσιν καὶ μὴ παρορῶν ἁμαρτάνοντα· ὁ καταξιώσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους Σου καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ στήναι κατενώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου Σου Θυσιαστηρίου καὶ τὴν ὀφειλομένην Σοι προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν προσάγειν· Αὐτός, Δέσποτα, πρόσδεξαι καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν Τρισαγίον Ὑμνον καὶ ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί Σου· συγχώρησον ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον· ἁγιάσον ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα· καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ὁσιότητι λατρεύειν Σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν· πρεσβεΐαις τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνός Σοι εὐαρεστησάντων.

[Ἐκφώνως·] Ὁπ ἅγιος εἶ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί...

Διάκονος· [Ὁ Διάκονος στραφεὶς καὶ ἐλθὼν ἐγγὺς τῆς Ὁραίας Πύλης, δεικνύων πρὸς τὸν Λαόν μετὰ τοῦ Ὁραρίου, συμπληροῖ τὴν ἐκφώνησιν, λέγων ἐκφώνως·]

... καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. [77]

Ἦχος Δι

Του Κυ ρι ου δε η θω μεν

Κυ ρι ε ε λε η σον

[Ὁ α΄ Χορός, μετὰ μέλους·]

Α μιν

[Καὶ οἱ Χοροὶ ψάλλουσιν ἐν-
αλλάξ τὸν Τρισαγίον Ὑμνον.]

Ὁ Τρισάγιος Ὑμνος (Μέλος Σύντομον)

Ἦχος Δι [Ἐκ τῆς Μουσικῆς Συλλογῆς Γ.Πρωγάκη]

α' Χορός· Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθά-
Λαός· νατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Musical notation for the first choir's part, including a B sign and a 12-measure rest, with the lyrics: Α γι ος ο Θε ος Α γι ι ος Ι σχυ υ ρος Α γι ος Α

β' Χορός· Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθά-
Λαός· νατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Musical notation for the second choir's part, including an A sign and an 8-measure rest, with the lyrics: θα να α τος ε λε η σον η μας [Δίς]

[Τὸ τρίτον]

α' Χορός· Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθά-
Λαός· νατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Musical notation for the first choir's part, including a B sign and a 5-measure rest, with the lyrics: Α γι ος ο Θε ο ο ο ος Α α γι ος Ι σχυ ρος Α

Continuation of musical notation for the first choir's part, including an A sign and an 8-measure rest, with the lyrics: γι ος Α θα να α τος ε λε η σον η η μα ας

β' Χορός· Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.
Λαός·

Musical notation for the second choir's part, including an A sign, with the lyrics: Δο ξα Πα τρι και Υι ω και Α γι ω Πνευ μα τι

α' Χορός· Καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
Λαός· ώνων. Ἀμήν.

Musical notation for the first choir's part, including an A sign, with the lyrics: Και νυν και α ει και εις τους αι ω νας των αι ω νων Α μην

β' Χορός· Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.
Λαός·

Musical notation for the second choir's part, including a B sign and a 4-measure rest, with the lyrics: Α γι ος Α θα να α τος ε λε η σον η μας

[Ψαλλομένου τοῦ Τρισαγίου Ὑμνου ὁ τε Ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος λέγουσιν ἐναλλάξ, χῦμα καὶ χαμηλοφώνως, τὸν Τρισάγιον Ὑμνον, ποιοῦντες ὁμοῦ τρία Προσκυνήματα μετὰ Σταυρῶν ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης.]

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ: Κατὰ τὴν Μοναστικὴν Τάξιν εἰς τὴν ψαλμώδησιν τοῦ Τρισαγίου ὕμνου γίνεται θυμίασις διὰ τοῦ Κατίζου, ἐρρυθμῶς εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ μέλους.]

[Μετὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς ψαλμοφθέσεως τῶν· Δόξα..., Καὶ νῦν..., Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, ὑπὸ τῶν Χορῶν,
ὁ Διάκονος στρεφόμενος πρὸς τὸν Λαόν, ἐκφωνεῖ:]

Διάκονος· Δύναμις. [78]

Δύ να μις

Ἡ Περισσή

α' Χορός· [Καὶ εὐθύς, ψάλλεται ὑπὸ τῶν Χορῶν, ἢ Περισσή,
Λαός· δίχορος, γεγωνότερα τῆ φωνῇ·]

Δύναμις.

Ἅγιος ὁ Θεός,

Ἦχος ὁ αὐτός

[Ἐκ τῆς Μουσικῆς Συλλογῆς Γ.Πρωγάκη]

Δύ να μις

Α α γι ος ο Θε ε ος

Α α γι ος Ι σχυ υ ρος

β' Χορός· Ἅγιος Ἰσχυρός,
Λαός·

α' Χορός· Ἅγιος Ἀθάνατος,
Λαός·

Α γι ι ος Α θα να τος

α' Χορός· ἐλέησον ἡμᾶς.
Λαός·

ε λε η σον η μα α ας

[Ἐν ταῖς Δεσποτικαῖς Ἑορταῖς, ἐν αἷς, κατὰ τὴν Πρωτοχριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐτελοῦντο ὁμαδικές Βαπτίσεις Κατηχομένων,
καὶ ἐν ταῖς Συνάξεσι ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἐπομένῃ ἡμέρᾳ, ἀντὶ τοῦ Τρισαγίου Ἕμνου· Ἅγιος ὁ Θεός..., ψάλλεται ὁ Ἕμνος·

Ἅγιοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσαθε. Ἀλληλούϊα.

Ἐν δὲν τῇ Ὑψώσει τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (τῇ 14ῃ Σεπτεμβρίου), καὶ κατὰ τὴν Γ' Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν (τῆς Σταυροπροσκυνήσεως), ψάλλεται τὸ Τροπάριον·
Τὸν Σταυρὸν Σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα, καὶ τὴν Ἁγίαν Σου Ἀνάστασιν δοξάζομεν.]

Ὁ Τρισάγιος ὕμνος (Μέλος Ἀργότερον)

α' Χορός· Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθά-
Λαός· νατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

β' Χορός· Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθά-
Λαός· νατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

[Τὸ τρίτον]

α' Χορός· Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθά-
Λαός· νατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

β' Χορός· Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

α' Χορός· Καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
νων. Ἀμήν.

β' Χορός· Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἦχος Δι [Μέλος Ἀθανασίου Καραμάνη]

|| 12 B || 4 || 12

A α α γ ι ι ο ο ος ο ο Θε ε ο ο ο ος Α α α

γ ι ι ο ο ος Ι ι σχυ ρο ο ο ος Α α α γ ι ι
|| 8 || 8 || 4 ||

ος Α θα α να α τος ε ε λε ε η σο ο ο ον η μα ας

B || 5 || 12 || 6

A γ ι ος ο Θε ο ο ο ο ο ο ο ο ος Α α

γ ι ος Ι σχυ ρο ο ο ο ος Α α α α α α α α
|| 4 || 8 || 8 || 4 ||

γ ι ι ος Α θα α να α το ο ο ος ε λε ε ε ε η σο ο
ο ον η μα ας

|| 6 || 5 || 6 ||

Δο ξα Πα τρι και Υι φ και Α γι φ Πνε ε ευ μα τι

|| 8 || 4 || 5 ||

Και νυν και α ει και εις τους αι ω νας των αι αι ω νων Α μην

[Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Βλ. ἀνωτέρω τὸ ἀ' ἢ γ' Τρισάγιον, ὅπου ἡ ἐνδεικτικὴ ἀγγύλη.]

Β'. ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΩΝ ΑΥΤΩΝ

Διάκονος· [Ψαλλομένης τῆς Περισοῆς ὑπὸ τῶν Χορῶν, ὁ Διάκονος στρέφεται πρὸς τὸν Ἱερέα καὶ λέγει χαμηλοφώνως·] **Κέλευσον, Δέσποτα.**
[Καὶ ἀπέρχονται ἐν τῇ Καθέδρᾳ.]

Ἱερεὺς· [Ὁ Ἱερεὺς ἀπερχόμενος, λέγει·] **Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.**

Διάκονος· [Ὁ Διάκονος, δεικνύων διὰ τῆς δεξιᾶς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, λέγει πρὸς τὸν Ἱερέα·] **Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὴν ἄνω Καθέδραν.**

Ἱερεὺς· [Καὶ ὁ Ἱερεὺς εὐλογεῖ, λέγων·]

**Εὐλογημένος εἶ, ὁ ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς Βασιλείας Σου, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, πάντοτε·
νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.**

Ἀναγνώστης· [Ὁ Ἀναγνώστης λαμβάνων παρὰ τοῦ Ἱερέως τὸ βιβλίον τῶν Ἀποστολικῶν Περικοπῶν (γνωστὸν ὡς **Ἀπόστολος**· ὀρθότερον, πάντως, εἶναι νὰ καλῆται, ὡς καὶ ἐν τῷ παρελθόν, **Πραξαπόστολος**), καὶ ἀσπασάμενος τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ, ἔναντι τοῦ Δεσποτικοῦ Θρόνου καὶ ἀναμένει τὴν ἐκφώνησιν τοῦ Διακόνου.]

[Πληρωθείσης τῆς Περισοῆς τοῦ Τρισαγίου Ἵμνου, ὁ Διάκονος, ἔλθων ἔμπροσθεν τῶν Βημοθύρων τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, ἐκφωνεῖ·]

Διάκονος· **Πρόσσχωμεν!** [79]

Ἦχος Δι

Προσχωμεν

Κανονάρχης· [Ἐκφωνῶς] [80] **Προκείμενον τοῦ Ἀποστόλου.**

ἢ (ἐλλείπει αὐτοῦ)

Ἀναγνώστης· **Ψαλμός** [δεῖνα].

[Ἐπειδὴ τὸ συγκεκριμένο Προκείμενον δὲν εἶναι Ψαλμικὸς Σπῆχος, προτείνεται ἡ ἐξῆς ἐκφώνησις·]

Ἐκ τῆς [εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν (α', 47 - 48) ἁγίον Εὐαγγέλιον] Ὡδῆς τῆς Θεοτόκου.

Ἦχος [δεῖνα].

Προκειμενον του Αποστολου

 [...]
Εκ της Ωδης της Θεοτοκου

Η ηχος Τριτος

Εἶτα ψάλλεται τὸ Προκειμένον τῆς Ἀποστολικῆς Περικοπῆς τῆς Ἡμέρας

[Παρατίθεται, ἐνδεικτικῶς, ἐν μελοποιημένον Προκειμένον, τὸ συνηθισμένον τῶν Θεομητορικῶν Ἑορτῶν, ὅ ἐστι Προκειμένο τῆς Τετάρτης ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος.]

Κανονάρχης· [Ἐκφώνως·] Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον.
ἢ (ἐλλέγει αὐτοῦ)
Ἀναγνώστης·

Ἦχος Δι

Με γα λυ νει η ψυ χη μου τον Κυ ρι ον

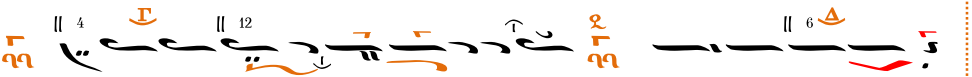
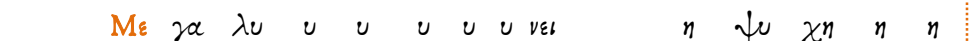
Δομέστικος· [Ὁ Δομέστικος ἠχίζει τὸ Ἀπήχημα τοῦ Ἦχου τοῦ διατεταγμένου Προκειμένου·]

Ἦχος Γα

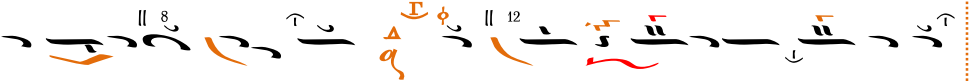
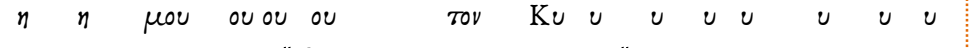
γα α γα

α' Χορός· [Μετὰ μέλους·] Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον.

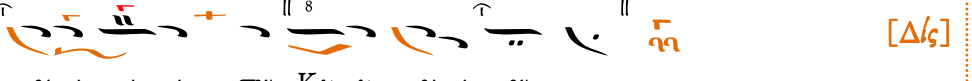

Με γα λυ υ υ υ υ υ νει η ψυ χη η η

β' Χορός· [Τὸ αὐτό· μετὰ μέλους·]

η η μου ου ου ου τον Κυ υ υ υ υ υ υ υ

ρι ι ι ι τον Κυ υ ρι ι ον [Δς]

Κανονάρχης· [Ἐκφώνως τὸν Στίχον·]
Ἀναγνώστης· Ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν.

Ο πι ε πε βλε ψεν ε πι την τα πει νω σιν

Δομέστικος· [Τὸν Στίχον εἰς μέλος Παπαδικὸν Ἀργοσύντομον...]
Ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν τῆς δούλης
Αὐτοῦ.

Ο πι ε πε βλε ψεν ε πι την τα πει νω σιν της δου

ου ου ου λη η ης Α α αυ του ου

Δομέστικος· [... ἢ ἄλλως, Καλοφωνικῶς·]

Ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης
Αὐτοῦ.

Ο ο ο ο ο ο ο πι ε πε ε ε ε ε βλε ε
 ε ε ψε ε ε εν ε πι την τα πει ει νω ω σι ι ι ιν
 της δου ου ου ου ου δου ου ου δουλης Α αυ του ου ρου
 ου ου ου

α' Χορός· [Τὸ γ', εἰς μέλος ἐλαφρῶς ἐκτενέστερον·]

Με γα λυ υ υ υ υ υ υ με γα λυ υ υ υ νει ει
 λει ει ει ει η ψυ χη η η η η μου ου ου ου τον
 Κυ υ υ υ υ υ υ ρι ι ι ι τον Κυ υ ρι ι ον

Διάκονος· [Μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς γ' ψαλμωδῆσεως τοῦ Προκει-
μένου, ὁ Διάκονος λέγει ἐκφώνως·]
Σοφία!

Ἦχος Δι
 Σο φι α

[Ὁ διατεταγμένος Ἀναγνώστης, ὁ λαβὼν παρὰ τοῦ Ἱερέως τὸ βιβλίον τοῦ Πραξαποστόλου, ἰστάμενος ἤδη πρὸ τῆς ψαλμωδῆσεως τοῦ Προκειμένου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ, ἔναντι τοῦ Δεσποτικοῦ Θρόνου, ἀρχεται ἀπαγγέλλειν ἐμμελῶς, εὐκρινῶς καὶ σεμνοπρεπῶς τὴν τεταγμένην Περικοπὴν τοῦ Ἀποστολικοῦ Ἀναγνώσματος. [81]

[Παρατίθεται ἐνταῦθα, ἐνδεικτικῶς, ἡ Ἀποστολικὴ Περικοπὴ τῆς Ἑορτῆς τοῦ Γενεθλίου τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, τῆς πρώτης Θεομητορικῆς Ἑορτῆς τοῦ Ἐνιαυτοῦ, ἡ ὁποία τυγχάνει νὰ συνοδεύηται ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω Προκείμενον.]

Ἦχος δὲ Δι ψ

Ἀναγνώστης· Πρὸς Φιλιππισίους Ἐπιστολῆς Παύλου τὸ Ἀνάγνωσμα. [Κεφ. Β', 5 - 11]

Προς Φι λιπ πι σι ους ε πι στο λης Παυ λου το Α να γνω σμα

Διάκονος· Πρόσχωμεν!

Προσ χω μεν

Ἀναγνώστης· Ἀδελφοί,

5 τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ·

Α δελ φοι του το φρο νει σθω εν υ μι ι ι ιν ο και εν Χρι

6 Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγάσαστο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ,

στω Ι η σου Ος εν μορ φη Θε ου υ παρ χων ουχ αρ παγμον

7 ἀλλ' Ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος,

η γη σα το το ει ναι ι σα Θε ω ω ω αλλ' Ε αυ τον ε

8 καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν Ἐαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου,

κε νω σε μορ φην δου λου λα βων εν ο μοι ω μα τι αν θρωπων

γε νο με νος και σχη η η μα τι ευ ρε θεις ως αν θρωπος ε τα

πει νω σεν Ε αυ τον γε νο με νος υ πη κο ος με χρι θα

Χορὸς Βήματος·

Ἅγιος Ἰσχυρός,

Ἀρχιερεὺς·

Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεψον...

[Κατὰ τὴν τελευταία φράση τοῦ στίχου ὁ Ἀρχιερεὺς εὐλογεῖ πάλι τὸν λαὸν βλέπων πρὸς βοράν, τοῦ β' Χοροῦ ψάλλοντος.]

β' Χορὸς·

A α α α α α α α γι ι ι ι ι ο ο ο ο ο ο ο ος

Ι ι ι ι ι ι σχυ υ υ υ υ ρο ο ο ο ο ο ο ος

Κύριε ἐλέησον ἢ Ἄμην ἢ Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα.

Χορὸς Βήματος·

Ἅγιος Ἀθάνατος,

Ἀρχιερεὺς·

Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεψον...

[Κατὰ τὴν τελευταία φράση τοῦ στίχου ὁ Ἀρχιερεὺς εὐλογεῖ διὰ τρίτη φορά τὸν λαόν, βλέπων πρὸς νότον, τοῦ α' Χοροῦ ψάλλοντος.]

α' Χορὸς·

A α α α α α α α γι ι κ ε ε A α γι ι ι ο ο ο

ο ο ο ο ο ος A α α α α θα α α α α α α α α α

η α α α κ ε A θα να το ο ο ο ο ο ο ο ος

Κύριε ἐλέησον ἢ Ἄμην ἢ Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα.

Χορὸς Βήματος·

ἐλέησον ἡμᾶς.

E ε ε ε ε λε ε ε ε η σο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ον

η η η η η η η η η μα α α ας

β' Χορός· ἐλέησον ἡμᾶς.

α α α α α α α α α α α α α α να α α α α
 πο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ος
 Ε ε ε ε ε ε ε ε ε ε λε ε ε ε ε ε ε ε ε ε η η η
 η η η η η η η σο ο ο ο ο ο ο ο ο ο η η μα α α
 α α α α α α α α α α α α α α α α α α

Διάκονος· [Εὐθύς μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ «Δύναμις», ὁ Διάκονος, ἐρχόμενος εἰς τὴν Ὁραϊάν Πύλην καὶ στρεφόμενος πρὸς τὸν Λαόν, λέγει ἐκφώνως·]
Κύριε σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς.

Χορός Βήματος· [Ὁ Χορὸς τοῦ ἱεροῦ Κλήρου ἕσωθεν, ἐκ τοῦ ἱεροῦ Βήματος, ψάλλει ἀργῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς·]
Κύριε σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς.

Διάκονος· [Ὁ Διάκονος ἐπαναλαμβάνει, ἐκφώνως·]
Κύριε σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς.

α' Χορός· [Ἐπαναλαμβάνει μετὰ μέλους τὸ αὐτό·]
Κύριε σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς.

Ἦχος λδ̣ Γα

Κυ ρι ε σω σον τους ευ σε βεις
 Κυ ρι ε σω ω ω σον του ους ευ σε ε βει ει ρει ει ει εις
 Κυ ρι ε σω σον τους ευ σε βεις
 Κυ ρι ε σω ω ω σον του ους ευ σε ε βει ει ρει ει ει εις

Διάκονος·

[Ὁ Διάκονος διὰ τρίτην φοράν, ἐκφώνως·]
Κύριε σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς.

Κυ ρι ε σω σον τους ευ σε βεις

β' Χορός·

[Μετὰ μέλους τὸ αὐτὸ ἢ τὸ ἐξῆς ἐκτενέστερον·]
Κύριε σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς.

Κυ ρι ε σω ω ω σον του ους ε ε ε ευ σε ε ε τους ευ
σε ε βει ει ρει ει ει εις

Διάκονος·

[Ὁ Διάκονος τὴν τετάρτη ἐκφώνησιν·]
Καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν.

Και ε πα κου σον η μων

Χορός
Βήματος·

[Ὁ Χορὸς τοῦ ἱεροῦ Κλήρου ἕσωθεν, ἐκ τοῦ ἱεροῦ
Βήματος, ψάλλει ἀργῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς τὴν
καταλειῖδα·]
Καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν.

Και ε πα α α α α α α α α κου ου ου ε πα α
κου σο ο ο ο ο ο ον η η η η η η μω ω ω ων

[Καὶ εὐθύς, ὁ Διάκονος, ἐρχόμενος αὐθις εἰς τὴν
Ὁραϊαν Πύλην καὶ στρεφόμενος πρὸς τὸν Λαόν,
λέγει ἐκφώνως τὴν Φήμην τοῦ λειτουργοῦντος
Ἀρχιερέως.

Χορός
Βήματος·

Τὴν Φήμην ψάλλει πρῶτον ὁ Χορὸς τοῦ ἱεροῦ
Κλήρου ἕσωθεν, ἐκ τοῦ ἱεροῦ Βήματος, καὶ ἀνα
μία οἱ δύο Χοροὶ τῶν Ψαλτῶν·

α' Χορός·
β' Χορός·

Παραπλεύρως, ἡ Φήμη τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρ-
χιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος.]

Ἦχος Δι
I ε ρω νυ υ μου του Μα κα ρι ω τα του και θε ο προ βλη
του Αρχι ε πι σκο που Α θη νων και πα σης Ελλα α α α δος η μων δε
πα τρος και ποι με να α αρχου πολ λα τα ε ε ε τη

Ἡ Τάξις τῶν Ἀλληλουιᾶριων τῆς Εὐαγγελικῆς Περικοπῆς τῆς Ἡμέρας [84]

Διάκονος· [Ὁ Διάκονος εὐθύς, ἐκ τῆς Ὡραίας Πύλης, ἐκφώνως·] Πρόσσχωμεν!

[Παρατίθεται, ἐνδεικτικῶς, ἐν Ἀλληλουιᾶριον, εἰς Ἦχον Πλάγιον τοῦ Δ' Ἐπτάφωνον, μετὰ τῶν Θεομητορικῶν Στίχων τῆς Τετάρτης ἡμέρας τῆς Ἑβδομάδος. Μέλος ἡμέτερον· ἐτονίσθη ἐν ἔτει 1987, Λαμπαδαρίου ὄντος μου τότε εἰς τὸν ἱερόν Ναόν Ἁγίου Σπυρίδωνος Νέας Ἰωνίας Βόλου.]

Ἀναγνώστης· [Ἐκφώνως·] Ἀλληλούϊα, Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ.

Διάκονος· [Καὶ πάλιν, ἐκφώνως·] Πρόσσχωμεν!

Δομέσπικος· [Ὁ Δομέσπικος ἠχίζει τὸ Ἀπήχημα τοῦ διατεταγμένου Ἦχου τῶν Ἀλληλουιᾶριων·]

α' Χορὸς· Ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Ἦχος $\text{N}\eta$ A

Α λ λ η λ ο υ ι ι α Α λ λ η λ ο υ ο υ ι ι ι ι α α α α
α χ α α α α Α α α λ λ η λ ο υ ο υ ι α α ρ α α α α

Δομέσπικος [Ἐκφώνως·] Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν Σου, Σὺ καὶ ἡ Κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματός Σου. [Ψαλμὸς ρλα' (131ος), στίχος 8]

β' Χορὸς· Ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Α να στη θι Κυ ρι ε εἰς τὴν α να παυ σιν Σου Συ υ
και η Κι βω το ος του ο υ α γι α ασ μα α το ο ο ο ος Σου

Δομέσπικος [Ἐκφώνως·] ὦμοσε Κύριος τῷ Δαυὶδ ἀλήθειαν καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν· ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. [Ψαλμὸς ρλα', 11]

β' Χορὸς· Ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Ω μο σε Κυ ρι ος τῷ Δαυ ιδ' α λ η θει αν και ου μη
α θε τη σει αυ την εκ καρ που της κοι λι ας Σου θη η σο
ο ο μαι ε πι ι του ο υ θρο ο ο νου Σου ου ρου ου ου

- Διάκονος·** [Τοῦ Δομestίκοι ἐξωθεν ἠχίζοντος τὸ Ἀπήχημα τοῦ Ἦχου τοῦ διατεταγμένου Ἀλληλουϊαρίου, καὶ τῶν Χορῶν ψαλλόντων ἐξ ὑπαμοιβῆς τὰ Ἀλληλουϊάρια (βλ. ἀνωτέρω), ὁ Διάκονος, ἄνευ χρονοτριβῆς, εἰσέρχεται εἰς τὸ ἱερὸν Βῆμα καὶ λαβὼν τὸ Θυματήριον μετὰ Θυμιάματος, πρόσεισι τῷ Ἱερεῖ, λέγων χαμηλοφώνως·]
 Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὸ Θυμίαμα.
- Ἱερεύς·** [Καὶ ὁ Ἱερεὺς εὐλογῶν αὐτό, λέγει τὴν Εὐχὴν τοῦ Θυμιάματος, χαμηλοφώνως·]
 Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε· νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
 Θυμιάμά Σοι προσφέρομεν, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς· ὃ προσδεξάμενος εἰς τὸ ὑπερουράνιον Σου Θυσιαστήριον, ἀντικατάπεμψον ἡμῖν τὴν Χάριν τοῦ Παναγίου Σου Πνεύματος.
- Διάκονος·** [Ὁ Διάκονος θυμιᾷ, ὅσον τὸ δυνατὸν συντόμως, κύκλω τῆς ἁγίας Τραπεζῆς σταυροειδῶς, ὅλον τὸ ἱερὸν Βῆμα καὶ τὴν ἱερὰν Πρόθεσιν, εἴτα δὲ ἐκ τῆς Ὠραίας Πύλης θυμιᾷ τὸν Ἀρχιερατικὸν Θρόνον, τὰς Δεσποτικὰς εἰκόνας τοῦ Τέμπλου καὶ τὸν Λαόν. Ἐπανελθὼν ἐν τῷ Ἱερῷ, θυμιᾷ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, τὸν Ἱερέα καὶ τὸ Ἱερατεῖον ὅλον καὶ ἐν τέλει ἀποτίθησιν τὸ Θυματήριον.]
 [Εἴτα λέγει, χαμηλοφώνως·] Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Κύριε ἐλέησον.
- Ἱερεύς·** [Ὁ Ἱερεὺς ἀναγινώσκει χαμηλοφώνως, πρὸ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς, τὴν Εὐχὴν τοῦ Εὐαγγελίου·]
 Ἐλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλόφρονε Δέσποτα, τὸ τῆς Σῆς θεογνωσίας ἀκήρατον φῶς καὶ τοὺς τῆς διανοίας ἡμῶν διάνοιξον ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν τῶν εὐαγγελικῶν σου κηρυγμάτων κατανόησιν. Ἐνθεὸς ἡμῖν καὶ τὸν τῶν μακαρίων Σου ἐντολῶν φόβον, ἵνα τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας πάσας καταπατήσαντες πνευματικὴν πολιτείαν μετέλθωμεν, πάντα τὰ πρὸς εὐαρέστησιν τὴν Σὴν καὶ φρονοῦντες καὶ πράττοντες. Σὺ γὰρ εἶ ὁ φωτισμὸς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωματίων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός, καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Σου Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Σου Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
- Διάκονος·** [Ὁ Διάκονος ἔρχεται ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς καὶ ὑποκλινὰς τὴν κεφαλὴν, κρατῶν δὲ τὸ Ὠράριον τοῖς ἄκροις δακτύλοις, λέγει τῷ Ἱερεῖ ἠρέμα καὶ χαμηλοφώνως·]
 Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὸν εὐαγγελιστὴν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ [Ματθαίου, ἢ Μάρκου, ἢ Λουκᾶ, ἢ Ἰωάννου.]
- Ἱερεύς·** [Ὁ δὲ Ἱερεὺς, σφραγίζων τὸν Διάκονον, λέγει χαμηλοφώνως·]
 Ὁ Θεός, διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου, ἐνδόξου, Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ [Ματθαίου, ἢ Μάρκου ἢ Λουκᾶ ἢ Ἰωάννου] δῶή σοι ῥῆμα τῷ εὐαγγελιζομένῳ δυνάμει πολλῇ, εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ ἀγαπητοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Διάκονος· [Ὁ Διάκονος μυστικῶς·]

Ἀμήν. Ἀμήν. Ἀμήν. Γένοιτό μοι [νῦν] κατὰ τὸ ῥῆμα σου.

[Προσκυνήσας δὲ μετ' εὐλαβείας τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, λαμβάνει αὐτὸ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἱερέως καὶ ἀσπάζεται τὴν χεῖρα αὐτοῦ, λέγων·]

Ἀπόστολε ἅγιε καὶ Εὐαγγελιστὰ [Ματθαῖε, ἢ Μᾶρκε, ἢ Λουκᾶ, ἢ Ἰωάννη] πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν παράσχη ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

[Ἐξελθὼν δὲ διὰ τῆς Βορείας Πύλης, προπορευομένων αὐτοῦ Λαμπαδούχων μετὰ ἀνημένων Λαμπάδων, ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ Ἀμβωνος, ἢ ἐλλείψει τοιοῦτου, ἐν τῷ διατεταγμένῳ τόπῳ (συνήθως, ἐπὶ ἐνὸς ἀναβαθμοῦ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Θρόνου).]

Ἱερεύς· [Ὁ δὲ Ἱερεύς, πληρωθέντων τῶν Ἀλληλουϊαρίων ὑπὸ τῶν Χορῶν, ἰστάμενος ἐπὶ τῆς Ὁραίας Πύλης, ἐκφωνεῖ·]

Σοφία· [Καὶ μετὰ μικρὰν παύσιν·] Ὁρθοί!

[Πάλιν δὲ μετὰ μικρὰν παύσιν, ὁ αὐτὸς ἐκφωνεῖ·]

Ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. [85]

[Ἐπὶ τούτοις εὐλογεῖ τὸν Λαόν, σφραγίζων τούτον τῷ τύπῳ τοῦ Σταυροῦ, τῇ δεξιᾷ χερὶ, λέγων·] Εἰρήνη πᾶσι.

α' Χορός· Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Λαός·

Διάκονος· [Καὶ ὁ Διάκονος ἐκφωνεῖ·]

Ἐκ τοῦ κατὰ [Ματθαῖον, ἢ Μᾶρκον, ἢ Λουκᾶν, ἢ Ἰωάννην] ἁγίου Εὐαγγελίου τὸ Ἀνάγνωσμα.

Ἱερεύς· [Ἐκφώνως]

Πρόσσχωμεν!

α' Χορός· [Ἐκφώνως]

Λαός· Δόξα Σοι, Κύριε· δόξα Σοι.

Ἦχος Δι

Σο φ ι α Ο ρ θ ο ι ο ι ο ι ο ι

Α κ ο υ σ ω μ ε ν τ ο υ Α γ ι ο υ Ε υ α γ γ ε λ ι ο υ

Ε ι ρ η η ν η π α σ ι

Κ α ι τ ω π ν ε ε υ μ α π ι σ ο υ

Ε κ τ ο υ κ α τ α Μ α τ θ α ι ο ν α γ ι ο υ Ε υ α γ γ ε λ ι ο υ τ ο Α ν α γ ν ω σ μ α

Π ρ ο σ σ χ ω μ ε ν

Δ ο ξ α Σ ο ι Κ υ ρ ι ε δ ο ξ α Σ ο ι

[Καὶ ἀπαγγέλλει ὁ Διάκονος ἐμμελῶς τὴν τεταγμένην Εὐαγγελικὴν Περικοπὴν, λαμπρᾶ καὶ καθαρᾶ τῇ φωνῇ, εὐκρινῶς καὶ σεμνοπρεπῶς, ἀπάντων ὀρθίων ἰσταμένων.]

Ὁ δὲ Ἱερεὺς, ἀναγινωσκομένης τῆς Εὐαγγελικῆς Περικοπῆς, ἴσταται ἐπὶ τῆς Ὁραίας Πύλης τοῦ ἱεροῦ Βήματος·]

Διάκονος· Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ Μαθηταῖς·

32 Πᾶς, ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς·

33 ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ ἐγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

37 Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἰὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ οὐκ ἔστι μου ἄξιος·

38 καὶ ὁς οὐ λαμβάνει τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

[Παρατίθεται ἐνταῦθα, ἐνδεικτικῶς, ἡ Εὐαγγελικὴ Περικοπὴ τῆς Κυριακῆς Α' Ματθαίου (Κεφ. Ι', 32 - 33, 37 - 38 καὶ ΙΘ', 27 - 30), καθ' ἣν ἡ τῶν Ἀγίων Πάντων ἑορτάζεται μνήμη·]

Ἦχος Δι

Εἶ πεν ο Κυ ρι ος τοις ε αυ του ουΜαθη ταις πα ας ο σπις ο
 μο λο γη σει εν ε μοι εμπροσθεν των αν θρω πων ο μο λο γη σω
 κα γω εν αυ τῷ ε εμπροσθεν του Πα τροςμου του εν ου ρα νοι οι οι
 οισ οσ πις δ' αν αρ νη ση ται με εμπροσθεν των αν θρω πων αρ νη σο
 μαι αυ τον κα γω ω εμπροσθεν του Πα τροςμου του εν ου ρα νοι οι οι οισ
 ο φι λων πα τε ρα η μη τε ρα υ περ ε με ουκ ε σπι μου α ξι
 ος και ο φι λων υι ον η θυ γα τε ε ρα υ περ ε με ουκ ε
 σπι μου α ξι ος α πο κρι θεις δε ο Πε τρος ει πεν Αυ τῷ ι δου
 η μεις α φη κα μεν παν τα και η κο λου θησα μεν Σοι πι α ρα ε σται

(Κεφ. ΙΘ')²⁷ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν
 Αὐτῷ· Ἴδού ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ
 ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;

²⁸ ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω
 ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν
 τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ
 ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης Αὐτοῦ, καθί-
 σεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρι-
 νοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ.

²⁹ Καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς
 ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα
 ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου,
 ἑκατονταπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν αἰ-
 ώνιον κληρονομήσει.

³⁰ Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι...

[Ἐνταῦθα δέον ὅπως ὁ Διάκονος πραγματοποιήσῃ
 τὴν πρώτη, ἀτελή, προειδοποιητικὴ τῆς ὀλοκλη-
 ρώσεως τοῦ ἱεροῦ κειμένου, μουσικὴ Κατάληξι]

καὶ ἔσχατοι πρῶτοι. [Ὀριστικὴ Κατάληξις]

η μιν ο δε Ι η σους ει πεν αυ τοις Α μην λε γω η μι ι
 ι ιν ο πι η μει εις οι α κο λου θη σαν τε ες μοι εν τη
 πα λιγ γε νε σι ι ι α ο ταν κα θι ση ο υι ος του αν θρω
 που ε πι θρο νου δο ξης αυ του κα θι σε σθε και η μεις ε πι
 δω δε κα θρο ο νους κρι νον τες τας δω δε κα φυ λας του Ι στρα ηλ και
 πα α α ας ος αφη κεν οι κι ας η α δελ φους η α δελ φας η
 πα τε ρα η μη τε ρα η γυ ναι κα η τε κνα η α γρους ε νε κεν του
 Ο νο μα τος μου ε κα τον τα πλα σι ο να λη ψεται και ζω ην
 αι ω νι ον κλη ρο νο μη σει πολ λοι δε ε σον ται πρω τοι ε σχα τοι
 οι οι οι οι και ε σχα τοι πρω ω ω τοι οι οι οι

[ΔΕΙ ΕΙΔΕΝΑΙ· Εἰ συλλειτουργεῖ καὶ ἕτερος Διάκονος, ἐκεῖνος ἰστάμενος παρὰ τὸν Ἱερέα, ἐκφωνεῖ τὸ· Σοφία· Ὁρθοί! καὶ τὸ· Πρόσσχωμεν· ὄχι, βεβαίως, καὶ τὸ· Εἰρήνη πᾶσι· ὡς γνωστόν, Διάκονος οὐδέποτε εὐλογεῖ, οὐδὲ «εἰρηνεύει».
 Εἰ οὐκ ἔστι Διάκονος συλλειτουργῶν, τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγιώσκεται ἑμμελῶς ὑπὸ τοῦ Ἱερέως ἀπὸ τῆς Ὡραίας Πύλης τοῦ ἱεροῦ Βήματος.]

[Πληρωθείσης τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ μὲν Ἱερεὺς, εὐλογῶν διὰ τῆς χειρὸς τὸν Διάκονον, λέγει·]

Ἱερεὺς· Εἰρήνη σοι [τῷ εὐαγγελιζομένῳ].

α' Χορὸς· [Ὁ δὲ Χορὸς ψάλλει μετὰ μέλους, τὸ·]
 Λαὸς· Δόξα σοι, Κύριε· δόξα σοι.

Ἦχος δ' Δι

Εἰ ρη νη σοι [τῷ εὐ αγ γε λι ζο με νῶ]
 Δο ξα σοι Κυ ρι ε δο ξα σοι

Διάκονος· [Τοῦτου ψαλλομένου, κατέρχεται ὁ Διάκονος τοῦ Ἄμβωνος καί, προπορευομένων αὐτοῦ τῶν λαμπαδούχων, κρατῶν ὑψηλὰ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ὁδεύει πρὸς τὴν Ὡραίαν Πύλην καὶ ἀποδίδωσιν αὐτὸ τῷ, ἄρτι κατελθόντι τοῦ Σολέα, Ἱερεῖ, καὶ ἀσπάζεται τὴν εὐλογήσασαν τοῦτον χεῖρα.]

[Συλλειτουργοῦντος Διακόνου καὶ ἀναγιώσκοντος τὴν Εὐαγγελικὴν Περικοπὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ Ἄμβωνος, προκειμένου νὰ καλυφθῇ μελωδικῶς τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς ἐκ τοῦ Ἄμβωνος ἐπιστροφῆς αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τελετουργικῶν πράξεων, οὐχὶ δὲ πρὸς φωνασκίαν καὶ πᾶσαν ἐπίδειξιν, ὁ α' Χορὸς ψάλλει τὸ· Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι, ἀργῶς, ὡς ἀκολούθως, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τῆς ἀποστάσεως μετὰξὺ Ἄμβωνος καὶ Σολέα.]

Ἦχος λ' δ' Νη

α' Χορὸς· α'. Σύντομον

Δο ξα σοι Κυ ρι ε δο ξα α σοι οι οι οι

β'. Ἀργότερον

Δο ξα σοι Κυ ρι ε ε ε ε δο ο ξα α α σοι οι οι οι οι οι οι

Ἦχος Δι

[Μέλος Ἀθανασίου Καραμάνη]

γ'. Ἀργόν

Δο ξα α σοι Κυ υ υ υ ρι ι ι ι ι ε ε δο ο ο ο ο

ο ο ο ο χο ο δο ο ο ο ο ξα α α σοι οι οι οι οι οι οι

Ἱερεὺς·

[Ὁ Ἱερεὺς, ἀσπασάμενος τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, λαμβάνει αὐτὸ εὐλαβῶς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Διακόνου· χαράξας μετ' αὐτοῦ τύπον Σταυροῦ πρὸς τὸν λαόν, ἀνέρχεται τὰς βαθμίδας τῆς Ὁραίας Πύλης, εἰσέρχεται ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι καὶ ἀποθέτει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς.]

[Λειτουργοῦντος Ἀρχιερέως, προκειμένου νὰ καλυφθῆ μελωδικῶς τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς ἐκ τοῦ Ἀμβωνος ἐπιστροφῆς τοῦ Διακόνου καὶ τῶν λοιπῶν τελετουργικῶν πράξεων, ὁ β' Χορὸς ψάλλει τό· Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι, καὶ ὁ α' Χορὸς τό· Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα, ὡς ἀκολουθῶς, ἀργῶς, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ Ἀμβωνος καὶ Σολέας.]

Ἦχος Δι

[Μέλος Κωνσταντίνου Βυζαντίου, Α' Ψάλτου τῆς Μ.Χ.Ἐ.]

α' Χορὸς· Ἀργόν

Εἰς πολ λα α α α α α α α α α α α α α χα ε ε ε ε

ε ε τη η Δε ε ε ε ε ε σπο ο ο ο Δε ε ε σπο τα α α α α α α

α α α α α α α α

Γ'. Η ΙΕΡΑ ΝΟΥΘΕΣΙΑ [ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ] [86]

Ἱεροκέρυξ·

[Ἐνταῦθα ὁ Ἱεροκέρυξ, κατὰ ἀρχαιοτάτην παράδοσιν, ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ Ἄμβωνος «τὴν νουθεσίαν ποιεῖται», τὸ Θεῖον Κήρυγμα, ἦτοι, ἐρμηνεύει τὰ ἱερὰ Ἀναγνώσματα τῆς ἡμέρας καὶ διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.]

Δ'. ΟΙ ΔΕΗΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΑΤΗΧΟΥΜΕΝΩΝ

[Ὁ Διάκονος ἐναποθέσας τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἱερέως, στραφεὶς καὶ στὰς ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, πρὸ τοῦ ἱεροῦ Βήματος, ἀρχεται τὴν Μεγάλῃ Ἐκτενῇ Δέησι ἢ Ἱκεσίᾳ. Μεθ' ἐκάστην Δέησιν τῆς Ἐκτενοῦς, οἱ Χοροὶ ἐναλλάξ καὶ ἅπαξ ἑκάτερος ψάλλουσι, τό· Κύριε ἐλέησον, εἰς μὲν τὰς δύο πρώτας Δεήσεις καὶ εἰς τὴν τελευταία ἅπαξ, εἰς δὲ τὰς λοιπὰς ἐνδιαμέσους τρίς.]

Ἡ Μεγάλῃ Ἐκτενῇ Δέησις ἢ Ἱκεσία [87]

Διάκονος· Εἴπωμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας ἡμῶν· εἴπωμεν.

α' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.
Λαός·

Διάκονος· Κύριε, Παντοκράτορ, ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν, δεόμεθά Σου, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

β' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.
Λαός·

Ἦχος δὲ Δι' ϙ'

Εἴ πω μεν παν τες ἐξ ο λης της ψυ χης και ἐξ ο λης

της δι α νοι ας η μων εἰ εἰ πω μεν

Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε Παν το κρα τορ ο Θε ος των Πα τε ρων η

μων δε ο με θα Σου ε πα κου σον και ε λε ε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον

Διάκονος: Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου· δεόμεθά Σου, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

α' Χορός: [Ὁ Χορὸς ἢ ὁ Λαὸς μεθ' ἐκάστην Δέησιν ἐπιλέγει τρίς·]
Λαός: Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος: Ἐπι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

β' Χορός: Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον.
Λαός:

Διάκονος: Ἐπι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν [θεῖνος].

α' Χορός: Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον.
Λαός:

Διάκονος: Ἐπι δεόμεθα ὑπὲρ [τοῦ Πατρὸς ἡμῶν Ἱερομονάχου], τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν Ἱερέων, Ἱερομονάχων, Ἱεροδιακόνων καὶ Μοναχῶν καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος.

β' Χορός: Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον.
Λαός:

Διάκονος: Ἐπι δεόμεθα ὑπὲρ ἐλέους, ζωῆς, εἰρήνης, υἰαίας, σωτηρίας, ἐπισκέψεως, συγχωρήσεως καὶ ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν τῶν δούλων Σου, πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τῶν κατοικούντων καὶ παρεπιδημούντων ἐν τῇ πόλει [ἢ τῇ χώρα, ἢ τῇ κόμῃ, ἢ τῇ νήσῳ] καὶ τῇ ἐνορίᾳ ταύτῃ, τῶν ἐπιτρόπων, συνδρομητῶν καὶ ἀφιερωτῶν τοῦ ἀγίου Ναοῦ τούτου [ἢ τῶν ἀδελφῶν τῆς ἱεραῆς Μονῆς ταύτης καὶ τῶν εὐλαβῶν προσκνητῶν] [σὺν ταῖς γυναῖξιν καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν], καὶ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ... [καὶ μνημονεύει ὧν βούλεται ζώντων ἀδελφῶν].

α' Χορός:
Λαός: Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον.

Ἦχος Δι

Κυ ρι ε ε λε η σον Κυ ρι ε ε λε
η σον Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον Κυ ρι ε ε λε
η σον Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον Κυ ρι ε ε λε η
σον Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον Κυ ρι ε ε λε
η σον Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον Κυ ρι ε ε λε η σον
Κυ ρι ε ε λε η σον

Διάκονος· Ἐπι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν μακαρίων καὶ αἰοιδίμων [ἢ· ἀειμνήστων] κπιτόρων τοῦ ἁγίου Ναοῦ [ἢ· Οἴκου] τούτου [ἢ· τῆς ἁγίας Μονῆς ταύτης] καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν προαναπαυσασμένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐνθάδε [εὐσεβῶς] κειμένων καὶ [τῶν] ἀπανταχοῦ Ὁρθοδόξων, καὶ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ...

β' Χορός· [καὶ μνημονεύει ὧν βούλεται κεκοιμημένων ἀδελφῶν].
Λαός· Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον. Κύριε, ἐλέησον.

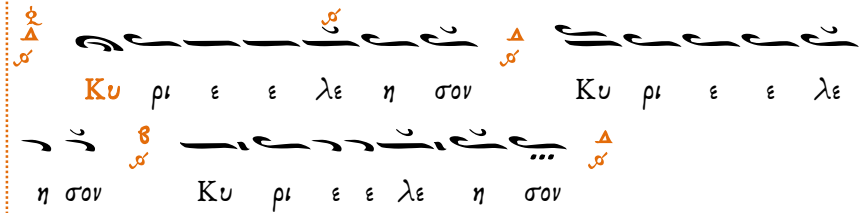
Διάκονος· Ἐπι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ πανσέπτῳ Ναῶ τούτῳ, κοπιώντων, ψαλλόντων καὶ ὑπὲρ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, τοῦ ἀπεκδεχομένου [ἢ· τῶν ἀπεκδεχομένων] [88] τὸ παρά Σοῦ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος.

α' Χορός·
Λαός· Κύριε, ἐλέησον. [ἀπαξ]

Ἱερεὺς· [Ὁ Ἱερεὺς ἀναγινώσκει μυστικῶς, ἀλλ' εἰς ἐπήκοον, τὴν Εὐχὴν τῆς Μεγάλης Ἐκτενοῦς Ἱκεσίας.]

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, τὴν ἐκτενῆ ταύτην ἱκεσίαν πρόσδεξαι παρὰ τῶν Σῶν δούλων, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἔλεους Σου· καὶ τοὺς οἰκτιρμούς Σου κατὰπεμψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν Σου, τὸν ἀπεκδεχόμενον τὸ παρά Σοῦ πλούσιον ἔλεος. [Ἐκφώνως·] Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόφρων Θεὸς ὑπάρχεις, καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

β' Χορός·
Λαός· Ἀμήν.

Ἡ Δέησις ὑπὲρ τῶν Κατηχουμένων

[Καὶ ἄρχεται ὁ Διάκονος τὰς ὑπὲρ τῶν Κατηχουμένων Δεήσεις, τοῦ Χοροῦ λέγοντος εἰς ἐκάστην τό· Κύριε, ἐλέησον.]

Διάκονος· Εὐξασθε, οἱ Κατηχούμενοι, τῷ Κυρίῳ.

α' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Οἱ πιστοί, ὑπὲρ τῶν Κατηχουμένων δεηθῶμεν.

β' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Ἴνα ὁ Κύριος αὐτοὺς ἐλεήσῃ.

α' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Κατηχήσῃ αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

β' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης.

α' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Ἐνώσῃ αὐτοὺς τῇ Ἀγίᾳ αὐτοῦ Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

β' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Σῶσον, ἐλέησον, ἀνπλαβοῦ καὶ διαφύλαξον αὐτοὺς, ὁ Θεός, τῇ Σῆ χάριτι.

α' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Οἱ Κατηχούμενοι, τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνατε.

β' Χορός· Σοί, Κύριε.

Ἦχος Δι

Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον

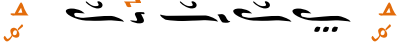
Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον

Κυ ρι ε ε λε η σον

Σοι οι Κυ ρι ε

Ἱερεύς· [Ἐνταῦθα ἀναγινώσκεται παρὰ τοῦ Ἱερέως ἡ Εὐχή ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων, πρὸ τῆς ἁγίας Ἀναφορᾶς, πρὸ τοῦ ἀπλωθῆναι τὸ Εἰλητόν.]
 Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ὁ [89] [διὰ] τὴν σωτηρίαν τῶ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐξαποστειλάς, τὸν Μονογενῆ Σου Υἱὸν καὶ Θεόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐπίβλεψον ἐπὶ τοὺς δούλους Σου τοὺς Κατηχομένους, τοὺς ὑποκεκλιότας Σοι τὸν ἑαυτῶν αὐχένα· καὶ καταξίωσον αὐτοὺς ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας· ἔνωσον αὐτοὺς τῇ Ἁγίᾳ Σου, Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ συγκαταριθμήσον αὐτοὺς τῇ ἐκλεκτῇ Σου ποιμνῇ. [Ἐκφώνως·] Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά Σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

α' Χορός· Ἀμήν.

Ἱερεύς· [Εἶτα, ὁ Ἱερεύς, λαμβάνων τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ σφραγίζων δι' αὐτοῦ σταυροειδῶς τὸ πεπτυγμένον Εἰλητόν, ἀποτίθῃσιν τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐν τῷ ἐπάνω μέρει τῆς ἁγίας Τραπέζης· τὸ δὲ Εἰλητόν ἐκτυλίσσει καὶ ἐξαπλώνει ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, κατενώπιον αὐτοῦ.]

Διάκονος· [Ὁ δὲ Διάκονος, ἔξωθεν [90], λέγει·]

Ὅσοι Κατηχούμενοι, προέλθετε·

οἱ Κατηχούμενοι, προέλθετε·

ὄσοι Κατηχούμενοι, προέλθετε.

Μή τις τῶν Κατηχομένων. [91]

Δ
 σ
 Ο σοι Κα τη χου με νοι προ ελ θε τε
 Δ
 σ
 Οι Κα τη χου με νοι προ ελ θε τε
 Δ
 σ
 Ο σοι Κα τη χου με νοι προ ε ελ θε τε
 Δ
 σ
 Μη τις των Κα τη χου με ε ε νων

Ε'. ΔΕΗΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ [Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ]

[Ὁ Διάκονος λέγει συναπτῶς τὰς Δεήσεις ὑπὲρ τῶν Πιστῶν·]

Διάκονος· Ὅσοι πιστοί, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

α' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Ἀνπλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ Σῆ χάριτι.

β' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Σοφία.

Ἱερεὺς· [Ὁ Ἱερεὺς, μετὰ τὸ ἀπλωθῆναι τὸ Εἰλητόν, δέεται μυστικῶς, ἀλλ' εἰς ἐπήκοον, ὑπὲρ ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν Πιστῶν, λέγων τὴν α' Εὐχὴ τῶν Πιστῶν·] Εὐχαριστοῦμέν Σοι, Κύριε ὁ Θεὸς τῶν Δυνάμεων, τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς παραστήναι καὶ νῦν τῷ ἁγίῳ Σου Θυσιαστηρίῳ καὶ προσπεσεῖν τοῖς οἰκτιρμοῖς Σου ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Πρόσδεξαι, ὁ Θεός, τὴν δεησιν ἡμῶν· ποιήσον ἡμᾶς ἀξιόλους γενέσθαι τοῦ προσφέρειν Σοι δεήσεις καὶ ἰκεσίας καὶ θυσίας ἀναιμάκτους ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ Σου· καὶ ἰκάνωσον ἡμᾶς, οὓς ἔθου εἰς τὴν διακονίαν Σου ταύτην, ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματός Σου τοῦ Ἁγίου, ἀκαταγνώστως καὶ ἀπροσκόπτως [ἢ ὁ παλαιότερος τύπος· ἀπροσκόπτως], ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ἐπικαλεῖσθαί Σε ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ἵνα, εἰσακούων ἡμῶν, ἴλεως ἡμῖν εἴης, ἐν τῷ πλήθει τῆς Σῆς ἀγαθότητος. [Ἐκφώνως·] Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

β' Χορός· Ἀμήν.

Διάκονος· [Καὶ πάλιν ὁ Διάκονος·]

Ἐπι καὶ ἔπι, ἐν εἰρήνῃ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

α' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ Σῆ χάριτι.

β' Χορός· Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος· Σοφία!

[Εὐθύς, ὁ Διάκονος εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἱερὸν καὶ καταλαμβάνει τὸν συνήθη αὐτοῦ τόπον.]

Ἱερεὺς· [Ὁ Ἱερεὺς ἀναγινώσκει μυστικῶς, ἀλλ' εἰς ἐπήκοον, λέγων τὴν β' Εὐχὴ τῶν Πιστῶν·]

Πάλιν καὶ πολλάκις Σοι προσπίπτομεν καὶ Σοῦ δεόμεθα, ἀγαθὲ καὶ φιλόανθρωπε, ὅπως, ἐπιβλέψας ἐπὶ τὴν δεησιν ἡμῶν, καθάρσεως ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος· καὶ δόξης ἡμῖν ἀνένοχον καὶ ἀκατάκριτον τὴν παράστασιν τοῦ ἁγίου Σου Θυσιαστηρίου. Χάρισαι δέ, ὁ Θεός, καὶ τοῖς συνευχομένοις ἡμῖν προκοπὴν βίου καὶ πίστεως καὶ συνέσεως πνευματικῆς· διὸς αὐτοῖς πάντοτε, μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης λατρεύειν Σοι [ἢ ὁ παλαιότερος τύπος· λατρεύουσί Σοι], ἀνένόχως καὶ ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἁγίων Σου Μυστηρίων, καὶ τῆς ἐπουρανίου σου Βασιλείας ἀξιοθῆναι. [Ἐκφώνως·] Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους Σου πάντοτε φυλαττόμενοι, Σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΕΛΟΥΣ

- ¹ 2^ο Ἱεροψαλτικὸ Συνέδριο Κρήτης, «Ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη στὴ Σύγχρονη Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Κοινωνικὴ Πραγματικότητα», Χανιά, 2 - 4 Δεκεμβρίου 2016, τὰ Πρακτικὰ τοῦ ὁποίου ἐκδόθηκαν στὸ Ἐπίσημο Δελτίο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης «Ἀπόστολος Τίτος», περίοδος Γ', τεῦχος 37, Σεπτέμβριος 2018, σελ. 245 - 266.
- ² Στὸ βιβλίο, Ἀθανασίου Θ. Βουρλῆ, *Θέματα Ἱεραῶν Ψαλμωδίας*, τεῦχος Α', Ἀθήνα 2000, σελ. 15 - 17.
- ³ Κωνσταντίνου Χαριλ. Καραγκούνη, «Τὸ "Ὄλον" καὶ τὰ "ἐπιμέρους" στὴν Ψαλτικὴ», ὁ.π., στὴν ἐνότητα: «"Ὄλον" ἢ Ψαλμωδία ὡς λατρευτικὸν βίωμα, "ἐπιμέρους" τὰ συστατικὰ τῆς Ψαλμωδίας στὴν λατρευτικὴ πράξη», σελ. 262.
- ⁴ Κωνσταντίνου Χαριλ. Καραγκούνη, ὁ.π., σελ. 262 - 263. Ἡ ἐργασία ἐκδόθηκε καὶ στὴν μονογραφία τοῦ ἰδίου, «Ἄνοιξον ἡμῶν τὸ στόμα καὶ πλήρωσον αὐτὸ τῆς Σῆς αἰνέσεως...» - *Συναγωγὴ ἄρθρων, μελετῶν καὶ δοκιμιῶν γιὰ τὴν ἱερά Ψαλμωδία καὶ τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη*, Θεσσαλονίκη 2018, ἐκδόσεις Κυριακίδη, μὲ τὸν τίτλο: «Τὸ "Ὄλον" καὶ τὰ "Ἐπιμέρους" στὴν Ψαλτικὴ», σελ. 143 - 179.
- ⁵ Α' Τιμόθ., γ' 16.
- ⁶ Πράξεις, α' 4.
- ⁷ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, «Ὅποιον Κελαδῶσιν!», ἐφημερὶς *Φόρμιγξ*, ἔτος Α', φύλλο 1, 1/10/1901, σελ. 2.
- ⁸ Ἰωάν., ιζ' 6.
- ⁹ Ἐφεσ., ε' 18β - 19, καὶ ἀλλοῦ.
- ¹⁰ Ὀλόκληρη ἡ Εὐχὴ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνούμενος καὶ δοξαζόμενος Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ μακρόθυμος, ὁ πολυέλεος, ὁ πολυεύσπλαγχνος, ὁ τοὺς δικαίους ἀγαπῶν καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλεῶν, ὁ πάντας καλῶν πρὸς σωτηρίαν διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, αὐτὸς Κύριε, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τὰς ἐντεύξεις καὶ ἴθνην τὴν ζωὴν ἡμῶν πρὸς τὰς ἐντολάς σου. Τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀγίασον, τὰ σώματα ἄγνισον, τοὺς λογισμοὺς διόρθωσον, τὰς ἐννοίας κάθαρσον καὶ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, κακῶν καὶ οὐδύνης. **Τείχισον ἡμᾶς ἀγίοις σου Ἀγγέλοις, ἵνα τῇ παρεμβολῇ αὐτῶν φρουρούμενοι καὶ ὁδηγούμενοι κατανητήσωμεν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀπροσίτου σου δόξης, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.**»
- ¹¹ Ὀλόκληρη ἡ Εὐχὴ: «Ὁ τὰς κοινὰς ταύτας καὶ συμφύτους ἡμῖν χαρισάμενος προσευχάς, ὁ καὶ δυσὶ καὶ τρισὶ, συμφωνοῦσι ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου, τὰς αἰτήσεις παρέχειν ἐπαγγειλάμενος· Αὐτὸς καὶ νῦν τῶν δούλων σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πλήρωσον, **χρηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰῶνιον χαρίζόμενος.**»
- ¹² Ὀλόκληρη ἡ Εὐχὴ: «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης ἡμᾶς, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης ἡμᾶς· ἀλλὰ ποιήσον μεθ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἐπιεικειάν σου, ἰατρὲ καὶ θεραπευτὰ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὁδηγῶν ἡμᾶς ἐπὶ λιμένα θελήματός σου. **Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν ἡμῶν**

εἰς ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας. Καὶ δώρησαι ἡμῖν τὸ λοιπὸν τῆς παρούσης ἡμέρας εἰρηνικὸν καὶ ἀναμάρτητον, καὶ πάντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν· πρεσβείαις τῆς Ἁγίας Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων Σου. Ἀμήν.»

¹³ Ματθ. κζ', 44: «Τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λησταὶ οἱ συσταυρωθέντες σὺν Αὐτῷ ὠνείδιζον Αὐτόν.»

¹⁴ Εἰς τό, «Ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ ἐκουσίως...», τοῦ συντόμου εἰρμολογικοῦ Δ' ἤχου.

¹⁵ Πρακτικὰ τοῦ 2^{ου} Διεθνoῦς Μουσικολογικοῦ καὶ Διεπιστημονικοῦ Συνεδρίου τοῦ Τομέα Φαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου, σελ. 25 - 68.

¹⁶ Βλ. ἐδῶ δημοσιευμένη τὴν σχετικὴ μελέτη, στίς σελ. 273 - 358.

¹⁷ Λουκ. ιη', 17.

¹⁸ Λουκ. κδ', 25.

¹⁹ Γαλάτ. γ', 1, 3.

²⁰ Ματθ. κβ', 29.

²¹ Ρωμ. ι', 2.

²² Ἡ **Ἀήψις Καιροῦ** εἶναι μία μικρὴ προπαρασκευαστικὴ Ἀκολουθία γιὰ τὴν Θεία Λειτουργία, μὲ προσωπικὸ χαρακτήρα. Τελεῖται πρωί - πρωί, πρὸ ἢ κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ Ὁρθρου, ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ Βήματος, πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης, ἀπὸ τοὺς κληρικούς οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ συμμετάσχουν στὴν τέλεση τοῦ φρικτοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Διαβάζεται προσευχητικῶς μὲ «μυστικῶς ἀνάγνωση» (βλ. σχετικῶς

ἐδῶ τὰ Εἰσαγωγικά), κατ' ἴδιαν, ἐὰν εἶναι ἓνας μόνος Ἱερεὺς ὁ ἱερουργῶν, χαμηλοφώνως, ἐὰν οἱ Ἱερεῖς εἶναι περισσότεροι τοῦ ἐνὸς ἢ ὑπάρχοντος Διακόνου. Οὐσιαστικῶς, πρόκειται γιὰ διαδικασία πνευματικῆς προετοιμασίας τῶν κληρικῶν καὶ αἰτήσεως εὐλογίας καὶ Χάριτος ἀπὸ τὸν Κύριο ἐνόψει τῆς Θείας Λειτουργίας. Ἡ Ἀήψις Καιροῦ ὑπὸ Ἀρχιερέως δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἀναφερθεῖ.

²³ Ἐγράφη στὴν προηγούμενη σημείωση, ὅτι ἡ Ἀκολουθία τοῦ Καιροῦ (ὅπως, ἄλλωστε, καὶ αὐτὲς τῆς Ἐνδύσεως τοῦ ἱεροῦ Κλήρου καὶ τῆς Προσκομιδῆς) ἀναγινώσκονται «μυστικῶς». Τόσον οἱ ἐκφωνήσεις τοῦ Διακόνου, ὅσον καὶ ἡ ἀνάγνωση τῶν Εὐχῶν ἢ οἱ ἀπαγγελίες τῶν Τροπαρίων, ἀφοροῦν τοὺς Κληρικούς, οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ τελέσουν ἢ ἀπλῶς νὰ συμμετάσχουν στὴν προπαρασκευαζόμενη Θεία Λειτουργία. Αὐτό, φυσικά, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀκουστοῦν ἀπὸ τὸν λαό· ἀντιθέτως. Οὔτε, πάλι, τὸ «μυστικῶς» ἐννοεῖ «κρυφίως»· σὲ καμμία περίπτωση. Δηλώνει μόνον τὴν μετὰ σοβαρότητος, προσοχῆς, κατανύξεως καὶ μυσταγωγίας ἀνάγνωση, ὅπως ἀρμόζει στὸν χῶρο καί, κυρίως, στὸ Πρόσωπο ἐνώπιον τοῦ Ὁποίου ἴστανται οἱ Κληρικοί, προσευχόμενοι καὶ προσκομίζοντες τὰ αἰτήματά τους.

²⁴ Γιὰ τὴν ὀρθὴ ἀνάγνωση καὶ ἀπαγγελία τῶν λειτουργικῶν κειμένων (εὐχῶν, ὕμνων, Ψαλμῶν, Προφητειῶν, Εὐαγγελικῶν ἢ Ἀποστολικῶν Περικοπῶν, κ.ἄ.) πρέπει, α') νὰ φυλάσσονται μὲ προσοχὴ καὶ σεβασμὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὕφους κατὰ τὴν ἀνάγνωση καὶ β') νὰ τηροῦνται μὲ πολλὴ συνέπεια καὶ σχολαστικότητα οἱ Κανόνες ὀρθῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

α') Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναγνώσεως καὶ ἀπαγγελίας εἶναι δύο: α.ι. Ἡ ἀνάγνωση ἔχει «μέλος» (μελωδία), γι'

αὐτὸ καὶ λέγεται Ἑμμελής Ἀνάγνωσις. Πρόκειται γὰρ μίᾳ ἀπλῇ κίνηση τῆς ἀναγνώσεως ἐπάνω σὲ ἓναν μουσικὸν τόνο, ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ ὡς ἄξονας, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου κινεῖται ἡ φωνή, ἀποκλείουσα ἐλάχιστα πρὸς τὰ ἐπάνω ἢ πρὸς τὰ κάτω. **α.ii.** Ἡ ἀνάγνωσις ἔχει καὶ «**ρυθμό**», ὁ ὁποῖος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς τονιζόμενες συλλαβὲς τῶν λέξεων τοῦ κειμένου γι' αὐτὸ καὶ λέγεται Ἑρρυθμὸς Ἑμμελής Ἀνάγνωσις. Προσοχή· τονίζουμε μόνον ῥήματα, οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, ἐπιρρήματα καὶ ἐπιφωνήματα, ἐνῶ δὲν τονίζουμε ἄρθρα, συνδέσμους, προθέσεις, ἐγκλητικά καὶ μόρια.

β') Οἱ Κανόνες ὀρθῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἔχουν νὰ κάνουν μὲ **i.** τὰ Σημεῖα Προσωδίας, **ii.** τὰ Σημεῖα Στίξεως καὶ **iii.** τὰ Πάθη τῆς Γλώσσης, ὅπως αὐτὰ συμβαίνουν κατὰ τὴν ἐκφορὰ τοῦ προφορικῶν λόγου.

β.i. Τὰ Σημεῖα Προσωδίας εἶναι οἱ **Τόνοι** (ὀξεῖα, βαρεῖα καὶ περισπωμένη) καὶ τὰ **Πνεύματα** (ψιλῆ καὶ δασεῖα). Οἱ λέξεις ποὺ παίρνουν δασεῖα προφέρονταν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μὲ τραχύτητα. Αὐτὸ σήμερα ἔχει λησμονηθεῖ καί, πλέον, ἐστιάζουμε τὴν προσοχή μας μόνον στοὺς Τόνους. Ἔτσι, κατὰ τὴν Ἑρρυθμὴ Ἑμμελῆ Ἀνάγνωσις καὶ Ἀπαγγελία **τονίζουμε ἐμφαντικῶς τὶς λέξεις μὲ ὀξεῖα, προσπερνοῦμε ὀμαλῶς χωρὶς τονισμό τὶς λέξεις μὲ βαρεῖα καὶ μακραίνουμε ἐλάχιστα τὴν διάρκειά τῶν περισπώμενων συλλαβῶν, κάνοντας καὶ ἀπλοὺς κυματισμοὺς τῆς φωνῆς.** [Ἐπενθυμίζεται ἐδῶ ὅτι ἡ **βαρεῖα** μπαίνει στὴν λήγουσα τῶν λέξεων, ὅταν δὲν ἀκολουθεῖ σημεῖο στίξεως, ὁπότε μετατρέπεται σὲ ὀξεῖα, ὅπως καὶ ὅταν ἀκολουθεῖ ἐγκλητικό (π.χ. μοῦ, σοί, ἐστίν, ποτέ κ.τ.δ.).] Ὅταν, λόγω ἐγκλήσεως, ὑπάρχουν δύο τόνοι σὲ μιὰ λέξη (π.χ. ὁ Κύριός μου)

τονίζουμε πάντα τὸν δεύτερο, ἀφήνοντας σχεδὸν ἄτονο τὸν πρῶτο. Ὅμως, ἐὰν ὁ πρῶτος τόνος εἶναι περισπωμένη (π.χ. αἱ χεῖρές Σου), τότε τονίζουμε τὴν περισπωμένη.

β.ii. Ἀπὸ τὰ Σημεῖα Στίξεως, τώρα, μᾶς ἐνδιαφέρουν ἡ τελεία καὶ ἡ ἄνω τελεία, τὸ κόμμα καὶ τὸ ἐρωτηματικό. Συγκεκριμένα: Στὴν **τελεία** καὶ τὴν **ἄνω τελεία** σταματοῦμε, ὅσο χρειάζεται τὸ νόημα τῆς προτάσεως. **Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ κατάβαση τοῦ τόνου τῆς φωνῆς κατὰ ἓνα ἢ δύο τεταρτημόρια (3 κόμματα) τοῦ μείζονος μουσικοῦ τόνου (τῶν 12 κομμάτων) στὶς τελευταῖες συλλαβὲς τῆς λέξεως πρὸ τῆς τελείας ἢ τῆς ἄνω τελείας.** Στὸ **κόμμα** σταματοῦμε στιγμιαίως, χωρὶς νὰ ἀλλάξουμε τονικὸ ὕψος στὴ φωνή μας καὶ στὸ **ἐρωτηματικό** σταματοῦμε ὅπως στὴν τελεία, μόνον πού, ἀντὶ νὰ κατεβάσουμε τὴν φωνή μας, τὴν ἀνεβάζουμε κατὰ ἓνα ἢ δύο μείζονες τόνους. Προσοχή· δὲν σταματοῦμε καθόλου στὸ κόμμα ποὺ προηγεῖται μίας Κλητικῆς Προσφωνήσεως· σταματοῦμε ὅπωςδήποτε στὸ κόμμα ποὺ ἔπεται τῆς Κλητικῆς Προσφωνήσεως [π.χ. Ἐλεησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἐλεός Σου...]

Τέλος, **β.iii.** τὰ πάθη καὶ οἱ ἐκφορὲς τῶν γραμμάτων στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἓνα τεραστίως σημασίας κεφάλαιο· εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο διαφοροποιεῖ καὶ καθιστᾶ ἐμφανεῖς τὶς διαφορὲς ἐκφορᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ ξένων. Ἔτσι: ☞ Οἱ δίφθογγοι μπ, ντ, γκ, γγ, τζ, δὲν διαβάζονται ὡς b, d, g. (π.χ. Εὐαγγέλιον), ἀλλὰ προφέρονται μὲ ἓνα [ν] πρὸ αὐτῶν, ὡς [ν]μπ, [ν]ντ, [ν]γκ, [ν]γγ, [ν]τζ (π.χ. ἀκούγεται, δηλαδή, Εὐα[ν]γγέλιον). ☞ Ὅμοίως, καὶ τὸ [γκ] ἀκούγεται [ν]γκ (π.χ. συγχωρῶ, σπλάγχνα, εὐσπλαγχνία). ☞ Τὸ σίγμα [σ] πρὶν ἀπὸ τὰ γράμματα μι [μ] καὶ ρῶ [ρ] ἀκούγεται ὡς ζήτα [ζ] (π.χ. τὸ Κοσμᾶς ἀκούγεται **Κοζμᾶς**

καὶ τὸ Ἰσραήλ ὡς Ἰζραήλ). ☞ Τὸ κάπα [κ] καὶ τὸ χί [χ] ἀκούγονται μαλακὰ πρὶν ἀπὸ τὰ [ε] (ε, αι), τὰ [ι] (η, ι, υ, ει, οι, υι) καὶ τὰ [ευ, ηυ], ἀκόμη καὶ ἐὰν αὐτὰ εὐρίσκονται σὲ διαφορετικὲς λέξεις (π.χ. τό, «οὐκ ἔστι» προφέρεται οὐκιέστι, καὶ ὁμοίως, τά, «οὐκ εἶδα», «οὐκ οἶδα», «οὐκ ἐλαττωθήσονται», «οὐκ εὐλόγησεν», «οὐκ ηὔξατο», «οὐκ ἤψατο», «οὐκ ὑψωσαν», καὶ τὰ ὅμοια). ☞ Ὅμοίως, καὶ τὸ λάμδα [λ] πρὸ τῶν [ι] (η, ι, υ, ει, οι, υι) (π.χ. «ἀλλ' ἰδοὺ»). ☞ Τέλος, χρειάζεται πολλή προσοχή, ὅταν διαβάζουμε λέξεις στὶς ὁποῖες ὑπάρχουν τὰ [-ια-, -ιε-, -ιη-, -ιι-, -ιο- -ιυ- -ιω-, -ιαι-, -iei-, -ieu- -ιηυ-, -ιοι- -ιου-], ὀφείλουμε νὰ γνωρίζουμε, ὅτι τὸ [ι] ἀποτελεῖ ξεχωριστὴ συλλαβή (π.χ. χρι-στι-α-νός, δι-ά-βο-λος, δι-έ-βαλλα, δι-ή-κουον, δι-ι-ππον, δι-ό, ἐπίορκος, διεἶδον, ἐπιούσιος, ἀ-λή-θει-α, καὶ τὰ ὅμοι-α).

²⁵ Τὰ ἐντὸς ἐρυθρῶν ἀγκυλῶν [...] κείμενα παραλείπονται στὴν νέα ἔκδοση τοῦ Ἱερατικοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος [ἐκδόσεις Δ' - Θ', Ἀθήναι 2002 - 2017].

²⁶ **ΠΡΟΣΟΧΗ:** Ὑπογραμμίζεται ἐδῶ, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθοῦν στὸ παρὸν πόνημα ὅλοι οἱ λειτουργικοὶ ὅροι, οἱ ὁποῖοι ἀφοροῦν τὰ Ἄμφια τοῦ ἱεροῦ Κλήρου, τὰ μέρη τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ Βήματος, τὰ ἱερά Σκεύη, τὰ λειτουργικὰ βιβλία καὶ τὰ ὅμοια, ὅροι οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται γνωστοὶ ἤδη ἀπὸ τὰ μαθήματα Λειτουργικῆς τοῦ Δημοτικοῦ καὶ τοῦ Γυμνασίου.

²⁷ Ἡ Προσκομιδὴ εἶναι «Θεία Λειτουργία ἐν ἐμβρύῳ» (π. Κωνσταντίνου Καλλινίκου, Πρωτοπρεσβυτέρου, Ὁ Χριστιανικὸς Ναός καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήναι 1969, σελ. 304). Ὁ ἄνθρω-

πος προσκομίζει ἄρτο καὶ οἶνο [ὄχι σιτάρι καὶ σταφύλια] καὶ ὁ Κύριος, δεχόμενος αὐτὰ τὰ εὐτελῆ δῶρα, [τὰ ὁποῖα, ὅμως, προϋποθέτουν καὶ ἔχουν μέσα τους τὸν προσωπικὸ κόπο τοῦ ἀνθρώπου, τὴν παρασκευὴ ἄρτου ἀπὸ τὸν σῖτο καὶ οἴνου ἀπὸ τὸν καρπὸ τῆς ἀμπέλου], ἀντιπροσφέρει ὅ,τι πιὸ πολυτίμο καὶ ἀνεκτίμητο ὑπάρχει: τὸ Σῶμα Του καὶ τὸ Αἷμα Του. Στὴν Ἀκολουθία τῆς Προσκομιδῆς ἔχουμε δύο πράγματα: **α')** Προσφορά, ἐφόσον ἡ οἰκουμένη προσφέρει τὸν προερχόμενο ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα Κύριο, ἐξ οὗ καὶ ἡ εἰκόνα τῆς Γεννήσεως στὴν ἱερά Πρόθεση. **β')** Προτύπωση τῆς Θυσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτὸ καί, ἐναλλακτικῶς, στὴν ἱερά Πρόθεση τίθεται ἡ εἰκόνα τῆς Ἄκρας Ταπεινώσεως τοῦ Κυρίου [ἡ πραγματικὴ Θυσία τοῦ Κυρίου θὰ συντελεσθεῖ λίγο ἀργότερα, στὴν Θεία Εὐχαριστία].

²⁸ Ἡ Προσφορά (ὁ Ἄρτος, ἡ λεγόμενη, Λειτουργία), ἀπὸ τὴν ὁποῖα βγαίνει ὁ Ἄμνος, συμβολίζει δύο πράγματα: **α')** τὴν ἀνθρωπότητα, ἀπὸ τὴν ὁποῖα προῆλθε ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός καὶ **β')** τὴν Θεοτόκο, ἀπὸ τὴν ὁποῖα ὁ Κύριος ἔλαβε σάρκα καὶ αἷμα. Ἔτσι, δὲν προσφέρεται ὀλόκληρος ὁ Ἄρτος, παρὰ μόνο ἓνα τμήμα του, ἐφόσον οὔτε ὀλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα, οὔτε καὶ ἡ Θεοτόκος, θυσιάστηκαν γιὰ τὴν σωτηρία μας, ἀλλὰ μόνον ὁ καρπὸς αὐτῶν, ὁ Σωτήρας Κύριος. Εἶναι, πράγματι, λίαν ἐντυπωσιακὸς καὶ ὁ συμβολισμὸς τὸν ὁποῖο δίνει τὸ κείμενο τῆς Διαδαχῆς Κυρίου διὰ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων τοῖς Ἐθνεσι [εὐρύτερα γνωτὸ ὡς Διδαχὴ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων ἢ καὶ Ἀποστολικαὶ Διδαχαί] γιὰ τὸν προσφερόμενο ἄρτο: «*ὥσπερ ἦν τοῦτο τὸ κλάσμα δισκορπισμένον ἐπάνω τῶν ὀρέων καὶ συναχθὲν ἐγένετο ἓν, οὕτω συναχθῆτω σου ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς τὴν σὴν Βασιλείαν.*» (Κεφ. ΙΧ, 4. Ἀνακτῆθηκε στὶς 07.12.2018, ἀπὸ τὴν

ιστοσελίδα, <http://www.ccel.org/ccel/lake/fathers2.v.html>). Ἐπομένως, οἱ κόκκοι τοῦ σίτου εἶναι οἱ πιστοί, οἱ ὅποιοι περισυνελέγησαν, καθαρίσθησαν, ἀλέστηκαν καὶ ζυμώθηκαν, ἕως ὅτου γίνουν ἕνας ἄρτος, ἕνα Σῶμα, ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία καλεῖται νὰ συναχθεῖ ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης [ὅπως ὁ σίτος ἀπὸ τὰ «ὄρη»] στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

- ²⁹ Χρειάζεται προσοχή τὸ γεγονός, ὅτι ὡς δεξιὸν μέρος τῆς Σφραγίδος θεωρεῖται τὸ ἀριστερὸν ὡς πρὸς τὸν Ἱερέα καὶ ὡς ἀριστερὸν μέρος τῆς Σφραγίδος θεωρεῖται τὸ δεξιὸν ὡς πρὸς τὸν Ἱερέα.
- ³⁰ Τὸ μεγάλο τετράγωνο κομμάτι ἄρτου, τὸ ὁποῖο ὁ Ἱερέας τοποθετεῖ στὸ κέντρο τοῦ Δίσκου λέγεται Ἄμνος. Εἶναι αὐτὸ πού ἀφαιρεῖ ὁ Ἱερεὺς ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς Σφραγίδος καὶ τὸ ὁποῖον θὰ εὐλογῆσει γιὰ νὰ γίνεῖ Σῶμα Χριστοῦ. Ἡ λέξη «ἀμνός» σημαίνει πρόβατο καὶ μᾶς παραπέμπει στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος θυσιάστηκε γιὰ χάρη μας «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν» [Ἦσ. νγ' 6 - 8: «Καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. ⁷ καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη καὶ ὡς ἀμνός ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα. ⁸ ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν δὲ γενεάν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον.»] Πάνω στὸν Ἄμνὸ εἶναι χαραγμένα τὰ γράμματα: IC = Ἰησοῦς, XC = Χριστός, NI-KA = νικᾶ.
- ³¹ Μεταφέρω ἐδῶ ἕνα ἄκρως ἐνδιαφέρον ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο π. Κωνσταντῖνο Καλλίνικο (ὁ.π., σελ. 312) περὶ τῆς Ἐνώσεως οἴνου καὶ ὕδατος: «Λίαν ἐνωρίς... αὐτὸς ὁ ἐν τοῖς μαρτυρικοῖς χρόνιοις ἀκμά-

σας Κυπριανὸς παρῆχε καὶ τὸν λόγον τῆς τοιαύτης οἴνου καὶ ὕδατος ἀνακράσεως... Τὸ ὕδωρ, ἔλεγεν ὁ Ἱερομάρτυς τῆς Καρχηδόνας, περιστάνει τὸν λαόν. Ὁ οἶνος τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ὡν ἀμφοτέρων ἐν τῷ Ποτηρίῳ συγκινημένων, τελεῖται ἡ τοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἔνωσις. Ἐντεῦθεν -ἐξακολουθεῖ- καὶ κατὰ τὸν καθαγιασμὸν τοῦ Κυριακοῦ Ποτηρίου οὔτε ὕδωρ ἄνευ οἴνου προσενεκτέον, οὔτε πάλιν οἶνον ἄνευ ὕδατος· διότι, εἰ μὲν μόνος ὁ οἶνος προσφερθῆ, τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ μένει ἄνευ ἡμῶν· εἰ δὲ πάλιν μόνον ὕδωρ προσφερθῆ, ἡμεῖς τότε ἀπομένομεν ἄνευ τοῦ Χριστοῦ.»

- ³² Παλαιὰ τάξις ὠρίζε νὰ χρησιμοποιεῖται μόνον ἕνα Πρόσφορο ἀπὸ ὅπου νὰ ἐξάγονται ὅλες οἱ Μερίδες (περὶ Μερίδων βλ. τὴν 35^η σημείωση), ὅπως μία εἶναι ἡ ἀνθρωπότητα ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται ὁ Θεάνθρωπος καὶ μία ἡ Θεοτόκος ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ τῶν αἱμάτων τῆς Ὅποιας ἐτέχθη ὁ Κύριος. Ἄλλωστε, περὶ τοῦ ἐνὸς Ἄρτου ἐκ τοῦ Ὅποιοι μετέχομεν, ἔγραψε αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Ὁ Ἄρτος ὃν κλαῖμεν, οὐχὶ Κοινωνία τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; ὅτι εἷς Ἄρτος, ἐν Σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς Ἄρτου μετέχομεν.» (Α' Κορινθ., ι' 16) «Μόνον ἀργότερα, ὑπὸ τὴν ὠθησιν τοῦ διαρκῶς στολίζεῖν καὶ πολλαπλασιάζειν τὰ ὑφιστάμενα, ἐλησημονήθη ἡ ὠραία ἐννοια ἣν ὑπέβαλλεν ἡ παλαιὰ ἀπλότης καὶ κατήντησαν μέχρι τῶν πέντε οἱ προσκομιστέοι ἄρτοι, ἵνα ἐκ μὲν τοῦ α' ἐξαχθῆ ὁ Ἄμνος, ἐκ τοῦ β' ἡ μερίς τῆς Θεοτόκου, ἐκ τοῦ γ' αἱ μερίδες τῶν ἀγίων καὶ ἐκ τοῦ δ' καὶ ε' αἱ Μερίδες τεθνεώτων καὶ ζώντων.» (π. Κωνσταντῖνου Καλλίνικου, Ὁ Χριστιανικὸς Ναός..., ὁ.π., σελ. 311 - 312). Ἐτσι, δίνεται ἡ δυνατότητα νὰ «τιμηθοῦν» οἱ προσφορὲς περισσοτέρων πιστῶν. Πλέον, ἡ τάξις τῆς Προσκομιδῆς μπορεῖ νὰ ἀνεχθῆ τὴν χρησιμοποίησιν τριῶν ἕως πέντε Ἄρτων, ποτέ, ὅμως, περισσοτέρων.

- 33 Τὸ τριγωνικὸ κομμάτι εἶναι ἡ Μεριδα τῆς Θεοτόκου, τῆς Παναγίας Μητέρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
- 34 Τὰ ἑννέα <9> μικρὰ Τρίγωνα δὲν συμβολίζουν [πλὴν μιμοῦνται] τὰ ισάριθμα ἀγγελικὰ Τάγματα, ὡς ἐσφαλμένα ὑποστηρίζεται, ἀλλὰ προορίζονται γιὰ ἑννέα <9> Τάξεις Ἁγίων, ὡς ἐξῆς: Τὸ **πρῶτο**, γιὰ τοὺς Ἀρχαγγέλους Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ καὶ ὄλους τοὺς Ἁγίους Ἀγγέλους. Τὸ **δεύτερο**, γιὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο καὶ ὄλους τοὺς Προφήτες. Τὸ **τρίτο**, γιὰ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους. Τὸ **τέταρτο**, γιὰ ὄλους τοὺς Ἁγίους Ἱεράρχες. Τὸ **πέμπτο**, γιὰ ὄλους τοὺς Ἁγίους, οἱ ὁποῖοι μαρτύρησαν [για] τὸν Χριστό, τοὺς Μάρτυρες. Τὸ **ἕκτο**, γιὰ ὄλους τοὺς Ὁσίους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Τὸ **ἕβδομο**, γιὰ ὄλους τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους. Τὸ **ὄγδοο**, γιὰ τοὺς γονεῖς τῆς Θεοτόκου, τοὺς Θεοπάτορες Ἰωακείμ καὶ Ἄννα, καθὼς καὶ γιὰ τὸν ἐορταζόμενον Ἅγιο τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποία θὰ τελεσθεῖ ἡ Θεία Λειτουργία. Τέλος, τὸ **ἕνατο**, γιὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο ἢ τὸν Μέγα Βασίλειο, ἀναλόγως μὲ τὴν Θεία Λειτουργία ποῦ πρόκειται νὰ τελεσθεῖ.
- 35 Μεριδες λέγονται τὰ ψίχουλα, τὰ ὁποῖα βγάζει ὁ Ἱερεὺς ἀπὸ τὸ Πρόσφορο. Ἐξάγει μία Μεριδα γιὰ κάθε Χριστιανό, ζῶντα ἢ κεκοιμημένο. Σὲ κάθε Μεριδα, λέγει: «*Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ δούλου Σου...*», δηλαδή, «*Θυμήσου, Κύριε, τὸν δούλο Σου...*». Στὸ τέλος θὰ πει, «*Μνήσθητι, Κύριε, καὶ πάντων τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, οὓς προσεκαλέσω εἰς τὴν Σὴν κοινωνίαν διὰ τῆς Σῆς εὐσπλαγχνίας, Πανάγαθε Δέσποτα*», γιὰ νὰ μὴ λείψη κανεὶς ἀπὸ τὸ ἀναστάσιμο Δεῖπνο τῆς Θείας Λειτουργίας.
- 36 Ὁ Ἀστερίσκος συμβολίζει τὸν Ἀστέρα τῆς Βηθλεὲμ καὶ τοποθετεῖται ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἀμνὸν χιαστί, ὡς ἀστέρι καὶ ὄχι ὡς Σταυρός.
- 37 Ἡ Κάλυψις τῶν Τιμίων Δώρων γίνεται, κυρίως, γιὰ πρακτικούς λόγους, γιὰ προφύλαξη αὐτῶν, ὅμως, συμβολίζει καὶ τὴν συγκάλυψη τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ παραπέμπει καὶ στὸν παλαιὸ Ναό, ὅπου τὸ Καταπέτασμα συνεκάλυπτε τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων.
- 38 Τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ Θεία Λειτουργία; Εἶναι Μυστήριον ἕνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ [7] ἐπισήμως ὁμολογούμενα Μυστήρια τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας. Σὲ κάθε Θεία Λειτουργία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἕνα **Λειτουργικὸ Δράμα**, συγκεφαλαιώνονται καὶ ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἕξι δομικὰ λατρευτικὰ στοιχεῖα, ὅπως τὰ ἐπικύρωσε καὶ τὰ παρέδωσε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατὰ τὸν τελευταῖο Του ἐπὶ γῆς πασχάλιο δεῖπνο, τὸν Μυστικὸ Δεῖπνο: **α')** Ἀνιστόρηση καὶ περιγραφή τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς Θείας Του Οἰκονομίας (σήμερα, αὐτὸ πραγματώνεται στὴν Θεία Λειτουργία μὲ τὴν ἀνάγνωσι τῶν Εὐαγγελικῶν, Ἀποστολικῶν καὶ Προφητικῶν περικοπῶν). **β')** Ἑρμηνεῖα τῶν γεγονότων τῆς Θείας Οἰκονομίας (σήμερα, σὲ αὐτὸ ἀποσκοπεῖ τὸ ἱερὸ Κύρηγμα μετὰ τὴν ἀνάγνωσι τῆς Ἀποστολικῆς καὶ Εὐαγγελικῆς περικοπῆς). **γ')** Προσευχή, ὡς μία μορφή ἀναιμάκτου θυσίας, σύμφωνα μὲ τὸν ΜΘ' Ψαλμὸ («Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ», «¹ Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν...», στίχοι 7 - 15): «⁷ Ἄκουσον, λαὸς μου, καὶ λαλήσω σοι, Ἰσραήλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι· ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου εἰμι ἐγώ. ⁸ οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε, τὰ δὲ ὀλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός. ⁹ οὐδέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μύσχος οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους. ¹⁰ ὅτι ἐμὰ ἐστὶ πάντα τὰ θηρία τοῦ ὄρου, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες· ¹¹ ἔγνωκα πάντα τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὠραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστίν. ¹² ἐὰν πει-

νάσω, οὐ μὴ σοι εἶπω· ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.¹³ μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίομαι;¹⁴ **θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἀπόδος τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου.**¹⁵ **καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με.**». δ') Τέλεση τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. ε') Θεία Κοινωνία - μετάδοση Σώματος καὶ Αἵματος στους μαθητές (σήμερα, στους πιστούς). ς') Εὐχαριστία καὶ δοξολόγηση τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ διὰ τῆς Ψαλμωδίας (κατὰ τὸ «καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν», βλ. Μάρκ. ιδ', 26).

Προσοχή: κι ἐδῶ τὸ «Μυστικός» [Δεῖπνος] δὲν ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ «κρυφός», διότι ὁ Κύριος ποτὲ δὲν ἐκρύπτετο κατὰ τὸν ἐπίγειο βίῳ Του. Ἰσως, κάποτε, ἐκάλυπτε καὶ δὲν ἐφάνερονε Ἐαυτὸν εἰς ἀναξίους Του, ἀλλὰ δὲν ἐκρύβη ποτέ. Καὶ ἐδῶ, τὸ «Μυστικός» ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ «μυσταγωγικός», κατὰ τὸ Ἰδιόμελο Δοξαστικό, «*Μυσταγωγῶν Σου, Κύριε, τοὺς μαθητάς, ἐδίδασκες λέγων...*» (Καὶ νῦν, τῶν Ἀποστίχων τοῦ Ὁρθρου τῆς Μ. Πέμπτης). Ὁ Κύριος, κατὰ τὸν Μυστικὸ Δεῖπνο, μυσταγώγησε τοὺς μαθητές Του στὴν Θεία Εὐχαριστία καὶ Κοινωνία, φανερώς καὶ ἀποκαλυπτικῶς. Ὅσοι εἶχαν ἀνοικτούς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς τὸ ἀντελήφθησαν. Ὁ Ἰούδας, ὄχι.

Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι τὸ σπουδαιότερο καὶ συγκλονιστικότερο Μυστήριον διὰ τὰ συντελούμενα ἐν αὐτῇ καὶ διότι ἄνευ αὐτῆς δὲν εἶναι ἐφικτὴ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ὁ χῶρος τῆς συναντήσεως τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ ὡς Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς Οὐρανίου Ἄρτου. Κατ' αὐτὴν ἀποκαλύπτεται ὅλος ὁ Ἰησοῦς Χριστός (ὡς Θεάνθρωπος) στὸν ὅλον ἄνθρωπο (ὡς μία, ἐνιαία καὶ ἀδιάσπαστη ψυχοσωματικὴ ὁλότητα).

Ἡ Θεία Λειτουργία, κατὰ τὸν Ἅγιο Νικόλαο Καβάσιλα, ἔναν ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους -ἂν ὄχι ὁ σημαντικότερος- ἐρμηνευτὲς τῆς Θείας Λειτουργίας εἶναι δύο πράγματα: Ἐνα ἔργο καὶ ἕνας σκοπός. Ἐργο εἶναι ἡ μεταβολὴ τῶν Τιμίῶν Δώρων (τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου) σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ). **Σκοπός** εἶναι ἡ πρόσληψη τῆς Θείας Κοινωνίας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς καὶ ὁ ἁγιασμός αὐτῶν, ἐκείνων ποὺ ὁμολογοῦν Ἰησοῦν Χριστὸν σεσαρκωμένον, παθόντα, ταφέντα, ἀναστάντα καὶ ἀναληφθέντα σωματικῶς εἰς τὴν Βασιλεία Του. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια, ἡ Θεία Λειτουργία ὡς ἱεροτελεστία ἀποτελεῖ καὶ προπαρασκευὴ (προετοιμασία) τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴν Κοινωνία του μὲ Ἐκεῖνον. Ἡ ἱεροτελεστία αὐτὴ εἶναι συγχρόνως «κάλυψη» καὶ «ἀποκάλυψη» τοῦ Μυστηρίου: Κάλυψη μὲν ἀπὸ ἀδύναμους ἢ βέβηλους ὀφθαλμοῦς, ἀποκάλυψη δὲ στοὺς μύστες τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, στοὺς ὁποίους προσφέρεται μὲ ἕναν ἀναπαραστατικὸ καὶ ἐποπτικὸ τρόπο. Εἶναι αὐτονόητο, λοιπόν, ὅτι, ἐὰν συντελεῖται τὸ ἔργο ἀλλὰ δὲν ἐκπληρώνεται ὁ σκοπός αὐτοῦ, δηλαδή, δὲν μετέχουν οἱ χριστιανοί, αὐτοὶ μὲν δὲν σώζονται, ἡ δὲ Ἐκκλησία μειονεκτεῖ ἔναντι «τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου» (βλ. Ἰω ιβ' 31· ιδ' 30· ις' 11), ὁ ὁποῖος γεμίζει τὸ δικό του ἀντίχριστο βασίλειο μὲ ἀκολούθους του. Γι' αὐτό, ἡ μὲν Θεία Λειτουργία εἶναι τὸ ὄχυρό τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι αὐτὸς ὅλος ὁ Χριστιανισμός (ἂν ποτὲ χάνονταν ὅλα τὰ χριστιανικὰ βιβλία καὶ οἱ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου, ἀρκοῦσε ἡ Θεία Λειτουργία νὰ σώσει τὴν πίστη), ὁ δὲ πιστὸς εἶναι ἀληθῆς Χριστιανὸς μόνον ἐὰν εἶναι λειτουργικός, ἄρα καὶ ἐκκλησιαστικὸς ἄνθρωπος.

³⁹ Εὐθύς μὲ τὴν ἑναρξῆ τῆς Θείας Λειτουργίας, εὐκόλα διαπιστώνει κανεὶς, ὅτι αὐτὴ, ἀπὸ τελετουργικῆς πλευρᾶς, εἶναι ἕνας διάλογος, α')

μεταξύ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου καὶ β') μεταξύ ἱεροῦ Κλήρου καὶ λαοῦ (σήμερα, διὰ στόματος Ἱεροψαλτῶν ἢ Χοροῦ Ψαλτῶν). Στὴν λειτουργικὴ καὶ ψαλτικὴ ὁρολογία αὐτὸς ὁ διάλογος ὀνομάζεται **Ἀνταπόκριση** καὶ ἀπλούστερα **Ἀπόκριση**. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ἀπὸ πολὺ παλαιὰ στὰ Βυζαντινὰ καὶ μετα-Βυζαντινὰ Τυπικὰ γιὰ νὰ περιγράψει τὶς ἐξῆς λατρευτικὲς πρακτικὲς: α') Τὴν ἐναλλαγὴ ἐκφωνήσεων καὶ δεήσεων μεταξύ τῶν κληρικῶν (π.χ. μεταξύ Ἀρχιερέως ἢ Ἱερέως καὶ Διακόνου, κάποτε μεταξύ δύο Διακόνων κ.ἄ.). «*Καὶ ἄρχεται ὁ Ἠγούμενος τοῦ Εὐαγγελίου, κατὰ δὲ στίχους Εὐαγγελίου ἀνταποκρίνεται ὁ εὐαγγελιζόμενος Διάκονος ἐν τῷ ἄμβωνι...*» (Σπυράκου Εὐαγγελίας, *Οἱ Χοροὶ τῶν Ψαλτῶν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν παράδοσιν*, Ἀθήνα 2008, ἐκδόση Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σελ. 406). β') Τὴν συνήθη ἀπαντητικὴν πράξιν κατὰ τὶς Ἀκολουθίαις μεταξύ Κλήρου καὶ λαοῦ ἢ Χοροῦ Ψαλτῶν ἢ ἐνὸς μόνου Ἱεροψάλτου. («*Ὁ ἱερεὺς λέγων τό, Ἐλέησόν με, ὁ Θεός..., καὶ ὁ λαὸς ἀνταποκρίνεται τό, Κύριε, ἐλέησον.*» (ὀ.π., σελ. 323). γ') Τὴν κατ' Ἀντιφωνίαν (κατ' Ἀνταπόκρισιν) ψαλτικὴν ἐναλλαγὴν μεταξύ Χορῶν Ψαλτῶν ἢ μόνων Ἱεροψαλτῶν, Δομεστικῶν ἢ Μονοφωνάρηδων. («*Ὁ δὲ Δομεστικὸς τῆς πρώτης ἐβδομάδος ὡς εἴρηται, ψάλλει ἄνωθεν τό, Ἀμήν, καὶ τό, Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα. Ἀνταποκρίνεται αὐτῷ ὁ τῆς δευτέρας ἐβδομάδος Δομεστικὸς, καὶ ψάλλει τό αὐτό.*» (ὀ.π., σελ. 260).

⁴⁰ Ἡ χρῆσις τοῦ «Ἀμήν» ὡς ἀπόκρισις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν λατρευτικὴν πράξιν μαρτυρεῖται σαφῶς στὴν Ἁγία Γραφή. Ἦδη, στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀπαντᾷ κατὰ πλησμονήν· ἐδῶ θὰ φέρω ἓνα μόνον παράδειγμα ἀπὸ τὸ Α' Παραλειπομένων (κεφ. 17): «*Καὶ εἰσῆνεγκαν τὴν κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπηρεύσαντο αὐτὴν ἐν μέσῳ τῆς σκηνῆς, ἧς ἐπηξεν αὐτὴ*

Δαυὶδ..., ² καὶ συνετέλεσε Δαυὶδ ἀναφέρων ὀλοκαυτώματα καὶ σωτηρίου καὶ εὐλόγησε τὸν λαὸν ἐν ὀνόματι Κυρίου... ⁴ καὶ ἔταξε κατὰ πρόσωπον τῆς κιβωτοῦ διαθήκης Κυρίου ἐκ τῶν Λευιτῶν λειτουργούντας ἀναφωνούντας καὶ ἐξομολογεῖσθαι καὶ αἰνεῖν Κύριον τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ· ⁵ Ἀσάφ ὁ ἠγούμενος, καὶ δευτερεύων αὐτῷ Ζαχαρίας, Ἰεὶήλ, Σεμιραμὼθ..., Ἐλιάβ καὶ Βαναίας, καὶ Ἀβδεδὸμ καὶ Ἰεὶήλ ἐν ὀργάνοις, νάβλαις, κινύραις, καὶ Ἀσάφ ἐν κυμβάλοις ἀναφωνῶν. ⁶ καὶ Βαναίας καὶ Ὄζιήλ οἱ ἱερεῖς ἐν ταῖς σάλπιγγι διαπαντὸς ἐναντίον τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ. ⁷ Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τότε ἔταξε Δαυὶδ ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰνεῖν τὸν Κύριον ἐν χειρὶ Ἀσάφ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. ⁸ ὩΔΗ. " Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ἐπικαλεῖσθε αὐτὸν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, γνωρίσατε ἐν λαοῖς τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ. ⁹ ᾄσατε αὐτῷ καὶ ὑμνήσατε αὐτῷ, διηγῆσασθε πᾶσι τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ἃ ἐποίησε Κύριος. ¹⁰ αἰνεῖτε ἐν ὀνόματι ἀγίῳ αὐτοῦ, εὐφρανθήσεται καρδία ζητοῦσα τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ... ²³ ᾄσατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ, ἀναγγεῖλατε ἐξ ἡμέρας εἰς ἡμέραν σωτηρίαν αὐτοῦ... ²⁵ ὅτι μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα, φοβερός ἐστὶν ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς... ³⁴ ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθόν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. ³⁵ καὶ εἶπατε· σῶσον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ ἄθροισον ἡμᾶς, καὶ ἐξελοῦ ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐθνῶν τοῦ αἰνεῖν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου καὶ καυχᾶσθαι ἐν ταῖς αἰνέσεσί σου. ³⁶ εὐλογημένος Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος" καὶ ἔρει πᾶς ὁ λαός· Ἀμήν.»

Μὲ λατρευτικὴν χρῆσιν ἀπαντᾷ τὸ «Ἀμήν» στὴν Καινὴ Διαθήκη στὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου (βλ. Ἀποκάλυψις, ε', 13-14): «³ Καὶ πᾶν κτίσμα ὃ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐστί, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, ἤκουσα λέ-

γοντας: *Τῶ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τῶ Ἀρνίῳ ἢ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. (λατρευτική ἐκφώνησις) ¹⁴ καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα ἔλεγον· Ἀμήν· (λατρευτική ἀπόκρισις) καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεσαν καὶ προσεκύνησαν (λατρευτική προσκύνησις).*» Ὁμοίως, στὸ ἴδιο βιβλίο, στὸ 1θ', 4: *«⁴ καὶ ἔπεσαν οἱ εἴκοσι καὶ τέσσαρες πρεσβύτεροι καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ τῶ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ λέγοντες· Ἀμήν...»*

Τὸ «Ἀμήν» καθιστᾷ τὸν Λαὸ μέτοχο καὶ κοινῶν τῶν ὄσων λέγονται καὶ τελοῦνται στὴν Θεία Λατρεία, γι' αὐτό, ὅταν ὁ Ἱεροψάλτης ἢ ὁ Χορὸς τῶν Ψαλτῶν ἀπαντᾷ / ψάλλει «Ἀμήν», αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι ἀπλοῦν καὶ ἀνεπιτήδευτο, προκειμένου καὶ ὁ Λαὸς νὰ δύναται νὰ συν-ἀπαντᾷ / συμφάλλει «Ἀμήν», ὥστε νὰ συγκατατίθεται στὰ λεγόμενα καὶ τελετουργούμενα / ἱεουργούμενα. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀναφαίρετο δικαίωμα, μᾶλλον δὲ ὑποχρέωση τοῦ Λαοῦ. Ἐάν, πάλι, ὁ Ψάλτης καταχρηστικῶς ἐπιτηδεύει τὴν μελωδία τῶν «Ἀμήν» καὶ ὁ Λαὸς ἀδυνατεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ μουσικῶς, τότε ὁ κάθε πιστὸς ὀφείλει νὰ συγκατατεθεῖ ἐσωτερικῶς, λέγοντας νοερῶς καὶ κατ' ἰδίαν, «Ἀμήν». Κατ' ἄλλον τρόπο, καταστρατηγοῦνται ἀφ' ἑνὸς ὁ ρόλος τοῦ Ἱεροψάλτου, ἀφ' ἑτέρου ἢ συμ-Μετοχὴ τοῦ Λαοῦ. Πρὸς ἐπίρρωσιν, θυμίζουμε τὴν κατηγορηματικὴ καὶ πολὺ σχετικὴ παρατήρηση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Α' Κορ. ιδ' 14 - 17): *«¹⁴ Ἐάν γὰρ προσεύχωμαι γλώσση, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι. ¹⁵ τί οὖν ἐστι; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοί· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοί. ¹⁶ ἐπεὶ ἐάν εὐλογήσης τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ιδιώτου πῶς ἐρεῖ τὸ Ἀμήν ἐπὶ τῇ Σῇ εὐχαριστία; ἐπειδὴ τί λέγεις οὐκ οἶδε. ¹⁷ σύ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ'*

ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται.» Τὴν βαρύτητα τῆς λέξεως «Ἀμήν» μπορεῖ νὰ συνειδητοποιήσῃ κανεὶς, ἐὰν ἀναλογισθεῖ, ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος χαρακτηρίζεται στὴν Γραφή ὡς «ὁ Ἀμήν» καὶ «ὁ Βέβαιος».

⁴¹ Ἡ συγκεκριμένη ομάδα δεήσεων καλεῖται «Εἰρηνικά» ἀπὸ τὴν τριπλῆ ὑποβολὴ τοῦ αἰτήματος τῆς εἰρήνης στὶς τρεῖς πρῶτες-πρῶτες Δεήσεις.

⁴² Δανείζομαι ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Δημητρίου Σ. Καλομοίρη, *Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ἑρμηνευτικὴ Σπουδὴ καὶ Τυπικὴ διάταξη*, Ἀθήνα 2019, σελ. 62-63: *Τὰ Εἰρηνικά «λέγονται καὶ “Μεγάλῃ Συναπτῇ” εἴτε διότι τὰ αἰτήματα αὐτὰ ἀποτελοῦν μία ἐνότητα, εἴτε διότι ἡ Ἐκκλησία “πάντας συνάπτει καὶ ὑπὲρ πάντων εὐχεται”, κατὰ τὸν ἅγιον Συμεὼν Θεσσαλονίκης. Δηλαδή ὅλα τὰ αἰτήματα εἶναι συναπτά τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο καὶ ἀναφέρονται στὸν Θεό. “Ὅλοι μαζί, Διάκονος, Ἱερέας καὶ Λαὸς συνάπτονται σὲ μία ἐνότητα καὶ ἀπευθύνουν κοινὰ αἰτήματα στὸ Δημιουργό τους. Στὴ “Μεγάλῃ Συναπτῇ” περιλαμβάνονται ὅλες οἱ αἰτήσεις πού ἀφοροῦν στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἰδιαίτερως οἱ αἰτήσεις γιὰ τὴν εἰρήνη, πού εἶναι πρῶτες ἱεραρχικὰ καὶ ἀποτελοῦν τὸ “ὄξυγόνο” διαμόρφωσης τοῦ περιβάλλοντος προσευχῆς καὶ λατρείας. Ἡ κοινωνία μὲ τὸν Θεὸ προϋποθέτει καθαρότητα καρδιάς καὶ ἐσωτερικὴ εἰρήνη. Εἶναι ἡ ἄνωθεν εἰρήνη, πού κατεργάζεται τὴν ψυχικὴ νήψη ὡς προϋπόθεση σωτηρίας, ἀλλὰ καὶ προσφοράς ὅποιασδήποτε θυσίας καὶ ὀριζόντιας διαπροσωπικῆς σχέσης καταλλαγῆς.»*

⁴³ Βεβαίως, ἡ προτροπὴ τοῦ Ἱερέως ἢ Διακόνου πρὸς τὸν λαὸ, «*Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν*», ἀποτελεῖ κάλεσμα εἰρηνεύσεως τῶν πιστῶν: α') Στὸν ἐσωτερικὸ τους ψυχισμό, ἐφόσον ἓνας ταραγμένος νοῦς ἢ μία ταραγμένη συνειδήση σὲ καμμία περίπτωση δὲν ἀποτελοῦν κατάλληλο ὑπόβαθρο καὶ κλίμα προσευχῆς. β') Στὶς μεταξύ τους δια-

προσωπικές σχέσεις, διότι ὁ Κύριος δὲν δέχεται προσευχή, δῶρο ἢ θυσία ἀπὸ πιστοὺς χωρὶς εἰρηνευμένη καὶ ἀγαπητικὴ διάθεση μὲ τοὺς ἀδελφούς τους. [Βλ. Ματθ. ε', 23-24: «²³ εἰάν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κάκει μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ²⁴ ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου.»] Ἐντούτοις, ὑπὸ μίαν ἄλλη ἔννοια, αὐτὸ τὸ «ἐν εἰρήνῃ» μπορεῖ νὰ δηλώνει τὴν ἀναγγελία καλῶν εἰδήσεων. Θυμίζω τὸν παλαιδιαθητικὸ χαιρετισμὸ ὑποδοχῆς προσώπου. «Εἰρήνη;» (Ἐρχεσαι μὲ εἰρήνη; Ἐχεις ἀγαθὰ νέα;) [Βλ. Βασιλ. Δ', θ' 22: «²² καὶ ἐγένετο ὡς εἶδεν Ἰωράμ τὸν Ἰού, καὶ εἶπεν· εἰ εἰρήνη Ἰού; καὶ εἶπεν Ἰού· τί εἰρήνη; ἔτι αἰ πορνεῖαι Ἰεζάβελ τῆς μητρὸς σου καὶ τὰ φάρμακα αὐτῆς τὰ πολλά.»] (Ὅταν εἶδε ὁ Ἰωράμ τὸν Ἰού, τὸν ἐρώτησε: Ἐχεις καλὰ νέα Ἰού; Καὶ ὁ Ἰού ἀπάντησε: Τί καλὰ νέα νὰ ἔχω; Εἶναι πάρα πολλές οἱ εἰδωλολατρεῖες καὶ οἱ μαγεῖες τῆς Ἰεζάβελ τῆς μάνας σου.) Ὑπὸ τὴν ἴδια ἔννοια καὶ ὁ προσφιλέστατος τὸν Κύριον χαιρετισμὸς, «Εἰρήνη ὑμῖν», πέρα ἀπὸ τὴν προτροπὴ «ἡσυχάστε, εἰρηνεύετε», σαφῶς μπορεῖ νὰ ἔχει καὶ τὴν ἐρμηνεία: «Ὅλα καλὰ, μὴ φοβάσθε. Σᾶς φέρνω καλὰ νέα». Ἐτσι καὶ ἐδῶ, στὴν ἔναρξη τῆς Θείας Λειτουργίας, τὸ, «Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», μπορεῖ νὰ ἐκκληφθεῖ καὶ ὡς προτροπὴ σὲ δέηση, ἀκριβῶς διότι τὰ καλὰ νέα τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Σωτηρίας ἔχουν καταφθάσει.

⁴⁴ Ἄς προσέξουμε ὅτι, ἐνῶ οἱ αἰτήσεις τῶν Εἰρηνικῶν εἶναι πολλές καὶ ποικίλες, ἡ (Ἄντ)ἀπόκριση τοῦ Λαοῦ εἶναι στερεοτύπως μία καὶ κοινὴ γιὰ ὅλες τὶς δεήσεις, τὸ «Κύριε ἐλέησον». Αὐτὴ ἡ αἴτηση πρὸς τὸν Κύριον, σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες, ἐμπεριέχει τόσο τὴν ἐξομολόγηση

ὅσο καὶ τὴν εὐχαριστία, ὡς εἶδη προσευχῆς, ἐνῶ παράλληλα εἶναι καὶ αἴτηση καὶ παράκληση καὶ δοξολογία, διότι, ὅταν μὲ τὸ «Κύριε ἐλέησον» ζητοῦμε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἀναγνωρίζουμε τὴν Θεότητα καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν δοξάζουμε, ἐξομολογούμεστε τὴν ἀναξιότητά μας, αἰτούμεθα μὲ παρακλητικὴ διάθεση τὸ Θεῖον Ἐλεος καὶ εὐχαριστοῦμε γι' Αὐτό. Μὲ μία ἐκφραση, ὅταν λέμε ἢ ψάλλουμε τὸ «Κύριε ἐλέησον» εἶναι ὡς νὰ ζητοῦμε τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν Δικαιοσύνη Αὐτοῦ. [Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο στὴν εὐχαριστιακὴ δέηση τῆς Ἀπολύσεως τῆς Θείας Λειτουργίας, «Μεταλαμβάντες τῶν θείων, ἀγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων καὶ ζωοποιῶν, φοικτῶν τοῦ Χριστοῦ Μυστηρίων, ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ», ἀποκρινόμεστε, «Κύριε ἐλέησον» καὶ ὄχι, «Δόξα Σοι, Κύριε, δόξα Σοι». Τὸ τελευταῖο ἀποτελεῖ δοξολογικὴ καὶ ὄχι εὐχαριστιακὴ προσευχή, ἐνῶ τὸ «Κύριε ἐλέησον», ὅπως σημειώθηκε ἀνωτέρω, ἐμπεριέχει καὶ τὴν εὐχαριστία.]

⁴⁵ Αἰτουμένη ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὶς λατρευτικὲς συνάξεις της, τὴν «Ἄνωθεν Εἰρήνη», στὴν πραγματικότητά, αἰτεῖται τὸν Ἴδιον τὸν Κύριον ἡμῶν, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ Ὅποιος εἶναι «ἡ ὄντως Εἰρήνη», κατὰ τὸ γνωστὸ Ἐωθινὸ Δοξαστικόν. Στὴν παρούσα σημείωση θὰ μεταφέρω ὀλόκληρο ἕνα ἐκτενὲς ἀπόσπασμα ἀπὸ σχετικὴ δημοσιευμένη μελέτη μου, μὲ τίτλο, *Ἡ Ὁρθόδοξος Ψαλμωδία ὡς Εἰρηνοποιὸς Δύναμις*.

[Πρόκειται γιὰ ἀνακοίνωσή μου στὸ Διεθνὲς Συνέδριον μὲ θέμα: «Traditional Arts and Peacemaking», τὸ ὁποῖο διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τῆς Ρωσικῆς Ὀμοσπονδίας σὲ συνεργασία μὲ τὴν Κυβέρνηση τῆς Ἁγίας Πετρούπολης καὶ τὰ Ἔργα Πολιτισμοῦ, Ἐξωτερικῶν, Συγκοινωνιῶν - Μέσων Μαζικῆς Ἐνημέρωσης τῆς Ρωσικῆς Ὀμοσπονδίας, στὸ πλαίσιο τοῦ «III Διεθνῶς Ἐπιστημονικοῦ Φόρουμ τῆς Ἁγίας Πετρούπολης γιὰ τὸν Πολιτισμὸ», Ἁγία Πετρούπολη Ρωσίας, 8-9 Δεκεμβρίου 2014. Τὸ Φόρουμ ἦταν ἀφιερωμένο στὴν 250^η ἐπέτειο τοῦ Μουσείου Ἐρμιτάζ, καὶ ἀνοῖξε τὴν 7η Δεκεμβρίου 2014, ἡμέρα

γενεθλίων τοῦ Μουσείου. Μὲ τὸ «III Διεθνὲς Φόρουμ τῆς Ἁγίας Πετρούπολης γιὰ τὸν Πολιτισμὸ» ὁλοκληρώθηκε καὶ κατέληξε τὸ Ἔτος Πολιτισμοῦ στὴ Ρωσία. Στὸ πρόγραμμα τῶν ἐκδηλώσεων διαμορφώθηκαν καὶ ἐφαρμόστηκαν οἱ βασικὲς ἰδέες γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ στὸ σύγχρονο κόσμο. Ἡ μελέτη ἔχει δημοσιευθεῖ στὸ βιβλίο - Καραγκούνη Κωνσταντίνου, Χαριλ., «Ἄνοιξον ἡμῶν τὸ στόμα καὶ πληρώσον αὐτὸ τῆς Σῆς αἰδέσεως...» - Συναγωγὴ ἄσθρων, μελετῶν καὶ δοκιμῶν γιὰ τὴν ἱερά Φαλμυδιά καὶ τὴν Φαλτικὴ Τέχνη», Θεσσαλονίκη 2018, ἐκδόσεις Ἀφῶν Κυριακίδη, σελ. 179 - 204.]

«Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ εἰρήνη. Ἄδελφοί, Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν», ἀκοῦμε τὸν Ἀπόστολο Παῦλο νὰ διακηρύσσει στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς Ἐφεσίου (β', 14 - περικοπὴ ΚΔ' Κυριακῆς τῶν Ἐπιστολῶν Παύλου). Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἡ εἰρήνη ἡμῶν, διότι εἶναι ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς θνητούς, ὁ ὁποῖος πέτυχε ὡς ἄνθρωπος τὸν στόχο του. Ἐκπλήρωσε στὸ ἔπακρο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ Πατρός, νικῶντας τὴ φιληθονία, τὴ φιλοδοξία καὶ τὴν φιλαργυρία στὸ Σαραντάριον ὄρος, τὸ ὄρος τῶν Πειρασμῶν, ὅπου ἀντιμετώπισε τὸ διάβολο καὶ πέτυχε τὴν πρώτη, ἀλλὰ βασικότερη νίκη Του κατ' αὐτοῦ. Ἀρνούμενος τοὺς τρεῖς πειρασμούς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, δὲν ἀπέριψε μόνον τὰ τρία γενεσιουργὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ὅλα, συλλήβδην, τὰ πάθη ποὺ γεννῶνται ἀπὸ αὐτά. Ἔτσι, ἔκανε τέλεια ὑπακοὴ στὸν Πατέρα, μάλιστα, ἔγινε ὑπήκοος μέχρι θανάτου, «θανάτου δὲ Σταυροῦ». [Κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, Ὁ Ἰησοῦς, «σχῆματι εὐρέθεις ὡς ἄνθρωπος ἔταπεινωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.» Φιλιππισ., β', 8.]

Μήπως ὁ Παῦλος σφάλλει στὴν πρὸς Ἐφεσίου ρήση του; Πῶς ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ εἰρήνη, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς εἶπε καθαρά: «³⁴ Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν. ³⁵ Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ νύμφην

κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς.³⁶ καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ.» (Ματθ., ι', 34 - 36) Φυσικὰ, δὲ σφάλλει ὁ Παῦλος, γιατί τὸ ἓνα δὲν ἀναιρεῖ τὸ ἄλλο. Ἀντίθετα, σὲ αὐτὴ τὴ φαινομενικὴ ἀντίφαση βρίσκεται ἡ ἀπάντηση περὶ εἰρήνης: Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος ἡ Εἰρήνη. Εἶναι πάντοτε ἐπίκαιρο τὸ μήνυμα τῶν Ἀγγέλων στοὺς ποιμένες, τὸ βραδύ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, τὸ ὁποῖο, τελικὰ, εἶναι καὶ μήνυμα τῆς ἰδίας τῆς Ἐκκλησίας: "Ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία." Ὄντως, ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος ἡ εἰρήνη, καὶ αὐτὴν τὴν εἰρήνη, δηλαδή, τὸν ἑαυτό Του, τὴν προσφέρει μὲ κάθε εὐκαιρία κατὰ τὴν ἐπίγειο δράση Του. Πόσες φορές δὲ χαιρετᾷ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴ φράση "εἰρήνη ὑμῖν" (Ματθ. κδ', 36· Ἰωάν., κ', 19 καὶ κα', 26). Στοὺς μαθητὲς Του, ὅμως, τὸ ἀποκαλύπτει ξεκάθαρα λίγο πρὶν τὸ σταυρικὸ Του Πάθος: "Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν." (Ἰωάν., ιδ', 27) Ἔτσι, τοὺς κληροδοτεῖ τὴν εἰρήνη Του· τοὺς δίνει τὴ δική Του εἰρήνη. Γιατί, ὁ Χριστὸς δὲν εὐχεται ἀπλὰ τὴν εἰρήνη, ὅπως ὁ κόσμος· προσφέρει τὴν εἰρήνη καὶ τὴν εἰρήνη δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν προσφέρει, ἂν δὲν τὴν ἔχει ὁ ἴδιος. Γιατί, ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει ἀπλὰ τὴν εἰρήνη ὡς ἀποτέλεσμα προοδου στὴν ἀρετὴ, ὅπως ἀποκτοῦν τὴν εἰρήνη οἱ Ἅγιοι. Οἱ Ἅγιοι εἶναι ἑτερόφωτοι· ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος ἡ εἰρήνη· ὄχι προσωποποίηση τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ αὐτὴ καθ' αὐτὴ ἡ Εἰρήνη (τὸ ΕΙ κεφαλαῖο).

Πῶς ἐπιτυγχάνεται, ἡ εἰρήνη; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἡ ἀπάντηση εἶναι ἓνα ἄλλο ἐρώτημα: Ποιὰ εἰρήνη; Ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου, τῆς ἀνθρωπότητας, ἡ παγκόσμια εἰρήνη; Γιατί, ὁ Χριστὸς δὲ φαίνεται νὰ μιλᾷ γι' αὐτὴ. Θεωρητικῶς -τὸ ὑπογραμμίζω, θεωρητικῶς-, ἡ παγκόσμια εἰρήνη εἶναι ἐφικτὴ, ἀλλὰ μόνον μέσω μίας ὁδοῦ: Ἡ παγκόσμια εἰρήνη θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτευχθῇ, μόνον ἐὰν ὅλη ἡ οἰκουμένη γινόταν Χρι-

στοφόρος και Χριστοθήτης. Προσοχή· ὄχι χριστιανική, ἀλλὰ Χριστοφόρος και Χριστοθήτης. Δηλαδή· ὄχι ἀπλᾶ νὰ μεταστραφεῖ ἡ οἰκουμένη στη χριστιανική θρησκεία ἢ νὰ ἀναγνωρίσει ἀπλᾶ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ὡς Θεό. Αὐτὸ τὸ κάνουν και οἱ δαίμονες, ἀλλὰ φρίττουν. Χριστοφόρος και Χριστοθήτης οἰκουμένη θὰ γινόταν, μόνον ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ γῆς ἐνοποιούμασταν μὲ τὸν Χριστὸ και κουβαλούσαμε τὸν Χριστὸ μέσα μας, πάνω μας, και ἀποκτούσαμε τὸ ἦθος τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀγάπη και τὴν εἰρήνη. Τότε, αὐτομάτως, ἡ οἰκουμένη θὰ μετατρέποταν σὲ ἐπίγειο Παράδεισο και ὁ πόλεμος, ὡς ἀναιρέτης τῆς εἰρήνης, θὰ ἦταν γεγονός ἀκατανόητο. Ἐπειδὴ, ὁμως, κάτι τέτοιο εἶναι οὐτοπία (ὅσο και ἂν εἶναι ἐπιθυμητό, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ, ἐφόσον ὁ ἀντίδικος διάβολος πασχίζει ἀκατάπαυστα και ἀκούραστα γιὰ τὸ ἀντίθετο), γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ὁμολόγησε, "οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν", προγνώριζοντας, ὅτι ἡ υἱοθέτηση τῶν Λόγων Του, θὰ φέρνει διχασμὸ μὲ ὅσους θὰ ἀκολουθοῦν τὸ Σατανὰ και τοὺς διαβόλους αὐτοῦ (Ματθ. 1', 14).

Γιὰ ποιά εἰρήνη μιλά ὁ Χριστὸς; Ἐφόσον, λοιπόν, παγκόσμια εἰρήνη, μὲ τὴν ἔννοια "μὴ πόλεμος" δὲν εἶναι δυνατὸν ποτέ νὰ ἐπιτευχθῆ, γιὰ ποιά εἰρήνη μιλά ὁ Χριστὸς; Μά, γιὰ τὸν Ἐαυτὸ Του· τὴν ὄντως Εἰρήνη, τὴ μόνη στην πραγματικότητα εἰρήνη, ἡ ὁποία ἀποκτᾶται μόνο σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο, ὅταν ὁ ἄνθρωπος γίνεται, ὅπως εἰπώθηκε, Χριστοφόρος, Χριστοθήτης. Αὐτὴν τὴν εἰρήνη, τὸν Ἐαυτὸ Του, ὁ Κύριος τὴν ἐφαρμόζει και ἐμπρακτα σὲ ὁλόκληρο τὸν ἐπὶ γῆς βίῳ Του, ὅταν ἀρνεῖται νὰ συγκρουστεῖ μὲ τοὺς ὑβριστὲς και συκοφάντες Του (Μάρκ. 1ε', 3· Ματθ. κζ', 12). Ἀλλὰ, και σὲ πλέον χαρακτηριστικὲς περιπτώσεις, ὅπως ὅταν θεραπεύει τὸ αὐτὶ τοῦ ὑπηρέτη Μάλχου, πού

ἔκοψε ὁ Πέτρος στὸν κήπο τῆς Γεθσημανῆ, τὴν νύκτα τῆς προδοσίας (Ἰωάν. 1η', 10 - 11· Ματθ. κς', 51 - 53), ἀκόμη και ὅταν ἐξηγεῖ στὸν Πιλάτο, ὅτι ἡ Εἰρήνη Του εἶναι, ἀκριβῶς, μιὰ ἀπὸ τίς διαφορὲς τῆς Βασιλείας Του ἀπὸ τίς βασιλείες τῶν θνητῶν ἀρχόντων τῆς γῆς (Ἰωάν. 1η', 33 - 36).

Πῶς ἐπιτυγχάνεται αὐτὴ ἡ Εἰρήνη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο; Διὰ τῆς ὑπακοῆς. Ὁ μόνος δρόμος γιὰ τὴν κτήση (= ἀπόκτηση) τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ὑπακοή, ἡ μίμηση τῆς ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος, "σχῆματι εὐρεθεῖς ὡς ἄνθρωπος ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ Σταυροῦ." Ἐξαιτίας δὲ αὐτῆς τῆς ἀπόλυτης ὑπακοῆς "ἡ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε και ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων και ἐπιγείων και καταχθονίων, ¹¹ και πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός" (Φιλιππισ. β', 8 - 11). Ἀντίστοιχα· οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν ὑπακοή στὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ πιστεύουμε στὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεό· μὲ τὴν ὑπακοή ἀποδεχόμεστε τὸ ἦθος τοῦ Χριστοῦ (ἀποφεύγω συνειδητὰ τίς λέξεις Ἐντολές και Νόμος)· χάρη τῆς ὑπακοῆς πασχίζουμε νὰ ἐναρμονιστοῦμε μὲ τὸ ἦθος Του· χάρη στην ὑπακοή ἀγιαζόμεστε -ὁ δὲ ἀγιασμένος ἄνθρωπος εἶναι εἰρηνοποιός· και, τελικά, ἂν σωθοῦμε, θὰ μποῦμε στη Βασιλεία Του, ὑπακούοντας στη Φωνὴ Του, "δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου" (Ματθ. κε', 34). Ἄς μὴ λησμονοῦμε, ὅτι οἱ Μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν ἴδιο στὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὴν ὑπόσχεση ὅτι Αὐτὸς (ἡ Εἰρήνη) θὰ εἶναι πάντοτε μαζί τους ("Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη... και ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμί

πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος"· Ματθ. κη', 18 - 19). Πολύ χαρακτηριστικά δηλώνεται αὐτό στοῦ καταληκτικῆρι ἀναστάσιμο τροπάριο τοῦ Ὁρθρου τῶν Κυριακῶν "Ἀναστάς ἐκ τοῦ μνήματος καί τὰ δεσμὰ διαρρήξας τοῦ Ἄδου, ἔλυσας τὸ κατάκριμα τοῦ θανάτου Κύριε... ἐμφανίσας σεαυτὸν τοῖς Ἀποστόλοις σου, ἐξαπέστειλας αὐτούς ἐπὶ τὸ κήρυγμα καί δι' αὐτῶν τὴν εἰρήνην παρέσχεσ τῇ οἰκουμένην..." (βλ. Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, Ὁρολόγιον τὸ Μέγα, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου "Ὁ Φοῖνιξ", Βενετία 1870, σελ. 73.)

Ποῦ πραγματοποιοῦνται ὅλα αὐτά; Βέβαια, προϋπόθεση ὅλων τῶν ἀνωτέρω εἶναι, νὰ εἶναι ἐνταγμένα μέσα στὴν Ἐκκλησία. Ἀλλά, λέγοντας Ἐκκλησία δὲν ἐννοῶ τὸν ἀνθρώπινο ὀργανισμό διοίκησης τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τίς ἀδυναμίες του, οὔτε τίς ἐκτροπές βίας ἢ ἐκκοσμίκευσης, γιὰ τίς ὁποῖες ἔγινε λόγος στὴν ἀρχή, οὔτε τὰ φαινόμενα ἀνθρώπινης ἀστοχίας ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναφέρομαι στὴν Ἐκκλησία ὡς "Σῶμα τοῦ Χριστοῦ", πού προϋποθέτει κοινωνία τῶν μελῶν μὲ τὴν Κεφαλή, τὸν Χριστό, καί τῶν μελῶν μεταξύ τους μὲ ἀγάπη καί εἰρήνη. Κάτι τέτοιο προάγεται, βέβαια, μόνο μὲ τὴν ἐνσυνειδήτη μετοχή τῶν πιστῶν στὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καί κυρίως, στοῦ μέγα μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἱστορικὴ Ἐκκλησία (ἐνταγμένη μέσα στὴν ἱστορία), ὅπως γράφει ὁ ἀείμνηστος Ἑλληνας δογματολόγος Νικόλαος Ματσούκας, "παρέχει τὴν εἰκόνα ἐνός ὀργανισμοῦ ὁ ὁποῖος ὀλοένα καί γίνεται, αὐξάνει καί ἀγωνίζεται γιὰ νὰ μεταμορφώσει τὸν κόσμον... Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διαρκῶς οἰκοδομεῖ μέσα στὴν ἱστορία τὸ ἔργο τῆς ἀπολυτρώσεως..., διὰ τῆς συντριβῆς τοῦ δαιμονικοῦ στοιχείου τοῦ κόσμου... Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι κλειστὴ πολιτεία μὲ ἀπηρητισμένους νόμους καί τρόπους ζωῆς,

ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἓνα μεταμορφωτικὸ γίγνεσθαι. Γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀποτελεῖ ὁμοίομορφη ἐπανάληψη ἀλλὰ συνεχῆ καί ἀθόρυβη ἐπιτέλεση τοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος." (βλ. Νικολάου Ματσούκα, "Ἐκκλησία καί Βασιλεία τοῦ Θεοῦ - Ἱστορία καί Ἐσχατολογία", στὸν τόμο Ἐσχατολογία καί Ἐκκλησία, ἐκδόσεις «Ἐκδοτικὴ Δημητριάδος» τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου, Βόλος 2013, σελ. 71.) Τὸ ζήτημα, λοιπόν, πού πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολεῖ, δὲν εἶναι ἡ οὐτοπικὴ ἐπιδιώξη μιᾶς δῆθεν παγκόσμιας εἰρήνης, ἀλλὰ ἡ ἐνταξὴ ὅλων στὴν Ἐκκλησία, ὅπως αὐτὴ περιεγράφει παραπάνω, μὲ σκοπὸ τὸν περιορισμὸ τοῦ διαβόλου, τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐχθροῦ τῆς Εἰρήνης.» (Κωνσταντίνου Χαριλ. Καραγκούνη, ὁ.π.).

⁴⁶ Ἐφόσον μνημονεύθηκε ὁ Ἀρχιερεὺς, καί μετὰ ἀπὸ αὐτόν, κατὰ τάξιν, τὸ Πρεσβυτέριον καί ἡ Διακονία, ὁ Κληρὸς πού μνημονεύεται ἐδῶ, προφανῶς, εἶναι ὁ λεγόμενος κατώτερος Κληρὸς [Ἐποδιακονοί, Ἀναγνώσται, Ἱεροψάλται καί λοιποί]. Ἐντούτοις, δὲν ἀποκλείεται, ἡ συγκεκριμένη Δέησις νὰ ἀποπνεῖ τὸν ἀέρα τοῦ ΚΖ' Κανόνος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας [μεταξὺ τῶν ἐτῶν 343 καί 381] τοπικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κάνει διάκριση μεταξύ «Ἱερατικῶν» [οἱ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ Βήματος] καί «Κληρικῶν» [οἱ ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ Βήματος, δηλαδή, ὅσοι δὲν ἔχουν λάβει τὴν Χάρη νὰ ἐπιτελοῦν τὰ ἱερά Μυστήρια]: «Κανὼν ΚΖ': "Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς εἰς ἀγάπην καλουμένους μέρη αἶρειν. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικούς, ἢ κληρικούς, ἢ λαϊκούς, καλουμένους εἰς ἀγάπην, μέρη αἶρειν, διὰ τὸ τὴν ὕβριν τῇ τάξει προστριβεσθαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ.» Ὁμοίως, οἱ Κανόνες ΜΑ' καί ΜΒ' τῆς αὐτῆς Συνόδου κάνουν διάκριση μεταξύ «ἱερατικῶν» καί «κληρικῶν»: «Κανὼν ΜΑ': Κληρικὸς ἄνευ κελεύσεως ἐπισκόπου μὴ ὀδεύτω. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἄνευ κελεύσεως ἐπισκόπου ὀδεύειν.» Καί «Κα-

νῶν ΜΒ': Μῆδ' ἄνευ κανονικῶν γραμμῶν. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικούς ἢ κληρικούς, ἄνευ κανονικῶν γραμμῶν ἀδεύειν.» Λεπτομέρειες γιὰ τὸ ζήτημα βλ. Σπυράκου Εὐαγγελίας, *Οἱ Χοροὶ τῶν Ψαλτῶν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν παράδοσιν*, ἔκδοσιν τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σειρά Μελέται 14, Ἀθήνα 2008, σελ. 106 - 106 καὶ κυρίως τὴν ὑποσημείωση 124.

- 47 Ἐν ταῖς ἱεραῖς Μοναῖς προστίθεται καὶ ἡ ἐξῆς Δέησις: «Ἵπέρ τοῦ πατρός ἡμῶν [θεῖνος] Ἱερομονάχου καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.»
- 48 Ἡ παροῦσα Δέησις δύναται νὰ προσαρμόζεται ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν, ὡς ἐξῆς: «Ἵπέρ τῆς πόλεως [ἢ: τῆς ἁγίας Μονῆς ἢ: τῆς χώρας ἢ: τῆς νήσου ἢ: τῆς κώμης] ταύτης, πάσης [Μονῆς] πόλεως καὶ χώρας καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.»
- 49 Ἡ παράθεση τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῆς ζωῆς μας στὸν Κύριο προϋποθέτει τὴν συγκατάθεση τοῦ Κυρίου καὶ τὴν σύμπλευση τοῦ θελήματός μας μετὰ τὸ κατ' εὐδοκίαν Θέλημά Του. Ἐπιπλέον, δὲν παραθέτουμε μόνο τὸν ἑαυτὸ μας στὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ «ἀλλήλους», ὅλη, δηλαδή, τὴν ὑπόλοιπη Ἐκκλησία.
- 50 Τὸ ρῆμα «ἀντιφωνῶ», κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἶχε τὴν ἔννοια τοῦ «τραγουδῶ, συνηκῶντας στὴν ὁγδοῆ βαθμίδα τῆς Κλίμακος». Ἦταν συνώνυμο μετὰ τὸ ρῆμα «ἀντιψάλλω», τὸ ὁποῖο δήλωνε «συνοδεύω ἄσμα μετὰ κάποιο ἔγχορδο ὄργανο», δηλαδή, ταυτόχρονη συνήχησις τῆς φωνῆς μετὰ ὄργανο, σὲ ἀπόσταση μουσικοῦ διαστήματος καθαρῆς ὁγδοῆς, δηλαδή, μίας πλήρους Κλίμακος («ἀντιψάλμος»). Τὸ «ἀντιψάλλω», πάλι, ἦταν συνώνυμο καὶ μετὰ τὸ ρῆμα «ὑποκρούω». Στὴν φωνητικὴ

μουσικὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος -καὶ τῶν βυζαντινῶν, ἀργότερα- ὁ διπλασμός αὐτὸς γινόταν αὐτονόητα, ὅταν μία ἀνδρική φωνὴ ἢ χορωδία ἔψαλλε τὴν αὐτὴ μελωδίαν ταυτοχρόνως μετὰ μία παιδικὴ ἢ γυναικεία φωνὴ ἢ χορωδία σὲ ἀπόσταση ὀκτάβας. Σταδιακῶς, οἱ ὅροι «ἀντιφωνῆσις» καὶ «ἀντιφωνία», ἐκτὸς ἀπὸ ταυτόχρονη συνήχησις, κατέληξαν νὰ δηλώνουν διαδοχικὴ καὶ ἐκ περιτροπῆς ἀπάντησις σὲ ἀπόσταση καθαρῆς ὁγδοῆς, δηλαδή, τὸν «ἀντιψαλλόμενον τρόπον τοῦ ἄδειν».

Στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ, συγκεκριμένα, «ἀντιφωνία» ἢ «ἀντιφωνικός τρόπος τοῦ ἄδειν» ὀνομάζεται ἢ κατ' ἀπόκριση (ἐκ περιτροπῆς, «ἐξ ὑπαμοιβῆς», ἐναλλάξ) ψαλμωδία ἀπὸ δύο Ἱεροψάλτες ἢ δύο Χοροὺς Ψαλτῶν, ἀσχέτως τῆς τονικότητος τοῦ μέλους. Ἡ ἀντιφωνικὴ ψαλμωδία, ποὺ εἶναι ἀρχαιότατη καὶ ἀσφαλῶς προχριστιανική, κατέλαβε πρωτεύουσα θέσιν στὴν Ἐκκλησία, φέρουσα ἐπιρροὴς τόσο τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας, τῆς ὁποίας φαίνεται ὅτι ἦταν συνήθης μελωδικὸς τρόπος (τεχνοτροπία, στυλ), ὅσο καὶ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ δράματος. Ὁ Ἰουδαῖος Φίλων ἀναφέρεται σὲ λατρευτικὰς συνήθειες τῆς ἰουδαϊκῆς αἰρέσεως τῶν θεραπευτῶν στὴν Αἴγυπτο, περιγράφοντας «ἐξ ὑπαμοιβῆς» ψαλμωδία ἀπὸ δύο χορούς, ἐνὸς ἀνδρικοῦ καὶ ἐνὸς γυναικείου, γεγονός ποὺ θυμίζει τοὺς δύο χορούς, ποὺ συνέστησαν ὁ Μωυσῆς καὶ ἡ Μαριάμ μετὰ τὴν διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης: «Τότε ἦσε Μωυσῆς καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν ὠδὴν ταύτην τῷ Θεῷ καὶ εἶπαν λέγοντες, Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται... Λαβούσα δὲ Μαριάμ, ἡ προφήτις, ἡ ἀδελφὴ Ἀαρών, τὸ τύμπανον ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς, καὶ ἐξήλθοσαν πᾶσαι αἱ γυναῖκες ὀπίσω αὐτῆς μετὰ τυμπάνων καὶ χορῶν. Ἐξῆρχε δὲ αὐτῶν Μαριάμ λέγουσα, Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται...» (Ἐξοδ. ιε', 1 καὶ 20-21). Ἀπὸ τὴν ἄλλη, στὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸν δράμα, πολλὰς φορὰς ὁ χορὸς δημιουργοῦσε

διχορία, χωριζόταν, δηλαδή, στα δύο και τραγουδοῦσε ἐκ περιτροπῆς ᾄσματα, τὰ ὁποῖα, ἐπειδὴ λέγονταν ἀπὸ τὰ ἡμιχόρια τοῦ χοροῦ, καλοῦνταν «ἀντιχόρια».

Κατὰ τὸν ἱστορικὸ Σωκράτη τὸν Σχολαστικὸ (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Στ', 8), ὁ ἅγιος μάρτυς Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, ἐρχόμενος σὲ ἔκσταση εἶδε τὰ οὐράνια ἀγγελικὰ Τάγματα νὰ ἀναπέμπουν «ἀντιφώνους ὡδᾶς τῷ Θεῷ» καὶ ἐμπνευσθεῖς εἰσήγαγε τὸν «ἀντιφωνικὸ τρόπο τοῦ ᾄδειν» στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας: «*Λεκτέον δὲ καὶ ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ἢ κατὰ τοὺς ἀντιφώνους ὕμνους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνήθεια. Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας τῆς Συρίας τρίτος ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐπίσκοπος, ὃς καὶ τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῖς συνδιέτριψεν, ὀπτασίαν εἶδεν Ἀγγέλων, διὰ τῶν ἀντιφώνων ὕμνων τὴν Ἁγίαν Τριάδα ὑμνοῦντων καὶ τὸν τρόπον τοῦ ὁράματος τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίᾳ παρέδωκεν, ὅθεν καὶ ἐν πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις αὕτη ἢ παράδοσις ἐδόθη.*» Ἡ ἔκσταση τοῦ Ἰγνατίου βρίσκεται σὲ πλήρη συμφωνία μετὰ τὸ ὄραμα τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου (Ἠσ. στ', 1-13) κατὰ τὸ ὁποῖο τὰ Σεραφίμ ψάλλουν τὸ «*Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ...*» πρὸς τὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεὸ ἀντιφωνικῶς. Αὐτὸ δηλώνεται μετὰ τὴν ἔκφραση «*ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον*» (τὸ ἕνα Σεραφίμ πρὸς τὸ ἄλλο), ἐρμηνεύεται δὲ ἀπὸ τὸν Ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας «*ἐξ ἀμοιβῆς*». Ὁ ἱερός πατήρ, μάλιστα, προχωρεῖ στὴν ἐντυπωσιακὴ παρατήρηση, ὅτι τὰ Σεραφίμ παραχωροῦν τὴν ἀνύμνηση τοῦ Θεοῦ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, ὄχι γιατί κουράζονται, ὅπως οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ κουράζονται ψάλλοντες, ἀλλὰ ἀπὸ εὐγένεια «*παραχωροῦν τὰς τιμᾶς ἀλλήλων, ἀντιδωρούμενα τὰς δοξολογίας*» («παραχωροῦν τὴν τιμὴν τὸ ἕνα στὸ ἄλλο -τιμῆς ἕνεκεν-, παρέχοντας τὸ δῶρο τῆς δοξολογίας, τὸ ὁποῖο ἔλαβαν προηγουμένως»).

Πάντως, σύμφωνα μετὰ τὸν Θεοδώρητο Κύρου (μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος), ἡ ἀντιφωνία ἐφαρμόστηκε μὲν ἀρχικῶς στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας, ὁμως, ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς Φλαβιανὸ καὶ Διοδώρο: «*Οὗτοι πρῶτοι διχῆ διελόντες τοὺς τῶν ψαλλόντων χορούς, ἐκ διαδοχῆς ᾄδειν τὴν δαυϊτικὴν ἐδίδαξαν μελωδίαν. Καὶ τοῦτο ἐν Ἀντιοχείᾳ πρῶτον ἀρξάμενοι, πάντοτε διέδραμε καὶ κατέλαβε τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα.*» Μετὰ τὸν Θεοδώρητο συμφωνεῖ καὶ ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας († 428). Ὁ Σωζόμενος, πάλι, καὶ ὁ Νικηφόρος Ξανθόπουλος ὑποστηρίζουν ὅτι τὴν ἀντιφωνία πρῶτος χρησιμοποίησε ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Λεόντιος (σύγχρονος τῶν Φλαβιανοῦ καὶ Διοδώρου), στὴν προσπάθειά του νὰ συμβιβάσει τοὺς ὀρθοδόξους καὶ τοὺς ἀρειανόφρονες, διότι οἱ τελευταῖοι «*νύκτωρ ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς συνελέγοντο καὶ εἰς συστήματα μερίζόμενοι κατὰ τὸν τῶν ἀντιφώνων τρόπον ἔψαλλον*». Στὴν Καισάρεια ἡ ἀντιφωνία καθιερώθηκε ἀπὸ τὸν Μ. Βασίλειο (τὸ 378 μ.Χ.), ὅπως ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ: «*Χρησιμεύειν δὲ λογίζομαι τὴν ἐν ταῖς προσευχαῖς καὶ ψαλμωδαῖς κατὰ τὰ νῦν κεκρατηκότα ἔθνη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συνωδᾶ ἔστι καὶ σύμφωνα. Ἐκ νυκτός γὰρ ὀρθρίζει παρ' ἡμῶν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ ἐν θλίψει καὶ συνοχῇ δακρύων ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, τελευταῖον ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰς τὴν ψαλμωδίαν καθίστανται. Καὶ νῦν μὲν διχῆ διανεμηθέντες ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις, ὁμοῦ μὲν τὴν μελέτην τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδιῶν ἑαυτοῖς διοικούμενοι.*» (Ἐπιστολὴ 63^η, *Τοῖς ἐν Νεοκαισαρείᾳ κληρικοῖς*, 207, 3). Ἐδῶ ὁ Μέγας Πατήρ χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα «ἀντιψάλλω» μετὰ τὴν ἔννοια τοῦ «ἀντιφωνῶ» (= ἀποκρίνομαι, κάνω ἀντιφώνηση, ψάλλω διαδοχικῶς ἐκ περιτροπῆς, ἐπὶ δύο Ἱεροψαλτῶν ἢ δύο Χορῶν ψαλτῶν).

Τὸ 380 μ. Χ. ἡ ἀντιφωνία εἰσήχθη στὰ Μεδιόλανα (Μιλάνο) ἀπὸ τὸν Ἀμβρόσιο Μεδιολάνων (Παυλίνος, *Vita Ambrosii*, IX, 7) καὶ τὴν ἴδια περίπου περίοδο ἐμφανίστηκε στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀρειανίζοντες μετέφεραν πρῶτοι τὴν συνήθεια στὴν Κωνσταντινούπολη, τὴν υἰοθέτησε ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης, σύμφωνα μὲ ἄλλη πληροφορία τοῦ Σωζόμενου (ὄ.π.): «*Δεῖσας δὲ Ἰωάννης μὴ τινες τούτοις ὑπαχθῶσιν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησιαζόντων, ἐπὶ τὸν ἴσον τρόπον τῆς ψαλμωδίας τὸν αὐτοῦ λαὸν προτρέπει.*» Ἀπὸ τὸ Συναξάριο τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, τῆς 17' Νοεμβρίου, ἀντλείται μία πιὸ λεπτομερὴς περιγραφή: «*Ὅταν ἦτο μεγάλη ἐορτὴ καὶ ἔψαλλον οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰσῆρχοντο καὶ αὐτοὶ (οἱ Ἀρειανοὶ) κρυφίως εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἀρχόντων, οἵτινες ἦσαν κεκρυμμένοι Ἀρειανοὶ καὶ ἔψαλλον ἄσματα ἐναντία τῆς Ὁρθοδοξίας, λέγοντες: "Ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν;" ... Ὁ Ἅγιος... φοβούμενος μήπως αὐξήσῃ ὁ μiasμός τῶν αἰρετικῶν, συνέθεσε καὶ αὐτὸς ἄλλα Τροπάρια ἐναντία των αἰρετικῶν καὶ τὰ ἔδωκεν εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ τὰ ψάλλωσιν, τὰ ὁποῖα ὠνόμασεν Ἀντίφωνα...» (Ἐπισκόπου Οἰνόης Ματθαίου Λαγγῆ, *Μέγας Συναξαριστὴς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, τόμος 1Α' (Νοέμβριος), Ἀθήναι 1981⁵, σελ. 425). Ἔτσι, Ἀντίφωνο λέγεται ἓνα μέλος ἢ Τροπάριον, τὸ ὁποῖο ψάλλει ὁ πρῶτος Χορὸς Ἱεροψαλτῶν καὶ ἀμέσως ἔπειτα ὁ δεῦτερος Χορὸς ψάλλει τὸ αὐτὸ ἢ κάποιον ὅμοιον στὸν αὐτὸν Ἦχο.*

Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν «καθ' ὑπακοήν» τρόπο ψαλμωδίας, (ἓνας ἔψαλλε καὶ ὁ λαὸς ὑπήκουσε ἢ ὑπέψαλλε), ὁ ὁποῖος ἐλάχιστα ἔχει ἐπιβιώσει ἕως τὶς ἡμέρες μας, κυρίως στὶς ἀκολουθίες τῶν Μονῶν, ὁ «ἀντιφωνικός τρόπος τοῦ ἄδειν», κυριάρχησε καὶ διατηρήθηκε στὴν ὀρθόδοξο λατρεία μέχρι σήμερα. Χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἀντιφω-

νικῶς ψαλλομένων ὕμνων εἶναι, τὰ Ἀντίφωνα τῶν Ἀναβαθμῶν στὸν Ὁρθρο τῶν Κυριακῶν, τὰ Ἀντίφωνα τοῦ Ὁρθρου τῆς Μ. Παρασκευῆς (ὅπου διατηρήθηκε ἡ σχετικὴ ὀνομασία), ἀλλὰ καὶ οἱ περιπτώσεις τῶν Στιχολογιῶν τῶν Κεκραγαρίων, τῶν Πολυελέων, τῶν Αἴνων, τοῦ 50^{ου} Ψαλμοῦ καὶ τῆς Μεγάλης Δοξολογίας, ἢ περίπτωση τοῦ Τρισαγίου ὕμνου τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ ἄλλα. Σήμερα, δηλαδή, μιλοῦντας περὶ Ἀντιφώνων, κυρίως ἐννοοῦμε ψαλμικούς στίχους.

[**Ἐνδεικτικὴ Βιβλιογραφία:** Κυριακοῦ Φιλοξένου, *Λεξικὸν τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς Α' - Μ'*, Κωνσταντινούπολις 1868, ἐκδότης Μισσηλίδης Εὐαγγελινός. Δημητρίου Μωραΐτου, «Ἀντιφωνία», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τόμ. Β'. Ἀντωνίου Ἀλυγιάκη, *Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, Θεσσαλονίκη 1978. Ἀντωνίου Ἀλυγιάκη, «Ἡ λειτουργικὴ μουσικὴ κατὰ τὸ Μ. Βασίλειον», *Τόμος Ἐορτίος 1600^{ος} Ἐπετείου Μ. Βασιλείου*, Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 255-281. Σόλωνος Μιχαηλίδη, *Ἐγκυκλοπαιδεία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς*, Ἀθήνα 1982, Μορφωτικὸ Ἴδρυμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, σελ. 29 - 30. Ἀθανασίου Βουρλῆ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ὁρθόδοξος Ἦμολογία καὶ Μουσικὴ*, Ἀθήνα 1986. Ἀθανασίου Βουρλῆ, *Δογματικοθητικὰ ὄψεις τῆς Ὁρθοδόξου Ψαλμωδίας*, Ἀθήνα 1991. Ἀθανασίου Βουρλῆ, *Ἡ ἱερὰ Ψαλμωδία ὡς μέσον ἀγωγῆς (Ἠθικομουσικολογικὴ Μελέτη)*, Ἀθήνα 1995. Τάκη Καλογερόπουλου, *Τὸ Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς ἀπὸ τὸν Ὁρφέα ἕως σήμερα*, τόμος Α', Ἀθήνα 1998, ἐκδόσεις Γιαλλέλης. Ἀθανασίου Βουρλῆ, *Θέματα Ἱερᾶς Ψαλμωδίας*, Ἀθήνα 2000. Δοσιθέου, Ἡγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Τατάρνης, *Τυπικὸν τοῦ ὁσίου καὶ θεοφύρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ ἡγιασμένου, διορθωθὲν μεθ' ὄσης ἐπιμελείας καὶ ὑπομνηματισθὲν τὸ κατὰ δύναμιν*, Ἀθήνα 2010, ἐκδοσις Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Τατάρνης Αἰτωλοακαρνανίας.]

⁵¹ Μεταφέρω ἐδῶ τὴν σπουδαιότητα παρατήρηση τοῦ μακαριστοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Παπαγιάννη στὴν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλεια αὐτοῦ τελευταία ἐκδόση τοῦ *Ἱερατικοῦ* τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Ἀθήναι 2017 σελ. 342, ἐν παραρτήματι), περὶ τοῦ ὀρθοῦ χρονικοῦ σημείου ἀναγνώσεως τῶν [Ἀρχ-] Ἱε-

ρατικῶν Εὐχῶν: «Αἱ εὐχαὶ τῆς Θ. Λειτουργίας ἐτέθησαν εἰς τὴν ὀρθὴν θέσιν αὐτῶν, ἥτοι μετὰ τὰς Συναπτὰς καὶ πρὸ τῶν Ἐκφωνήσεων (αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν κατακλείδα τῶν Εὐχῶν καὶ ὄχι τῶν Συναπτῶν, ὡς ὀρθῶς σημειοῦται ἐν τῷ Ἱερατικῷ τοῦ 1995, σ. 107) καὶ ὄχι προθυστερώς μετὰ τὰς Ἐκφωνήσεις ἢ ἐν τῷ μέσῳ τῶν Συναπτῶν.» Αὐτὴν τὴν ὀρθὴν τάξιν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ παροῦσα ἔκδοσις καὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνεαι ἀλλιῶς.

⁵² Ἐνα ζήτημα πολὺ σοβαρὸ, τὸ ὁποῖο, δυστυχῶς, διχάζει ἀκόμη τίς ἀπόψεις τῶν συγχρόνων κληρικῶν, παρότι συζητεῖται ἀπὸ πολὺ παλαιά, εἶναι ἡ «μυστικῶς» ἀνάγνωσις τῶν Εὐχῶν. Ὅπως, ἤδη, ἀκροθιγῶς παρατηρεῖται στὶς ὑπ' ἀριθμὸν 23 καὶ 38 σημειώσεις τοῦ παρόντος, τὸ «μυστικῶς» δὲν ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ «κρυφός». Ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ «μυσταγωγικῶς». Ὁ Λειτουργὸς κληρικὸς, διὰ τῆς εἰς ἐπήκοον ἀναγνώσεως τῶν Εὐχῶν τοῦ μεγίστου Μυστηρίου μυσταγωγεῖ - μυεῖ τοὺς πιστοὺς στὸν ἐπίγειο βίον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ τοὺς καθοδηγήσῃ στὴν Θεῖα Εὐχαριστία καὶ Κοινωνία, φανερώς καὶ ἀποκαλυπτικῶς. Ὅσοι ἔχουν ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς τὸ ἀντιλαμβάνονται.

Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι οἱ Εὐχές -ἐξ ἀρχαιοτάτης παραδόσεως, γιὰ τὴν ὁποία μποροῦν νὰ μᾶς μιλήσουν καλύτερα οἱ εἰδικοί Λειτουργιολόγοι- πρέπει νὰ διαβάζονται εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ. Δύο, κυρίως, εἶναι οἱ λόγοι, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἐπεκράτησε ἡ «κρυφίως» ἀνάγνωσις: Ἀφ' ἑνός, ἕνας ἀφόρητος κληρικαλισμὸς, πού θεωρεῖ ὅτι ὁ λαὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ἀκούει τὰ «ἱερά λόγια» τῶν Εὐχῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου, τὸ χειρότερο, ἡ χρονικὴ συρρίκνωσις τῆς Θεῖας Λειτουργίας, ἢ βιαστικὴ τέλεσός της. Τὸ τελευταῖο ἔχει τραγικὴ συνέπεια οἱ Εὐχές,

ἂν διαβάζονται, νὰ διαβάζονται ἄλλοτε πολὺ ἐνωρίς, π.χ. κάτω ἀπὸ τὰ Εἰρηνικά ἢ τίς Συναπτές (= παράλληλα), ἐὰν ὑπάρχει Διάκονος, καὶ ἄλλοτε -ἐλλείψει Διακόνου- προθυστερώς, δηλαδή, νὰ ἀναγινώσκεται τὸ κυρίως σῶμα τῆς Εὐχῆς μετὰ τὴν καταληκτικὴν Ἐκφώνησή της (!), π.χ. τὴν ὥρα πού ψάλλουν οἱ Ἱεροψάλτες Ἀντίφωνα.

Περὶ τοῦ προβληματισμοῦ, ἐὰν οἱ Εὐχές πρέπει νὰ ἀναγινώσκονται εἰς ἐπήκοον ἢ ὄχι, ὁ μακαριστὸς π. Κωνσταντῖνος Παπαγιάννης δηλώνει «πεπεισμένος ἀκραδάντως διὰ πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς ἀγιογραφικούς, ἱστορικούς καὶ ἐκκλησιολογικούς λόγους... ὅτι αἱ Εὐχαὶ τῆς Θ. Λειτουργίας δεόν νὰ ἀναγινώσκονται "μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης" (137 Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανου, Π. Ν. Τρεμπέλα, Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι, σ. 100)...». Καὶ διευκρινίζει: «Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι αἱ Εὐχαὶ πρέπει νὰ ἀναγινώσκονται στεντορεῖα καὶ πομπῶδει, ἀλλὰ ταπεινῇ καὶ πραεῖα τῇ φωνῇ, πάντως ὅμως εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ.» (Ἱερατικόν, ὁ.π., σελ. 342.) Κρίνω χρήσιμο νὰ παραθέσω ὁλόκληρο τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἀνωτέρω ρλζ' Νεαράς τοῦ Ἰουστινιανου (Imp. Justiniani, Justin, Leoni Novella Constitutiones, Paris 1558, p. 365), ὅπως παρατίθεται στὸ μνημειώδες ἔργο τοῦ π. Κωνσταντίνου Καλλινίκου, Ὁ Χριστιανικὸς Ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, ὁ.π., σελ. 306: «Πάντας Ἐπισκόπους τε καὶ Πρεσβυτέρους μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης τὴν θεῖαν Προσκομιδὴν... ποιεῖσθαι, πρὸς τὸ καντεῦθεν τὰς τῶν ἀκούοντων ψυχὰς εἰς πλείονα κατανοῦσθαι... διανίστασθαι.»

Ἐπεὶ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς συνηγορεῖ πλῆθος παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἐγκρίτων Λειτουργιολόγων, πού δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἀναφερθοῦν, δυστυχῶς, ὅμως, τὸ πνευματικὸ τοῦτο ζήτημα πολεμεῖται σφο-

δρότατα ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, ὁ ὁποῖος μεταχειρίζεται ὡς αἰχμές τῶν δοράτων του πότε φανατισμένους εὐσεβιστές και πότε ραθύμους διεκπεραιωτές τῶν Μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ.

Προσωπικῶς, καταθέτω ἐδῶ ἓνα μόνον, τὸ ἰσχυρότερο, ἐπιχείρημα γιὰ τὴν εἰς ἐπήκοον ἀνάγνωσι τῶν Εὐχῶν και αὐτὸ εἶναι ἀγιογραφικό, καινοδιαθηκικό· πρόκειται περὶ τῆς περιφήμου ρήσεως τοῦ ἀγίου Ἀποστόλου Παύλου στὴν Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολή του (κεφ. 14, στίχ. 14 - 17): *«¹⁴ Ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσση, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι. ¹⁵ Τί οὖν ἐστι; Προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ και τῷ νοί· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ και τῷ νοί. ¹⁶ Ἐπεὶ ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὴν ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ; Ἐπειδὴ τί λέγεις οὐκ οἶδε. ¹⁷ σύ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται.»* Καὶ μπορεῖ μὲν τὸ ἀνωτέρω χωρίο νὰ ἀφοροῦσε τότε στὸ ζήτημα τῆς γλωσσολαλίας, ἐντούτοις, τὸ πνεῦμα τοῦ Παύλου εἶναι σαφῶς, σαφέστατα, ὅτι ἐν ὥρα Λατρείας, τῆς Ὁρθοδόξου Λογικῆς Λατρείας, ὁ λαὸς ὀφείλει νὰ κατανοεῖ ἀπολύτως τὰ λεγόμενα και τὰ τελούμενα. Πῶς, ὅμως, θὰ τὰ κατανοεῖ, ἂν οὔτε κἂν τὰ ἀκούει;

Πέρα ἀπὸ τὸ παρὸν ἐπιχείρημα, ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, ἅς μου ἐπιτραπεῖ νὰ θεωρῶ, ὅτι εἶναι ἀπλὲς συνηγορίες.

⁵³ Μία ἀπὸ τίς ἔννοιες τοῦ «ἐξομολογοῦμαι» στὴν Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι τὸ «δοξολογῶ» τὸν Κύριο, ἀλλὰ και προσεύχομαι πρὸς τὸν Κύριο, ἀναγνωρίζοντας τὴν Θεότητά Του, τὴν Κυριότητά Του, τὴν μεγαλοσύνη Του, τὸ Ἐλεός Του και, γενικῶς, κάθε σπουδαία και μοναδική ἰδιότητά Του, ἐνῶ, συγχρόνως, ὁμολογῶ και ἀποδέχομαι τὴν οὐδενία μου ἐνώπιόν Του και ἀδυναμία μου νὰ συγκριθῶ μαζί Του. Αὐτὴ εἶναι και

ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ρημάτων «ἐξομολογοῦμαι» και «δοξολογῶ». Ὅταν, λοιπόν, ψάλλω τὸν στίχο, *«Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ και ψάλλειν τῷ Ὄνοματί Σου, Ὑψιστε»*, ὁμολογῶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς και αὐτὸ μόνον του ἀποτελεῖ δοξολογία.

⁵⁴ «Ἐφύμνιον», δηλαδή, τὸ «ἐπὶ τοῦ ὕμνου», ὁ μετὰ τὸν ὕμνο στίχος ἢ ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ ὕμνου (ἐπὶ Κοντακίῳ), ὁ ὁποῖος ἐπαναλαμβάνεται ὁ αὐτὸς ὡς Ἐπιπῶδες ἔπειτα ἀπὸ κάθε τροπάριο. Ἡ ἐξέλιξη τῶν Ἐφυμνίων σὲ μικρὰ Τροπάρια και ἡ παράλληλη αὐτονομία αὐτῶν γέννησε τὰ λεγόμενα **Στιχηρὰ Τροπάρια**, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλονται στὶς Στιχολογίες τῶν Ψαλμῶν, συνοδευόμενα ἀπὸ ἓναν ψαλμικὸ στίχο. Στὴν πραγματικότητα, τὰ, *«Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...»*, *«Πρεσβείαις τῶν Ἁγίων Σου...»* και *«Σῶσον ἡμᾶς Γιέ Θεοῦ...»*, πρέπει νὰ χαρακτηρίζονται ὡς Στιχηρὰ Τροπάρια, ἐνῶ τὸ τελευταῖο, τὸ *«Σῶσον ἡμᾶς...»* ἔχει δικό του χαρακτηριστικὸ Ἐφύμνιο, τὸ *«Ἀλληλουῖα»*. Αὐτὸ τὸ *«Ἀλληλουῖα»* εἶναι πράγματι Ἐφύμνιο.

⁵⁵ Ἀπὸ πρωὶ και καθ' ὅλη τὴν νύκτα, δηλαδή, *«ἀδιαλείπτως»* πάντοτε (βλ. ἐδῶ σχετικῶς τὰ εἰσαγωγικά), ὁμολογῶ τὸ «ἔλεος» τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν Οἰκονομία τῆς Ἐναθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ και Λόγου Του.

⁵⁶ Ξανά και ξανά, πάλι και πάλι, ἀδιαλείπτως, κάθε στιγμή, πάντοτε.

⁵⁷ Ἄς σημειωθεῖ ἐδῶ, ὅτι ἡ Εὐχὴ τοῦ Β' Ἀντιφώνου ἐμπεριέχει τμήμα τῆς Ὁπισθαμβῶνου Εὐχῆς, περὶ τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας· ἢ τὸ ἀντίθετο· ἢ Ὁπισθαμβῶνος Εὐχὴ ἐμπεριέχει μέρος τῆς Εὐχῆς τοῦ Β' Ἀντιφώνου. Αὐτὸ τὸ κυκλοτερές σχῆμα δὲν εἶναι διόλου τυχαῖο, ἢ Θεία Λειτουργία νὰ ἄρχεται και νὰ ὀλοκληρῶνεται μὲ τὰ αὐτὰ αἰτήματα πρὸς τὸν Κύριο!

- 58 Τὰ παλαιότερα *Ἱερατικά* ὄριζαν ὁ Διάκονος νὰ ἴσταται πρὸ τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου καὶ κατὰ τὴν διάρκεια ψαλμωδῆσεως τοῦ Β' Ἀντιφώνου. Ὅμως, ἡ τελικῶς ἐπικρατήσασα συνήθεια εἶναι ὁ Διάκονος τώρα νὰ ἴσταται πρὸ τῆς Εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ, συνήθεια τὴν ὁποία υἰοθετεῖ καὶ τὸ νεώτερο *Ἱερατικό* τοῦ μακαριστοῦ π. Κωνσταντίνου Παπαγιάννη (Ἀθῆναι 2017, σελ. 342 - 343, ἐν παραρτήματι), διότι τὴν θεωρεῖ «ὀρθότεραν καὶ λογικωτέραν ὡς ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ Ἐφύμνιον τοῦ Β' Ἀντιφώνου, "Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ..."».
- 59 Περὶ τῆς προελεύσεως τῶν Ἀντιφώνων ἀπὸ τὴν τάξη τοῦ Ἀσματικοῦ Τυπικοῦ βλ. τὸ περισπούδαστο ἄρθρο τοῦ Δημητρίου Κων. Μπαλαγεώργου, «Ἐπιδράσεις τοῦ ἐνοριακοῦ τρόπου ψαλμωδῆσεως στις τρεῖς Λειτουργίες τοῦ Βυζαντινοῦ τύπου», μουσικολογικὴ περιοδικὴ ἔκδοση «ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΤΟ ΠΕΡΙΗΧΗΜΑ», ἰδρυτῆς - διευθυντῆς Γρηγόριος Θ. Στάθης, ἀρχισυντάκτης Ἀχιλλεὺς Γ. Χαλδαιάκης, τεύχος 1, Ἀθήνα 2014, σελ. 131 - 145.
- 60 Τὸ Β' Ἀντίφωνον συνεχίζει «δοξολογικῶς» καὶ «ἐξομολογητικῶς» τὴν ἀνύμνηση τοῦ Κυρίου, ὁ ὅποιος δοξάζεται ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Του καὶ πρωτίστως (στὸ Α' Ἀντίφωνον), ἀπὸ τὴν Θεοτόκο καὶ Παναγία Μητέρα Του.
- 61 Ἔχει τροποποιηθεῖ μόνον ἡ Ὁριστικὴ Κατάληξη τοῦ μέλους, νὰ καταλήγει στὸν φθόγγο Βου, προκειμένου νὰ ἐναρμονισθεῖ μὲ τὸ μέλος τῶν Στιχηρῶν Τροπαρίων (Ἐφυμνίων) τῶν τριῶν Ἀντιφώνων.
- 62 Περὶ «ἐπιγνώσεως» κατὰ τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία βλ. ἐδῶ τὸ ἀντὶ Εἰσαγωγῆς κείμενο.
- 63 Ἡ προτροπὴ «*Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα...*» («ἐλάτε νὰ ἄς χαροῦμε...»), διότι πρόκειται νὰ ὑποδεχθῶμε τὸν Κύριο κατὰ τὴν Μικρὰ Εἴσοδο.
- 64 Ἡ προτροπὴ, «*Προφθάσωμεν τὸ Πρόσωπον Αὐτοῦ...*», προκειμένου νὰ τρέξουμε πρῶτοι ἀπὸ ὅλους, νὰ δοῦμε τὸ θεῖον Πρόσωπό Του.
- 65 Τὰ Ἀντίφωνα τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν Ἑορτῶν ὄρα εἰς τὸν οἰκεῖον αὐτῶν τόπον εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῶν *Μηναίων*, τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἄρχοντος Πρωτοψάλτου τῆς Μ.Χ.Ἐ. Γεωργίου Βιολάκη καὶ εἰς τὸ *Ἐγκόλπιον Ἀναγνώστου καὶ Ψάλτου* τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (ἔκδοσις Θ', Ἀθῆναι 2014, σελ. 245 - 274) τὸ καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Παπαγιάννη.
- 66 Μικρὰ Εἴσοδος (τοῦ Εὐαγγελίου) σὲ σχέση μετὰ τὴν Μεγάλῃ Εἴσοδο τῶν Τιμίων Δώρων κατὰ τὴν ὥρα τοῦ Χερουβικῦ ὕμνου. Καλεῖται «Εἴσοδος» καὶ ὄχι «Ἐξοδος», διότι, ἂν καὶ ὁ λαὸς βλέπει τὸν ἱερό Κληρὸ ἐξερχόμενον τοῦ ἱεροῦ Βήματος ἀπὸ τὴν Βορεῖα Πύλη τοῦ Τέμπλου, στήν πραγματικότητα εἶναι ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος, διὰ τῆς Μικρᾶς Εἰσόδου καὶ ἐν εἴδει Εὐαγγελίου, εἰσέρχεται στὸν κόσμον, παρουσιάζεται στὸν κόσμον καὶ ξεκινᾷ τὸ σωτηριῶδες κήρυγμά Του πρὸς τὸν κόσμον. Προηγεῖται δὲ τοῦ Κυρίου (τοῦ Εὐαγγελίου) ἕνας λύχνος, σύμφωνα καὶ μετὰ τὸν Εἰρμὸ τῆς Στ' Ὡδῆς τοῦ Κανόνος τῶν Θεοφανείων, τοῦ Κοσμά Μελωδοῦ: «*Ἡ φωνὴ τοῦ Λόγου, ὁ λύχνος τοῦ Φωτός ὁ Ἐωσφόρος, ὁ τοῦ Ἥλιου Πρόδρομος, ἐν τῇ ἐρήμῳ, Μετανοεῖτε, πᾶσι βοᾷ τοῖς λαοῖς καὶ προκαθαίρεσθε· ἰδοὺ γὰρ πάρεστι Χριστός, ἐκ φθορᾶς τὸν κόσμον λυτρούμενος.*» Εἶναι, βεβαίως, ὁ Τίμιος Πρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἐξαγγέλει τὸν ἐρχομὸ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον στὸ

Πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Μεσσίου, γι' αὐτὸ ἡ Μικρὰ Εἴσοδος γίνε-
ται μὲ μία μόνη Λαμπάδα προπορευομένη τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ
ὄχι μὲ Ἐξαπτέρυγα κ.τ.δ'.

⁶⁷ Τὸ «*Σοφία ὀρθοί!*» εἶναι δύο ἀτελεῖς προτάσεις, ξεχωριστές, καὶ ἔτσι
πρέπει μουσικῶς νὰ ἐκφωνοῦνται: μία **ἐξαγγελία** [ὁ Διάκονος ἢ ὁ
Ἱερεὺς ἐξαγγέλλει ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο, τὸ Ὅποιο φέρει πρὸ προσώπου
του εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός] καὶ μία **προτροπή**, ὅλοι νὰ σταθοῦν ὀρθοὶ
κατενώπιον τοῦ Κυρίου, προκειμένου, ἐν συνεχείᾳ, νὰ προσκυνήσουν
καί, μάλιστα, νὰ «προσπέσουν» λατρευτικῶς στὸν Χριστό. Ἐπιπλέον,
στοὺς Πατέρες (δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ παραπέμψω εἰδικῶς) ἐπι-
σημαίνεται καὶ μία πιὸ διευρυμένη ἐρμηνεία τῆς ἐξαγγελίας «Σοφία».
Σοφία εἶναι καὶ ἡ στάση τῶν πιστῶν, ἡ δημιουργία ἀπὸ αὐτοὺς καὶ
ἡ καλλιέργεια λειτουργικῶν καὶ λατρευτικῶν σκέψεων καὶ βιωμά-
των κατὰ τὴν Θεία Λειτουργία, ἡ δὲ σοφία τῶν χριστιανῶν εἶναι ἡ
ἀρετὴ τους καὶ ἡ ἀγιότητά τους.

⁶⁸ Ἐφόσον τό: *Μνήσθητι, Κύριε...*, εἶναι Κοντάκιον, ὀρθὸν εἶναι νὰ ψάλ-
ληται μετὰ τοῦ: *Δόξα Πατρί...*, ὄχι πρὸ τοῦ Ἀπολυτικίου τοῦ Ναοῦ,
ὅπως προτείνεται στὰ *Ἱερατικά* ἀλλ' ἀμέσως μετὰ, πρὸ τοῦ διατεταγ-
μένου Κοντακίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιόδου, τὸ ὅποιο, ἐν προκειμέ-
νω, θὰ ψάλληται, ἐν κατακλειδί μετὰ τοῦ: *Καὶ ὡν*. Εἰς αὐτὸ συνηγο-
ρεῖ ἡ ἔκπαλαι Τάξις τοῦ Πανσέπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει (βλ. Μιχ. Κ. Παπαδοπούλου, *Λειτουργική - Τὰ τελούμενα*
ἐντὸς τοῦ Ναοῦ, ἐκδόσεις Ἐπτάλοφος, Ἀθῆναι 1992, σελ. 215).

⁶⁹ Μὲ τὴν Μικρὰ Εἴσοδο διαβαίνουμε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Δια-
θήκης στὴν ἐποχὴ τῆς Καινῆς, περίοδο τῆς ἀνακαινίσεως τῶν πάντων

γι' αὐτὸ μετὰ τὴν Μικρὰ Εἴσοδο ψάλλουμε Ἀπολυτίκια Ἑορτῶν καὶ
Ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια περιγράφουν τὴν «καινὴ» ἐν Χρι-
στῷ κτίση.

⁷⁰ Τῇ 6ῃ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου.

⁷¹ Ἡ μνήμη αὐτοῦ τῇ 26ῃ Ὀκτωβρίου.

⁷² Ἡ μνήμη αὐτοῦ τῇ 6ῃ Φεβρουαρίου.

⁷³ Ἡ μνήμη αὐτοῦ τῇ 17ῃ Δεκεμβρίου.

⁷⁴ Ἡ μνήμη αὐτοῦ τῇ 18ῃ Ἰανουαρίου καὶ τῇ 2ῃ Μαΐου.

⁷⁵ Ἡ μνήμη αὐτοῦ τῇ 9ῃ Νοεμβρίου.

⁷⁶ Τὸν Τρισάγιον ὕμνον ἄκουσε πρῶτος ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς ὁ Προ-
φήτης Ἡσαΐας, ὅπως ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ στὸ βιβλίο του (κεφ. στ', 1-13):
«¹ Καὶ ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ, οὗ ἀπέθανεν Ὀζίας ὁ βασιλεὺς, εἶδον τὸν
Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ πλήρης ὁ οἶκος
τῆς δόξης αὐτοῦ. ² καὶ Σεραφίμ εἰστήκεισαν κύκλω αὐτοῦ, ἕξ πτέρυγες
τῶ ἐνὶ καὶ ἕξ πτέρυγες τῶ ἐνὶ, καὶ ταῖς μὲν δυσὶ κατεκάλυπτον τὸ πρό-
σωπον, ταῖς δὲ δυσὶ κατεκάλυπτον τοὺς πόδας καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέταν-
το. ³ καὶ ἐκέκραγεν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον καὶ ἔλεγον: Ἄγιος, Ἄγιος,
Ἄγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. ⁴ καὶ ἐπ-
ήρθη τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς, ἧς ἐκέκραγον, καὶ ὁ οἶκος ἐπλήσθη
καπνοῦ. ⁵ καὶ εἶπον ὡ τάλαις ἐγὼ, ὅτι κατανένυγμαί, ὅτι ἄνθρωπος ὢν
καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος ἐγὼ
οἰκῶ καὶ τὸν βασιλέα Κύριον Σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. ⁶ καὶ
ἀπεστάλη πρὸς με ἐν τῶν Σεραφίμ, καὶ ἐν τῇ χειρὶ εἶχεν ἄνθρακα,
ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, ⁷ καὶ ἤψατο τοῦ στόματός
μου καὶ εἶπεν: ἰδοὺ ἤψατο τοῦτο τῶν χειλέων σου καὶ ἀφελεῖ τὰς ἀνο-

μίας σου και τὰς ἀμαρτίας σου περικαθαριεῖ. ⁸ και ἤκουσα τῆς φωνῆς Κυρίου λέγοντος· τίνα ἀποστείλω, και τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τούτου; και εἶπα· ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι· ἀπόστειλόν με. ⁹ και εἶπε· πορεύθητι και εἰπὸν τῷ λαῷ τούτῳ· ἀκοῆ ἀκούσετε και οὐ μὴ συνῆτε και βλέποντες βλέψετε και οὐ μὴ ἰδῆτε. ¹⁰ ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδιά του λαου τούτου, και τοῖς ὠσίν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν και τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν μήποτε ἰδῶσι τοῖς ὀφθαλμοῖς και τοῖς ὠσίν ἀκούσωσι και τῇ καρδίᾳ συνῶσι, και ἐπιστρέψωσι, και ἰάσομαι αὐτούς. ¹¹ και εἶπα· ἕως πότε Κύριε; και εἶπεν· ἕως ἂν ἐρημωθῶσι πόλεις παρά τὸ μὴ κατοικεῖσθαι και οἶκοι παρά τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπους, και ἡ γῆ καταλειφθήσεται ἔρημος. ¹² και μετὰ ταῦτα μακρυνεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους, και πληθυνθήσονται οἱ ἐγκαταλειφθέντες ἐπὶ τῆς γῆς. ¹³ και ἔτι ἐπ' αὐτῆς ἔστι τὸ ἐπιδέκατον, και πάλιν ἔσται εἰς προνομὴν ὡς τερέβινθος και ὡς βάλανος, ὅταν ἐκπέσῃ ἐκ τῆς θήκης αὐτῆς.» Ἀλλά, και ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστῆς και Θεολόγος βλέπει μετὰ ἀπὸ τόσους αἰῶνες παραπλήσιο ὄραμα και ἀκούει τὸν Τρισάγιον ὕμνο, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς τὸ περιγράφει στὴν Ἀποκάλυψη (δ', 1-11), για νὰ φανεῖ ἡ ἀπόλυτη συμφωνία και ἐνότητα τῆς Παλαιᾶς και τῆς Καινῆς Διαθήκης: «¹ Μετὰ ταῦτα εἶδον, και ἰδοὺ θύρα ἀνεωγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ, και ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἦν ἤκουσα ὡς σάλπιγγος λαλοῦσης μετ' ἐμοῦ λέγων· Ἀνάβα ὡδε και δείξω σοι ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα. ² και εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι· και ἰδοὺ θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ, και ἐπὶ τὸν θρόνον καθήμενος, ³ ὁμοιος ὄρασει λίθῳ ἰάσπιδι και σαρδίῳ· και ἶρις κυκλόθεν του θρόνου, ὁμοίως ὄρασις σμαραγδίνων. ⁴ και κυκλόθεν του θρόνου θρόνοι εἴκοσι τέσσαρες, και ἐπὶ τοὺς θρόνους τοὺς εἴκοσι τέσσαρας πρεσβυτέρους καθήμενους, περιβεβλημένους ἐν

ἱματίοις λευκοῖς, και ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς. ⁵ και ἐκ του θρόνου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ και φωναὶ και βρονταὶ· και ἐπτὰ λαμπάδες πυρὸς καιόμεναι ἐνώπιον του θρόνου, ἃ εἰσι τὰ ἐπτὰ πνεύματα του Θεοῦ. ⁶ και ἐνώπιον του θρόνου ὡς θάλασσα ὑαλίνη, ὁμοία χρυστάλλῳ· και ἐν μέσῳ του θρόνου και κύκλῳ του θρόνου τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν και ὀπίσθεν. ⁷ και τὸ ζῶον τὸ πρῶτον ὁμοιον λέοντι, και τὸ δεύτερον ζῶον ὁμοιον μόσχῳ, και τὸ τρίτον ζῶον ἔχον τὸ πρόσωπον ὡς ἀνθρώπου, και τὸ τέταρτον ζῶον ὁμοιον ἀετῷ πετομένῳ. ⁸ και τὰ τέσσαρα ζῶα, ἐν καθ' ἐν αὐτῶν ἔχον ἀνά πτέρυγας ἕξ, κυκλόθεν και ἔσωθεν γέμουσιν ὀφθαλμῶν, και ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας και νυκτὸς λέγοντες· Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, ὁ ἦν και ὁ ὢν και ὁ ἐρχόμενος. ⁹ Και ὅταν δῶσι τὰ ζῶα δόξαν και τιμὴν και εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ του θρόνου, τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ¹⁰ πεσοῦνται οἱ εἴκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον του καθημένου ἐπὶ του θρόνου, και προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, και βαλοῦσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον του θρόνου λέγοντες· ¹¹ Ἄξιος εἶ, ὁ Κύριος και ὁ Θεὸς ἡμῶν, λαβεῖν τὴν δόξαν και τὴν τιμὴν και τὴν δύναμιν, ὅτι σύ ἔκτισας τὰ πάντα, και διὰ τὸ θέλημά σου ἦσαν και ἐκτίσθησαν.»

Ἡ Ἐκκλησία, ἔχοντας αὐτὴν τὴν ἀγιογραφικὴ παρακαταθήκη τῆς τριττῆς προσφωνήσεως του Κυρίου «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος», ἐποίησε τὸν Τρισάγιον ὕμνο στὴν μορφή τὴν ὁποία, ἐπὶ αἰῶνες τώρα, γνωρίζουμε και ψάλλουμε («Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος...»), ἐμπνευσθεῖσα ἀπὸ τὸν 3^ο στίχο του ΜΑ' (41^{ου}) Ψαλμοῦ: «³ ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα», ἐρμηνεύοντας τὸ «ζῶντα» ὡς «Ἀθάνατος». Ἔτσι, ψάλλουμε, «Ἅγιος ὁ Θεός», για τὸν Θεὸν Πατέρα· «Ἅγιος Ἰσχυρός», για τὸν Θεὸν Υἱόν· «Ἅγιος

Ἀθάνατος», γιὰ τὸν Θεὸν Ἅγιον Πνεῦμα, ἀναγνωρίζοντας καὶ λατρεύοντας τὸν Πανάγιο Τριαδικὸ Θεό, ἐπιζητῶντας δὲ ἐν τέλει καὶ τὸ μέγα Του ἔλεος, μὲ τὴν κατακλειδὰ τοῦ ὕμνου «ἐλέησον ἡμᾶς».

Σύμφωνα μὲ ἱστορικές μαρτυρίες, ἡ εἰσαγωγή τοῦ Τρισαγίου ὕμνου στὴ θεία Λατρεία ἔγινε ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Ἁγίου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλου (434 - 447 μ.Χ., ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν Κ' Νοεμβρίου), μαθητοῦ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἐπὶ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β' τοῦ μικροῦ. Σύμφωνα, πάλι, μὲ τὸν *Μέγα Συναξαριστή* (τόμος Θ', Σεπτέμβριος, σελ. 549, ὑποσημείωση 1), ὁ ὁποῖος ἐπικαλεῖται μαρτυρία τοῦ *Χρονικοῦ* τοῦ ἱστορικοῦ Θεοφάνους, «ἡ εὐσεβεστάτη βασιλίς Πουλχερία, ἰσοῦ μὲ τὸν ἀδελφόν της Θεοδοσίον τὸν Μικρόν, ἐξέδωκεν ἐν Ἐδικτον, ἧτοι βασιλικὸν ὄρισμόν, ὅτι νὰ ψάλληται τὸ Τρισάγιον εἰς ὅλας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ», ἀκριβῶς ὡς ἔχει σήμερα.

Ψάλλοντες τὸν Τρισάγιο ὕμνο ἐμεῖς οἱ χοϊκοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἄνθρωποι, μετέχουμε τοῦ μοναδικοῦ προνομίου, νὰ συμψάλλουμε καὶ νὰ συλ-λατρεύουμε τὸν Κύριο μαζί μὲ τοὺς Ἁγίους Ἀγγέλους Του, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὡς αἰώνιο ἔργο τους τὴν ἀκατάπαυστη δοξολόγησή Του. Πόσο ὁμορφα τὸ ἀποδίδει αὐτὸ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Συναξαρίου τῆς ΙΑ' Ἰανουαρίου τῆς Συνάξεως τῶν Μυρίων Ἀγγέλων: «*Τοὺς ἐξυμνοῦντας τὸν Τρισάγιον ὕμνον, ὕμνοις γεραίρειν εἰκὸς ἐστὶν Ἀγγέλους.*» (*Μεγας Συναξαριστής*, ὁ.π., τόμος Α', σελ. 241.) Πάμπολλες εἶναι δὲ οἱ σχετικές μαρτυρίες ἀπὸ τοὺς βίους τῶν Ἀγίων πού δι' ἀρπαγῆς ἀξιώθηκαν νὰ γευθοῦν στιγμὲς τῆς Οὐρανίου Λειτουργίας. Ἐνδεικτικῶς: α) Κορυφαῖος εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν ἀποκαλύψεων στὸν Ἅγιο Ἀνδρέα τὸν διὰ Χριστὸν Σαλόν (Συναξάριον ΚΗ' Μαΐου). «*Εἰς δὲ τὸ μέσον*

τοῦ καταπετάσματος ἐκείνου ἦτο πλήθος Στρατιάς οὐρανίου, αἰνούντων καὶ δοξολογούντων τὸν Θεόν...» «*Ἦλθε δὲ φωνὴ ἐκ τοῦ φωτός ἐκείνου μετὰ μεγάλης βοῆς, εἰς τρόπον ὥστε συνετρίβη ὁ θαυμαστός ἀῆρ ἐκεῖνος. Ἦτο δὲ ἡ ἀκουσθεῖσα φωνὴ μελισταγῆς καὶ πραεῖα καὶ ἐλάλησε τρεῖς λόγους, τοὺς ὁποῖους ἠννόησα, καὶ ἠυράνθη ἡ ψυχὴ μου ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε· καὶ μετ' ὀλίγον εἶπέ μοι ἄλλους τρεῖς λόγους, καὶ ὡς ἤκουσα καὶ τούτους ἐγέμισεν ἡ καρδία μου χαρᾶς θεϊκῆς· καὶ πάλιν ἐτρίσσευσε, καὶ εἶπεν ἄλλους τρεῖς φοικτοὺς λόγους, ὥστε ἐκραξαν παρευθὺς τὰ οὐράνια ἐκεῖνα Τάγματα βοὴν φοβεράν, ἧτο δὲ νομίζω τὸ ἐξαισίον ἐκεῖνο μέλος τὸ "Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος..."» (*Μ. Συναξαριστής*, ὁ.π., τόμος Ε', σελ. 642, 643.) β) Ἡμέρα Ἐορτῆς τῆς Μεταμορφώσεως ἀπήλαυσε φοβερὰ ὄπτασία ἢ μοναχὴ Σωφρονία: «*Οἱ Ἄγιοι Ἀγγελοι, οἱ ὑπεράνω ἰστάμενοι, ἔψαλλον ἀσιγήτοις στόμασι τὸ " Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου", ἔτεροι δὲ χοροὶ ἔψαλλον· "Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος Κύριος ὁ ὢν καὶ προῶν καὶ φανείς ὡς ἄνθρωπος Θεός, ἐλέησον τὸ πλάσμα Σου." Ἐκεῖνοι δὲ οἵτινες ἦσαν μεθ' ἡμῶν, οἱ μὲν ἔλεγον· "Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία"· οἱ δὲ ἔτεροι ἔψαλλον· " Ἀλληλούια, Ἀλληλούια, Ἀλληλούια"· καὶ ἄλλοι πάλιν ἔλεγον· " Ἀμήν, Ἀμήν, Ἀμήν"· καὶ οὐδέποτε ἔπαυεν ἡ δοξολογία των... Καὶ οἱ μὲν Ἀγγελοι, ὅταν ἐτελείωνον τὴν δοξολογίαν των, κλίνοντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν προσεκύνουν τὸν Κύριον, ὁ δὲ Κύριος ἄνωθεν, ὑψῶν τὰς ἀχράντους χεῖρας Του, ἠυλόγει αὐτούς.» (*Μεγας Συναξαριστής*, ὁ.π., τόμος Ε', σελ. 110.)**

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ψάλλοντες καὶ ἐμεῖς τὸν Τρισάγιο ὕμνο, λαμβάνουμε τὸν θεῖο φωτισμό, νὰ διαφοροποιούμαστε ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ τέκνα αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀναγνωρίζουν μὲν τὸν Ἅγιο Τριδικὸ Θεό,

φρίττουν δὲ καὶ ἀρνοῦνται νὰ Τὸν λατρεύσουν ἢ νὰ ζητήσουν τὸ ἔλεός Του. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ ἡ σχετικὴ διήγηση τοῦ συγχρόνου μας Ἁγίου Παϊσίου: *«Μιά φορά ἓνας ἀσκητῆς ζόρισε ἓνα ταγκαλάκι νὰ πῆ " Ἁγιος ὁ Θεός...". Εἶπε τὸ ταγκαλάκι "Ἁγιος ὁ Θεός, Ἁγιος Ἰσχυρός, Ἁγιος Ἀθάνατος". "ἐλέησον ἡμᾶς" δὲν ἔλεγε. Πές: "ἐλέησον ἡμᾶς"! Τίποτε! Ἄν τὸ ἔλεγε, θὰ γινόταν Ἄγγελος. "Ὅλα τὰ λέει τὸ ταγκαλάκι, τὸ "ἐλέησόν με" δὲν τὸ λέει, γιατί χρειάζεται ταπείνωση.»* (Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι. Α': Μὲ Πόνο καὶ Ἀγάπη γιὰ τὸν Σύγχρονο Ἄνθρωπο*, ἐπιμέλεια - ἔκδοση Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτῆ Θεσσαλονίκης 1998, σελ. 67, στήν ἐνότητα «Ἡ ταπείνωση διαλύει τὸν διάβολο».)

Τέλος, κλείνοντας ἐδῶ τὰ περὶ τοῦ Τρισαγίου ὕμνου, θεωρῶ ἀπαραίτητη τὴν ἀναφορὰ σὲ μία αἵρεση σχετικὴ μὲ τὸν Τρισάγιο ὕμνο, μᾶλλον, μία αἵρεση τῆς ὁποίας οἱ κακοδοξίες ἀσκησαν ἐπιρροή καὶ σὲ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Τρισάγιο ὕμνο. Ἦταν ἡ αἵρεση τῶν Θεοπασχιτῶν (παρακλάδι τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ) ἡ ὁποία ἀποδεχόταν τὴν πλάνη τοῦ αἵρετικοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Γναφέως, ὅτι δῆθεν κατὰ τὴν Σταύρωση τοῦ Κυρίου ἔπαθε ἡ ἴδια ἡ Θεία Φύσις, ἡ Θεότητα. Οἱ Θεοπασχιτες, γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἄποψή τους, προσέθεσαν στὸν Τρισάγιο ὕμνο, μετὰ τὸ «Ἁγιος Ἀθάνατος», τὴν φράση «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς», γεγονός τὸ ὁποῖο προκάλεσε μεγάλες διαμάχες καὶ ταραχὴ στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν ἀναρωτηθεῖ κανεὶς, γιατί εἶναι λάθος ἡ προσθήκη αὐτή, ἐφόσον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὄντως «ἐσταυρώθη δι' ἡμᾶς», θὰ πρέπει νὰ λάβει τὴν ἐξῆς ἀπάντηση: Ὁ Τρισάγιος ὕμνος ἀναφέρεται στὴν Φύση τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ, περιγράφοντας, κατὰ θεία ἀποκάλυψη, τὴν Οὐσία Αὐτοῦ. Ἐπομένως, ἡ προσθήκη «ὁ

σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς» μετὰ τὸ «Ἁγιος Ἀθάνατος» διετύπωνε τὴν κακοδοξία, ὅτι ὅλη ἡ Ἁγία Τριάς ἐσταυρώθη καὶ ἔπαθε ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Ἄρα; Ὁ Παντοδύναμος Θεὸς εὐρέθη θνητὸς καὶ παθητὸς; Ἀπαγε τῆς βλασφημίας. Γι' αὐτὸ, δικαίως ἡ Ἁγία Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος κατεδίκασε τὴν αἵρεση καὶ τὴν προσθήκη μὲ τὸν ΠΑ' Κανόνα τῆς, ὡς ἐξῆς: *«Ἐπειδὴ περ ἓν τισὶ χώραις μεμαθήκαμεν, ἐν τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ ἐν προσθήκης μέρει ἐκφωνεῖσθαι μετὰ τὸ, «Ἁγιος Ἀθάνατος», τὸ, «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς»· τοῦτό τε ὑπὸ τῶν πάλαι ἁγίων Πατέρων, ὡς τῆς εὐσεβείας ἀλλότριον, ἐκ τοῦ τοιοῦτου ἀπηλάθη ὕμνου, σὺν τῷ τὴν τοιαύτην φωνὴν καινουργήσαντι παρανόμῳ αἵρετικῷ καὶ ἡμεῖς κυροῦντες τὰ παρά τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν πρὶν εὐσεβῶς θεσμοθετηθέντα, ἀναθεματίζομεν τοὺς ἔτι μετὰ τὸν παρόντα ὄρον παραδεχομένους τὴν τοιαύτην φωνὴν ἐπ' Ἐκκλησίαις, ἢ ἄλλως πως τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ συνάπτοντας. Καὶ εἰ μὲν ἱερατικὸς ἐστὶν ὁ παραβάτης τῶν ὀρισθέντων, ἀπογυμνοῦσθαι τοῦτον τῆς ἱερατικῆς ἀξίας προστάσσομεν· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφορίζεσθαι.»* (βλ. Προδρόμου Ἱ. Ἀκανθόπουλου, *Κώδικας Ἱερῶν Κανόνων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων*, Θεσσαλονίκη 1985, ἐκδοτικὸς οἶκος Ἀφῶν Κυριακίδη, σελ. 86.) Καὶ ἐπειδὴ τὸ Δόγμα συμβαδίζει καὶ συνυπάρχει μὲ τὸν βίον τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἱερά ἐορτολογικὴ καὶ συναξαριακὴ παράδοση μαρτυρεῖ, ὅτι κατὰ τὴν ΚΕ' Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 410 μ.Χ., ἐπὶ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β' τοῦ μικροῦ, θέλοντας ὁ πανάγαθος Θεὸς νὰ πληροφορήσει τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι πρέπει νὰ ὕμνοῦν τὸν Θεὸ ὀρθῶς, δηλαδὴ, μὲ ὀρθὴ γνώση τῆς πίστεως, παραχώρησε νὰ γίνῃ σεισμὸς στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀφορμῆς ὅλος ὁ λαὸς, ὁ ἱερός Κλήρος, ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης, ἐβγήκαν στὴν πεδιάδα νὰ σωθοῦν.

Τότε, γιὰ νὰ ἀποκαλυφθῆ ἡ πλάνη τῶν Θεοπασχιτῶν, ἓνα παιδάριο ἠρπάγη στὸν ἀέρα καὶ ὄλοι ἔντρομοι ἄρχισαν νὰ ψάλλουν τό, «Κύριε ἐλέησον», ἕως ὅτου τὸ παιδάριο ἀφέθηκε κάτω στὴν γῆ ἐπὶ μιᾶς νεφέλης. Ὅλοι τότε τὸ ἐρώτησαν, τί εἶδε καὶ τί ἄκουσε κατὰ τὴν ἀρπαγὴ του καὶ ἐκεῖνο μαρτύρησε, ὅτι εἶδε Ἀγγέλους νὰ ψάλλουν στὸν Κύριο τὸν Τρισάγιο ὕμνο. Στὸ εὐλογο ἐρώτημα, πῶς ἔψαλλαν τὸ Τρισάγιο, βεβαίωσε ὅτι τὸ ἔψαλλαν χωρὶς τὴν προσθήκη τοῦ «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς». Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁμολογία, τὸ παιδάριο παρέδωκε τὴν ψυχὴ του στὸν Θεὸ καὶ εὐθύς ὁ σεισμὸς κατέπαυσε. Ὁ τόπος ὅπου συνέβη τὸ γεγονός ὀνομάστηκε «*Γῦψωμα Θεῖον*» καὶ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν σήμερα κατὰ παραφθορὰ ὀνομαζόμενη «*Ψωμαθεία*» συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Στὸ Συναξάριο τῆς ΚΕ' Σεπτεμβρίου διαβάζουμε: «*Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἡ ἀνάμνησις τοῦ μεγάλου σεισμοῦ καὶ τῆς εἰς τὸν ἀέρα ἀρπαγῆς τοῦ Παιδός. Ἀρθεὶς ἄνω παῖς τὸ τρισύμνητον μέλος, καθὼς νόες ψάλλουσι, ἀγγέλλει κάτω.*» (Μ. Συναξαριστής, ὁ.π., τόμος Θ', σελ. 548 - 549.)

77 Ἡ Εὐχὴ τοῦ Τρισαγίου ὕμνου πρέπει νὰ προηγεῖται τῆς ψαλμωδῆσεως αὐτοῦ καὶ νὰ διαβάζεται ἀπὸ τὸν Ἱερέα «εἰς ἐπήκου».

78 Ἡ ἐκφώνησις «*Δύναμις*» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ προτροπὴ πρὸς τοὺς ψάλλοντας καὶ ἐμμέσως πρὸς ἅπαντα τὸν Λαόν, νὰ ξαναψάλλουν τὸν Τρισάγιο ὕμνο, τώρα πλέον μὲ ἐκτενέστερο καλωπισμένο καὶ ἐπιτηδευμένο μέλος, κυρίως, ὅμως, μὲ ὅλη τὴν δύναμη τῆς φωνῆς, τοῦ σώματος, τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ νοός τους, κατὰ πῶς ἀρμόζει στὸν Πανάγιο Τριαδικὸ Θεό.

79 «*Πρόσσχωμεν*», μὲ δύο σίγμα, ἐκ τοῦ ρήματος πρὸς-ἔχω => προσέχω,

ἐπομένως, πρὸς-σχῶμεν => πρόσσχωμεν, ὅπως πολὺ ὀρθῶς διορθώνει ὁ Διονύσιος Ἀνατολικιώτης. Βλ. σχετικῶς στὰ Εἰσαγωγικὰ τοῦ νεωστὶ ἐκδοθέντος ἔργου, *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐπιμέλεια Δρ Διονυσίου Μπιλάλη - Ἀνατολικιώτου, Ἐκδόσεις Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 2014, σελ. 56, 64 - 65. Ἡ προτροπὴ «*Πρόσσχωμεν*», ἢ ὑπὸ Διακόνου ἢ ὑπὸ Ἱερέως ἐκφωνουμένη, μᾶς προτρέπει νὰ ἔχουμε ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας «εἰς τὰ μέλλοντα τελεσιουργεῖσθαι» καὶ νὰ προσέχουμε διαρκῶς μὴ μᾶς καταβάλλει ἢ φοβερὴ ραθυμία ἢ ὁ περισπασμὸς τοῦ νοός μας ἐμποδίσῃ τὴν μετοχὴ μας στὸ μέγα Μυστήριον τῆς Θείας Λειτουργίας.

80 Μὲ τὴν ὑπόδειξη «*ἐκφώνως*» περιγράφεται ἢ ὑποδηλώνεται στὰ βυζαντινὰ καὶ πρώιμα μεταβυζαντινὰ μουσικὰ χειρόγραφα ἢ συνθήθεια τῶν Δομεστικῶν τῶν Ψαλτῶν νὰ «*ἠχίζουν*» τὸν Ἦχο τῆς μελοποιήσεως, πού πρόκειται νὰ ψάλλει ὁ Χορὸς, προκειμένου νὰ δοθεῖ στὰ μέλη τοῦ Χοροῦ ἢ «*ἰδέα τοῦ Ἦχου*» (δηλαδή, τὸ ἄκουσμα καὶ ἡ δομὴ τῆς μουσικῆς τοῦ Κλίμακος), μέσω τῆς ψαλμωδίας τοῦ Ἠχημάτος, Ἐνηχήματος ἢ Ἀπηχήματος. Στὴν περίπτωσιν αὐτῇ, στίς βυζαντινές, κυρίως, χειρόγραφες μουσικὲς πηγές ἐπισημαίνονται ἀναγραφῆς μὲ ὑποδείξεις τοῦ τύπου «*ἐκφώνως ὁ Δομεστικός*» ἢ «*ἠχίζει ὁ Δομεστικός ἐκφώνως*». Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι σὲ πολλὰς περιπτώσεις αὐτὸ τὸ «*ἐκφώνως*» μπορεῖ νὰ ὑποδηλώνει καὶ τὴν «*ἐνήχισιν*» τοῦ Δομεστικοῦ στὸν λεγόμενον Διπλασμό, δηλαδή, στὴν ἀντιφωνία τῆς βάσεως τῆς Κλίμακος τοῦ Ἦχου. Ὅταν, ἀπὸ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ ἀργότερα, ἀτόνησε ἢ ἀνωτέρω περιγραφόμενη ψαλτικὴ πρακτικὴ, λόγω ἐλλείψεως ἄρτιων ψαλτικῶν Χορῶν καὶ ἔμπειρων Δομεστικῶν, ἢ διαδικασία «*ἐκφωνήσεως*» τοῦ Ἦχου τοῦ τυχόντος τροπαρίου πέρασε στὴν δικαιοδοσία τῶν Κανοναρχῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπλῶς ἀπαγγέλλουν «*χῦμα*»

(«ἐκφωνοῦν») τὸν Ἦχο τῆς μελοποιήσεως πρὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς, χωρὶς, βεβαίως, νὰ δίνουν καὶ τὴν «ἰδέα τοῦ Ἦχου». Σταδιακῶς, ἀπὸ τὸν ΙΘ' αἰῶνα καὶ ἐξῆς, ἐγκαταλείπεται καὶ ἡ πρακτικὴ τοῦ Κανοναρχήματος. Ἡ Εὐαγγελία Σπυράκου στὴν διδακτορικὴ τῆς διατριβῆς, *Οἱ Χοροὶ τῶν Ψαλτῶν κατὰ τὴ Βυζαντινὴ παράδοση* (Μέρος Β', Κεφ. Γ', σ. 558 - 559), περιγράφει αὐτὴν τὴν διαδικασίαν, ὡς ἀκολουθῶς: «*Μαζὶ μὲ τὴν πρακτικὴν τοῦ Κανοναρχήματος, ἐκτοπίζεται σταδιακὰ ἀπὸ τὴν χορωδιακὴν πράξιν ἢ πρακτικὴν τοῦ προἰδεασμοῦ τῶν Χορῶν γιὰ τὸν Ἦχο πού θὰ ψαλεῖ διὰ πολυσυλλάβων φθόγγων ἢ ἐνηχητικῶν στίχων. Ἡ ὑπεραπλουστεύσῃς καταλήγει στὸ νὰ δίνεται ἡ βᾶσις τοῦ ἤχου μέσα ἀπὸ τὴν ἀπλή ἀπαγγελίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἦχου. Στὴν ὑπ' ἀριθμὸν 82 ὑποσημείωσις διευκρινίζει: «*Ἐξαιτίας ἅμως τοῦ ἐξοστρακισμοῦ τῶν πολυσυλλάβων φθόγγων, σταματᾷ πλέον ὁ προἰδεασμὸς τῶν Χορῶν γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ ψαλθησομένου Ἦχου. (Χρυσάνθου ἐκ Μαδύτων, Θεωρητικὸν Μέγα, σ. 135, § 307, ὑποσ. α'.)* Διότι, ἐνῶ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες τὰ Τυπικὰ δὲν ἀναφέρονται στὸν προἰδεασμὸ τῶν Χορῶν διὰ τῶν ἀπηχημάτων, καθὼς ἡ πρακτικὴ αὐτὴ ὑποκρύπτεται στὰ μουσικὰ χφφ πίσω ἀπὸ τὰ ἐρυθρογραφεμένα ἠχημάτα ἢ τὶς ἀρκτικὲς καὶ ἐνδιάμεσες μαρτυρίαι τῶν Ἦχων, ἐντελῶς ξαφνικὰ, στὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰ. ἀναφέρεται ὅτι ὁ Κανονάρχης "τὸν τῆς ἡμέρας Ἦχον", χωρὶς συγκεκριμένο ῥῆμα. Ἡ νέα πρακτικὴ κατὰγράφεται πλέον ἀναλυτικὰ καὶ συστηματικότερα τὸν ΙΘ' αἰ., ὅταν ὁ Κανονάρχης "λέγει ἐκφώνως τὸν τυχόντα Ἦχον" μπροστὰ ἀπὸ τὸν Χορὸ πού θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐναρξιν. Ταυτόσημες εἶναι οἱ ἐκφράσεις "τὸν Ἦχον ἐκφωνήσαντος" πρὶν τὴ Στιχολογία τοῦ "Κύριε ἐκέκραξα" καὶ "ἐκφωνεῖ τὸν Ἦχον" στὸ μέσο γιὰ τὸ Δόξα τοῦ Ἰδιομέλου ἢ*

"λέγει τὸν Ἦχον τοῦ Δοξαστικοῦ" ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ ναοῦ. Παρὸλ' αὐτά, ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ὑπεραπλουστευμένη παρουσία τοῦ Κανονάρχου θὰ ἀποτελέσει παρελθόν, παρὰ τὶς περιστασιακὲς ἀναβιώσεις τῆς.»

[**Ἐνδεικτικὴ Βιβλιογραφία:** Χρυσάνθος ἐκ Μαδύτων, Ἀρχιεπίσκοπος Δυρραχίου, Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς, ἢ τοῦ βιβλίου διδακτικὸν καὶ πολύτιμον τῆς Μουσικῆς Ἐπιστήμης καὶ σύγγραμμα περὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, Τεργέστη: Michele Weis 1832· Σπυράκου, Εὐαγγελία, *Οἱ Χοροὶ τῶν Ψαλτῶν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν παράδοση*, Ἀθήνα: Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Μελέται 14, 2008.]

⁸¹ Ἡ ἀπαγγελία τῶν Ἀποστολικῶν Περικοπῶν εἶναι ἔργο, τὸ ὁποῖο ἔχει ἀνατεθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία στὸν Ἀναγνώστη καί, ἐλλείπει αὐτοῦ, στὸν Ἱεροψάλτη. Ἡ ἐκφώνησή τους ὑπόκειται σὲ διαμορφωμένους ἀπὸ τὴν μακραίωνη λατρευτικὴν παράδοση κανόνες γιὰ τὴν ἀνάγνωσις τῶν κειμένων (ὡς πρὸς τὴν προσεκτικὴν τήρησιν τοῦ τονισμοῦ τῶν λέξεων καὶ τῆς στίξεως τῶν προτάσεων) καὶ γιὰ τὴν μουσικὴν τους ἐρμηνείαν (ὡς πρὸς τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῶν κανόνων **Ἐμμελοῦς Ἀπαγγελίας**). Στόχος πάντοτε πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὀρθὴ ἀπόδοσις τῶν ἐννοιῶν, τῶν νοημάτων καὶ τῶν μηνυμάτων τῶν περικοπῶν. Αὐτός, ἄλλωστε, εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπισυνέθηκε καὶ ἀποτυπώθηκε στοὺς χειρόγραφους κώδικες τῶν Πραξαποστόλων ἀπὸ τὸν ΣΤ' ὡς τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἡ **Ἐκφωνητικὴ Σημειογραφία**, πού καθοδηγοῦσε τὸν Ἀναγνώστη, ὥστε νὰ ἀποφεύγῃ παρατονισμοὺς καὶ λάθη στίξεως κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν διαστηματικὴν κίνησιν τῆς φωνῆς κατὰ τὴν ἐμμελὴ ἀπαγγελίαν τῶν Πραξαποστολικῶν Περικοπῶν, ἡ ψαλτικὴ παράδοσις ἔχει διασώσει τὰ ἐξῆς: Ἡ φωνὴ κινεῖται καθοδικῶς καὶ ἀνοδικῶς ἐντὸς τοῦ πυκνοῦ ζυγούρου Δι-Γα-Βου, τοῦ Ἐναρμονίου ζυγούρου Δι-Νη (αὐτὸ πού θεωρητικῶς χαρακτηρίζεται ὡς Χρόα Κλιτοῦ), τὰ

διαστήματα τοῦ ὁποίου ἀκολουθοῦν ἐν καταβάσει τὴν ἐξῆς διαδοχὴ (ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ *σχόρδου* πρὸς τὰ κάτω): Τεταρτημόριον (= 1/4) Μείζονος Τόνου (= 3 Κόμματα) + Τεταρτημόριον Μείζονος Τόνου (3 Κόμματα) + Δίτονον Ἀσύνθετον (δύο τόνοι ἐνωμένοι σὲ ἓνα Διάστημα, μὴ διαιρούμενοι = 24 Κόμματα) + Μείζων Προσλαμβανόμενος Τόνος (= 12 Κόμματα), δηλαδή: **Δι -3- Γα -3- Βου -24- Πα -12- Νη**. Σὲ ὀρισμένες, ὅμως, περιπτώσεις δίδει μίᾳ κάποιᾳ λελογισμένη ἐλευθερία ἀναπτύξεως τῆς φωνῆς κατὰ ἓναν, δύο ἢ καὶ τρεῖς (σπανίως) Τόνους ψηλότερα, προκειμένου νὰ ἀποδοθοῦν ἐκφραστικότερα ὀρισμένες λέξεις καὶ νοήματα τοῦ κειμένου. Ἡ κίνηση αὐτὴ πραγματοποιεῖται ἀποκλειστικῶς σὲ Μαλακὸ Διατονικὸ *ἄχορδο*. Μόνο σὲ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις, σπανιότατα, μὲ πολὺ φειδῶ καὶ συντομία, μπορεῖ νὰ γίνῃ σὲ *ἄχορδο Μαλακοῦ Χρωματικοῦ Γένους*.

Βεβαίως, ἡ νεώτερη λατρευτικὴ πράξις ἔχει ἀποδεχθεῖ ἓναν ἀπλουστευμένο τύπο Ἑμμελοῦς Ἀπαγγελίας, σὲ Ἦχο Πλάγιο τοῦ Τετάρτου (Διατονικὸ *ἄχορδο Νη' -8- Ζω -10- Κε -12- Δι*), ὁ ὁποῖος προέκυψε ἀπὸ λιγότερο μουσικῶς καλλιεργημένους ἢ φωνητικῶς προικισμένους Ἀναγνώστες ἢ Ἱεροψάλτες. Δυστυχῶς, αὐτὸς ὁ τύπος, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν κοσμικὴ Δυτικὴ Μουσικὴ (τρόπος τοῦ «*Ματζόρε*»), τείνει νὰ ἐπικρατήσῃ τὰ τελευταῖα χρόνια ὀλοσχερῶς, παραγκωνίζοντας τὸ παραδοσιακὸ μέλος τοῦ Κλιτοῦ.

Τέλος, ἄς σημειωθεῖ, ὅτι τὶς τελευταῖες δεκαετίες παρατηρεῖται ἡ ἄκρως νεωτεριστικὴ τάση νὰ προσαρμόζεται ἡ ἀπαγγελία τοῦ Ἀποστόλου στὶς κλίμακες ὄλων τῶν Ἦχων τῆς Ψαλτικῆς, ὥστε οἱ Περικοπές, ἀντὶ νὰ ἐκφωνοῦνται, ἐν πολλοῖς νὰ «ψάλλονται» σὲ ὅλους τοὺς Ἦχους. Ἡ συνήθεια αὐτὴ ἐπεκράτησε λόγω παρανοήσεως. Οἱ Ψάλτες

βλέπουν τὴν ἀναγραφὴ τοῦ Ἦχου πρὸ τοῦ Προκειμένου τοῦ Ἀποστόλου καὶ θεωροῦν ὅτι ὁ Ἦχος ἀφορᾷ τὴν Ἀποστολικὴ Περικοπή. Μέγα σφάλμα. Ὁ Ἦχος ἀφορᾷ τὸ Προκείμενον, τὸ ὁποῖο, κανονικῶς, ψάλλεται, ὅπως φαίνεται καὶ στὸ παρὸν βιβλίον. Αὐτὴ ἡ αὐθαιρεσία εἶναι παντελῶς ἐξοβελιστέα ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον λατρευτικὴν πράξιν ὡς ξένη πρὸς τὶς παραδόσεις, ἀλλὰ κυρίως ὡς ἐπιζήμια. Καταστρέφει τὸν «λόγον», τὸν φορτῶν μὲ μελωδία, ποὺ ἐπικαλύπτει τὰ νοήματα καὶ ἐμποδίζει τοὺς πιστοὺς στὴν κατανόησιν τῶν ἱερῶν κειμένων.

[**Ἐνδεικτικὴ Βιβλιογραφία:** Φάχος, Κωνσταντῖνος, Ἀ., *Ἡ Παρασημαντικὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἢ τοῖς Ἱστορικῆ καὶ τεχνικῆ ἐπισκόπησιν τῆς σημειογραφίας τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμῶν*, Ἀθήνα: 1917. Παναγιωτόπουλος Δημήτριος, Γ., *Θεωρία καὶ Πράξις τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς (Μέθοδος μετὰ πολλῶν ἀσκήσεων καὶ παραδειγμάτων)*, Ἀθήνα: Σωτήρ, 1997.]

⁸² Περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων καὶ Ἱερέων εἰρηνεύσεως τῶν Ἀναγνωστῶν καὶ τῶν Διακόνων μετὰ τὰ Βιβλικὰ Ἀναγνώσματα, βλ. τὰ Εἰσαγωγικὰ στὸ *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐπιμέλεια Δρ Διονυσίου Μπιλάλη - Ἀνατολικιώτου, ὁ.π., σελ. 64 - 65.

⁸³ Περὶ ἀργῶν μελῶν καὶ τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῶν κατὰ τὴν Θεία Λατρεία μεταφέρω ἐδῶ ἓνα ἐκτενὲς ἀπόσπασμα ἀπὸ δημοσιευμένη ἐργασία μου. Πρόκειται γιὰ ἀνακοίνωσή μου σὲ Μουσικολογικὴ Διημερίδα τοῦ Σωματείου Ἱεροψαλτῶν Ἡρακλείου «Ἁγιος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης» (Ἡράκλειο Κρήτης, 24 - 25 Ὀκτωβρίου 2014), μὲ τίτλο: «*Ψαλτικὴ παράδοση καὶ λατρευτικὸ ἦθος· συμπίρρευση ἢ σύγκρουση; Προτάσεις γιὰ λειτουργικὴ ἀνανέωση μέσω τῆς Ψαλμωδίας.*» Ἡ ἐργασία ἐκδόθηκε καὶ στὴν μονογραφία τοῦ γράφοντος, «*Ἄνοιξον ἡμῶν τὸ στόμα...*», Θεσσαλονίκη 2018, ἐκδόσεις Κυριακίδη, σελ. 50 - 52:

«Άσκηση τοῦ λαοῦ στὴν προσευχή. Εἶναι κοινῶς γνωστό, ὅτι οἱ πῖστοι πολὺ συχνὰ παραπονιοῦνται γιὰ τὴν ἐπιλογή καὶ ψαλμωδία ἀργῶν μελῶν στὶς ἱερές Ἀκολουθίες· ἐδῶ θὰ ἐνταχθοῦν καὶ τὰ Κρατήματα. Τὰ μέλη αὐτά, ἂν καὶ ἀποτελοῦν ἀνεκτίμητους μουσικούς θησαυρούς τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, ὁμολογουμένως, παρουσιάζουν δυσκολία στὴν παρακολούθηση τοῦ ποιητικοῦ τους κειμένου. Τὸ κακὸ εἶναι ὅτι, πολλές φορές, τὰ μέλη αὐτά τὰ ἀπορρίπτουν καὶ ὀρισμένοι κληρικοί μας, οἱ ὁποῖοι συχνὰ ἔρχονται σὲ ἀντιπαραθέσεις μὲ τοὺς Ἱεροψάλτες τους γιὰ τὸν λόγο αὐτό. Εἶναι, ὅμως, ἀποβλητέα τὰ μέλη αὐτά; Εἶναι τόσο ἐσφαλμένη ἢ ψαλτικὴ παράδοση αἰώνων, πού εἰσήγαγε -μαῶλλον ἀπαίτησε- ἀργές μελοποιήσεις στὴν Λατρεία; Ἐχουν ἀλλάξει, λέμε, οἱ καιροὶ καὶ πλέον αὐτά δὲν ψάλλονται. Δὲν εἶναι ἔτσι. Τὰ ἀργὰ μέλη ἔχουν τὸ λόγο τους στὴ λατρευτικὴ πράξη. Ἐκεῖνο πού ἄλλαξε, εἶναι ὅτι «ἐψύχη ἢ τῶν πολλῶν ἀγάπη». Ἀλλά, δὲν ἐννοῶ τὴν ἀγάπη τῶν πολλῶν γιὰ τὴν Ψαλτικὴ. Ἐννοῶ τὴν ἀγάπη τῶν πολλῶν γιὰ τὴν προσευχή. Τὰ ἀργὰ μέλη τοποθετήθηκαν στὴ Λατρεία μας, γιὰ νὰ ξεκουράζον τὸν νοῦ ἀπὸ τὴν παρακολούθηση τῶν λόγων τῶν σύντομων ὕμνων μὲ τὸ βαθθὺ θεολογικὸ περιεχόμενο, τὰ πυκνά, δύσκολα νοήματα καὶ τίς περίπλοκες φραστικὲς ποιητικὲς διατυπώσεις. Ἐρχεται, λοιπόν, τὸ ἀργὸ μέλος καὶ ἀναπαύει τὸν νοῦ ἀπὸ τὴν ἐνταση τῆς προσοχῆς. Ὁ πιστὸς τότε συμμαζεύεται στὴν καρδιά του καὶ προσεύχεται. Διαλέγεται πρόσωπο πρὸς πρόσωπο μὲ τὸν Κύριο, μὲ τοὺς ἁγίους καὶ μὲ σύσσωμη τὴν Ἐκκλησία. Πότε, ὅμως, διδάξαμε στὸν λαὸ τὴν καρδιακὴ ἢ τὴ νοερά προσευχή; Ἄν τὸ ἔχουμε κάνει, περιοριζόμαστε μόνον σὲ ὑποδείξεις γιὰ τὴν κατὰ μόνας νοερά προσευχή στὸ σπίτι, ὄχι στὸ Ναό. Δὲν θέλω νὰ προχωρήσω καὶ στὴν

θλιβερὴ διαπίστωση, πὼς οὔτε ὁ ἱερός κληρὸς ἀξιοποιεῖ τὴν μονολόγιστη εὐχή στὸ Ἅγιο Βῆμα, ὅταν τοῦ παρέχεται τέτοια εὐκαιρία· συνήθως συνδιαλέγονται οἱ κληρικοί μεταξύ τους ἢ ἐπιδίδονται σὲ ἐρωταποκρίσεις μὲ τοὺς Ἀναγνώστες καὶ τοὺς ἱερόπαιδες. Καὶ ἐμεῖς οἱ ψάλλοντες, δὲν ἀξιοποιοῦμε τὸν χρόνο τῶν ἀργῶν μελῶν (π.χ. ὅταν ὁ Πρωτοψάλτης ψάλλει Χερουβικό, ἢ ὅταν ὁ Λαμπαδάριος ψάλλει Κοινωνικό, ἢ κατὰ τοὺς στίχους τοῦ ἀργοῦ "Τῆ Ὑπερμάχω..."), ὥστε νὰ διδάξουμε καὶ τοὺς πιστοὺς μὲ τὴ στάση μας. Ὅταν κανεὶς προσεύχεται, δὲν μένει χρόνος γιὰ νὰ βαρεθεῖ καὶ ἂν πρὸς στιγμὴ μετεωρισθεῖ ὁ νοῦς στὰ ἐγκόσμια, ἢ ἀγάπη τῆς προσευχῆς, ἢ ἀνάγκη γιὰ προσευχή, θὰ τὸν ἐπαναφέρει γρήγορα πίσω. Ὅφειλουμε νὰ διδάξουμε τὴν προσευχή καὶ τὴν ἐνεργὸ μετοχὴ στὴν λατρευτικὴ ζωὴ. Ὅφειλουμε νὰ κάνουμε ὑπακοὴ καὶ νὰ δείχνουμε ἐμπιστοσύνη στὴν παράδοση τῶν Πατέρων, σὲ ὅ,τι ἐκεῖνοι θέσπισαν, καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα καὶ νὰ μὴ σπεύδουμε ἄκριτα νὰ καταλήγουμε σὲ προσωπικὲς ἐκτιμήσεις καὶ συμπεράσματα, συμπαρασύροντας στὴν ἀπώλειά μας τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ.»

⁸⁴ «Εἶναι ἀνάγκη εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς θ. Λειτουργίας νὰ ἀποκατασταθῆ ἢ διασαλευθεῖσα τάξις, ἐπαναφερομένης τῆς ψαλμωδίας τοῦ... "Ἀλληλουῖα" μετὰ τῶν στίχων αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται τὸ ἄτοπον τῆς θυμιάσεως καὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ Διακόνου εἰς τὸν Ἄμβωνα καθ' ὃν χρόνον ἀναγινώσκειται ὁ Ἀπόστολος.» Ἱερατικὸν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας (Ἀθήναι 2017· σελ. 343, ἐν παραρτήματι).

⁸⁵ Ἐὰν θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ ἀποκριθεῖ λόγον περὶ τῆς διαφορᾶς μετὰ τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Εὐαγγελικῶν Περικοπῶν θὰ μπορούσε μὲ μία μόνον χαρακτηριστικὴ φράση, ἢ ὁποῖα ἔχει διατυπωθεῖ ἀπὸ τὴν Πατερικὴ Παράδοση, νὰ δώσει τὴν ἀπάντησιν: «Ὁ "Ἀπόστολος" ὁμιλεῖ

περί Χριστοῦ, ἐνώ στό Εὐαγγέλιον ἀμιλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστός.»
 «"Τί οὖν μὴ πρῶτον τὸ Εὐαγγέλιον;" ἐρωτᾷ ὁ Καβάσιλας. " Ὅτι τελειώτερας ἐστὶ φανερώσεως σημαίνει τὰ δι' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἢ διὰ τῶν Ἀποστόλων λεγόμενα".» (Ἡ πληροφορία παρά, π. Κωνσταντίνου Καλλινίκου, Ὁ Χριστιανικὸς Ναός..., ὁ.π., σελ. 326).

⁸⁶ «"Δεῖ τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν Προεστῶτας ἐν πάσαις μὲν ἡμέραις, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους" καὶ ἡ Πενθέκτη Οἴκουμεν. Σύνοδος διὰ τοῦ 19^{ου} Κανόνος τῆς ἐκέλευσε.» (Καὶ ἡ παρούσα πληροφορία παρά, π. Κωνσταντίνου Καλλινίκου, Ὁ Χριστιανικὸς Ναός..., ὁ.π., σελ. 328).

⁸⁷ Πάλι μεταφέρω ἐδῶ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν <51> πολὺ σπουδαία ὑποσημείωση τῆς τελευταίας ἐκδόσεως τοῦ Ἱερατικοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Ἀθήναι 92017 ἐπιμέλεια τοῦ μακαριστοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Παπαγιάννη, σελ. 119 - 120), περὶ τῆς Ἐκτενοῦς Δεήσεως καὶ τῆς Εὐχῆς αὐτῆς: «Οὐχὶ ὀρθῶς ἔχει ἐπικρατήσῃ εἰς τὰς Ἑλληνοφώνους Ἐκκλησίας, χάριν κακῶς ἐννοουμένης συντομίας ἢ μυστικῆ ἀνάγνωσις τῆς Ἐκτενοῦς μετὰ τῆς Εὐχῆς αὐτῆς, τῆς Δεήσεως ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων καὶ τῶν δύο Εὐχῶν τῶν Πιστῶν, καὶ ἡ εὐθύς μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον μετέωρος ἀπαγγελία τῆς Ἐκφωνήσεως Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους Σου... Ἡδὴ ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δι' ἀποφάσεως ληφθείσης κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1999 συνιστᾷ τὴν εἰς ἐπήκοον τοῦ Λαοῦ καὶ εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῶν θέσιν ἀπαγγελίαν τῶν Δεήσεων τούτων.»

⁸⁸ Συνηθέστερος εἶναι ὁ τύπος τῆς μετοχῆς «τοῦ ἀπεκδεχομένου», ὁ ὁποῖος λαμβάνει ὡς ὑποκείμενο τὸ ὁμοιόπτωτο «τοῦ (περιεστῶτος) λαοῦ».

Στὴν ἑτέρα περίπτωση, ἡ μετοχὴ πληθυντικοῦ «τῶν ἀπεκδεχομένων» λαμβάνει ὡς ὑποκείμενα τὶς γενικές: «...καρποφορούντων..., καλλιεργούντων..., κοπιώντων, ψαλλόντων καί... (τοῦ περιεστῶτος) λαοῦ...». Προσωπικῶς, ὁ λογισμὸς μου τάσσεται ὑπὲρ τῆς μετοχῆς σὲ γενικὴ πληθυντικοῦ «τῶν ἀπεκδεχομένων», ἐφόσον δὲν εἶναι μόνον ὁ περιεστῶς λαὸς ποῦ «ἀπεκδέχεται» τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, ἀλλ' οἱ πάντες. Πάλι, ὁμως, παρατηρεῖ κανεὶς, ὅτι στὴν ὀλίγο κατωτέρω Εὐχὴ τῆς Ἐκτενοῦς Ἰκεσίας ἡ μετοχὴ εἶναι στὸν ἐνικὸ ἀριθμὸ: «...ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου, τὸν ἀπεκδεχόμενον τὸ παρά σου πλοῦσιον ἔλεος». Ἐπομένως, καὶ στὴν ἐν λόγῳ Δέησιν, ἴσως, τελικῶς, ὀρθότερον νὰ εἶναι τό: «τοῦ ἀπεκδεχομένου».

⁸⁹ Χρειάζεται ἐδῶ προσοχὴ: ἐὰν διατηρηθεῖ ἡ πρόθεσις «διά» στὴν φράση «ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν... Ἰησοῦν Χριστόν», τότε θὰ πρέπει νὰ ἀπαληφθεῖ τὸ κόμμα μετὰ τὴν λέξη «ἐξαποστείλας», ὡς ἐξῆς: «ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐξαποστείλας τὸν Μονογενῆ σου Υἱὸν καὶ Θεόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν...». Στὴν περίπτωση αὐτὴ τὸ νόημα εἶναι: «Ἐσὺ ποῦ ἐξαπέστειλες στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τὸν Μονογενῆ σου Υἱὸν καὶ Θεόν, δηλαδή, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, γὰρ νὰ τὸ σώσει (τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων)...». Ἐὰν, ὁμως, διατηρηθεῖ τὸ κόμμα μετὰ τὴν λέξη «ἐξαποστείλας», τότε τὸ «διά» δὲν στέκει. Ἡ φράση θὰ πρέπει νὰ μείνει ὡς ἐξῆς: «ὁ τὴν σωτηρίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐξαποστείλας, τὸν Μονογενῆ σου Υἱὸν καὶ Θεόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν...». Στὴν περίπτωση αὐτὴ τὸ νόημα θὰ εἶναι: «Ἐσὺ ποῦ ἐξαπέστειλες στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρία, δηλαδή, τὸν Μονογενῆ σου Υἱὸν καὶ Θεόν (ποῦ εἶναι ἡ Σωτηρία), δηλαδή, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν...». Φυσικά, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τὸ νόημα εἶναι θεολογικῶς σωστό.

⁹⁰ Εἶναι σημαντικό νὰ γνωρίζει κανεὶς, ὅτι ἡ θέση τῶν Διακόνων εἶναι καὶ μετὰ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου καὶ μετὰ τοῦ λαοῦ. Σὲ παλαιότερες ἐποχές, ὅταν ὁ Διάκονος ἐκφωνοῦσε: «Ὅσοι Κατηχούμενοι, προέλθετε· οἱ Κατηχούμενοι προέλθετε· μὴ τις τῶν Κατηχουμένων...», δὲν ἐστέκετο σταθερὸς σὲ μία θέση, ἀπλῶς ἐκφωνώντας, ἀλλὰ περιεφέρετο ἀνάμεσα στὸν λαό, ἀφ' ἑνός, προτρέποντας τοὺς Κατηχουμένους νὰ «προέλθουν» (νὰ ἀποχωρήσουν), ἀφ' ἑτέρου, διερχόμενος ἀνάμεσα στὸ Ἐκκλησιασμά, ἐπέβλεπε ἐὰν κάποιος ἐκ τῶν Κατηχουμένων δὲν εἶχε ἀποχωρήσει πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ φρικτοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος, ὡς ἀπόηχος ἐκείνων τῶν παλαιῶν ἀρμοδιότητων τους, γιὰ τὸν ὁποῖο οἱ Διάκονοι σήμερα ἐκφωνοῦν τὶς Δεήσεις τους ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ Βήματος, στὸ κέντρον τοῦ Ναοῦ.

⁹¹ «Τοὺς ἀμνήτους εἶργουμεν, οὐκ ἐπειδὴ ἀσθένειαν κατέγνωμεν τῶν τελουμένων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀτελέστερον οἱ πολλοὶ πρὸς αὐτὰ ἔτι διάκεινται», παρατηρεῖ ὁ ἱερός Χρυσόστομος. Βλ. *Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου, Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Χρυσοστόμου, Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον, Ὁμιλία κγ', § 3, PG 57, 313.*